Boko Haram
Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

CORINT ISTORIE

Colecţie coordonată de LAVINIA BETEA

MIKE SMITH
Boko Haram
Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

Traducere din limba engleză de Dragoş Zetu Prefaţă de Marian Voicu

CORINT BOOKS
2017

Michael Smith (n. 1975) este corespondent extern al agenţiei de ştiri France-Presse (AFP), iar, din 2015, editor-şef adjunct al biroului AFP din Ierusalim, unde se ocupă de prezentarea ştirilor despre Israel şi teritoriile palestiniene. A fost corespondent pentru Africa de Vest, deţinând funcţia de corespondent-şef al biroului AFP din Lagos între 2010 şi 2013. A scris numeroase articole despre insurecţia Boko Haram.

Redactare: Alina Sârbu
Tehnoredactare computerizată: Lorena Ionică, Mihaela Ciufu Design copertă: Dan Mihalache
Ilustraţie copertă: Abubakar Shekau, conducătorul grupării Boko Haram, în mijlocul adepţilor săi (captură de ecran dintr-o înregistrare video postată on-line pe YouTube de insurgenţi).

MIKE SMITH, *Boko Haram*: *Inside Nigeria's Unholy War* Copyright e 2015, 2017 Mike Smith.
Published by arrangement with I.B. Tauris & *Co* Ltd, London.
Volum publicat prin acord cu I.B. Tauris & *Co* Ltd, London. Ediţia originală a acestui volum se intitulează *Boko Haram*: *Inside Nigeria's Unholy War* şi a fost publicată de I.B. Tauris & Co Ltd.
Toate drepturile asupra ediţiei în limba română

aparţin GRUPULUI EDITORIAL CORINT.
ISBN: 978 – 606 – 793 – 185 – 3
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SMITH, MIKE
Boko Haram: cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii / Mike Smith; trad. din lb. engleză de Dragoş Zetu; pref. de Marian Voicu.
— Bucureşti: Corint Books, 2017 ISBN 978 – 606 – 793 – 185 – 3
I. Zetu, Dragoş (trad.)
II. Voicu, Marian (pref.)
323.28

Prefaţă

Yusuf este îmbrăcat într-un veşmânt alb şi pe cap poartă o bonetă tradiţională. Adepţii lui stau pe jos, în jurul său. Yusuf spune în limba hausa: „Chiar dacă vă ameninţă, vă arestează, vă bat, vă omoară pe voi sau pe alţii, vă ard cu torţele, vă atacă mereu cu gaz lacrimogen sau vă fac orice altceva, niciunul dintre aceste lucruri nu trebuie să vă determine să vă abandonaţi religia”. Cei care îl ascultă încep să scandeze *Allahu Akbar*.

Muhammad Yusuf este omul care a înfiinţat Boko Haram în 2002, o mică sectă salafistă în nord-estul Nigeriei. Yusuf este un lider charismatic şi crud, care le spune adepţilor săi că Pământul este plat, că teoria ştiinţifică despre cum se formează ploile contrazice Coranul şi că educaţia occidentală este contrară islamului. Când este întrebat de ce utilizează totuşi computerul, automobilul şi facilităţile occidentale în propria casă, el răspunde, ipocrit, că „acestea sunt doar produse tehnologice, pe când educaţia occidentală înseamnă altceva” şi adaugă: „Calea necredinţei este bazată pe cunoaştere, însă Allah nu este de acord cu acest tip de cunoaştere”. De fapt, într-o traducere aproximativă, Boko Haram chiar asta înseamnă: „Educaţia occidentală este

interzisă”.

Yusuf a fost ucis în 2009 de forţele guvernamentale nigeriene, în timpul unei revolte armate de proporţii a grupării Boko Haram. I-a luat însă locul imediat adjunctul său, Abubakar Shekau, un maniac însetat de sânge, care a declarat că se va alia cu ISIS şi a anunţat că va începe războiul între musulmani şi necredincioşi. El este acela care spunea că se bucură „să ucidă atunci când Allah îi comandă să ucidă” şi tot el este acela care avea să trimită copii în misiuni sinucigaşe.

Boko Haram a răspândit haosul în Nigeria, Niger, Camerun şi Ciad. Peste 20.000 de oameni au fost ucişi şi peste 1.500.000 au fost nevoiţi să îşi abandoneze casele. Până în 2014, grupul cucerise teritorii largi în trei state din nord-estul Nigeriei şi anunţase că va forma un califat. Apoi a proclamat alianţa cu aşa-numitul Stat Islamic din Irak şi Levant (ISIL sau ISIS).

S-a vorbit mult în presa internaţională despre Boko Haram, în special după răpirea celor aproape 300 de fete dintr-o şcoală din Chibok, o localitate din nord-estul îndepărtat al Nigeriei, caz care a şocat şi indignat o lume întreagă, fără însă a se şti prea multe despre această grupare teroristă, despre liderii săi şi despre ideologia acestora. Spre deosebire de ISIS şi al-Qaida, care recrutează inclusiv prin reţelele sociale, Boko Haram este închisă în propriul teritoriu, în care jurnaliştii nu pot pătrunde.

Mike Smith oferă informaţii de prima mână despre Boko Haram – are sursele necesare, a avut acces în teritoriile controlate de terorişti şi înţelege contextul istoric, politic şi social în care se desfăşoară războiul între gruparea radicală şi forţele guvernamentale.

El ştie prea bine că Nigeria este patria paradoxurilor şi a superlativelor, fiind cea mai populată ţară din Africa: 170.000.000 de locuitori, unele estimări arătând chiar că

până în 2050 va ajunge la 400.000.000. Recent, PIB-ul său l-a depăşit pe acela al Africii de Sud, economia nigeriană devenind cea mai mare de pe continent. Dar, deşi este cel mai mare producător de petrol din Africa, peste 60% dintre nigerieni trăiesc cu mai puţin de un dolar american pe zi. Rata sărăciei se situa în jurul a 28% în 1980, însă ajunsese la 66% în 1996. Peste 50.000.000 de tineri nigerieni simt şomeri.

Nigeria pare a rămâne o ţară doar cu numele, arată Smith, cu societăţi arhaice şi sute de grupuri etnice diferite, strânse la un loc într-un singur stat-naţiune. Decizia britanică din 1914 de a uni nordul şi sudul a dus la formarea unui stat uriaş, punând însă bazele unor diviziuni etnice, regionale şi religioase care vor provoca numeroase conflicte pentru putere. După cucerirea independenţei, în 1960, au urmat nenumărate lovituri de stat, până prin anii 1990.

Cultura nigeriană continuă să aibă o structură feudală, puterea emirilor rămânând importantă. Cetăţenii se consideră mai întâi ibo, yoruba, hausa sau peuli şi abia apoi nigerieni.

Proasta conducere a statului şi corupţia legendară i-au făcut pe nigerienii de toate etniile şi originile să îşi piardă încrederea în guvern, justiţie, poliţie şi armată. Devabzarea Băncii Centrale şi prădarea veniturilor produse de vânzarea petrolului nigerian au provocat pierderi de zeci de miliarde de dolari, ofiţeri de rang înalt din armată şi politicieni de top fiind implicaţi.

Sectele fundamentaliste şi diverşii profeţii sunt apariţii obişnuite în nordul Nigeriei, unde 11 state au adoptat formal *sharia* încă din 1999. În acest context, apariţia grupării radicale Boko Haram nu a surprins. Afuierea sa însă la mişcările fundamentaliste musulmane precum al-Qaida în Maghrebul

Islamic (AQIM) sau ISIS au provocat imediat

îngrijorare. Astăzi, *sharia* este politică oficială în mare parte din nordul Nigeriei, deşi este pusă în practică selectiv.

Mike Smith relatează amănunţit infernul produs de Boko Haram: atentate sinucigaşe, răpiri de persoane, lupte armate, execuţii sumare, tortură. Violenţele au escaladat, iar Smith se situează, obiectiv, între cele două părţi aflate în conflict. Atunci când radicalii asasinează un soldat din forţele de intervenţie, soldaţii „au început să tragă fără discriminare în oricine intra în raza lor vizuală, inclusiv în animalele domestice”; trupele „«au ras de pe faţa pământului» cel puţin cinci cartiere atunci”.

La mijlocul lui iunie 2013, în Maiduguri – oraş aflat în inima teritoriului controlat de Boko Haram – s-au format comitete ale cetăţenilor care îşi propuneau să lupte împotriva insurgenţilor. Smith are ocazia să intre în acest teritoriu, mărturia sa fiind astăzi extrem de importantă. Iată portretul unui tânăr, membru al unui astfel de comitet ad-hoc şi care este, de fapt, un fanatic religios:

Umăr Mustafa, un tânăr de 21 de ani care purta haine zdrenţăroase şi pe care l-am întâlnit în octombrie 2013, s-a prezentat ca şeful unui „sector al JTF civile”. Purta o sabie care îi ajungea până la şold şi mi-a arătat o serie de mici amulete din piele care, după spusele lui, îi fuseseră date de cel mai important imam din statul Borno. A insistat că amuletele aveau puteri supranaturale şi că îl protejau de răni. Făceau ca armele cu care se trăgea asupra lui să se blocheze: „Orice kalaşnikov, orice armă ai avea, n-o vei putea folosi. Vor să tragă în noi şi arma nu le mai funcţionează”.

Autorul povesteşte, ca într-un reportaj de la faţa locului, cum, în nord-est, Boko Haram a răpit fete pentru a le folosi ca sclave şi a obligat băieţi să se înroleze, aşa că locuitorii din aceste regiuni vor să vadă „califatul” distrus cât mai repede. Şi continuă, povestind tot „la cald”, cum,

după ce atacatorii au năvălit într-un liceu-internat din Mamudo, oraş aflat la vest de Maiduguri, deschizând focul şi aruncând cu explozivi, arzând elevii de vii, preşedintele Nigeriei a promis prinderea lor, spunând că toţi cei responsabili „vor ajunge cu siguranţă în iad”, dovadă că fanatismul nu este, nici pe departe, apanajul unei singure tabere.

Smith a petrecut trei ani în Africa de Vest, ca şef al biroului Agence France-Presse (AFP). Cartea se bazează pe propriile investigaţii, ceea ce îi conferă originalitate şi autenticitate. La final, cititorul va înţelege că Boko Haram nu este al-Qaida sau ISIS, ci un produs al corupţiei şi fundamentalismului nigerian.

Miza cărţii lui Smith este aceea de a demonstra că Boko Haram a crescut de la o sectă minoră salafistă din nordul Nigeriei la o mişcare de insurgenţă însetată de sânge, într-un stat corupt care se foloseşte de o armată brutală, în contextul unei lungi tradiţii a radicalismului musulman şi a existenţei unui califat nordic. Dar putem, oare, vreodată să explicăm terorismul folosind doar raţiunea, doar logica?

Marian Voicu

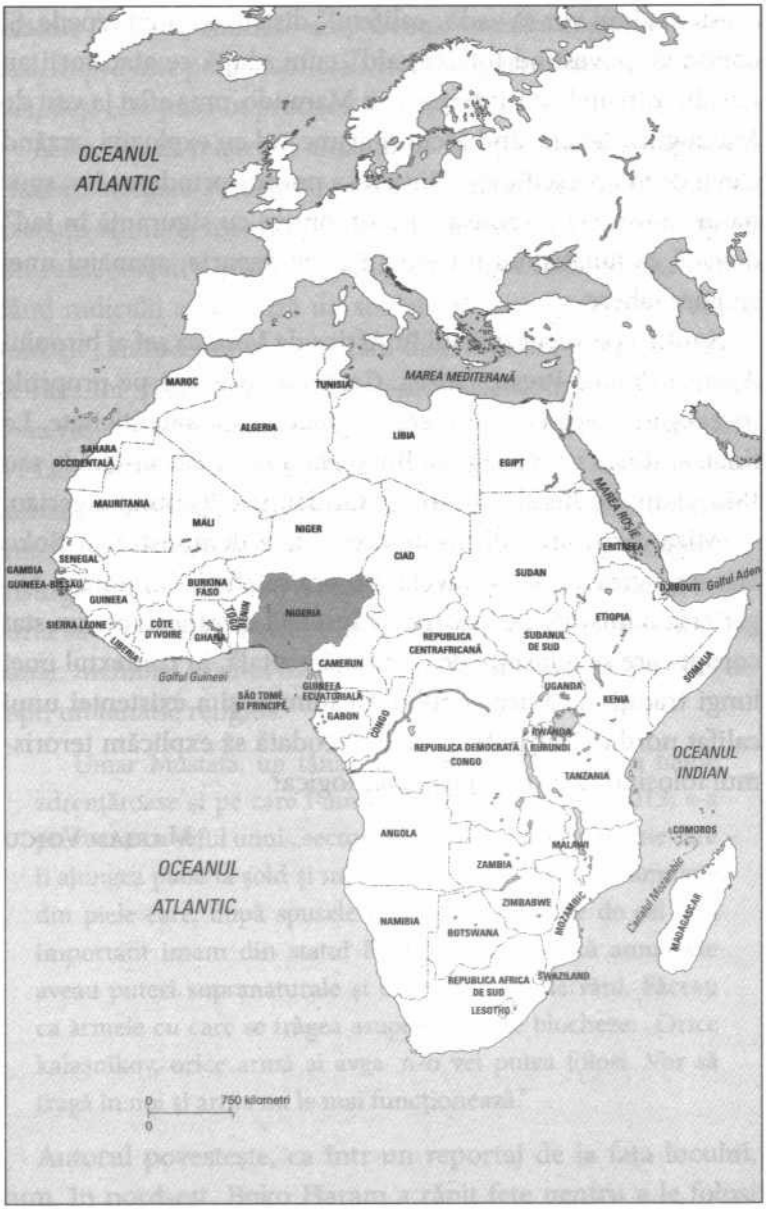

Statele africane

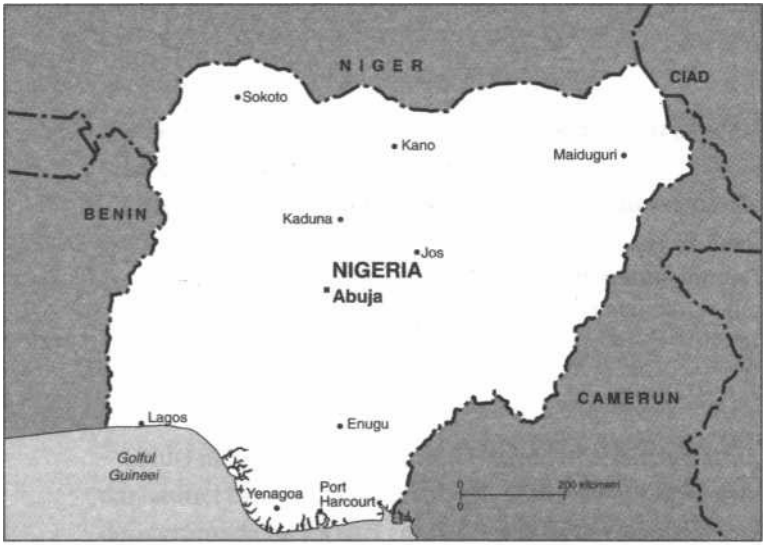

Principalele oraşe din Nigeria

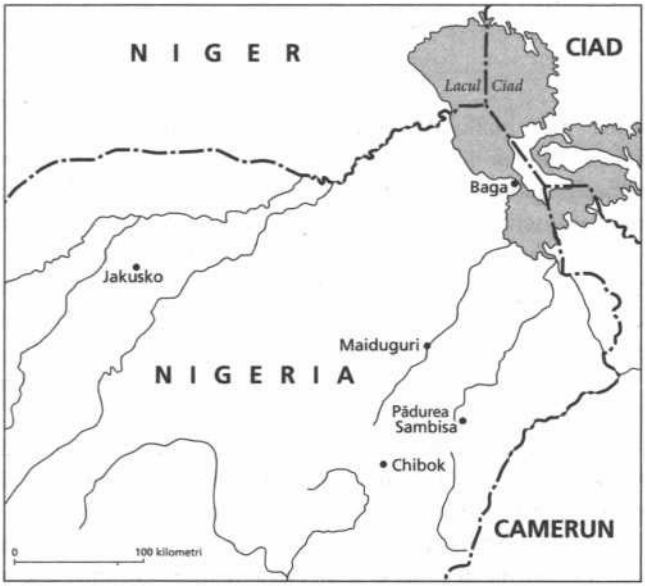

Nord-estul Nigeriei, teritoriul unde acţionează Boko Haram

„Când mi-au murit camarazii şi ţelurile mi s-au zăticnit.

Lăsat-am fost în urmă cu telpizii

Care vorbesc, dar nu fac şi se-ngrijesc avan numai de-ale lor jinduri”. Abdullah ibn Muhammad[1], fratele lui Usman dan Fodio, din *Tazyin Al-Waraqat*

„Nu-i niciodată uşor să ţii secrete în Nigeria; nu de alta, dar, atunci când au să fie divulgate, secretele vor fi ferecate de-o grămadă de lucruri care îţi vor distrage atenţia”.

Wole Soyinka[2], You Must Set Forth at Dawn

O notă despre surse şi despre denumirea „Boko Haram”.

Marea majoritate a informaţiilor din această carte au fost rezultatul muncii pe care am desfăşurat-o în Nigeria vreme de trei ani, între 2010 şi 2013, perioadă în care am lucrat în Lagos, în calitate de şef al redacţiei pentru Africa de Vest a agenţiei de ştiri France-Presse. Aşa cum amintesc şi în „Mulţumiri”, m-am bazat atât pe reportajele unor colegi, cât şi pe lucrările unor universitari. Munca mea de reporter a inclus patru călătorii la Maiduguri şi o serie întreagă de vizite pe care le-am făcut în partea de nord a Nigeriei, inclusiv în oraşele Kano, Sokoto, Kaduna

---

1 Abdullah ibn Muhammad (sau Abdullahi dan Fodio) (cca 1766-1828), emir de Gwandu (emirat situat în actualul stat nigerian Kebbi) între 1819 şi 1828. Lucrarea sa Tazyin al-Waraqat descrie luptele purtate de peuli care au culminat cu înfiinţarea Califatului Sokoto. Fratele său a fost Usman dan Fodio (sau Usman ibn Fodio) (1754-1817), reformator religios, cărturar islamic şi om de stat aparţinând grupului etnic fiilani (peuli) care a întemeiat Califatul Sokoto pe care l-a condus între 1803 şi 1815 (aici şi în continuare, dacă nu există nicio altă menţiune, notele din subsol aparţin redactorului cărţii).

2 Akinwande Oluwole („Wole”) Babatunde Soyinka (n. 1913), poet, dramaturg şi romancier nigerian de etnie yoruba. în 1986, când i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Literatură a devenit primul scriitor african care a primit această distincţie. You Must Set Forth at Dawn („Trebuie să pleci în zorii zilei”) (2006) este una dintre cele cinci cărţi de memorii publicate până în prezent de scriitor în care acesta povesteşte, între altele, şi perioada în care a făcut închisoare politică în 1965.

şi Zaria.

Am hotărât să folosesc în această carte termenul Boko Har am[3] în locul denumirii complete a grupului (*Jamaatu Ahlus Sunnah Lid Da awati Wal Jihad* sau „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad"). Motivul pentru care am făcut acest lucru este că toată lumea cunoaşte acest grup ca Boko Haram şi că nigerienii, inclusiv forţele lor de securitate, folosesc, la rândul lor, această denumire. În plus, având în vedere natura neclară a insurecţiei, ar putea exista diferite grupări sau celule care să opereze în afara facţiunii lui Abubakar Shekau. Boko Haram este o denumire generică pentru toţi cei care iau parte la insurecţie.

Descrierea atacului asupra sediului Organizaţiei Naţiunilor Unite din primul capitol se bazează, în cea mai mare parte, pe interviurile telefonice pe care le-am luat angajaţilor Naţiunilor Unite Geoffrey Njoku şi Soji Adeniyi, dar şi pe mărturia scrisă a lui Vinod Alkari, pe care acesta a transmis-o mai multor colegi de-ai să-i prin intermediul reţelelor de comunicare interne ale ONU. El mi-a permis să citez fragmente din textul acesteia, iar eu nu am făcut altceva decât să corectez unele greşeli minore de gramatică sau de tipaf care ar fi putut deranja cititorii, în plus, am purtat mai multe convorbiri telefonice cu Alkari. O altă sursă, de această dată anonimă, care a văzut filmul atacului înregistrat de o cameră de supraveghere, mi-a relatat fiecare detaliu al acestuia, iar eu am vizitat locul atentatului pentru a vedea cu ochii mei configuraţia terenului.

Am inclus în această carte o bibliografie selectivă, însă merită să fie scoase aici în evidenţă câteva lucrări

3 în această carte vom adopta convenţia generalizată de ziarele româneşti de a scrie numele acestei grupări cu majuscule şi litere drepte.

care mi-au fost de mare ajutor. Pentru cercetarea pe care am făcut-o în vederea redactării Capitolului I, cărţile regretatului Mervyn Hiskett despre islamul din vestul Africii şi despre viaţa lui Usman dan Fodio mi-au fost de un ajutor inestimabil. *The Sokoto Caliphate* („Istoria Califatului Sokoto") scrisă de Murray Last m-a ajutat să înţeleg acea perioadă şi *A History of Nigeria* („O istorie a Nigeriei") de Toyin Falola şi Matthew Heaton, împreună cu *The Story of Nigeria* („Povestea Nigeriei") de Michael Crowder mi-au oferit o imagine de ansamblu asupra trecutului acestei ţări. Pentru redactarea secţiunii despre cucerirea părţii de nord a Nigeriei de către britanici, m-am bazat în mare măsură pe notele şi documentele scrise de Frederick Lugard[4] care se găsesc în arhiva Bibliotecii bodleiene pentru studii africane şi studierea Commonwealth-ului[5], dar şi pe rapoartele lui anuale.

Am făcut apel la o serie întreagă de surse pentru a înţelege ascensiunea lui Muhammad Yusuf, aşa cum am precizat în notele de final, însă îi sunt, în mod special, îndatorat unui profesor universitar care a făcut o analiză amănunţită a predicilor şi discursurilor înregistrate ale liderului Boko Haram. Acest profesor, cu care am vorbit la telefon, a cerut să rămână anonim din motive de siguranţă personală şi eu am decis să îi respect dorinţa.

Pentru a traduce din limba hausa[6] în engleză

---

4 Sir Frederick Lugard (1858-1945), întâiul baron de Lugard, militar, explorator şi administrator colonial britanic, care a deţinut mai multe funcţii în înalta administraţie a Nigeriei: înalt-comisar (1900-1906), ultim guvernator al Protectoratului Nigeriei de Nord (1912-1914), ultim guvernator al Protectoratului Nigeriei de Sud (1912-1914) şi prim guvernator-general al Nigeriei (1914-1919).

5 Bodleian Library of Commonwealth and African Studies (engl.), arhivă a celebrei Biblioteci bodleiene a Universităţii Oxford care, din 2014, este găzduită de clădirea Rhodes House.

6 Limba hausa, una dintre cele mai folosite limbi din Africa, după arabă şi swahili, adevărată lingua franca în Africa de Vest.

înregistrările video şi declaraţiile reprezentanţilor mişcării Boko Haram, m-am bazat adeseori pe Aminu Abubakar, corespondentul Agenţiei France-Presse, cu atât mai mult cu cât, de numeroase ori, el era şi primul ziarist angajat al unei agenţii de ştiri internaţionale care obţinea aceste materiale. Aminu a tradus multe înregistrări în timp record pe când lucram împreună la pregătirea ştirilor pentru agenţia noastră şi încă sunt în posesia majorităţii acelor traduceri în original. Profesorul Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria a realizat, la rugămintea mea, două traduceri necesare pentru această carte: interogatoriul lui Yusuf dinaintea morţii sale şi exegeza (*tafsir*) [7] aceluiaşi citată în al doilea capitol.

Activitatea vitală a organizaţiilor Human Rights Watch, Amnesty International şi a Comisiei Naţionale pentru Drepturile Omului din Nigeria condusă, printre alţii, de activistul social Chidi Odinkalu, de a relata în detaliu şi documentat presupusele cazuri de abuz făcute de forţele de securitate, a constituit, la rândul său, o sursă importantă, aşa cum se vede din notele finale.

Aşa cum am menţionat în prolog şi în epilog, i-am luat un interviu lui Wellington Asiayei[8] atât în spitalul din Kano, după atacurile din 2012, cât şi în Warri, în 2013. Am mai purtat şi alte conversaţii telefonice cu Wellington, cu soţia şi fratele lui, dar şi cu doctorii săi din Kano, India şi Warri.

Am făcut numeroase cereri pentru a obţine permisiunea să îi intervievez pe diverşii reprezentanţi ai guvernului nigerian şi pe oficialii militari, astfel încât să le dau ocazia să răspundă acuzaţiilor şi criticilor primite. Solicitările făcute pentru a lămuri diferite aspecte

---

7 Tafsir (ar. în original), „exegeză; interpretare", lucrare în care un anumit învăţat îşi prezintă propria interpretare a Coranului.

8 Ofiţer de poliţie nigerian care a fost rănit în urma unui schimb de focuri cu membri ai grupării Boko Haram în 2012.

discutate în această carte nu au primit însă un răspuns pozitiv. Totuşi, am luat interviuri reprezentanţilor guvernului în calitate de corespondent al Agenţiei France-Presse din Nigeria. Am inclus aici detalii din acele interviuri, cum ar fi negarea existenţei abuzurilor făcute de militari şi m-am bazat pe declaraţiile publice ale oficialilor atunci când a fost necesar.

Prolog

„Cred că tot ce era mai rău a trecut deja”.

Asediul care avea să zguduie Nigeria a părut să se desfăşoare cu o viteză incredibilă, în doar câteva ore. Atât au durat, de fapt, toate atacurile tinerilor care se aruncau în aer în maşini-capcană, pline de bombe, şi ale acelora care azvârleau cutii de aluminiu pentru băuturi pline cu explozivi spre oameni sau ale celor care mitraliau şi omorau ofiţeri de poliţie cu kalaşnikovuri. Cu toate acestea, pentru Wellington Asiayei oroarea a părut să se deruleze cu încetinitorul.

Era o zi de vineri în Kano, cel mai mare oraş din partea de nord a Nigeriei,[9] regiunea dominată de o populaţie musulmană, iar rugăciunile din moschei se încheiaseră deja, după ce credincioşii cu veşminte lungi umpluseră, ceva mai devreme, străzile care, în mijlocul anotimpului secetos, erau acoperite de un praf gros acolo, în apropierea deşertului Sahara. Locuitorii vechii metropole aglomerate se întorceau acasă, făcându-şi loc prin trafic sau urcând pe locurile din spate ale aşa-numitelor *okada* (motocicle folosite ca taxiuri) care îi duceau ca glonţul printre şirurile lungi de maşini. Wellington Asiayei îşi terminase munca din acea zi la secţia de poliţie din cartierul Bompai şi pornise spre

9 Kano este capitala statului modern Kano, parte a Republicii Federale a Nigeriei, şi al emiratului Kano, fiind al doilea oraş ca mărime din federaţie (cu o populaţie estimată de peste 3 000 000 de locuitori care aparţin, în majoritate, populaţiilor hausa şi peul).

camera sa aflată în cazarma din apropiere pentru a-şi pregăti cina.

Când inspectorul adjunct de poliţie în vârstă de 48 de ani a ajuns în camera sa, a auzit zgomotul unor explozii. „Toţi cei din cazarmă fugeau în toate părţile, să-şi salveze viaţa”, avea să-mi povestească Asiayei într-un interviu luat după trei zile de la atacurile din 20 ianuarie 2012.

Cazarma s-a golit rapid, însă, în ciuda confuziei generale, ofiţerului i-a trecut totuşi prin minte să-şi încuie uşa camerei înainte de a fugi. Şi, chiar în momentul în care o închidea, a observat un tânăr de vreo douăzeci şi ceva de ani, îmbrăcat în uniformă de poliţist, care ţinea în mână un kalaşnikov. Asiayei ştia că membrii unui anumit departament din poliţie aveau sarcina de a păzi cazarma, aşa că a presupus că tânărul era unul dintre aceştia. Aşa că i-a strigat, sfătuindu-l să fugă spre secţie. „Am văzut cum îndreaptă puşca spre mine, asta-i tot ce-am mai apucat să văd”, avea să îmi mărturisească el mai târziu.

Tot încercând să îşi dea seama ce se întâmpla, poliţistul veteran a simţit cum un glonţ îi străpungea trupul. A căzut la pământ şi a zăcut o vreme acolo, cu faţa în jos, într-o baltă de sânge. Nu ştie încotro a luat-o apoi tânărul înarmat. Asiayei avea să rămână acolo, întins pe podea, ore bune, sau, cel puţin, aşa i s-a părut, înainte ca un grup de femei care veneau spre cazarmă să îl zărească şi să îl anunţe pe superiorul lui, care a organizat salvarea sa. Asiayei a supravieţuit şi, trei zile mai târziu, el şi alte victime ale aceloraşi atacuri aveau să se găsească într-un spital din Kano. Patul lui era unul dintr-un lung şir de paturi care umpleau un salon enorm.

Glonţul îi atinsese coloana vertebrală şi un plămân. Nu mai putea merge.

Până când Asiayei a fost împuşcat, un atac fără precedent se desfăşurase deja asupra celui de-al doilea oraş ca mărime din Nigeria. Zeci, probabil sute de tineri,

unii dintre ei îmbrăcaţi în uniforme de poliţişti, invadaseră cartierele oraşului Kano, fără să arate nicio milă pentru victimele lor. Primul atac a avut loc la cartierul general al poliţiei regionale, unde un tânăr s-a aruncat în aer într-o maşină-capcană parcată în faţa clădirii, distrugându-i acesteia acoperişul aproape în întregime. După aceea, numărul exploziilor s-a înmulţit şi a devenit de-a dreptul imposibil să se mai ştie câte anume au avut loc. Ele s-au succedat cu repeziciune, răsunând în tot oraşul. Locuitorii din Kano spun că au fost peste 20 şi, judecând după numărul bombelor artizanale care nu au explodat şi pe care poliţiştii le-au recuperat ulterior, s-ar părea că evaluarea lor este cât se poate de optimistă. Unul dintre medicii care i-au tratat pe răniţi a declarat că forţa exploziilor a provocat distrugerea totală a cel puţin unei case. Anumiţi martori, precum şi poliţişti au precizat că unii atacatori conduceau motociclete, că alţii mergeau în maşini, iar alţii, pe jos. Printre insurgenţi au fost cel puţin cinci atentatori cu bombă sinucigaşi. Într-unul dintre cartiere, au aruncat o bombă artizanală în Direcţia pentru paşapoarte şi au deschis focul asupra celor dinăuntru. Au mai atacat o secţie de poliţie din apropiere, distrugând-o complet, căci acoperişul de tablă s-a prăbuşit, interiorul a ars, iar maşinile din jur au luat foc. Din cauza focurilor de armă, au început să se adune cadavrele în morga spitalului central din oraş, însă multe trupuri neînsufleţite au rămas pe străzi, până au fost strânse în dimineaţa următoare. Numărătoarea oficială a menţionat 185 de morţi, însă informaţiile neoficiale au indicat cel puţin 200. A fost cel mai puternic atac atribuit până în acel moment grupului islamist extremist care a devenit cunoscut sub numele de Boko Haram.

Atacul asupra oraşului Kano a avut loc cu mult înainte ca aproape 300 de fete să fie răpite din şcoala lor

din nord-estul Nigeriei,[10] atrocitatea care a atras atenţia lumii asupra unei insurecţii care provocase deja un val distructiv de măceluri atât de îngrozitoare, încât unii ajunseseră să se întrebe deja dacă nu cumva Nigeria se îndrepta cu paşi repezi către un nou război civil[11]. Pentru a înţelege cum s-a ajuns la aceste răpiri este important să înţelegem, mai întâi, ce s-a întâmplat în Kano. Iar pentru a putea începe să înţelegem ce s-a întâmplat acolo – cum s-a ajuns ca pe străzi să zacă, pur şi simplu, cadavre, iar poliţiştii să fie complet neputincioşi în faţa unei bande turbate de tineri care se aruncau în aer şi organizau omoruri pe scară largă – trebuie să privim în urmă, nu doar spre momentul apariţiei grupării Boko Haram, ci şi spre istoria complicată a Nigeriei şi a islamului din vestul Africii. Dar, totodată, trebuie să acordăm atenţie şi corupţiei profunde, generalizate care a făcut ca, paradoxal, cea mai mare economie şi ţara cu cea mai mare producţie de petrol şi cu cea mai numeroasă populaţie de pe continentul african să fie prădată într-un asemenea hal, încât să nu aibă parte nici de cele mai rudimentare beneficii ale dezvoltării. Şi tot corupţia a cufundat majoritatea populaţiei sub limita celei mai insuportabile, mai chinuitoare sărăcii. Trebuie luate, totodată, în calcul şi diferenţele culturale dintre nordul şi sudul Nigeriei, precum şi diferenţele rezultate din procesul colonizării, dar şi brutalitatea forţelor de securitate şi efectele comercializării petrolului asupra economiei ţării. Însă,

10 Atacul asupra şcolii gimnaziale din oraşul Chibok din estul Nigeriei a avut loc în noaptea de 14 aprilie 2014 când 276 de fete au fost răpite de membri ai Boko Haram. Chibok are o populaţie majoritar creştină.

11 După câştigarea independenţei faţă de Imperiul Britanic în 1960, Nigeria a cunoscut un război civil devastator între 1967 şi 1970. Până la alegerile din 2011, primele considerate relativ corecte şi democratice, republica federală a avut o istorie tumultoasă, în care perioadele de pace, în care ţara a fost condusă de guverne alese democratic, au alternat cu dictaturi militare dinte cele mai brutale.

până a începe să analizăm toate aceste aspecte poate că, de fapt, cel mai bine şi mai util ar fi să începem cu povestea unui personaj charismatic, cu o faţă inocentă, ca de copil, pe numele său Muhammad Yusuf şi, mai ales cu un episod care a avut loc cu doi ani şi jumătate înainte de atacul din Kano.

Într-o înregistrare din 2009, Yusuf poate fi văzut prezentându-şi ideile în faţa unei mulţimi aflate în spatele camerei, care îl ovaţionează şi îl aprobă. El descrie o confruntare între forţele de securitate şi adepţii lui care mergeau la o înmormântare şi porneşte o tiradă împotriva soldaţilor şi împotriva poliţiei, în general, acuzându-i că i-au împuşcat pe unii membri ai grupului său. „E timpul să reacţionăm”, spunea el, „şi să continuăm lupta până ce vor fi retrase trupele de securitate” care, credea el, fuseseră organizate pentru a-i urmări. Şi continuă:

Mai bine să fie distrusă întreaga lume decât să se verse sângele fie şi al unui singur musulman. Dacă nu ne vom opune şi vom lăsa acest incident să treacă nebăgat în seamă, atunci, tot aşa cum i-au împuşcat pe fraţii noştri în plină stradă, tot aşa vor veni, într-o bună zi, la adunările noastre şi vor deschide focul asupra noastră.1

Se crede că Yusuf ar fi avut 39 de ani pe vremea când rostea aceste cuvinte şi că era liderul grupului care avea să fie cunoscut drept Boko Haram. Unii îl consideraseră a fi un luptător şovăielnic, care se mulţumea doar să îşi mărească gruparea prin intermediul predicilor sale, pe care îl împinseseră însă spre violenţă, pe de o parte, brutalitatea forţelor de securitate şi, pe de altă parte, presiunea exercitată de adjunctul său cel însetat de sânge, Abubakar Shekau[12], care avea să devină cunoscut drept

12 Abubakar Shekau (sau Abu Bakr Shekau) (n. cca 1969-1975), supranumit Darul Akeem wa Zamunda Tawheed sau Dar at-Tawid (ar., „Vatra monoteismului”), terorist nigerian de etnie kanuri (din statul Yobe) locotenent al lui Muhammad Yusuf, la moartea căruia avea să

înfricoşătorul om cu barbă din filmele în care ameninţa să vândă fetele creştine răpite la piaţa de sclavi. La scurt timp după discursul său din 2009, Yusuf avea să moară.

Apelul către adepţii săi de a se ridica împotriva guvernului corupt al Nigeriei şi împotriva forţelor de securitate şi-a atins scopul, căci prozeliţii săi au făcut întocmai: au atacat, la început, secţii de poliţie din nordul ţării. Armata nigeriană, care nu e nici pe departe celebră pentru moderaţia sa, avea să riposteze în scurt timp. În iulie 2009, vehiculele sale armate au invadat străzile oraşului Maiduguri, din nord-estul ţării, înaintând spre moscheea şi spre cartierul general al grupării Boko Haram, iar soldaţii au început să tragă rafale de arme automate pe măsură ce se apropiau. Rezultatul a fost o luptă intensă în timpul căreia soldaţii au distrus ansamblul de clădiri, transformându-l într-un morman de bucăţi de beton, metal contorsionat şi schelete de maşini incendiate. În timpul celor cinci zile de violenţe au murit circa 800 de oameni, majoritatea membri ai Boko Haram. Reprezentanţii forţelor de securitate au anunţat că adjunctul lui Yusuf, Shekau, se număra printre cei ucişi, însă, în scurt timp, aveau să fie contrazişi. Până şi Yusuf a reuşit, cumva, să supravieţuiască asaltului brutal, însă a fost arestat în timp ce se ascundea într-un hambar şi a fost predat poliţiei care l-a executat pe loc.

La ani buni după acest atac, locul unde cândva se înălţa moscheea a rămas doar un maidan acoperit de dărâmături. În ceea ce-l priveşte, Abubakar Shekau a apărut în repetate rânduri pe YouTube sau în diverse înregistrări video trimise direct ziariştilor în care nu oboseşte să tot învinuiască Occidentul şi guvernul Nigeriei.

---

preia conducerea organizaţiei Boko Haram. Personalitate deosebit de violentă, Abubakar Shekau se pare că ar ii organizat numeroase atacuri teroriste sângeroase, intre care şi acela împotriva şcolii gimnaziale din Chibok, pentru care şi-a asumat responsabilitatea într-o înregistrare video din aprilie 2014.

Iar Boko Haram, care era la un moment dat doar o grupare salafistă[13] din nord-estul Nigeriei, s-a metamorfozat, devenind letală şi mult mai nemiloasă: o hidră cu nenumărate capete a cărei descriere şi înţelegere este îngreunată de faptul că are numeroşi imitatori, căci există în prezent multe grupări criminale care comit acte de violenţă în numele său. În decursul anilor de violenţă neîntreruptă, organizaţia a tot crescut, ajungând să fie capabilă să organizeze asaltul care avea să apară pe prima pagină a ziarelor şi care avea să şocheze întreaga lume în aprilie 2014. Atunci membri ai Boko Haram au răpit aproape 300 de fete dintr-o şcoală din Chibok, un orăşel din nord-estul îndepărtat al Nigeriei. Răpirile şi răspunsul autorităţilor au dezvăluit întregii lumi atât barbaria de care era capabilă Boko Haram, cât şi disfuncţionalităţile guvernului şi armatei nigeriene. Dar, pentru nigerieni, aceasta nu era decât încă o atrocitate dintr-o lungă serie de fapte înfiorătoarea.

Boko Haram rămăsese inactivă mai bine de un an după atacul armat din 2009 asupra cartierului său general, atac în urma căruia fusese ucis Yusuf, iar Shekau, despre care se credea că fusese împuşcat în picior, se spunea că ar fi fugit, probabil, în Ciad sau în Sudan. În acea perioadă, autorităţile din Maiduguri rămăseseră bănuitoare şi într-o permanentă stare de alertă pentru a depista orice nouă răzmeriţă. Unii universitari, precum şi specialişti care cunoşteau situaţia din zona respectivă au prevăzut reizbucnirea violenţelor, subliniind că problemele de bază legate de sărăcia extremă a locuitorilor şi de corupţia

13 Salafismul (denumire derivată de la ar. salaf, „strămoşii, strămoşii”, şi al-salaf al-salih, „cucernicii, pioşii strămoşi”) este o mişcare islamistă ultra-conservatoare care îşi propune întoarcerea la tradiţiile strămoşeşti şi renunţarea la obiceiurile modeme, de sorginte occidentală. Adeseori salafismul este considerat sinonim cu wahhabismul, o altă doctrină islamistă ultra-conservatoare, deşi mulţi cercetători îl descriu pe acesta din urmă doar ca pe varianta saudită a salafismului.

oficialilor, precum şi lipsa unei educaţii corespunzătoare, dar şi inexistenţa locurilor de muncă le lăsau tinerilor mult prea puţine speranţe legate de viitor. Ziariştii care au vizitat Maiduguri la un an după revolta din 2009, ziarişti printre care m-am numărat şi eu, au înţeles repede că nu erau bineveniţi, căci poliţia secretă le-a urmărit fiecare mişcare. Comisarul de poliţie al statului Borno[14], a cărui capitală este Maiduguri, a refuzat atunci categoric să discute despre Boko Haram şi i-a avertizat pe ziarişti că puteau fi arestaţi pentru simpla pronunţare a acelui nume. În ciuda acestor restricţii, eu şi alţi doi colegi am reuşit să luăm câteva interviuri, inclusiv unui bărbat care pretindea că ar fi fost membru al Boko Haram, o afirmaţie care trebuie tratată însă cu o doză serioasă de scepticism. Privind înapoi, am mari dubii că persoana respectivă era, într-adevăr, un adept al Boko Haram, cu atât mai mult, cu cât agenţii serviciilor secrete ne supravegheau cu multă atenţie şi probabil că l-ar fi interogat în cazul în care l-ar fi suspectat că ar fi fost un simpatizant al grupului. Însă, coincidenţă sau nu, privite retrospectiv, anumite detalii pe care ni le-a dezvăluit par să fie adevărate.

Cu ajutorul unei persoane care ne slujea ca sursă de informaţii locale, am făcut în aşa fel încât bărbatul să fie adus la hotelul în care stăteam, o clădire masivă care nu se potrivea deloc cu savana plină de tufişuri din jur. Nu erau prea mulţi oameni cazaţi la Maiduguri International, un hotel care era într-o stare foarte proastă, cu carpete mucegăite şi aşternuturi murdare. Personalul, inclusiv unii angajaţi care spuneau că nu mai fuseseră plătiţi de luni bune, refuza să pornească generatorul pe parcursul zilei, lăsând hotelul fără electricitate şi asta din cauză că Nigeria nu putea (şi încă nu poate) produce suficientă energie electrică pentru populaţia sa în continuă creştere.

---

14 Nigeria este împărţită în 36 de state federale, cărora li se adaugă teritoriul federal al capitalei Abuja.

Mi se părea că îmi stabilisem reşedinţa într-o clădire părăsită.

Presupusul membru al Boko Haram, îmbrăcat în acelaşi tip de caftan pe care l-ar purta orice locuitor obişnuit din Maiduguri, a fost condus într-una dintre camerele noastre şi invitat să ia loc pe un scaun. Eu m-am aşezat în faţa lui şi am început să-i pun întrebări pe care i le traducea un corespondent nigerian care lucra pentru aceeaşi agenţie de ştiri ca şi mine. Bărbatul, care vorbea în limba hausa, spunea că avea 35 de ani şi pretindea că membrii Boko Haram ascunseseră arme în diferite părţi ale ţării, plănuind să le folosească pentru declanşarea unui nou atac. În ciuda încercărilor mele repetate de a-l face să îmi ofere mai multe detalii despre motivul pentru care cineva ar fi dorit să se alăture de bunăvoie unei asemenea organizaţii violente, el îmi răspundea cu generalităţi: „Allah ne porunceşte să fim pregătiţi şi să adunăm arme în caz că ar ataca duşmanii, a spus el. Toţi cei cărora nu le place islamul, toţi cei care luptă împotriva înfiinţării unui stat islamic şi toţi cei care sunt împotriva profetului sunt duşmanii noştri”.

În acea perioadă noi, împreună cu mulţi alţii, puteam desluşi limpede elementele care ar fi putut declanşa o nouă insurecţie, acele probleme adânc înrădăcinate care dăduseră naştere deznădejdii populaţiei şi credeam, cu sinceritate, că încă şi mai multe violenţe erau posibile dacă nu chiar verosimile. Nu a trebuit să aşteptăm mult pentru a afla un răspuns cert, căci în scurt timp orice sentiment de normalitate pe care comisarul de poliţie şi ceilalţi sperau să îl afişeze avea să fie spulberat. Atacurile cele mai sângeroase şi cele mai încărcate de semnificaţii, de simboluri ale grupării Boko Haram urmau să aibă loc în curând.

* * *

Dintr-o anumită perspectivă, tulburările par

inevitabile în anumite zone din nordul Nigeriei, o ţară înjghebată de colonişti care au însăilat culturi, tradiţii şi etnii extrem de diferite într-o singură naţiune. La fel au stat lucrurile în cazul multor civilizaţii africane, însă o serie întreagă de factori fac din Nigeria im exemplu de extremă instabilitate. Şi, în descrierea noastră trebuie să începem, fireşte, cu petrolul.

Nigeria a descoperit pentru prima dată rezerve de petrol în cantităţi mari, care să poată fi comercializate, în 1956, în întinsele mlaştini labirintice din Delta Nigerului care este situată în sudul ţării. Producţia pe scară largă a început cu timiditate, însă noi rezerve au fost descoperite şi, în curând, au fost date în folosinţă platforme petroliere marine, astfel încât Nigeria a devenit destul de repede cel mai mare producător de petrol din Africa, începând să câştige astfel sume impresionante de bani pentru vistieria sa, dar, la pachet, şi o listă întreagă de probleme profunde, catastrofale chiar. O parte extraordinar de mare din banii obţinuţi a fost, din nefericire, furată sau risipită în mod tragic, ceea ce a dus la consolidarea unei clase care avea să fie numită cleptocraţie[15]. Căci vorbim despre o ţară cu rezerve enorme de petrol în care există pene de curent de câteva ori pe zi, iar poliţiştii plătiţi cu salarii mizere le cer fără ruşine mită şoferilor în timpul controalelor de rutină, asta ca să dau doar două exemple. Cel mai grăitor aspect este că Nigeria trebuie să importe combustibil, deşi are petrol, ţara nefiind capabilă să construiască destule

15 Termen derivat din gr. kleptes, „hoţ”, şi -kratta (din krâtos, „putere, domnie”) care se poate traduce, literalmente, prin „domnia/stăpânirea hoţilor”. Cleptocraţiile se instaurează, de obicei, în ţări conduse de dictatori sau de junte militare, ori în acelea unde deciziile politice simt luate de oligarhi. Fostul preşedinte nigerian Sâni Abacha (1943-1998), care a condus statul african între 1993 şi 1998, a fost declarat de Transparency International drept unul dintre cei mai corupţi oameni politici în 2004, căci ar fi furat, conform estimărilor ONG-ului, între 2 şi 5 miliarde de dolari.

rafinării sau măcar să le menţină în stare de funcţionare pe cele existente pentru a-şi prelucra singură petrolul. În plus, importurile de combustibil sunt subvenţionate de guvern prin intermediul unui sistem despre care se spune că este administrat greşit, fiind şi incredibil de corupt. Cu alte cuvinte, Nigeria, de fapt, cumpără petrol rafinat după ce vinde mai întâi ţiţei brut, şi totul la un preţ umflat de intermediarii care escrochează sistemul.

În tot acest timp, populaţia a crescut cu repeziciune. La ora actuală Nigeria este cea mai populată ţară din Africa, având 170.000.000 de locuitori, inclusiv un grup din ce în ce mai mare şi exploziv de tineri fără de astâmpăr. În plus, în ultimul timp a depăşit Africa de Sud, ajungând cea mai mare economie din punctul de vedere al valorii produsului intern brut. Având însă în vedere că populaţia Nigeriei este mult mai mare, rezultatul este că nigerienii de rând simt cu mult mai săraci decât sud-africanii de rând. Titlul de cea mai mare economie a Africii nu înseamnă nimic sau înseamnă foarte puţin pentru majoritatea nigerienilor, căci o bună parte din ei continuă să câştige mai puţin de un dolar american de zi.

Aceştia sunt nigerienii care sunt obligaţi îşi încropească orice brumă de trai pot de pe o zi pe alta, în timp ce conducătorii lor şi mogulii corupţi îşi fac loc prin trafic în SUV-urile lor, escortaţi de maşini de poliţie, pentru a se închide apoi în spatele zidurilor înalte ale reşedinţelor lor. Lupta zilnică pentru supravieţuire a dus la apariţia a tot felul de înşelătorii bizare care, spre supărarea nigerienilor care trudesc din greu, au afectat în mod negativ reputaţia întregii ţări. E-mailurile de la tot soiul de aşa-zişi „prinţi” nigerieni care promit sume mari de bani sunt atât de obişnuite, încât au devenit subiect de glume, însă ele nu sunt decât o mică parte a problemei. În Nigeria, mulţi oameni scriu cu vopsea pe pereţii propriilor locuinţe mesajul: „Atenţie la 419: această casă nu este de

vânzare”. Ei încearcă să-i împiedice pe impostorii care se pretind proprietari să le vândă reşedinţa în clipa când nu este nimeni acasă. Numărul 419 se referă la o secţiune din codul penal, astfel că toate aceste forme de escrocherie financiară au ajuns să fie cunoscute sub numele de „înşelătorii tip 419”. Un alt exemplu infam de escrocherie implică poliţia. Nou-veniţii află destul de repede că să fii tras pe dreapta de un poliţist poate fi o experienţă înnebunitoare în Nigeria. Au fost situaţii în care poliţiştii s-au suit în maşină, pe scaunul din stânga şoferului, refuzând să coboare până nu au fost „presăraţi”, adică mituiţi, deşi şoferul nu greşise cu nimic. Atotputernica şpagă cea de toate zilele este o componentă centrală a vieţii din Nigeria.

Datorită faptului că petrolul a adus imense bogăţii, nu a existat un interes real pentru a dezvolta alte sectoare ale economiei. Ar fi greşit să spunem că sudul Nigeriei – zona predominant creştină în care au fost descoperite rezervele de petrol – s-a descurcat mai bine în această situaţie, însă este cert că o duce mai bine decât nordul. Populaţia de aici este mai bine educată, mai întreprinzătoare, beneficiază de mai multe locuri de muncă şi nu suferă la fel de mult din cauza sărăciei. Statelor care produc petrol le revine o parte mai mare din veniturile alocate de guvern. În ciuda tuturor acestora, regiunea nu a fost deloc imună la actele de violenţă. Zona săracă a Deltei Nigerului, de ani buni poluată în mod tragic de nenumărate deversări de petrol,[16] a fost martora apariţiei

16 Se estimează că o cantitate cuprinsă între 9 000 000 şi 13 000 000 de barili de petrol (1 400 000-2 100 000 m3) ar fi fost deversată în Delta Nigerului de când au fost date în folosinţă primele sonde de aici. Estimările referitoare la numărul deversărilor de petrol variază. Astfel, organizaţia guvernamentală Nigerian National Petroleum Company (NNPC, Compania petrolieră naţională nigeriană) estimează că anual s-ar produce aproximativ 300 de deversări mari, şi că 2 300 m3 de petrol ar ajunge în mediul înconjurător. Reprezentanţii Băncii Mondiale

unor grupări de rebeli sau gangsteri care au pus mâna pe arme, au atacat bastioanele industriei petroliere şi au răpit străini. Unele dintre cele mai violente acte de violenţă au avut loc sub egida Mişcării pentru Eliberarea Deltei Nigerului (Movement for the emancipation of the Niger Delta, MEND) şi au continuat până în 2009, când un acord de pace a redus semnificativ tulburările în regiune.

În ciuda faptului că în cea mai mare parte a perioadei de după câştigarea independenţei Nigeria a fost condusă de lideri proveniţi din nord, neglijarea celorlalte ramuri ale economiei a afectat cu precădere tocmai partea de nord a ţării, care depinde încă în mare parte de agricultură. Cultura nordului este diferită de cea a sudului, căci religia islamică a ajuns aici, a migrat, venind de-a lungul drumurilor comerciale care, în Evul Mediu, străbăteau Sahara şi ajungeau până în zonele de savană. O mare parte din nordul Nigeriei de azi, zonă stăpânită multă vreme de regi de etnie hausa, a fost cucerită de un califat la începutul secolului al XIX-lea, în urma unui jihad condus de un cleric musulman peul, pe numele său Usman dan Fodio[17]. Acesta este cinstit până în zilele noastre, însă este

---

avertizează însă că aceste estimări sunt mult diminuate şi că, de fapt, cantităţi de zece ori mai mari s-ar putea să ajungă în apele Deltei Nigerului. Impactul pe care poluarea îl are asupra localnicilor este foarte mare, căci aceştia nu mai pot trăi nici din agricultură, nici din pescuit. După cum se exprima un lider local al populaţiei ugborodo, Eghare W.O. Ojhogar: „E ca şi cum aici ar fi şi paradisul, şi iadul. Ei au tot. Noi nu avem nimic... Dacă noi protestăm, ei trimit soldaţii.”

17 Usman dan Fodio (ar., Usman ibn Fodio sau Uthman dan Fu- duye) (1754-1817), reformator religios, cărturar islamic şi om de stat aparţinând grupului etnic fulani (peul) care a întemeiat Califatul Sokoto pe care l-a condus între 1803 şi 1815. A fost autorul a peste 100 de cărţi în care a tratat subiecte dintre cele mai diverse (religie, guvernare, cultură etc.) şi a scris 480 de poeme în limba arabă, dar şi în fulfulde şi hausa. A militat pentru alfabetizarea întregii populaţii, inclusiv a femeilor, iar câteva dintre fetele sale au ajuns cărturari respectaţi. A luptat împotriva corupţiei, încercând să creeze un stat administrat în

greu să mai descoperim ceva din moştenirea sa reformistă în această regiune în care elitele corupte îşi împart fondurile după bunul plac, în timp ce o enormă parte a populaţiei tinere[18] rătăceşte mereu, neavând nimic de făcut. Unii lideri ai Boko Haram e posibil să fi pomenit uneori cu respect califatul lui Usman dan Fodio, însă modul în care aceşti extremişti însetaţi de sânge masacrează oameni nevinovaţi, precum şi faptul că le lipsesc planurile concrete pentru îmbunătăţirea vieţii nigerienilor dovedesc faptul că între insurecţia lor şi Califatul Sokoto e o diferenţă ca de la cer la pământ.

După cum au observat unii comentatori, mulţi oameni din nordul Nigeriei au ajuns să creadă că democraţia e doar un sistem politic menit să-i cufunde pe ei în sărăcie, dar care îi îmbogăţeşte pe liderii corupţi şi lipsiţi de caracter. În Maiduguri, oraş aflat aproape de graniţele cu Nigerul, Ciadul şi Camerunul, bogaţii locuiesc în vile somptuoase şi bine păzite în timp ce săracii îşi cară apă cu urcioarele din fântâni. În timp ce panourile din intersecţii, scrise în arabă, proclamă: „Allah e cel care ni le dă pe toate cele de trebuinţă”. Aceasta este atmosfera din regiunea în care Muhammad Yusuf a început să îşi recruteze şi să îşi conducă adepţii.

Revenirea în prim-plan a grupării Boko Haram la mai bine de un an după răzmeriţa din 2009 şi moartea lui Yusuf a debutat, în mod misterios, cu atentate comise de motociclişti înarmaţi cu kalaşnikovuri care împuşcau din mers diverşi lideri ai comunităţii locale şi ai forţelor de securitate. La început nu a fost clar dacă aceste crime erau, într-adevăr, comise de acelaşi grup, însă zvonurile

---

mod eficient, pe baza legilor islamice. Fiul său Muhammad Bello (1781-1837) şi fratele său Abdullahi dan Fodio, i-au continuat reformele.

18ţ ări ale lumii, cu 188 500 000 de locuitori) şi ţara cu cea mai mare rată de creştere a populaţiei, ci şi una dintre ţările cu cea mai tânără populaţie (42,3% dintre locuitori sunt mai tineri de 14 ani).

despre reapariţia lui Boko Haram au devenit din ce în ce mai dese şi atacurile din ce în ce mai sângeroase. Secţiile de poliţie au fost din nou bombardate şi incendiate, iar exploziile de pe marginea şoselelor au devenit întâmplări frecvente. Deşi preşedintele Nigeriei, provenit din sudul ţării, era dispus să ignore, pur şi simplu, situaţia câtă vreme ea nu afecta decât nord-estul extrem, nu avea să i se îngăduie să adopte această atitudine pentru multă vreme, căci atacurile s-au înmulţit şi s-au întins şi în alte regiuni din nord, apoi în partea centrală, ajungând până în capitală.

Un atac din iunie 2011 a dat semnalul pentru tot ceea ce avea să urmeze. Un bărbat bănuit a fi un atentator sinucigaş aflat la volanul unei maşini a încercat să pătrundă în cartierul general al poliţiei naţionale din capitala Abuja, detonându-şi însă vesta în faţa clădirii. Deşi numărul victimelor a fost relativ mic, acesta avea să fie considerat primul atac sinucigaş al unui membru Boko Haram. Aveau să urmeze şi altele.

În dimineaţa zilei de 26 august 2011, un bărbat care conducea o Honda Acord şi-a făcut loc pe străzile din Abuja, având drept destinaţie sediul Organizaţiei Naţiunilor Unite din Nigeria. A reuşit să treacă în mare viteză de poarta principală, paznicii neputând să îl oprească. Şi-a izbit maşina de uşa şi holul de la intrare şi a detonat explozivul din maşină. Explozia a distrus o mare parte din interiorul clădirii şi a luat viaţa a 23 de persoane, rănind alte zeci.

Lucrurile nu aveau decât să se agraveze, bisericile având să devină apoi ţintele atacurilor, unul dintre acestea fiind declanşat chiar în ziua de Crăciun, la o biserică de lângă capitală. A urmat un atentat asupra sediului unuia dintre cele mai importante ziare nigeriene. Un ostatic britanic şi unul italian au fost ucişi apoi în nord-vestul

Nigeriei, probabil de către Ansaru[19], considerată o facţiune desprinsă din Boko Haram, care avea să se facă vinovată şi de alte răpiri. Membri ai Boko Har am aveau să cotropească zone izolate din nord-estul ţării unde şi-au arborat propriile steaguri, acesta fiind unul dintre motivele pentru care preşedintele a hotărât, în cele din urmă, să declare starea de urgenţă. Şapte dintre membrii unei familii franceze, inclusiv patru copii, au fost răpiţi într-un incident revendicat de Abubakar Shekau, în timp ce zeci de elevi au fost masacraţi în timpul unor atacuri asupra unor şcoli. În 2013 au apărut primele zvonuri despre răpirea unor fete care erau apoi căsătorite silit cu membri ai Boko Haram. În aprilie 2014, când atacatorii au luat cu asalt oraşul Chibok şi au răpit 276 de fete dintr-o şcoală, se pare că armata din Nigeria nu le-a opus cine ştie ce rezistenţă.

Toate acestea au dat naştere unor speculaţii intense despre ceea ce era, de fapt, Boko Haram, inclusiv în ţările occidentale profund îngrijorate de răspândirea a ceea ce ele considerau a fi un val de terorism. Reapariţia grupului şi insurecţia din ce în ce mai violentă şi mai complicată a acestuia aveau loc într-un moment important de schimbare nu numai pentru Nigeria, ci şi pentru alte grupări islamiste din întreaga lume. La un deceniu după atacurile de la 11 septembrie 2001, guvernul american condus de preşedintele Barack Obama susţinea că decimase nucleul conducătorilor al-Qaida cu ajutorul atacurilor cu drone.[20] Cea mai mare parte a acestor afirmaţii pot fi considerate a

19a jutorarea musulmanilor din Africa neagră", organizaţie islamistă jiha- distă care acţionează şi în nordul Nigeriei.

202 016). Comunitatea internaţională (inclusiv reprezentanţi ai ONU) au adus numeroase critici acestei practici a guvernului american, care a dus la omorârea a numeroşi civili. în plus, execuţiile sumare, in afara unui proces legal (eufemistic denumite de oficialii americani extrajudicial executions (engl.), „execuţii extrajudiciare") realizate cu ajutorul drone- lor au stârnit numeroase proteste.

fi parte a strategiei preşedintelui Obama de dinainte de alegerile din 2012. Acesta era nerăbdător să arate că îşi ţinuse promisiunile de a încheia războiul din Irak şi de a-şi concentra din nou atenţia asupra înfrângerii principalului duşman al ţării sale, al-Qaida.

Cu toate acestea, lăsând la o parte retorica politică, părea că, într-adevăr, chiar încep să se manifeste schimbări majore în peisajul „terorismului global", cum era el numit în ţările occidentale, şi existau îngrijorări legate de faptul că unele ţări africane măcinate de instabilitate ar putea deveni adevărate paradisuri pentru membru mişcărilor islamiste extremiste. Încă din 2011, oficialii militari americani au început să avertizeze comunitatea internaţională că existau semnale care indicau faptul că principalele grupări extremiste din Africa – al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM) [21], al-Shebab[22] din Somalia şi Boko Haram – depuneau eforturi susţinute pentru a atinge o mai mare cooperare atât în privinţa înarmării, cât şi a finanţării. Dovezi sigure că islamiştii nigerieni călătoreau în nordul statului Mali pentru a se antrena cu extremiştii mişcării care avea să se numească mai târziu al-Qaida în Maghrebul Islamic existau încă din 2004, însă existenţa unor legături profunde între aceste grupări era încă pusă sub semnul întrebării. Răsturnarea în 2011 a regimului lui Muammar Gaddafi din Libia a provocat temeri că piaţa neagră din regiune avea să fie invadată de arme furate din depozitele acestei ţări. Rebeliunea din Mali. – din 2012, în timpul căreia grupuri de tuaregi şi de islamişti au cucerit

21 Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM, engl.), organizaţie teroristă islamistă de orientare salafistă afiliată al-Qaida, al cărei scop declarat este înlăturarea guvernului Algeriei şi instituirea unui stat islamic în această ţară.

22 Harakat al-Shabab al-Mujahedin (ar., „Mişcarea tinerilor combatanţi"), grupare teroristă islamistă de orientare salafistă jihadistă creată în 2006 care acţionează în special în Somalia şi Kenya. Membrii săi sunt numiţi shebab, de unde şi ortografia folosită de autor.

mai bine de jumătate din această ţară a creat noi nelinişti şi a alimentat atât speculaţiile despre participarea membrilor Boko Haram la acele lupte, cât şi temerile referitoare la ce s-ar fi putut întâmpla după întoarcerea acestora în Nigeria. Franţa a răspuns cu lin asalt armat care i-a alungat pe rebeli din Mali, iar Statele Unite au construit o bază pentru drone în Niger cu scopul de a-i supraveghea pe islamiştii responsabili de atacuri.

De atunci, guvernul Statelor Unite a catalogat Boko Haram un „grup terorist internaţional", însă această decizie nu pare să fi avut vreun efect major, deşi dezbaterea legată de oportunitatea catalogării grupului în acest fel a ocupat o vreme viaţa politică americană. Abubakar Shekau însuşi a fost inclus pe lista americană a celor mai căutaţi oameni, oferindu-se pentru el o recompensă de 7.000.000 de dolari. După ce Statele Unite l-au catalogat drept „terorist internaţional", ceea ce a permis să îi fie blocate conturile şi bunurile din această ţară, Shekau a persiflat acest apelativ într-un mesaj video în care spunea, pe un ton sarcastic, stând lângă un perete de care era sprijinit, ostentativ, un kalaşnikov: „Ştiu că Statele Unite există, însă nu am habar în ce parte a lumii se află, în vest sau în nord, în sud sau în est. Nu ştiu unde se află, prin urmare, ce rost are să vorbim despre blocarea conturilor mele de acolo?"

Trasarea detaliilor despre ce anume este Boko Haram rămâne o încercare extrem de complicată. Până şi numele de Boko Haram este, într-un fel, o iluzie. Într-o traducere aproximativă, termenul ar însemna „educaţia occidentală este interzisă" şi a fost atribuit grupării de oameni din afara acesteia pe baza modului în care aceştia au înţeles ce este acea sectă în devenire şi care simt credinţele membrilor săi. Gruparea sau, mai bine zis, facţiunea lui Abubakar Shekau, pretindea că vrea să fie cunoscută ca *Jamaatu Ahlus Sunnah Lid Daawati Wal Jihad*

sau „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad”.2

Şi despre Abubakar Shekau însuşi se cunosc destul de puţine. Pe lista cu persoanele cele mai căutate de guvernul american, el figurează cu trei date de naştere diferite: 1965, 1969 şi 1975. Cuvântările lui sforăitoare şi vituperante şi comportamentul său bizar din înregistrările video în care spune că îi place să omoare oameni atunci când Allah îi cere să o facă în acelaşi fel în care îi place să omoare berbeci şi pui i-au făcut pe unii să îl catalogheze drept psihopat. În plus, într-un mod absolut straniu, omul s-a referit de mai multe ori la unii lideri occidentali morţi de mult (de la Abraham Lincoln la Margaret Thatcher) ca la propriii săi duşmani. Însă nu este tocmai potrivit să îl etichetăm drept nebun din moment ce această concluzie bazată pe aproximări ignoră posibilitatea că el se comportă astfel doar pentru a provoca, pentru a epata. Mai există şi întrebarea dacă nu cumva în înregistrările video din ultimii ani apar persoane diferite, căci, într-adevăr, înfăţişarea bărbatului identificat drept Abubakar Shekau în aceste filme a fost semnificativ diferită uneori.

Toate acestea tind să creeze foarte repede o confuzie generală, însă, în timp, au ieşit la iveală anumite idei centrale pe baza cărora se poate realiza o imagine de ansamblu. Probabil că este cel mai nimerit să ne gândim la Boko Haram ca la un termen-umbrelă pentru insurecţia violentă din Nigeria, atacurile fiind purtate de un număr greu de definit de celule şi facţiuni diferite. Soldaţii simpli s-ar putea să fie recrutaţi de mişcare şi „împrumutaţi” de la un grup la altul, după nevoile de moment, iar ei fac parte din numeroasa populaţie de tineri disperaţi, vulnerabili la ideile extremiste şi atraşi probabil de banii şi ajutorul oferite de grup. Orice formă de organizare propriu-zisă nu poate exista decât la vârf, cooperarea

dintre diferitele celule fiind limitată. Până şi ţelurile acestor grupuscule par să varieze semnificativ, de la încercarea sinceră de a crea un stat islamic până la dorinţa de a obţine bani din răscumpărări. Între aceste extreme există, de bună seamă, multe alte motivaţii intermediare.

Un oficial nigerian care a urmărit îndeaproape insurecţia mi-a mărturisit la un moment dat: „Mă întrebi dacă eu cred că tinerii care au răpit fetele din Chibok sunt aceiaşi care au detonat şi bombele din Jos? Răspunsul meu este nu”. Şi toate aceste facţiuni par să se finanţeze, în cea mai mare parte, prin intermediul activităţilor ilegale, inclusiv prin cererea de răscumpărări pentru persoanele pe care le răpesc sau prin atacarea şi jefuirea băncilor. Membrii grupării au furat arme de la armata nigeriană şi, se pare, nu le e deloc greu să cumpere arme de pe piaţa neagră din regiune. Totodată, ei au furat explozivi de la companii private.

Cât de mult sunt implicaţi politicienii în toate aceste matrapazlâcuri rămâne o problemă controversată. Pe măsură ce se apropiau alegerile programate pentru luna februarie a lui 2015, apăreau noi şi noi acuzaţii cum că unii politicieni finanţaseră anumite facţiuni din Boko Haram – lucru posibil, deşi, dacă se întâmplă astfel, aceste acţiuni nu au un impact prea mare, fiind, mai degrabă, marginale. Teorii complexe ale conspiraţiei sunt mai mereu repetate în Nigeria, deşi ele nu rezistă la o investigaţie mai atentă: ba elitele din nord ar căuta, de fapt, să îl dea jos pe preşedintele originar din sud, ba mai-marii din sud încearcă să discrediteze nordul. Există, pur şi simplu, prea multe interese divergente şi aria ţintelor atacate este mult prea mare pentru ca toate să poată fi atribuite unui singur scenariu, subsumate unui singur scop.

În ceea ce priveşte legăturile externe, după cum mi-a declarat un observator cu experienţă la începutul lui 2014, se pare deja s-a dezvoltat o relaţie concretă, practică între

anumiţi islamişti nigerieni (mai ales aceia care se identifică a face parte din aşa-numita grupare Ansaru) şi conducerea al-Qaida în Maghrebul Islamic sau ramificaţiile acesteia. Ei caută ajutor la nevoie, însă altfel acţionează singuri. O altă persoană bine informată, un diplomat occidental cu o vastă experienţă în ceea ce priveşte regiunea, mi-a spus în martie 2014 că, pare-se, această cooperare (care includea punerea la dispoziţia jihadiştilor nigerieni a armelor şi instruirii) s-a intensificat în ultimii ani.

Shekau a jurat să fie solidar cu jidahiştii din întreaga lume, inclusiv cu membrii ISIS din Siria şi Irak, însă nu este clar dacă aceste sentimente sunt reciproce. De exemplu, grupurile extremiste din afara Nigeriei se izbesc de aceeaşi problemă ca şi autorităţile din această ţară sau ca şi aceia care vor să negocieze pacea atunci când încearcă să ia legătura sau chiar să comunice cu Boko Haram: nimeni nu ştie cu cine are de-a face. Mai mult decât atât, este posibil ca violenţa absurdă a Boko Haram să nu se plieze pe noua strategie a al-Qaida ai cărei conducători şi-au exprimat îngrijorarea faţă de uciderea fără discriminare a fraţilor musulmani şi a civililor de către asociaţii lor regionali.

Cu toate acestea, este important să privim lucrurile în perspectivă. Cu toate că au stabilit legături cu grupări străine şi au desfăşurat atacuri în ţara învecinată, Camerun, diferitele elemente care compun Boko Haram şi-au păstrat, totuşi, viziunea nigeriană. Deşi au variat destul de mult în decursul timpului, cererile lor au rămas, în cea mai mare parte, centrate pe probleme locale. E drept, uneori aceşti insurgenţi au părut preocupaţi strict de distrugerea statului nigerian, de parcă ar fi încercat doar să radă totul de pe faţa pământului, fără a părea să aibă vreun scop definitiv sau vreo strategie oarecare. Spre sfârşitul lui 2014 gruparea a ocupat din nou teritorii din nord-estul Nigeriei şi liderii sau au declarat că din acel

moment acestea fac parte dintr-un califat, însă nu a fost deloc limpede dacă ei au şi făcut încercări reale de a guverna propriu-zis acele regiuni.

Acelaşi diplomat occidental mi-a declarat:

Deşi există conexiuni, înlesniri pentru procurarea de arme, o reală comunicare şi legături între Boko Haram şi AQIM şi, într-o măsură mai mică, între Boko Haram şi al-Shebab, gruparea nigeriană rămâne una internă, din moment ce duşmani ei declaraţi sunt statul federal nigerian şi unii oficiali ai acestuia. Cred că liderii săi cooperează doar într-o manieră oportunistă şi comunică doar cu grupări transnaţionale care iau parte la jihadul global, cum ar fi AQIM, însă nu acesta este obiectivul loc principal.

Boko Haram este, de fapt, o problemă creată şi agravată în Nigeria, una pe care nigerienii trebuie să o rezolve ei înşişi. Condiţiile care au dus la naşterea sa trebuie să rămână în atenţia tuturor pentru a se putea găsi o soluţie reală de ieşire din criză.

Preşedintele nigerian Goodluck Jonathan[23], un creştin din regiunea Deltei Nigerului, a oferit puţine soluţii pentru rezolvarea situaţiei în afara raidurilor militare brutale care au dat naştere acuzaţiilor că armata ar fi comis abuzuri împotriva civililor: că ar fi împuşcat oameni nevinovaţi, ar fi incendiat case, ar fi torturat şi arestat fără niciun temei. Reprezentanţii guvernului au folosit un limbaj duplicitar[24],

---

23 Goodluck Ebele Azikiwe Jonathan (n. 1957) a fost preşedintele Nigeriei între 2010 şi 2015, fiind urmat de Timipre Sylva (n. 1964), un om politic originar tot din sudul Nigeriei.

24 Doublespeak (engl.), termen creat în acelaşi mod în care George Orwell l-a creat pe acela de doublethink (engl., „dublugânditul”) (pentru limba de lemn a sloganelor politice de tipul: „Războiul este pace”, „Libertatea este sclavie” sau „Ignoranţa este putere” Orwell foloseşte termenul newspeak, „novlimbă” sau „nouvorbă”). Exemple de doublespeak, de sintagme sau expresii menite să dezinformeze, să ascundă realitatea, nu să o dezvăluie, pot fi: negative growth (engl.,

pretinzând, la un moment dat, că erau în dialog cu Boko Haram, pe căi indirecte, pentru oprirea violenţelor, doar pentru a dezminţi mai apoi, când preşedintele i-a numit pe islamişti nişte „fantome” care refuză să se facă văzute. Shekau, a cărui reşedinţă rămâne necunoscută şi despre care s-a tot zvonit că ar fi murit, a repetat în mai multe filmări că exclude ideea oricărui dialog cu oficialităţile.

Deşi este imposibil să ştim precis dacă vedem mereu acelaşi bărbat în înregistrările video în care se pretinde că vorbeşte Abubakar Shekau, acest fapt nu pare să aibă prea multă importanţă. Fie că au vorbit sosiile lui Shekau, fie că nu, atacurile au continuat şi chiar s-au intensificat. „Dacă, într-adevăr, a murit, ăsta e un semn că, de fapt, suntem într-o situaţie mai gravă decât credeam”, mi-a mărturisit oficialul nigerian care urmăreşte îndeaproape această problemă. Cu alte cuvinte, acest fapt ar dovedi că a putut fi uşor înlocuit, fără ca violenţele să se întrerupă, în timp ce declinul din armata nigeriană cauzat, în mare parte, de corupţie a lăsat puţine speranţe că aceasta ar putea să îi învingă vreodată pe insurgenţi. „Soldaţii s-ar duce mai degrabă în Delta Nigerului să facă bani”, mi-a spus aceeaşi persoană, referindu-se la acuzaţiile conform cărora militarii ar fi implicaţi în furturi de petrol, contrabandă şi alte infracţiuni care se comit în acea regiune. „Oricine face asta ştie că poate să atragă armata Nigeriei într-un război pe care aceasta nu îl va putea câştiga niciodată”.

Lipsa oricărei brume de încredere atât în guvern, cât şi în armată a rămas una dintre cele mai importante cauze pentru care insurecţia nu a fost încă înfrântă. Diplomatul occidental (pe care l-am menţionat anterior) a precizat:

Nu ştiu dacă populaţia din nord are aşa o mare

„creştere negativă”, de fapt, scădere), enhanced interogation techniques (engl., „tehnici de interogare intensive”, adică tortură) sau downsizing (engl., „restructurare; reducere” pentru concedierea pe scară largă).

simpatie faţă de Boko Haram după cum pretinde această grupare, ce ştiu e că, de fapt, civilii şi musulmanii moderaţi au fost victimele sale principale, alături de forţele de securitate, fireşte. Însă există un adevărat ocean de indiferenţă în mijlocul căruia membrii ei pot opera pentru că nu există cine ştie ce loialitate sau simpatie pentru un guvern central perceput ca fiind stupid, ca neavând nicio idee despre ce se întâmplă şi, cel mai important, ca fiind incapabil să satisfacă nevoile legitime şi revendicările populaţiei locale.

În ceea ce priveşte capacitatea grupării Boko Haram de a recruta noi membri, unii consideră că principala cauză a succesului ar fi ciclul sărăciei şi al anarhiei. În iunie 2014 Clement Nwankwo, un activist respectat din societatea civilă nigeriană care activează în Abuja mi-a declarat.

Religia constituie temelia recrutării, de asta pot atrage atât de mulţi oameni, însă adevărata motivaţie care îi convinge pe aceştia să li se alăture şi să rămână în Boko Haram este profitul material. Aşa că recrutează dacă au bani pe care să-i poată oferi acestor oameni care trăiesc de obicei, pe străzi, de pe o zi pe alta, câtă vreme în cadrul grupării există cineva care le plăteşte facturile, îi hrăneşte, îi îmbracă şi îi face părtaşi la un profit, oricât de mic ar fi el… […] În plus, aproape că nu există nicio consecinţă a faptelor săvârşite. Pot să facă orice şi să scape cu faţa curată. Armata nu a fost capabilă să reacţioneze într-un fel în care să îi poată constrânge să renunţe la a mai trăi astfel.

Între timp, lista victimelor creşte pe zi ce trece, fiecare atac făcând şi mai grea atingerea potenţialului complet nevalorificat pe care îl are o naţiune atât de importantă. În sud, în cel mai mare oraş din Nigeria, Lagos, au început să se ia măsuri pentru… îmblânzirea fostei capitale care adăposteşte 15.000.000 de oameni, a

acestui oraş celebru pentru viaţa sa haotică, ale cărui ambuteiaje durează ore în şir şi al cărui ritm epuizant au devenit legendare, sufocându-le până şi pe persoanele cele mai rezistente. Lagosul şi întreaga zonă din sudul Nigeriei au fost scutite de violenţă, deşi au apărut întrebări legate de explozia din iunie 2014 revendicată de Boko Haram şi despre posibilitatea ca aceasta să fi marcat sfârşitul păcii relative din oraş. Dacă aşa stau lucrurile, înseamnă că insurecţia a atins un nou stadiu, mult mai periculos şi că mugurii progresului care părea să aibă loc au fost distruşi în mod tragic.

Bineînţeles că au mai existat şi alte acţiuni dătătoare de speranţă. Astfel, recent, ministrul de Finanţe, Ngozi Okonjo-Iweala[25], o fostă directoare a Băncii Mondiale, şi guvernatorul băncii centrale, Lamido Sanusi[26], au încercat

---

25m andate (2003-2006 şi 2011-2016), în prezent, preşedintă a consiliului de conducere al Gavi, The Vaccine Alliance (un parteneriat public-pri- vat, în cadrul căruia organisme internaţionale precum OMS, UNICEF sau Banca Mondială, împreună cu diverse companii farmaceutice şi fundaţii precum Bill & Melinda Gates Foundation desfăşoară campanii susţinute de vaccinare în ţările sărace).

26 Emirul Lamido Sanusi al II-lea (n. 1961), economist şi bancher nigerian, membru al unei familii nobiliare peule, cărturar islamic moderat (care pledează împotriva fundamentalismului wahhabit), încoronat emir al Statului Kano pe 8 iunie 2014. După o carieră strălucită de bancher începută în 1985, a fost numit guvernator al Băncii Centrale a Nigeriei (1 iunie 2009), devenind primul nigerian din nordul ţării care a ocupat această funcţie în istoria de un secol a instituţiei. în urma crizei financiare din 2008, a instituit o serie de măsuri de asanare a principalelor bănci nigeriene care au dus la judecarea mai multor directori şi la întemniţarea a doi dintre ei pentru practici ilegale. Lupta sa împotriva corupţiei a luat sfârşit brusc, în 2014, atunci când preşedintele Goodluck Jonathan l-a concediat. Cauza demiterii pare să fi fost declaraţia publică a emirului conform căruia conducerea companiei de stat Nigerian National Petroleum Company (NNPC) s-ar fi făcut vinovată de dispariţia a peste 20 de miliarde de dolari (fostul guvernator mai afirmase că Nigeria pierde lunar circa un miliard de dolari deturnaţi de diverşi oficiali). Ministra nigeriană Diezani

să introducă reforme acolo unde a fost posibil şi să reducă, pe cât posibil, corupţia. Totuşi, refrenul cel mai des repetat în Nigeria este că oamenii se luptă cu corupţia, însă şi corupţia se luptă, la rândul ei, cu oamenii.

Când, în 2014, Sanusi a început să pună în mod public întrebări despre miliardele de dolari administrate de compania naţională de petrol care lipseau din conturile ţării, a fost demis din funcţie de preşedinte. Provenit dintr-o familie aristocratică, a devenit emirul de Kano, unul dintre conducătorii tradiţionali cei mai respectaţi din ţară. Nu a încetat să critice corupţia din guvern.

* * *

În mai 2012, Maiduguri, capitala statului Bono, considerată încă baza centrală a Boko Haram, semăna cu o zonă de război. Cartiere întregi păreau părăsite, întregul oraş fiind împânzit de puncte de control. Creştinii care doreau să se ducă la biserică erau controlaţi cu detectoare de metale şi trebuiau să treacă de baraje din sârmă ghimpată, în timp ce femeile erau obligate să îşi lase genţile afară. În niciun caz nu erau vizaţi doar creştinii. Musulmanii erau şi ei, deseori, victime. Localnicii erau prinşi, ca între ciocan şi nicovală, între atacurile fără sfârşit ale insurgenţilor şi modul brutal în care soldaţii le ripostau acestora, soldaţi care erau acuzaţi că arestează nejustificat tineri, ard case şi e moară civili.

Extremiştii începuseră de la o vreme să incendieze şcoli. Cu toate acestea, cursurile se mai ţineau încă în cel puţin una dintre clădirile avariate. La acea şcoală, un profesor a spus că părinţii fuseseră aceia care insistaseră

Alison-Madueke (n. 1960, prima femeie care a condus vreodată compania naţională petrolieră nigeriană şi prima femeie care a devenit preşedintă a OPEC), care a condus NNPC în perioada în care Sanusi afirma că au existat nereguli, avea să fie arestată în 2015 la Londra, fiind acuzată că s-a făcut vinovată de corupţie şi înstrăinare de fonduri în perioada în care a condus NNPC. Arestarea a confirmat, practic, spusele lui Sanusi.

ca aceasta să rămână deschisă, aşa că elevii, îmbrăcaţi în uniforme galbene şi verzi curate făceau slalom printre mormanele de cioburi şi printre bucăţile de ciment.

„Nu îmi este frică pentru că tot ce a fost mai rău a trecut”, mi-a spus o fată de 14 ani în timp ce stătea lângă un perete scorojit şi lângă o grămadă de foi de tablă căzute de pe acoperiş. „Nu mai au ce să atace”.

Avea să se dovedească, din păcate, că se înşela, şi încă într-un mod tragic! în noaptea de 14 aprilie 2014, hoarde de atacatori au invadat oraşul Chibok şi au intrat în căminul unei şcoli-internat, în care dormeau sute de fete. Erau îmbrăcaţi cu haine militare şi le-au spus fetelor să nu se îngrijoreze, căci erau acolo pentru a le proteja. Le-au condus afară, spre câteva camioane care îi aşteptau şi de abia atunci au început să înţeleagă fetele că bărbaţii nu erau, de fapt, soldaţi. Ei au început să tragă, strigând *Allahu Akbar*[27] şi le-au împins pe fete în camioane, după care s-au îndreptat spre o tabără de-a lor din pădure. Armata nu a trimis întăriri şi părinţii, văzând că fetele lor au dispărut şi că şcoala a fost incendiată, au pornit spre pădure pe motociclete. Nu aveau altă şansă decât să încerce singuri să-şi găsească fetele.

Capitolul I

„Atunci ar trebui să aştepţi sfârşitul”.

Geoffrey Njoku auzise un zgomot produs ca de ciocnirea a două obiecte metalice, fără îndoială, un accident produs undeva, în depărtare. Era o dimineaţă de vineri şi bărbatul de 53 de ani era într-o sucursală a băncii Standard Chartered aflată la parterul sediului Organizaţiei

---

27 „Dumnezeu e mare!” (ar. în original), expresie islamică cunoscută sub numele de takbir (sau tekbir, ar.), folosită în diverse contexte: drept chemare la rugăciune de către muezini, în timpul rugăciunilor, dar şi în viaţa obişnuită, ca mod de a exprima resemnarea, uluirea sau chiar sfidarea. Expresia este folosită de luptătorii islamişti ca strigăt de bătălie.

Naţiunilor Unite din capitala Nigeriei, Abuja. Mersese la bancă pentru a rezolva o problemă legată pe propriile finanţe, înainte de a se întoarce la munca sa din birourile UNICEF de la etajul a treilea. În afară de angajaţii băncii, înăuntru nu mai erau decât doi clienţi, Njoku şi o altă persoană, însă alte zone din clădirea masivă de patru etaje a ONU, întinsă pe trei aripi în formă de Y, aflată în cartierul diplomatic, erau pline de oameni care îşi începuseră activitatea. Când s-a auzit izbitura, în jurul orei 10.20 dimineaţa, Njoku a spus cu voce tare: „Ce-a fost zgomotul ăsta?”

Deasupra, la primul etaj al clădirii, se desfăşurau cel puţin două întâlniri. Soji Adeniyi, un specialist UNICEF în managementul situaţiilor de urgenţă, care mergea cu ajutorul unor cârje pentru că avea, pe atunci, un picior fracturat, conducea una din şedinţe la care participau aproximativ zece colegi de-ai săi din diferite departamente ale ONU. Întâlnirea începuse la ora 9 şi ar fi trebuit să se încheie înainte de ora 10, însă se prelungise, aşa că erau cu toţii într-o zonă de lucru deschisă, separată de pereţi despărţitori, cu o masă în mijloc. Adeniyi auzise şi el un zgomot „ca şi cum s-ar fi izbit ceva de o uşă sau cam aşa ceva”, şi nici el nu avusese habar ce anume se întâmplase.

În schimb, Vinod Alkari, un expert UNICEF din India, care lucrase în Irak în perioada de după invazie, nu auzise absolut nimic. Era la etajul al treilea şi stătea de vorbă cu colega sa, Shalini Bahuguna, pe care tocmai o întreba dacă aceasta citise e-mailul pe care i-l trimisese, despre im program de igienizare, salubrizare şi asigurare a accesului la apă. Femeia nu părea să fie atentă şi nu i-a răspuns, ceea ce l-a uimit pe Alkari. În schimb, l-a întrebat dacă „auzise căzătura”.

Se presupune că înainte de acest moment, probabil cu câteva zile sau chiar săptămâni, un bărbat de 27 de ani, cu glas domol, îmbrăcat cu un tricou polo şi cu turban pe

cap privise fix spre o cameră de filmat. Avea în mână un kalaşnikov, iar alte două erau sprijinite de o parte şi de alta a sa, de câte un perete. În faţa lui se aflau doi cilindri cu gaz, de genul acelora folosiţi pentru confecţionarea bombelor. Era slab, iar felul în care zâmbea din când în când îi dădea un aspect blajin. Vorbea în hausa, limba cea mai folosită în nordul Nigeriei şi, în timpul discursului său, a părut uneori că îşi găsea scuze. Purta o haină care părea a fi o vestă explozivă.1

Pe măsură ce explica amănunţit ce avea de gând să facă, a declarat că nu avea de ales, că trebuia să ducă la bun sfârşit planul lui Allah şi le cerea tatălui, mamei şi soţiei sale să înţeleagă, exprimându-şi, în acelaşi timp, speranţa că fiul său avea să îi urmeze exemplul. Din când în când, din fundal se auzeau fie zgomotele făcute de un copil, fie ale cuiva care făcea curat sau aranja nişte farfurii, Tânărul, care a fost identificat mai târziu ca fiind un mecanic auto pe care îl chema Muhammad Abdul Barra, a declarat:

Îmi voi da viaţa şi mă rog ca Allah să mă întărească. Allah să mă ia la el cu bine. […] Mamă, tată, soţia mea, vă îndemn pe toţi trei să aveţi răbdare! Ştiu că veţi suferi mult după ce mă veţi pierde, mai ales tu, mamă. […] Dragostea pentru Dumnezeu m-a făcut să te ascult şi acum acelaşi Allah mi-a ordonat să duc la bun sfârşit această misiune. El se întreabă dacă noi ne iubim mai mult părinţii, copiii, rudele, averea pe care o strângem sau casa pe care o construim. Dacă le iubeşti pe toate acestea mai mult decât pe Allah, pe profet şi jihadul, atunci ar trebui să ştii că vei avea de plătit.

El şi-a dezvăluit credinţa fermă că un atac sinucigaş îl va duce direct în rai şi şi-a exprimat dorinţa ca şi fiul său să facă la fel:

Fiul meu, dragul mei Barra, fiul lui Allah, îţi urez să rămâi în grija lui Allah şi acesta să te conducă pe calea

profetului pentru a deveni folositor islamului şi să te facă să îmi calci pe urme şi să îndeplineşti şi tu ceea ce am eu de gând să fac acum, adică să organizezi un atac sinucigaş.

Spre sfârşitul înregistrării, un grup de bărbaţi neidentificaţi îl îmbrăţişează pe rând, luându-şi, probabil, rămas-bun. El este apoi înfăţişat stând la volanul unei maşini gri. Vorbeşte din nou, de data aceasta transmiţând un mesaj oarecum incoerent preşedintelui Statelor Unite. După încheierea acestui discurs urmează o secvenţă neclară care arată o maşină care se îndepărtează, pe drum. Din scaunul şoferului, tânărul spune:

Îi transmit lui Obama şi altor lideri mondiali că şi ei au fost creaţi de Allah în acelaşi fel în care am fost şi noi creaţi.

Aşa că oricine se revoltă împotriva lui Allah şi se împotriveşte poruncilor Lui, oricine ar fi el, cu atât mai mult Obama, care este liderul lor, dacă nu se pocăieşte şi nu se converteşte la islam, atunci, când va muri, se va duce în iad şi va rămâne acolo pe veci. Obama şi alţi necredincioşi ar trebui să afle că Dumnezeu ştie cine sunt ei şi că le oferă, totuşi, un răgaz. Dacă îi ia la El, nu mai au nicio scuză.

În dimineaţa zilei de 26 august 2011, în timp ce Njoku era la bancă, Adeniyi conducea şedinţa, Alkari lucra la proiectul legat de salubrizare şi mulţi alţi angajaţi ai ONU îşi vedeau fiecare de treburile lor, şoferul unei Honda Acord a intrat în cartierul diplomatic din capitala Nigeriei, un adevărat oraş nou, construit cu petrodolari, cu bulevarde largi şi clădiri uriaşe de birouri din beton care îi conferă un aspect artificial în comparaţie cu restul ţării. Şoferul a luat-o pe strada care ducea spre sediul ONU, în care lucrau 400 de angajaţi, pentru ca apoi să-şi îndrepte maşina spre poarta de ieşire din acel complex şi să treacă prin ea în viteză.

În clădire, holul şi recepţia se găseau în zona în care

cele trei aripi convergeau pentru a forma Y-ul, în direcţia braţelor aflate în unghi, la aproximativ 100 de metri de poartă. Şoferul a înaintat spre această zonă, distrugând pereţii de sticlă şi pătrunzând în clădire. Acest moment, când maşina a ajuns în zona recepţiei, spărgând geamurile şi izbindu-se de un perete din interior a fost plin de o incertitudine bizară. Cei din clădire nu ştiau cum să reacţioneze şi o femeie s-a apropiat de maşină. După câteva clipe, unii au început să fugă, înţelegând, se pare, că acela nu avea cum să fie un accident. Au trecut mai bine de zece secunde până ce bomba a explodat, pulverizând totul în jurul său.2 Forţa exploziei a distrus pereţii şi a spart toate geamurile, provocând o adevărată ploaie de cioburi care a căzut precum grindina în anumite zone ale clădirii.

Njoku şi alţi oameni care se aflau în bancă la acelaşi etaj au fost trântiţi la pământ de forţa impactului. Un obiect greu i-a căzut acestuia pe picior, însă nu a simţit nicio durere din cauza panicii care îl cuprinsese în timp ce el şi ceilalţi începuseră să se gândească la ce era de făcut. De unde se aflau, nu puteau vedea zona în care avusese loc impactul, însă era limpede: ceva groaznic se întâmplase şi trebuiau să scape de acolo. Intrarea în bancă se prăbuşise şi era blocată, aşa că au fost nevoiţi să caute o altă cale de ieşire. S-au îndreptat spre uşa din spate, Njoku reuşind, cumva, să meargă fără ajutor, deşi era rănit. Când el şi ceilalţi au ajuns în spatele clădirii, unde se adunase toată lumea, a căzut pe iarbă şi nu s-a mai putut ridica din cauza piciorului care începuse să i se umfle. În timp ce aştepta să fie luat de ambulanţă, i-a trimis un mesaj soţiei sale, spunându-i: „Am fost atacaţi şi sunt rănit, însă nu e nimic grav”. Nu a putut să sune, probabil din cauza faptului că reţeaua era aglomerată, toţi oamenii încercând să folosească telefonul în acelaşi timp, însă mesajul a ajuns la soţia lui, care l-a găsit ulterior într-un spital din zonă.

La primul etaj, unde Adeniyi ţinea şedinţa, o parte din tavan s-a prăbuşit, ferestrele s-au spart şi alarma de incendiu a pornit. Adeniyi, care pe atunci avea 44 de ani, a simţit că e vorba de o bombă şi le-a spus colegilor să se adăpostească sub masă, îngrijorat că ar putea urma o a doua explozie. A reuşit şi el să-şi caute un refugiu împreună cu ceilalţi în ciuda faptului că avea piciorul fracturat. În timp ce se ascundeau, au auzit oameni care se văitau şi strigau după ajutor din încăperea învecinată, sala de conferinţe principală, care se afla chiar deasupra locului în care explodase bomba şi în care aceasta produsese cele mai mari pagube. Au aşteptat puţin sub masă (Adeniyi crede că între trei şi cinci minute), apoi au auzit vocile ofiţerilor de securitate ONU care strigau de jos ca toată lumea să evacueze clădirea prin spate. Adeniyi a reuşit să găsească un loc unde avea semnal la telefonul mobil aşa că, înainte de a ieşi, l-a sunat pe directorul pentru căutare şi salvare al Agenţiei Naţionale Nigeriene de Management al Situaţiilor de Urgenţă (National Emergency Management Agency, NEMA), o persoană pe care o cunoştea, datorită serviciului său, şi i-a prezentat pe scurt situaţia. A fost asigurat să pompierii erau deja pe drum. El şi ceilalţi au început să caute soluţii pentru a ieşi din clădire. Pereţii despărţitori se prăbuşiseră de jur-împrejur şi trebuiau să-şi facă drum printre resturi. O uşă de sticlă se blocase, aşa că Adeniyi şi-a folosit cârjele pentru a o sparge şi astfel au reuşit să coboare pe scări, printre mormanele de dărâmături. Au ajuns la punctul de evacuare din spatele clădirii după 10 – 15 minute de la explozie, iar toţi aceia care participaseră la şedinţă împreună cu Adeniyi au reuşit să scape cu viaţă. Adeniyi însuşi a trimis nenumărate mesaje către toţi oamenii ale căror numere de telefon le avea în agenda sa, anunţându-i că era bine şi a primit telefoane vreme de o oră de la cei care voiau să se convingă că într-adevăr era teafăr, inclusiv

de la soţia lui, înainte să i se descarce bateria mobilului. Apoi a intrat din nou în clădire, încercând să dea o mână de ajutor şi să evalueze pagubele. Mi-a mărturisit că încă îşi aminteşte ţipetele oamenilor. A făcut fotografii, a filmat şi i-a îndrumat pe salvatori către locurile unde erau imobilizate victime. Mai târziu, a aflat că doi dintre colegii săi apropiaţi erau printre persoanele decedate de la parter şi s-a întrebat ce s-ar fi putut întâmpla dacă şedinţa s-ar fi terminat mai devreme: „Ar fi fost şi mai rău pentru noi pentru că, probabil, unii ar fi coborât în holul de la parter sau ar fi fost în lift”, a spus el.

Alkari, care se aflase mult mai departe de explozie, la etajul al treilea, a descris o serie suprarealistă de evenimente, urmate de momente de maximă tensiune în care părea că, dacă ajutoarele nu ar fi venit repede, aveau să existe încă şi mai multe victime. Ferestrele, cu tot cu cercevelele lor au căzut în interiorul încăperilor, aruncând cioburi pretutindeni, iar tavanul s-a prăbuşit. Una din cercevele a căzut pe o masă, între el şi un coleg, atingându-l un pic pe Alkari în zona capului şi făcându-l să sângereze uşor. Luminile s-au stins şi s-a instalat „o tăcere bruscă, de genul celor pe care nu le întâlneşti prea des în viaţă. Am spus amândoi: «E o bombă»”, a scris Alkari într-o mărturie despre ce s-a întâmplat în acea zi. „Ameninţările au fost reale”, avea să spună el ulterior.3

Bazându-se pe experienţa dobândită de el în Irak, Vinod Alkari, la fel ca Shalini Bahuguna, care învăţase acest lucru în Afghanistan, a hotărât să se adăpostească pentru moment sub masă, aşa cum făcuse şi Soji Adeniyi, pentru a evita să fie prins sub dărâmături, lucru pe care cu toţii îl învăţaseră în timpul exerciţiilor de pregătire în caz de explozie. Cei doi colegi, Alkari şi Shalini, au auzit cum alţi oameni încercau să iasă din clădire, însă au decis să rămână pe loc câteva minute, ca măsură de siguranţă. În timp ce se ascundea, Alkari s-a gândit să-şi ia laptopul şi

geanta, apoi a hotărât să iasă, după ce a mutat din drum tocul unei ferestre. Ceilalţi colegi din departamentul lor plecaseră deja. Când au ajuns în holul central de la acelaşi etaj, Alkari povesteşte că:

Tot ce era odată pe tavan era acum pe podea, ca şi cum întreaga clădire se întorsese cu susul în jos. […] Uşile lifturilor fuseseră distruse şi nu se mai vedea nicio parte din ele. Acolo unde fuseseră se căscau acum două găuri enorme. Cadrul liftului era contorsionat, ca şi cum ar fi fost făcut din carton.

La nivelul holului central, în zona liftului, toate geamurile erau distruse. Se prăbuşise şi unul dintre pereţi.

Atunci au auzit strigăte de ajutor. Peretele distrus se prăbuşise într-o zonă în care se afla Biroul Naţiunilor Unite împotriva Drogurilor şi Criminalităţii[28], prinzându-i în capcană pe doi angajaţi care se ascunseseră sub mese. Doi dintre colegii lor, care nu erau prinşi sub dărâmături, se chinuiau să mute părţi din peretele prăbuşit, pentru a-i salva, însă acestea erau prea grele. Vinod Alkari nu putea fi nici el de mare ajutor, căci suferea de hernie de disc, aşa că au hotărât că soluţia cea mai bună era să caute ajutor în altă parte. Nu avea să fie uşor. Alkari s-a apropiat de o fereastră a cărei cercevea era distrusă, a strigat şi a făcut semne repetate către cei de jos. Aceştia l-au văzut, însă, în mijlocul haosului, nu păreau să înţeleagă ce anume voia. Unii i-au făcut cu mâna înapoi, îndemnându-l să coboare. Din moment ce mesajul lui urgent nu era înţeles, Vinod Alkari a rugat-o pe colega sa, Shalini Bahuguna, să coboare şi să caute ajutor. Între timp, el a continuat să strige de la fereastră şi să îi sune pe unii dintre colegii săi. Cei mai mulţi dintre aceştia nu au răspuns la telefon, însă a putut da de unul dintre ei, care i-a spus că era în drum

28 United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, engl.). Autorul va folosi în continuare abrevierea UNODC pentru a desemna această agenţie a ONU.

spre spital. Până în acel moment, din locul în care era, lângă fereastră, el putea să vadă cum Shalini îi ruga pe oamenii de afară să vină să îi ajute:

Erau atât de ameţiţi şi de tulburaţi, încât nu păreau că înţeleg mai nimic, a scris mai târziu Vinod Alkari. Într-un final, am văzut-o pe Shalini făcându-mi semne din mână cum că nimeni nu avea să ne ajute. Încerca să-mi spună că era un incendiu la parter. Eu nu înţelegeam mesajul. Mi-a trimis un SMS, însă mintea mea era ocupată să găsească o soluţie, aşa că nu m-am uitat la telefon.

A văzut apoi un bărbat în capătul celălalt al coridorului, la acelaşi etaj, însă coşmarul avea să continue. Alkari a strigat şi, când omul a întors capul, el a încercat să-i facă semn acestuia cum că erau oameni blocaţi care aveau nevoie de ajutor. Bărbatul l-a privit o clipă de la o depărtare de 20 de metri, iar Alkari avea să se întrebe, mai târziu, dacă nu cumva şi omul acela încerca să se hotărască dacă să rişte să se pună într-o situaţie periculoasă sau să iasă, pur şi simplu, afară cât mai putea. După cum avea să îşi amintească mai târziu Alkari: „L-am privit cum s-a întors şi a plecat. Nu l-am învinuit, însă m-am simţit abandonat”.

Shalini Bahuguna s-a întors cu o veste proastă: nimeni nu avea să vină să îi ajute. În acest timp, angajatul UNODC care se chinuia să mute peretele prăbuşit era cuprins de furie şi frustrare. Vinod Alkari s-a hotărât să se ducă el însuşi la parter pentru a găsi ajutor şi, în timp ce cobora scările, a început să înţeleagă mai bine amploarea dezastrului:

Scările erau acoperite cu cioburi de sticlă, bucăţi de lambriuri distruse, corpuri de iluminat şi cabluri electrice. De la etajul al doilea în jos, pe scări, erau pete de sânge. La parter era dezastru. Când am păşit pentru prima dată pe podeaua de acolo, mi-am dat seama că picioarele îmi erau acoperite de vreo cinci centimetri de apă. Sistemul de

stingere a incendiilor pornise şi probabil că se spărsese şi conducta de apă. Era un fum înecăcios.

Un bancomat fusese aruncat spre uşă de forţa exploziei şi acum îi bloca, parţial, drumul lui Alkari, însă acesta a reuşit să se strecoare pe lângă el şi a ajuns afară, unde a văzut, după propriile cuvinte:

Mai mulţi oameni în stare gravă, zăcând pe jos şi strigând după ajutor. O ambulanţă tocmai lua un rănit şi o alta abia ajunsese pentru a-i lua şi pe ceilalţi. Pe jos erau oameni care nu mişcau, zăcând în bălţi de sânge, şi care erau fie morţi, fie în stare de şoc. Sirenele sunau, sporind senzaţia de confuzie.

[…] M-am apropiat de primul om pe care l-am văzut şi i-am cerut să vină cu mine la etajul al treilea. Dar parcă era pe altă lume. Vorbele mele nu avea niciun sens pentru el.

În cele din urmă, a întâlnit doi oameni care îl cunoşteau şi care au fost de acord să îl urmeze, împreună cu un „bun samaritean” pe care nu îl ştia. S-au întors toţi patru în clădire, strecurându-se pe lângă bancomat, însă au văzut că la parter era un incendiu, iar flăcările se înălţau la peste un metru şi jumătate, după amintirile lui Alkari. S-au hotărât să-şi facă loc până la etajul al treilea cu orice risc, Alkari gândindu-se că focul nu avea cum să se extindă prea repede din cauza instalaţiei de protecţie împotriva incendiilor, care intrase deja în funcţiune, în plus, în clădire se oprise curentul şi etajul unu era destul de înalt. Când au ajuns la cel de-al treilea etaj, l-au ajutat pe unul dintre angajaţii UNODC să ridice, în sfârşit, bucăţile de perete care barau drumul. Una din cele două femei blocate nu era rănită, însă părea a fi în stare de şoc, căci tremura şi plângea fără să se poată controla. Au curăţat dărâmăturile de pe o canapea, ca să o poată aşeza acolo şi Alkari a fugit în biroul său pentru a aduce şerveţele şi apă. Femeia a băut apa şi a început să se

liniştească, însă şi-au dat seamă că îşi pierduse, cumva, pantofii, ceea ce era o problemă, deoarece pe scări erau numai cioburi de sticlă. „I-am sugerat lui Shalini să cureţe treptele înaintea noastră, pentru ca femeia salvată să poată păşi pe fiecare dintre ele. O sarcină laborioasă, pe care Shalini a îndeplinit-o cu brio”, avea să îşi amintească Alkari.

Starea în care se găsea cea de-a doua femeie era total opusă: era calmă, atât de calmă, încât a fost în stare să-i avertizeze pe salvatori să nu îi mişte piciorul pentru că era fracturat. Şi mai era o problemă: o altă bucată din perete rămăsese în drum şi trebuia mutată pentru a putea ajunge la cea de-a doua rănită, însă bucata era mult prea grea, chiar şi pentru cei cinci bărbaţi. De data aceasta nu a mai fost tot la fel de greu să găsească ajutor. Alkari s-a uitat în jur şi a zărit doi angajaţi ai Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare[29] care urcaseră de la cel de-al doilea etaj. Au fost imediat de acord să ajute, însă, chiar şi pentru şapte oameni, mutarea peretelui s-a dovedit o adevărată încercare. Au lucrat împreună, coordonându-se cu „un, doi, trei, ridică!” şi, într-un final, au reuşit. Au ridicat-o pe femeie cu grijă, fiind atenţi la piciorul său rupt şi au dus-o pe canapea, pentru a permite echipei să-şi tragă sufletul înainte de a o transporta la parter. Alkari şi unul dintre angajaţii UNDP s-au hotărât să urce şi la cel de-al patrulea etajul pentru a verifica dacă nu cumva acolo mai erau şi alte peroane prinse sub dărâmături. Au strigat din răsputeri, însă nu au auzit niciun răspuns, aşa că s-au întors să inspecteze celelalte zone de la etajul trei. Acolo au văzut-o pe Ingrid Midtgaard, o avocată de 30 de ani din Norvegia, care lucra pentru UNODC. Alkari a descris o scenă sfâşietoare, căci femeia zăcea nemişcată pe un

29 United Nations Development Programme (UNDP, engl.). Şi în acest caz autorul va folosi în continuare abrevierea în limba engleză, adoptată şi de traducător.

scaun:

Chipul îi era calm, a notat Alkari. „Bunul Samaritean” s-a apropiat de ea şi i-a luat pulsul. […] Murise. Nu ştiam dacă trebuia să o ducem la parter sau nu. Am hotărât să nu *o* mutăm pentru că văzusem că ajunseseră câteva ambulanţe care îi duceau pe oameni la spital. Au sosit şi paramedicii. Cu inima grea, am lăsat-o în urmă. Dacă eşti credincios, ştii că Dumnezeu a luat-o la El.

Întorcându-se la femeia cu piciorul fracturat, care trebuia evacuată, au început să o care pe scări. Ajungând la parter, au văzut că balta de pe podea era tot de vreo cinci centimetri, căci sistemul de stingere a incendiilor era, în continuare, pornit, însă incendiul fusese deja stins. Nu au reuşit nicicum să se strecoare pe lângă bancomat cu femeia în braţe, aşa că au hotărât să o evacueze printr-o fereastră spartă, în timp ce echipele de salvare aflate de cealaltă parte a geamului se asigurau că nu avea să se taie în cioburile care mai rămăseseră prinse în cerceveaua sfărâmată. Apoi ea a fost luată de o ambulanţă şi dusă la un spital, iar Alkari i-a povestit unui doctor scena cu avocata Midtgaard, de la etajul trei.

Pe parcursul zilei, echipele de salvare au tot scos pe târgi răniţi din partea distrusă a clădirii. Poarta din faţă, prin care trecuse atentatorul, era culcată la pământ. Au murit în acel atentat cel puţin 23 de oameni, inclusiv 13 angajaţi ai ONU. Imediat, suspiciunea a căzut pe grupul extremist islamist care devenise deja cunoscut sub denumirea de Boko Haram, care avea să şi revendice, de altfel, atacul, atât în înregistrarea video cu atacatorul sinucigaş, cât şi printr-un purtător de cuvânt. A fost prima dată când grupul a atacat o ţintă internaţională, provocând o întreagă agitaţie generală legată de următoarele posibile ţinte. Totuşi, rămânea o problemă: în afară de figura încordată a lui Abubakar Shekau, bărbatul cu barbă care era noul lider al grupări şi care apăruse în filme înarmat cu

un kalaşnikov, puţini ştiau ce era Boko Haram.

* * *

Unul dintre jihadurile armate* încununate de cel mai mare succes din istorie s-a desfăşurat chiar în zona de nord a Nigeriei de azi. El a fost purtat cu mai bine. de două secole în urmă, atunci când un cleric islamic respectat, fiul unui predicator învăţat care reuşise să îşi câştige un număr din ce în ce mai mare de adepţi, a ajuns să se ciocnească de interesele regilor care se aflau la conducere pe atunci. Una dintre numeroasele poveşti şi legende despre viaţa sa descrie o întâlnire care a avut loc la palatul sultanului din Gobir, un fost elev de-al clericului, care se temea acum că autoritatea îi era ameninţată de influenţa crescândă a fostului său profesor. Clericul, un etnic peul, pe numele său Usman dan Fodio, însoţit de mai mulţi conducători musulmani, a venit la palat după ce fusese chemat de sultanul Yunfa[30], care dăduse semne că ar fi fost interesat să facă pace. Între timp se pare însă că se răzgândise. Odată ajuns acolo, Shehu (sau Sheikh, „Şeicul") cum avea să fie numit propovăduitorul, s-a văzut ameninţat cu o muschetă pe care o ţinea sultanul însuşi, care era gata să îl omoare pe omul care provocase atâtea necazuri pentru sine şi pentru curtea sa. Totuşi, după ce Yunfa a apăsat pe trăgaci, muscheta a refuzat să funcţioneze, provocându-i arsuri destul de grave sultanului.4 Acesta a mai trăit încă mult timp, suficient cât să vadă cum se întoarce roata şi cum armata lui Shehu, după ce i-a înfrânt pe duşmanii săi hausa în câteva bătălii importante, luându-le caii şi armele, a înaintat spre Alkalawa, capitala Gobirului. Acolo Yunfa şi oamenii săi au purtat o luptă decisivă, deşi mai existau puţine speranţe

30 Yunfa, conducător musulman de etnie hausa, sultan al oraşu- lui-stat Gobir între 1801 şi 1808 care s-a opus reformelor religioase pe care încerca să le impună Usman dan Fodio, deşi acesta îl ajutase să devină sultan.

pentru sultan şi pentru curtea sa. Soldaţii musulmani l-au ucis pe Yunfa, iar Shehu şi aliaţii săi au străbătut întinderile care făcuseră parte din Hausaland[31], unde aveau să întemeieze un imperiu islamic cunoscut drept Califatul Sokoto.

Shehu avea să devină unul dintre cei mai mari mesageri ai islamului din ţinuturile care alcătuiesc Nigeria de astăzi, lăsând o moştenire importantă legată de gândirea, legile şi cultul musulman, moştenire care este încă vie şi în zilele noastre, însă el nu a fost, nici pe departe, primul care a făcut toate acestea. Cu mult timp înainte, în secolele care au urmat momentului când arhanghelul Gabriel a apărut în faţa profetului Mahomed într-o peşteră de lângă Meca, dezvăluindu-i acestuia învăţăturile Coranului, credinţa islamică începuse să îşi facă, uşor, uşor, simţită prezenţa în Africa subsahariană. Înaintarea sa a fost un proces treptat, care a presupus uneori şi cuceriri armate, deşi, în principal, s-a bazat pe negoţ şi pe nenumăratele aspecte ale vieţii cotidiene a societăţii care depind sau simt influenţate de islam. Pe măsură ce cămilele au început să înlocuiască măgarii în Sahara, în jurul secolului al II-lea d.Hr., a fost facilitată traversarea deşertului, iar drumurile grele prin acesta au început să fie străbătute de nenumărate caravane care făceau negoţ cu aur şi sare, printre altele şi, bineînţeles, cu sclavi. O lume nouă îşi croia drum prin deşert şi civilizaţiile care au intrat în contact cu ea aveau să fie schimbate pentru totdeauna.5 Multe dintre aceste societăţi erau pregătite să profite de pe urma oportunităţilor oferite

31 Denumire care desemnează în limba engleză statele locuite de populaţia hausa (nordul Nigeriei şi sud-estul Nigerului). în decursul istoriei, această zonă (denumită Kasar Hausa în limba hausa) a fost formată din şase state autonome (fiecare dominat de un oraş important): Kano, Katsina, Daura, Gobir, Zamfara şi Zazzau. Am optat pentru folosirea denumirii engleze a acestui teritoriu, denumire pe care cititorul o va descoperi în diverse lucrări de specialitate (n. trad.)

de căile comerciale transsahariene care deveneau din ce în ce mai aglomerate. Pe teritoriul Nigeriei de astăzi, acestea includeau, în principal, două regiuni diferite: una era imperiul Kanem-Borbu, cealaltă, un grup de state conduse de regii din Pricipatele Hausa (Hausaland).

Bornu era localizat în jurul zonei de nord-est a Nigeriei de azi, lângă lacul Ciad. A fost fondat de abia în secolul al XIV-lea, însă rădăcinile sale erau în Kanem, în nord-estul lacului Ciad. Dinastia Sefawa a ajuns, probabil, la putere în secolul al IX-lea sau ceva mai târziu, spre sfârşitul secolului al XI-lea, trecând prin războaie, tulburări sociale şi schimbări ale religiei dominante. Puterea şi influenţa s-au întins la un anumit moment „de la Niger la Nil", aşa cum a scris un istoric.6 Dinastia avea să dăinuie până în secolul al XIX-lea.

E greu de precizat când anume a ajuns pentru prima dată islamul în Kanem, deşi unii dintre primii mesageri ai acestei religii par să fi fost neguţătorii de am ibadiţi[32].7 Savanţii musulmani care căutau poziţii la curţile regale ale epocii au jucat şi ei un rol important în Africa subsahariană, cunoştinţele lor avansate şi învăţăturile lor fiind văzute drept calităţi impresionante. Regii din vestul Africii, inclusiv cei din Kanem, au găsit, se pare, multe beneficii în cultivarea legăturilor atât cu oaspeţii lor musulmani, cât şi cu ţările din care aceştia proveneau. Schimburile cu lumea arabă şi nordul Africii au adus bogăţii considerabile în regiune, dar şi cunoştinţe ştiinţifice, ca să nu mai vorbim de aliaţi utili.8 Prin intermediul acestor contacte iniţiale a început lunga şi lenta călătorie a regiunii către islam.

---

32 Ibadiţii sunt credincioşi musulmani adepţi ai ibadismului, a treia ramură a islamului, alături de sunnism şi şiism, fondată in secolul al VUI-lea, şi care este în prezent dominantă doar în Omar. Ibadismul încurajează toleranţa interconfesională, respingând exagerările fundamentaliste în interpretarea Coranului.

Influenţa islamului a devenit oficială în Imperiul Kanem la sfârşitul secolului al XI-lea, probabil pe la 1085, sub un rege (*mai*) cunoscut sub numele de Hummay, care a fost în pelerinaj (*hajj*) la Meca de cel puţin două ori.9 În timp ce Imperiul Kanem era deja oficial musulman, o mare parte a populaţiei sale rămăsese păgână sau animistă şi avea puţine cunoştinţe despre islam. Noua religie a fost adoptată doar de elite, însă, chiar şi printre aceia care se convertiseră, s-a dezvoltat o versiune hibridă a credinţei religioase, o combinaţie de credinţe musulmane şi ancestrale, cum s-a întâmplat, de altfel, în întreaga Africă de Vest.10 În secolul al XIII-lea Kanem avea să devină cel mai important stat din regiune, influenţa sa extinzându-se până în lumea arabă.

Războaiele civile aveau să macine treptat prosperitatea Kanemului şi au forţat dinastia Sefawa să părăsească ţara. Membrii săi s-au mutat în sud-vestul lacului Ciad şi au întemeiat o nouă capitală la Ngazargamu, într-o zonă cunoscută sub numele de Bornu11, unde Boko Haram avea să facă ravagii secole mai târziu. Populaţia kanuri a devenit dominantă, formând şi astăzi cel mai mare grup etnic din zonă. Atât Muhammad Yusuf, primul lider al Boko Haram, cât şi Abubakar Shekau, succesorul său, sunt consideraţi a fi kanuri. Până în secolul al XVIII-lea, Bomu şi-a câştigat faima de centru important al învăţături islamice.12 Peste aproximativ 300 de ani, Boko Haram avea să se nască printre rămăşiţele fostului imperiu, acum parte din Nigeria.

* * *

Povestea* începe cu fiul regelui din Bagdad – cel puţin aşa susţine una dintre numeroasele versiuni ale legendei – care s-ar fi luptat cu tatăl său şi ar fi fugit în Bomu, înainte de a ajunge în zona oraşului Daura, localizată în regiunea central-nordică a Nigeriei de azi.

Când un localnic i-a spus că nu putea scoate apă dintr-o fântână decât vinerea, pentru că aceasta era păzită de un şarpe, prinţul rătăcitor, pe numele său Bayajida, a refuzat să îl asculte. S-a dus la fântână şi, când a apărut şarpele, i-a tăiat capul cu sabia, eliberându-i pe oameni de tirania lui. Regina Daura – regiunea era pe atunci un matriarhat – a fost impresionată profund de priceperea şi curajul acestui bărbat şi a decis să se căsătorească cu el. Regina şi Bayajida au avut un băiat, Bawo, ai cărui fii aveau să înfiinţeze cele şapte state ale Hausaland, care s-au conturat la vest de Bomu. Tot urmaşii lui Bayajida ar fi întemeiat încă alte şapte state numite *Banza Bakwai* sau „Ale Celor Şapte Bastarzi”.13

Bineînţeles că această poveste e doar un mit cu un bogat simbolism, acela al eroului arab de viţă regală care eliberează Daura de tradiţiile ei vechi, depăşite. Unii cercetători au remarcat similitudinile dintre acest mit şi alte poveşti tradiţionale islamice şi au sugerat că acestea ar fi constituit o modalitate utilă de a descrie sosirea nou-veniţilor din nordul Africii, care s-au amestecat cu localnicii şi au format ceea ce numim astăzi populaţia hausa.14 Hausa nu desemna, pe atunci, un grup etnic distinct, ci im apelativ dat unei combinaţii de populaţii care vorbeau aceeaşi limbă şi care, treptat, au fuzionat.15 Astăzi, hausa este *lingua franca* din nordul Nigeriei.

Se pare că islamul a început să-şi facă simţită prezenţa în Hausaland în perioada în care neguţătorii de aur wangara[33] şi misionarii musulmani din alte părţi ale Africii de Vest au apărut în regiune în secolul al XIV-lea. Primul stat cu un rege musulman a fost Kano, unde Yaji

33 Wangara era denumirea clanurilor (de etnie soninke) specializate în comerţul cu aur. Deoarece adoptaseră religia musulmană şi mulţi dintre intelectualii lor erau specializaţi în dreptul islamic (slujind drept avocaţi şi cădii), au avut un rol deosebit în răspândirea islamului în Africa de Vest.

dan Tsamiya a domnit între 1349 şi 1385. Alte principate hausa aveau să adopte, la rândul lor, islamul, iar bogăţia şi puterea comercială a Hausalandului a sporit. Principatele se bucurau de resurse naturale importante, făcând negoţ cu nuci şi alte produse, dar şi cu fildeş şi aur. Totodată, ele practicau şi comerţul cu sclavi. Hausaland a devenit cunoscut pentru producţia de piele şi textile. O sursă istorică susţine că a fost considerat, o vreme, „atelierul de producţie" principal al Africii de Vest. Reputaţia meşteşugarilor hausa s-a răspândit atât de mult, încât până şi neguţători vorbitori de limba italiană au ajuns în Kano, probabil prin Tripoli, încă din secolul al XVI-lea. Învăţăturile islamice s-au înmulţit în rândul elitelor şi din ce în ce mai mulţi oameni au ajuns să aibă ştiinţă de carte. Kano şi Katsina s-au luptat o vreme pentru titlul de cel mai important centru comercial din regiune în secolul al XVIII-lea – uneori chiar la modul propriu, căci între cele două puteri s-au desfăşurat numeroase conflicte.16 Astăzi, Kano rămâne cel mai mare oraş din nordul Nigeriei, un centru comercial agitat şi aglomerat. Totuşi, faima sa de „atelier de producţie al Africii de Vest" a dispăruţ, pe măsură ce atenţia întregii ţări s-a îndreptat spre petrolul descoperit în sud. Unele dintre cele mai vechi vopsitorii de textile mai sunt încă folosite şi astăzi, un memento al trecutului prosper.

În timp ce etnicii hausa au ajuns să conducă principatele din regiune, ei nu erau nici pe departe singura populaţie care locuia în zonă. La marginea principalelor oraşe din Hausaland locuiau peulii, divizaţi între două lumi, căci, deşi vieţuiau în interiorul regatului, îşi aveau propriile obiceiuri, propriul stil de viaţă şi propriile tradiţii care datau de secole. În timp ce unele clanuri peule erau formate din nomazi sau crescători de vite, altele erau alcătuite din peuli mai puţin mobili, care rămâneau în aceeaşi zonă pentru perioade mai mari de timp, formându-

şi propriile comunităţi care se bazau pe agricultura de subzistenţă. Unele clanuri, inclusiv acela denumit Toronkawa, gravitau spre învăţătura islamică, membrii lor călătorind mult ca învăţaţi itineranţi. Ei ţineau cuvântări în public, vorbeau arabă clasică şi citeau lucrări scrise în această limbă, fiind respectaţi pentru cunoştinţele lor. Una dintre familiile din acest clan care s-a stabilit, în cele din urmă, în principatul hausa din Gobir a fost aceea a lui Usman dan Fodio.17

Tânărul Dan Fodio a dovedit cabtăţi reale de cărturar şi propovăduitor. Tatăl său l-a învăţat să citească şi să scrie, dar l-a ajutat şi să studieze Coranul, aşa că întreaga comunitate din Degel, locul unde se stabilise famiha sa, credea că are anumite puteri care îi permiteau să controleze fiinţele supranaturale, sau duhurile, încă de când era copil. După tatăl său, a studiat cu un învăţător tuareg, Sheikh Jibril Umăr, o figură controversată în epocă din cauza credinţei sale stricte. Umăr fusese influenţat de şcoala wahhabistă[34] a islamului, care debutase parţial ca o mişcare de reformă care susţinea o întoarcere la o versiune mai pură a credinţei. În ciuda unor neînţelegeri iniţiale între Umăr şi Dan Fodio, care fusese educat în tradiţia sufită, marele învăţat a avut o influenţă majoră în viaţa lui Dan Fodio.18

Acesta a început să predice pe când avea 20 de ani, ca om evlavios care călătorea dintr-un loc într-altul, îndeletnicire obişnuită în acea epocă. După cum menţionează una dintre biografiile sale, alesese să ducă o viaţă austeră, având „o singură pereche de pantaloni, un turban şi o robă. Mânca frugal şi nu era interesat de

34 Wahhabismul este atât o doctrină, cât şi o mişcare ultra-conservatoare de intepretarea a Coranului, înfiinţată de Muhammad ibn Abd el-Wahhab (1703-1792). Wahhabismul a fost dintotdeauna sprijinită de familia regală saudită, iar, în prezent, majoritatea grupărilor islamiste teroriste îmbrăţişează această doctrină (sau salafismul).

bogăţii şi de lucruri materiale, despre care credea că îl corup pe individ. Se spune că îşi câştiga pâinea împletind funii, ocupaţie pe care o putea practica în timp ce citea sau învăţa". A scris cărţi şi poezii, atât în arabă, cât şi în fulfulde, limba peulilor. Totuşi, nu a reuşit să-şi ducă la bun sfârşit pelerinajul *ihajj*) la Meca pe care îl începuse în tinereţe, căci tatăl său l-a întors din drum.19

Pe măsură ce numărul adepţilor săi a tot crescut şi un grup mare de reformişti musulmani i s-au alăturat, conducătorii Gobirului au început să îşi facă, din ce în ce mai mult, griji. Echilibrul, raportul exact dintre învăţăturile religioase pe care le propovăduia în mod oficial Shehu şi predicile sale în care critica injustiţiile zilei este dificil de evaluat, însă ambele făceau parte din mişcarea sa. El le-a permis reformiştilor să-şi câştige susţinători dintre cei care mai credeau încă în vechile religii, ajutând astfel la introducerea unor schimbări profunde în cultura şi istoria ţinuturilor din nordul a ceea ce numim Nigeria în prezent. Dan Fodio a avut de câştigat şi de pe urma credinţelor „mahdiste" ale timpului său (adică a ideii, împărtăşite de unii musulmani, că la sfârşitul lumii va apărea un mesager, o personalitate mesianică denumită Mahdi, idee similară cu credinţele eshatologice creştine). Venirea anului 1200 conform calendarului musulman (1785 în calendarul gregorian), care marca sfârşitul secolului islamic, a dus la intensificarea acestor speculaţii, căci împlinirea profeţiilor mahdiste era adeseori asociată cu sfârşitul acelui secol.20

Conducătorii din Gobir au căutat să adopte o atitudine mai severă faţă de mişcarea de reformă, simţindu-se ameninţaţi de ea. În jurul anului 1788, sultanul de atunci, Bawa, a pus la cale un plan pentru a elimina ameninţarea o dată pentru totdeauna. I-a invitat pe reformiştii musulmani în palatul lui, ca dovadă a bunelor sale intenţii, pentru a comemora sărbătoarea Eid al-

Adha[35], însă, de fapt, era hotărât să îi omoare imediat ce aceştia ar fi sosit. A chibzuit mai bine însă şi a abandonat ideea după ce a văzut numărul mare de reformişti care au răspuns invitaţiei. În plus, i-a oferit lui Shehu un dar. Shehu, neînduplecat, a refuzat cadoul şi s-a folosit de ocazie pentru a cere ca toţi adepţii săi să fie trataţi mai bine.21 Bawa, recunoscând puterea din ce în ce mai mare a lui Shehu, a acceptat cinci concesii importante: lui Shehu i se permitea să convertească oameni; aceia care doreau să se convertească nu erau împiedicaţi să o facă; oamenii cu turban, adică musulmanii, nu aveau să mai fie persecutaţi; prizonierii aveau să fie eliberaţi; locuitorii din Gobir nu aveau să mai plătească biruri nedrepte.22

Totuşi, acest moment nu a marcat sfârşitul luptelor. Sultanul Nafata a anulat drepturile acordate de Bawa, făcând o serie de proclamaţii menite să distrugă mişcarea de reformă. Printre altele, i-a scos în afara legii pe toţi predicatorii cu excepţia lui Shehu, a interzis purtarea turbanelor şi a voalurilor. Bărbaţii nu mai aveau voie să renunţe la credinţa taţilor lor, iar cei care se convertiseră erau obligaţi să revină la vechile lor credinţe. Asemenea restricţii generale nu aveau cum să fie puse în practică, aşa că legile respective au eşuat, ceea ce a dus la un răspuns şi mai dur din partea lui Nafata, care i-a închis ulterior pe unii dintre membrii familiei lui Shehu.23

Acesta a început să aibă ceea ce el a descris ca fiind viziuni mistice în 1789, pe când avea 36 de ani şi aceste experienţe au avut un efect major asupra lui şi asupra întregii sale mişcări. Aşa cum a scris el însuşi în *Wird*, sau litania sa, Shehu credea că profetul Mahomed i s-a arătat împreună cu Abd al-Qadir al-Jilani, fondatorul ordinului sufit de care aparţinea, Qadirriyi. În 1794 Shehu a avut o viziune extraordinar de importantă, când l-a văzut pe al-

35 „Sărbătoarea Sacrificiului” (ar. în original), una dintre cele mai importante sărbători religioase islamice.

Jilani oferindu-i *saifal-haqq* – „sabia adevărului” sau „sabia lui Dumnezeu”.24

Când un nou conducător, Yunfa, a ajuns pe tronul din Gobir, se părea că Shehu urma să aibă un aliat în noul stăpân. Unele surse indică faptul că acesta i-ar fi fost elev şi că Shehu şi-ar fi folosit influenţa pentru a-l ajuta să devină sultan. Totuşi, instabilitatea acelor timpuri i-a adus într-o situaţie conflictuală, în ciuda faptului că amândoi păreau, la început, să dorească evitarea războiului. Este posibil ca tentativa de asasinat de la palatul lui Yunfa, în timpul căreia muscheta s-a blocat, să fie, cel puţin parţial, o legendă – există cel puţin două versiuni ale poveştii, inclusiv una în care Shehu şi-a folosit puterile sale supranaturale pentru a scăpa de la moarte –, însă luptele care aveau să înceapă arată că situaţia a escaladat până în punctul în care un compromis nu a mai fost posibil.25

O confruntare a reprezentat scânteia care a declanşat jihadul. Din nou, există mai multe variante diferite despre ce anume s-a întâmplat cu adevărat, însă se pare că incidentul a fost declanşat de un raid al forţelor din Gobir asupra unei comunităţi musulmane din Kebbi. Yunfa a luat atunci decizia drastică de a le porunci lui Shehu şi familiei sale să părăsească oraşul Degel, însă acesta nu s-a supus. În plus, Shehu a hotărât să venise vremea pentru *hijra* (hegira), o recreare a plecării profetului Mahomed şi a adepţilor săi de la Meca la Medina. Comunitatea şi-a adunat provizii şi a plecat spre Gudu în februarie 1804, cărţile aparţinând marelui învăţat fiind transportate de o cămilă.26 Călătoria lor a marcat, pentru adepţii lui Shehu, începutul unei rebeliuni, a unui jihad armat.

S-a ajuns la război şi reformiştii musulmani şi-au folosit credinţa lor religioasă, cunoştinţele despre manevrele militare arabe clasice, trupele de arcaşi instruiţi şi o colecţie unică de luptători de tot felul care li s-au

alăturat pentru diferite motive – peuli, hausa şi tuaregi – pentru a învinge armata din Gobir. Shehu, care avea 50 de ani când a început jihadul, a fost la conducere, însă nu a participat în mod direct la lupte. Fiul său, Muhammad Bello şi fratele său, Abdullahi, au fost comandanţii de pe câmpurile de bătălie. Au luptat şi un număr mare de savanţi musulmani, un indiciu al comunităţii idealiste năşite de Shehu. Aşa cum arată Murray Last în cartea sa „Califatul din Sokoto", dintre cei 2000 de luptători musulmani ucişi într-o bătălie, se spune că 200 ştiau Coranul pe de rost.27 Cu toate acestea, nu toate bătăliile au fost purtate onorabil. La un moment dat, în toiul campaniei, fratele lui Shehu, Abdullahi, s-a declarat dezamăgit de faptul că mulţi dintre luptătorii săi abandonaseră idealurile mişcării şi se dedaseră la jafuri. El ar fi încercat chiar să plece în pelerinaj (*hajj*) la Meca, însă ar fi fost convins să rămână. În biografia lui Shehu scrisă de Mervyn Hiskett, acesta citează unul dintre poemele lui Abdullahi, în care se plânge de hoţi şi de lipsa lor de moralitate:

Când mi-au murit camarazii şi ţelurile mi s-au zăticnit.

Lăsat-amfost în urmă cu telpizii

Care vorbesc, dar nu fac şi se-ngrijesc avan numai de-ale lor jinduri.28

Până în octombrie 1808, musulmanii, deşi erau prost echipaţi şi nu aveau multe provizii, puseseră pe fugă armata din Gobir. La sfârşitul lunii a avut loc asaltul final, oamenii sultanului neputând să oprească cucerirea capitalei Alkalawa. Însuşi Yunfa s-a numărat printre cei ucişi.29 Shehu i-a încurajat pe liderii musulmani din alte state hausa să se ridice şi ei la luptă pentru cauză şi mulţi l-au urmat, extinzând jihadul dincolo de locurile pe care armata lui Dan Fodio ar fi putut să le cucerească de una singură. Ceea ce a rezultat în următorii ani avea să fie

numit Califatul Sokoto care rezistat aproape un secol, incluzând, la un anumit moment, o mare parte din nordul Nigeriei de azi, dar şi alte teritorii.30 Ar fi însă o greşeală să considerăm califatul un stat-naţiune omogen şi unit. Era, de fapt, o uniune largă de „emirate” aliate, califul din Sokoto reprezentând puterea centrală.

Istoria Califatului Sokoto nu trebuie romanţată. Războiul care a precedat formarea sa a fost unul brutal, lăsând în urmă sate distruse şi nenumăraţi morţi. Există dovezi că în timpul califatului s-au practicat pedepse extreme, barbare, inclusiv tragerea în ţeapă a prizonierilor sau îngroparea lor de vii. Nu este clar cât de obişnuite, cât de răspândite erau asemenea pedepse. Sclavia şi atacurile asupra altor popoare cu scopul de a le înrobi erau realităţi răspândite, parte integrantă a societăţii. Toate aceste practici trebuie luate în calcul atunci când evaluăm rolul califatului în istorie.

În acelaşi timp, nu trebuie ignorate nici aspectele sale pozitive, căci a format o societate relativ stabilă în decursul secolului existenţei sale şi ar putea fi considerat, dintr-un anumit punct de vedere, ca o consecinţă naturală a istoriei regiunii respective sau, cel puţin, drept un stat creat printr-un proces ceva mai natural decât cel care avea să urmeze. Accentul pus pe educaţie şi alfabetizare e într-un contrast evident cu violenţa nihilistă a Boko Haram, care răpeşte fete şi măcelăreşte băieţi din căminele pentru elevi, ceea ce trădează o mişcare perversă şi total diferită, o adevărată trădare a viziunii lui Shehu.

„Ca exemplu de formare a unui stat a fost cu adevărat remarcabil”, a scris de curând Murray Last, autorul lucrării „Califatul Sokoto”, atrăgând însă atenţia asupra părţii sale întunecate, care nu trebuie ignorată:

Nu a suferit de pe urma rebeliunilor sau a schismelor, a foametei sau epidemiilor şi a reprezentat un adevărat succes economic, comerţul şi industria din

regiune ajungând la o înflorire unică în istoria sa, iar neguţătorii săi călătorind până în ţări îndepărtate. Liderii săi reformişti au scris mai bine de trei sute de cărţi.31

Regretatul Mervyn Hiskett, care a scris mult despre ascensiunea islamului în Africa de Vest, mai ales în zona de nord a Nigeriei, a notat că jihadurile din regiune din secolul al XIX-lea au provocat un val de schimbări sociale: „Au fost nu doar victorii politice şi militare ale celor cu ştiinţă de carte împotriva celor fără ştiinţă de carte, în linii mari, ci au şi intensificat educaţia în zone în care se stabilise deja islamul şi l-au introdus acolo unde nu pătrunsese încă”. Acest accent pus pe educaţie a inclus şi educaţia femeilor.32 Fiica lui Dan Fodio a devenit, la rândul ei, o poetă şi o savantă renumită, urmându-şi tatăl din punct de vedere al educaţiei.

Şi Hiskett continuă, amar:

Nu putem decât să ghicim care ar fi fost rezultatul final al acestui proces de schimbare, dacă africanilor li s-ar fi permis să îşi decidă singuri soarta. Din păcate, nu au avut această şansă.33

* * *

Scrisoarea a reprezentat un set final de instrucţiuni şi a presupus o misiune atât de îndrăzneaţă, încât, privind-o din perspectiva prezentului, putem spune că evocă atât un sentiment de respect faţă de cutezanţa sa, cât şi unul de dezgust pentru scopurile sale. Sir George Traubman Goldie*, un om conştiincios, însă retras, căruia îi plăcea să citească şi se dedicase pe deplin extinderii Imperiului Britanic, era autorul scrisorii. Stilul său era direct şi concis. El a trasat ţelurile misiunii şi a avertizat asupra unora dintre potenţialele pericole ale acesteia. Destinatarul scrisorii era Frederick Lugard, pe atunci un bărbat de 36 de ani care avusese diferite funcţii în Afghanistan, India, Burma şi Africa de Est. El fusese angajat de Goldie să conducă o expediţie într-o regiune din

Africa de Vest numită Borgu care se întindea în mai multe zone aflate în statele Benin şi Nigeria de azi. Într-o secţiune a scrisorii, Goldie l-a descris în culori favorabile pe unul dintre oamenii care aveau să călătorească împreună cu Lugard, vorbind şi despre problema alcoolismului din zonă:

Veţi descoperi că este docil şi activ, în timp ce constituţia sa este perfect aclimatizată, ceea ce constituie un imens avantaj în Africa de Vest. Cred că nu bea alcool, însă există puţini bărbaţi din vestul Africii în care aş avea încredere să le încredinţez băuturi spirtoase; climatul deprimant îi predispune până şi pe cei mai buni bărbaţi la consumul în exces al acestui stimulent.34

Misiunea trasată în scrisoarea scrisă la 24 iulie 1894 venea din partea Companiei Regale Niger34: Lugard trebuia să pornească spre Africa de Vest la bordul unui vapor cu aburi care pleca din Liverpool. Compania Regală Britanică Niger, care reprezenta oficial interesele Marii Britanii, avea ca misiune includerea Nigeriei de azi în reţeaua comercială din zonă. Francezii şi germanii încercau acelaşi lucru, şi intraseră până în adâncul teritoriilor africane spre a evita intermediarii din zona coastei şi a ajunge să controleze, astfel, noi pieţe. Goldie era îngrijorat mai ales de înaintarea francezilor care, după părerea sa, semnaseră tratate dubioase cu unii conducători locali care nu aveau autoritatea să negocieze astfel de înţelegeri. Pentru a contrabalansa aceste acţiuni, l-a chemat pe Lugard, fost ofiţer şi explorator plin de avânt care fusese apreciat pentru munca lui din Africa de Est. În scrisoare, Goldie îi spune lui Lugard că trebuie să ajungă în portul Akassa, din Delta Nigerului, apoi să călătorească 885 de kilometri spre Jebba, după care să se îndrepte spre vest, pe pământ, pentru a ajunge în Borgu. În locurile unde nu existau tratate între francezi şi conducătorii locali, trebuia să depună toate eforturile pentru a obţine o

declaraţie în care mai-marii locali să certifice inexistenţa acestora şi, totodată, să încerce să semneze propriile acorduri. Goldie l-a mai avertizat pe Lugard să-şi aducă amine că „mai presus de orice, scopul expediţiei tale spre vest este diplomaţia, nu cucerirea”. În continuare, a menţionat că:

În ultimii şase ani, presa din Franţa s-a tot falit cu ofiţerii şi călătorii francezi, care, însoţiţi de un singur alt tovarăş de drum francez (şi uneori chiar şi fără acesta) şi cu foarte puţini localnici angajaţi ca hamali şi oameni înarmaţi, au reuşit să traverseze noile regiuni în pace şi să semneze nepreţuite tratate comerciale acolo unde englezii nu au putut-o face decât cu forţa, lăsând în urma lor ură şi frică faţă de europeni. Nu cred nicio clipă în adevărul acestor relatări, însă este posibil ca, în regiuni în care Europa nu are nicio putere militară, firea veselă, înţelegătoare şi flatările francezilor să fi avut rezultate mai bune în ceea ce priveşte semnarea unor tratate decât maniera rigidă şi rece a compatrioţilor noştri.

Goldie i-a mai scris lui Lugard că ar trebui să adune cât mai multe informaţii despre locurile prin care avea să treacă şi să aducă acasă „pentru investigaţii, orice specimen de rocă sau nisip din zonele în care localnicii pretind că ar exista aur. Treptat, vei scăpa de încărcătura pe care o porţi, aşa încât vei putea să o înlocuieşti cu exemplare din aceste roci”. În plus, i-a cerut să fie atent şi la locurile unde creşteau eucalipţi, arbori de shea şi arbori de cauciuc.35 r

Lugard a reprezentat cea mai firească alegere pentru conducerea acestei expediţii: el îşi făcuse un nume în Uganda, lucrând pentru Compania Imperială Britanică pentru Africa de Est. Cu o lună înainte de a primi instrucţiunile lui Goldie, îi scrisese fratelui său spunându-i că îşi luase „un angajament în Africa de Vest şi nu numai în Africa de Vest, căci viaţa mea e dedicată Africii întregi. Nu

am de gând să renunţ la munca mea de-o viaţă”. 36 Din aceste vorbe nimeni nu ar trebui să înţeleagă însă că inima sa ar fi fost plină de intenţii altruiste. Şi el era devotat intereselor coloniale ale Imperiului Britanic, iar angajamentul de care vorbea reprezenta, probabil, în viziunea sa, misiunea guvernului său pe acest continent, deşi mai târziu avea să vorbească despre un „dublu mandat”, adică nu doar de susţinere a cauzei britanice, ci şi, în acelaşi timp, de îmbunătăţire a vieţilor africanilor.37 Totodată, Lugard era un om complex şi neobişnuit, iar viaţa lui de până atunci avusese câteva momente de cotitură. Cariera lui militară luase sfârşit în clipa în care începuse să urmărească o aventură cu o femeie, acţiune sortită, în final, eşecului, şi care îl tulburase şi îl determinase să caute noi aventuri. Rezultatul a fost că a început prima dintr-o lungă serie de misiuni într-o regiune a lumii care avea, în final, să îi definească viaţa şi moştenirea.38 Aşa cum Lugard însuşi avea să scrie mai târziu, el a călătorit în zone în care credea că nu se mai aventurase niciun european înaintea lui. În timpul expediţiei spre Borgu, în octombrie 1894, i-a scris unui prieten din Anglia de la Câmp Kiama din „Teritoriile Niger”, înspăimântat pentru că fusese avertizat că el şi grupul pe care îl conducea aveau să fie atacaţi. Două săptămâni mai târziu, i-a scris din nou acestuia, anunţându-l că atacul nu avusese loc şi părând destul de jenat pentru că intrase în panică:

Sunt supărat pe mine însumi pentru că am menţionat situaţia respectivă. Fusesem chemat de rege în toiul nopţii şi, fireşte, mintea mea nu se putea gândi la altceva, căci crezusem în veridicitatea avertismentului. E de ajuns să spun că eu călătoresc acum într-o parte rău famată din Africa şi că găsesc oprelişti la fiecare pas. Niciun european nu a mai fost prin aceste ţinuturi vreodată.

La mai bine de două săptămâni după aceasta, avea să

fie, într-adevăr, atacat şi lovit în cap cu un obiect care se prea poate să fi fost o săgeată otrăvită. A oferit detalii despre acest incident într-o altă scrisoare adresată prietenului său:

Oamenii aceştia din Borgu sunt cunoscuţi pentru caracterul lor perfid şi eu, unul, am avut ocazia să o dovedesc. După ce m-au primit cu ospitalitate şi am făcut schimb de daruri, au hotărât să mă atace în toiul nopţii. Bătrânul conducător al oraşului nu a luat parte la complot, opunându-se cu îndârjire. Fiind însă neputincios în faţa „prinţilor" care au pus la cale planul, a putut, totuşi, să-mi trimită un mesager care să mă avertizeze, însă eu aflasem deja de intenţiile lor. Grupul ostil a renunţat la surpriza nocturnă şi a hotărât să ne atace direct când urma să o luăm din loc. Scopul lor era să ne fure toate lucrurile şi să ne omoare sau măcar să ne alunge. Au primit o lecţie dură, însă eu am fost lovit la cap de o săgeată otrăvită. Locuitorii din Borgu sunt renumiţi în această parte din Africa pentru otrăvurile lor mortale. Săgeata a străpuns pielea capului şi s-a înfipt atât de bine, încât a trebuit să trag cu putere pentru a o putea scoate. Din fericire, nu era îndoită la capăt, ci era dreaptă. Am mâncat tot felul de nenorociri care mi-au fost oferite ca antidot împotriva otrăvii. Dacă printre ele s-a aflat şi remediul util, habar n-am. În orice caz, rana nu mi-a cauzat nicio neplăcere şi acum se vindecă repede.39

Lugard şi-a îndeplinit obiectivul priiicipal al călătoriei şi a semnat un acord cu Nikki, capitala regiunii Borgu, pe 10 noiembrie, cu 16 zile înaintea francezilor. Avea să fie considerată „o cursă hipică cu obstacole" câştigată de Lugard, deşi mai târziu a spus că aceia care au folosit acest termen ar fi ales un altul dacă ar fi cunoscut drumul obositor făcut de măgarii care cărau proviziile expediţiei.40 Mai târziu, s-a întors la Akassa, în sud, înainte de a se hotărî să se îndrepte din nou spre nord,

căci se îmbolnăvise din cauza climatului umed al deltei şi fusese nevoit să înghită cantităţi serioase de chinină pentru a nu contracta malaria.41 Aventura sa nigeriană era, însă, de abia la început.

* * *

Primele intervenţii europene din zona Nigeriei de azi sunt plasate cu câteva secole înainte de expediţia lui Lugard în regiunea Borgu. Portughezii au ajuns în regatul Benin*, în partea de sud-vest a Nigeriei, în secolul al XV-lea şi au făcut comerţ cu piper şi sclavi. Britanicii au ajuns mai târziu, căutând să reducă dominaţia Portugaliei în comerţul din zonă.42 Până spre mijlocul secolului al XIX-lea, Marea Britanie şi alte ţări europene aboliseră sclavia şi schimbările se răspândeau nu numai prin ţările respective, în care ideile iluministe deveneau din ce în ce mai influente, ci şi în Africa de Vest, în care vechile tipare ale comerţului sufereau transformări profunde. Marea Britanie avea nevoie de ulei de palmier, combustibil foarte util pentru întreaga revoluţie industrială care avea loc în acele timpuri şi dorea că ajungă cât mai departe în zona de vest a Africii pentru a evita astfel intermediarii şi a face comerţ direct cu producătorii. Aşa-numita „bătălie pentru Africa”[36] a angrenat puterile europene care doreau să-şi extindă zonele de influenţă de pe continent în căutarea unor pieţe noi de desfacere şi a unor resurse vitale. Pentru britanici, Goldie cel hotărât şi cu totul devotat misiunii sale de agent al expansiunii coloniale şi-a asumat rolul de a înainta spre interiorul continentului, mai întâi, prin intermediul Companiei Africane Unite[37], prin care a adus

---

36 Scrumbie for Africa (engl.), cunoscută şi drept Partition of Africa (engl., „divizarea Africii”) sau Conquest of Africa (engl., „Cucerirea Africii”), ocuparea, divizarea şi colonizarea teritoriilor africane între 1881 şi 1914 de către puterile coloniale europene, în perioada care a devenit cunoscută drept aceea a Noului Imperialism.

37 United African Company (engl.), companie fondată în 1879 de

la un loc câteva avanposturi comerciale, apoi prin Compania Regală Niger, care reprezenta interesele guvernului britanic deşi la început guvernul nu se prea grăbise să îi ofere sprijin din cauza preocupărilor faţă de o expansiune exagerată în regiune.[38] Rezultatele proiectului lui Goldie de a extinde imperiul au avut consecinţe majore, astfel încât unii l-au numit, ceva mai târziu, mai mult sau mai puţin ironic, „fondatorul Nigeriei moderne” 43.

Înainte ca Goldie să fi apelat la Lugard pentru misiunea Borgu, britanicii înfiinţaseră deja o colonie în toată regula în Lagos şi protectorate în Delta Nigerului şi în părţi din ţinutul Yoruba, în sud-vest. Misionarii creştini ajunseseră deja în sudul Nigeriei, aducând cu ei noi credinţe, forme ale învăţământului occidental şi dorinţa de a eradica sclavia. În ciuda reticenţei britanicilor în ceea ce privea noile expansiuni coloniale, mai ales din cauza costurilor, dar şi din alte motive, o combinaţie de factori a dus însă la orientarea treptată a ţării în această direcţie, în primul rând, pe măsură ce Goldie şi alţii au încercat să aibă acces la mai multe pieţe de schimb, siguranţa negustorilor a devenit o mare problemă. Luptele din ţinutul Yoruba afectau negoţul şi intermediarii africani au reacţionat violent la încercarea negustorilor britanici de a înainta şi mai mult în interiorul continentului şi de a controla schimburile. Diverse dispute apăreau cu

---

George Taubman Goldie prin unirea celor trei firme britanice care acţionau în regiune: West African Company, Central African Company şi a companiei deţinute de James Pinnock.

38* * Guvernul britanic a acceptat să acorde o cartă de fondare companiei lui George Taubman Goldie abia după ce acesta a reuşit să obţină finanţări suplimentare (de peste un milion de lire sterline), de teamă că existenţa unei singure companii care să fie, în mod oficial, reprezentanta Imperiului Britanic ar genera încă şi mai multe probleme cu Franţa şi Germania, care aveau, la rândul lor, pretenţii teritoriale în zonă. La 1 ianuarie 1900, Compania Regală Niger şi-a transferat toate teritoriile guvernului britanic pentru suma de 865 000 de lire sterline.

regularitate şi în ceea ce privea stabilirea preţurilor, dar şi în alte probleme legate de comerţ.

În plus, se făcuse un efort deosebit de a opri comerţul cu sclavi de-a lungul coastei, navele britanice urmărind şi oprind navele cu sclavi care părăseau regiunea respectivă. Tentativele de oprire a comerţului cu sclavi erau, într-o mare măsură, o întreprindere altruistă, mânată de ideile iluministe care influenţau întreaga lume în epocă, însă se plia şi pe scopul Marii Britanii de a-şi extinde propriile legături comerciale. Dacă neguţătorii africani nu ar mai fi putut face comerţ cu sclavi, o afacere extrem de profitabilă pentru ei, ar fi fost siliţi să se îndrepte spre afaceri cu ulei de palmier, produs de care britanicii aveau mare nevoie. Din acest motiv oficialii britanici i-au îndepărtat de la putere pe toţi conducătorii locali angrenaţi în comerţul cu sclavi.44

Un alt factor important a fost reprezentat de faptul că rivalitatea dintre naţiunile europene pentru teritoriile africane s-a intensificat în acea perioadă. În 1884, la Berlin, au început negocieri între principalele puteri europene (în cadrul aşa-numitei Conferinţe de la Berlin[39]), negocieri care aveau să continue şi în anul următor şi în timpul cărora s-au luat decizii legate de împărţirea sferelor de influenţă de pe continentul african. Judecând după

39 Cunoscută şi sub numele de Congo Conference (engl., „Conferinţa pentru Congo") sau West Africa Conference (engl., „Conferinţa pentru Africa de Vest"), conferinţa, organizată de Otto von Bismarck, a avut drept scop stabilirea unor reguli care să regleze expansiunea puterilor coloniale europene în Africa şi s-a desfăşurat între 15 noiembrie 1884 şi 26 februarie 1885. Printre participanţii şi semnatarii Tratatului general al Conferinţei de la Berlin s-au numărat reprezentaţi ai Imperiului Britanic, Austro-Ungariei, Franţei, Belgiei, Olandei, Germaniei, Spaniei, Portugaliei, Rusiei şi Italiei. George Taubman Goldie a avut un rol important în stabilirea sferei de influenţă britanice, căci, în calitate de expert în situaţia din zona fluviului Niger, a declarat că toată Delta Nigerului, precum şi zona din sudul fluviului este deţinută complet de britanici.

rezultate, s-ar putea trage concluzia greşită că europenii nu ştiau că în zonele pe care le trasau pe hartă existau deja societăţi vechi şi funcţionale. Bineînţeles că ştiau foarte bine ce şi cum!

Expediţiile punitive ale britanicilor în zona Nigeriei de azi, menite atât să oprească traficul cu sclavi, cât şi să îi oblige să urmeze voinţa şi politica imperiului pe conducătorii locali şi pe aceia ai regatelor din zonă au avut consecinţe devastatoare. Probabil că exemplul cel mai cumplit a fost expediţia din 1897, când o forţă britanică copleşitoare, de 1.500 de oameni, a fost trimisă în regatul Benin, aflat în partea de sud-vest a Nigeriei de azi. Se născuse o dispută legată de comerţ, însă problema privea şi faptul că regatul continua să practice sacrificiul uman şi comerţul cu sclavi. După ce s-a semnat un tratat care acoperea cele trei probleme, partea britanică a dorit să viziteze regatul pentru a se asigura că prevederile tratatului erau respectate. Când britanicii s-au apropiat, mesagerii regelui i-au informat că nu era o perioadă potrivită pentru vizită şi că trebuiau să se întoarcă înapoi. Au început luptele, iar britanicii au fost învinşi, cinci dintre ei fiind ucişi chiar, inclusiv consulul-general al protectoratului, împreună cu cea mai mare parte din cei aproximativ 200 de soldaţi africani care îi însoţeau. Drept răspuns, o armată de 1.500 de oameni a fost trimisă în capitala Beninului, Gwato, pe care a distrus-o complet. Aşa cum a notat istoricul Michael Crowder, expediţia punitivă „a marcat sfârşitul unuia dintre cele mai măreţe şi mai interesante regate din vestul Africii”. 45 Una dintre moştenirile asaltului poate fi găsită astăzi în îndepărtata Londră. O bună parte din celebrele plăci de bronz din Benin[40], făurite de artizani pricepuţi în secolul al XVI-lea,

40 Benin Bronzes (engl.), grup de peste o mie de plăci comemorative şi sculpturi din bronz care decorau palatul regal din capitala Regatului Benin, fiind create începând din secolul al XIII-lea de către artiştii de

au fost confiscate. Unele dintre ele sunt încă expuse la British Museum.

În ciuda prezenţei britanicilor, Califatul Sokoto, fondat de Usman dan Fodio, a rămas puternic şi independent, deşi această situaţie nu avea să mai dureze mult timp. Principalul factor al destabilizării califatului a fost Lugard, numit înalt comisar al nou-formatului protectorat britanic din nordul Nigeriei în 1900. Într-o scrisoare adresată fratelui său în luna februarie a aceluiaşi an, Lugard vorbeşte despre frumuseţea zonei în care era amplasată casa lui din Jebba, de pe malul fluviului Niger. Scria din capitala administrativă a protectoratului de la acea dată, Lokoja, oraş aflat la confluenţa dintre Niger şi Benue, în centrul Nigeriei, la sud-est de Jebba. Era mândru de progresul pe care îl făcuse până în acel moment în instalarea administraţiei noului protectorat, în ciuda faptului că se lupta cu o boală. îi scria fratelui său, Edward:

În ceea ce mă priveşte, am o casă într-o zonă minunată din Jebba, cu o privelişte superbă. Am aranjat să primesc mobilă, mese de scris enorme, scaune pliante, canapele, fotolii, dulapuri, şifoniere, lavabouri de marmură, birouri cu sertare, divanuri, scaune din palisandru, maşini de gheaţă, seturi uriaşe de porţelanuri (120 de farfurii pentru cină), pahare şi obiecte galvanizate, covoare, ustensile, şi orice alt lucru pe care ţi-l poţi imagina ca fiind demn de o clădire guvernamentală. A trebuit să măresc o cameră pentru a le putea pune pe toate în ea. Acum arată foarte bine şi în fiecare miercuri am la cină câte şase invitaţi. Prin urmare, simt cu adevărat că am început cu dreptul, chiar dacă a trecut foarte puţin timp de când am venit aici.46

Frederick Lugard şi George [Taubman] Goldie, cei

---

etnie edo. Au avut un rol important în descoperirea de către lumea occidentală a artei şi culturilor din zona Africii.

doi oameni care aveau să fie, cu bune şi rele, responsabili, în mare măsură, de crearea Nigeriei de azi, au devenit prieteni şi şi-au scris scrisori în care relatau încercările prin care treceau, dar şi diverse anecdote personale. Într-o scrisoare din iulie 1900, Goldie, care trecuse printr-o perioadă grea cu doi ani în urmă, când îi murise soţia, părea să fie într-o formă mai bună, întors fiind dintr-o călătorie în China. Compania Regală Niger, pe care o conducea, fusese cumpărată de guvernul britanic la începutul lui 1900 pentru a face loc unor noi protectorate şi munca lui din Africa de Vest se afla la final.47 Ajuns la 54 de ani, Goldie scria: „Cred că am atins un nivel de stoicism (nu de împietrire) din care nu mă mai poate scoate nimeni. Am câţiva prieteni (printre care tu eşti unul dintre cei mai de vază) şi nu îmi mai doresc şi alţii". 48

În ceea ce-l priveşte pe Lugard, acesta avea o relaţie cu o ziaristă apreciată, pe numele său Flora Shaw[41]. Aceasta călătorise mult şi sugerase în scrierile sale că teritoriile britanice înşirate de-a lungul râului Niger din vestul Africii ar trebui să fie numite Nigeria.49 Cei doi s-au căsătorit în 1902.

În câţiva ani, eforturile lui Frederick Lugard de a aduce nordul Nigeriei (întregul Califat Sokoto împreună cu rămăşiţele Imperiului Bornu) sub o singură administraţie deveneau realitate. Pusese însă în practică şi propria versiune a „conducerii indirecte"[42], metodă folosită şi în

---

41 Flora Louise Shaw (1852-1929), ziaristă şi scriitoare britanică de cărţi pentru copii, dar şi autoarea unei lucrări considerate încă a ti fundamentale pentru studierea istoriei Sudanului şi Nigeriei: A Tropical De- pendency: An Outline ofthe Ancient History ofthe Western Soudan, With an Account of the Modem Settlement of Northern Nigeria (1905).

42 Indirect rule (engl.), această metodă de conducere a unui teritoriu cu ajutorul conducătorilor locali (care administrau propriu-zis zona, dar nu mai deţineau controlul asupra politicii externe, impozitării şi comunicaţiilor) a fost aplicată atât de către britanici, cât şi de către francezi, căci era cu mult mai ieftină decât administrarea propriu-zisă a

alte părţi, care însemna, de fapt, că britanicii guvernau prin intermediul autorităţilor locale, adică prin emiri, folosindu-se de structura existentă a califatului. Britanicii aveau mereu ultimul cuvânt. Lugard se hotărâse să realizeze un asemenea angajament în principal pentru că britanicii nu aveau destui oameni în teren pentru a putea guverna o regiune atât de mare precum nordul Nigeriei, deşi el a vorbit deseori despre dorinţa sa de a nu mai interveni în problema credinţelor religioase şi de a institui reformele treptat.50

Deşi idealurile islamice ale califatului au fost, în mare parte, compromise în ultimii săi ani de existenţă, conducătorii acestuia devenind din ce în ce mai puţin credincioşi viziunii şi credinţelor lui Shehu Usman dan Fodio, statul părea, totuşi, să fie într-o stare de funcţionare normală.51 Cu toate acestea, Lugard a pretins cu totul altceva atunci când a solicitat Biroului Colonial din Londra să aprobe o intervenţie militară în regiune. În plus, el a acţionat cu fermitate atunci când a crezut că se impunea, schimbându-i pe emirii cu care nu putea colabora. Proceda astfel atât din grijă faţă de dimensiunea umanitară a situaţiei din regiune, cât şi dintr-un simţ practic încăpăţânat. Dimensiunea umanitară avea de a face cu stoparea raidurilor în urma cărora mulţi oameni erau luaţi în sclavie, dar şi cu atacurile asupra unor comunităţi, pe care unii emiri le organizau. Lugard insista să se renunţa la aceste practici. Însă aceste motive păreau să se combine cu o dorinţă mai simplă de a instala la putere în anumite zone persoane care să coopereze cu Lugard în termenii aleşi de acesta.

Până în 1902, o mare parte din regiune fusese deja subordonată, însă principalii lideri ai califatului nu aveau deloc de gând să cedeze puterea creştinilor. O serie de

---

unei colonii („sfătuitorii” puterii coloniale erau însă întotdeauna prezenţi). Această metodă a fost folosită în teritorii din Africa şi Asia.

scrisori controversate dintre Lugard şi calif stau drept mărturie relaţiilor diplomatice nesigure şi pline de riscuri dintre cele două tabere. Cu precădere una dintre ele a devenit subiect de dezbatere ani mai târziu, căci asupra ei au planat multe incertitudini legate de ideea că e posibil să fi fost interpretată greşit şi denaturată – chestiune vitală, din moment ce Lugard s-a folosit de ea atunci când s-a declarat în favoarea unui raid armat care avea să ducă la cucerirea califatului.52 Se spune că această scrisoare i-a fost trimisă din partea califului de atunci, Abdurrahman, care fusese informat în alte scrisori trimise de Lugard că acesta avea să îi înlocuiască pe emirii din Bida şi Kontagora, regiuni care făceau parte din califat.

O traducere a scrisorii primite în mai 1902 realizată de englezi după originalul din limba arabă spune:

De la noi pentru voi. Nu voi mai fi de acord ca vreunul dintre voi să mai rămână vreodată cu noi. Nu voi mai fi niciodată de acord cu voi. Nu voi mai avea de-a face cu voi. Între noi şi voi nu mai există legături în afara acelora dintre musulmani şi necredincioşi (*kafiri*), aşa cum a binevoit Dumnezeu cel Atotputernic. Nu există o altă putere decât aceea a lui Allah. Cu salutări.53

Mai târziu, în octombrie 1902, uciderea unui ofiţer britanic, căpitanul Moloney, în Keffi, a declanşat o serie de incidente care au dus la un asalt asupra oraşului Kano. Cel care l-a omorât a fost un *magaji*, un oficial de rang înalt din zonă, iar împrejurările par să indice o dispută între cei doi. Oficialul s-a refugiat apoi în Kano, unde a fost primit de emir, ceea ce a dus la un răspuns ferm din partea britanicilor. Pentru a convinge guvernul britanic de nevoia unei intervenţii militare, Lugard a citat din scrisoarea ostilă a califului ca mod de a răspunde „puternicului sentiment care, după cum m-aţi informat, există în Anglia cum că operaţiunile militare ar trebui evitate, dacă acest lucru este posibil, şi că măsurile conciliatorii ar fi de

dorit”. După ce foloseşte citate din scrisoare, el continuă, spunând că: „A trimite un mesager la Kano ar echivala, probabil, cu a-l condamna la moarte şi a cere, practic, să fiu insultat pe faţă”. Lugard a scris, în continuare, într-un limbaj percutant, despre ceea ce vedea ca fiind justeţea campaniei britanice, numind-o, literalmente, o misiune în numele lui Dumnezeu, amintind de ţelul nobil de a şterge de pe faţa pământului sclavia şi pedepsele barbare. În plus, a pretins că, de fapt, conducătorii peuli ai califatului ajunseseră să fie văzuţi ca opresori şi stăpâni de sclavi brutali de către oamenii simpli de etnie hausa:

Cei care militează pentru reconcilierea cu orice preţ şi protestează împotriva operaţiunilor militare în nordul Nigeriei par să uite că naţiunea lor şi-a asumat în faţa lui Dumnezeu şi a lumii civilizate responsabilitatea menţinerii păcii şi a ordinii în zonele declarate a fi protectorate britanice şi că oraşele Kano şi Sokoto sunt conduse de o rasă străină care cumpără şi vinde localnici în marile pieţe de sclavi în fiecare zi, acestea fiind, graţie conducerii britanice, chiar ultimele centre ale traficului cu oameni. Acele metode crude practicate zilnic de aceştia presupun o totală desconsiderare a suferinţei umane. Temniţele subterane în care oamenii sunt închişi şi lăsaţi să moară de foame, mutilările publice din pieţele centrale, corupţia din aşa-numitele curţi regale, persecuţiile şi şantajul sunt la ordinea zilei. Operaţiunile militare atât de criticate întreprinse în marile oraşe Bilda, Kontagora, Yola, Bautshi, Illorin, Zaria şi în multe altele au reuşit să ducă la suprimarea acestor nedreptăţi, în timp ce membrii castei peulilor, deşi străini, au fost numiţi din nou în funcţii şi trataţi cu respect şi apreciere. Marea majoritate a populaţiei este de partea noastră, iar cei care ni se opun sunt tocmai opresorii oamenilor simpli. Sarcina care mi s-a încredinţat este una de prevenire a vărsărilor de sânge zilnice care au înjumătăţit deja populaţia acestei ţări.

Această suprimare a forţelor tiraniei şi frământărilor s-a făcut, până acum, aproape fără vărsare de sânge.54

Lugard şi-a prezentat întreaga strategie încă dinainte de asalt, scriind Biroului Colonial că nu se aştepta să întâmpine o rezistenţă semnificativă în Kano şi că nu avea nevoie de mai multe trupe. După cucerirea oraşului Kano, soldaţii trebuiau să treacă prin Katsina, în drumul lor spre Sokoto. Planul său era să trimită o scrisoare la Katsina, înainte de sosirea contingentului, care să aibă, după vorbele lui Lugard, „un ton conciliant”. Avea, însă, să precizeze că emirul nu a cooperat şi că „a venit vremea ca guvernul să îşi declare suveranitatea şi să îşi revendice dreptul de a-şi trimite reprezentanţii în orice zonă a Protectoratului, fără teama că aceştia vor fi brutalizaţi”. O scrisoare similară avea să fie trimisă în Sokoto, aceasta precizând că fostul calif, care murise de curând, ignorase tratatul semnat cu Compania Regală Niger. Lugard a scris că „ambele scrisori vor conţine asigurări ferme că nu intenţionez să mă amestec în niciun fel în probleme legate de religia mahomedană sau de poziţia sultanului din Sokoto ca şi Conducător al Credincioşilor”. A scris din nou că liderii peuli erau nişte dictatori brutali şi a insistat asupra faptului că misiunea britanică era justă şi nobilă:

Poporul peul este străin de această ţară pe a cărei populaţie o oprimă. Puterea lor a devenit decadentă şi domnia lor a degenerat, în multe locuri, transformându-se în tiranie pură. Recunosc ei înşişi să zilele lor de glorie au apus. [...] în acest moment crucial, sarcina de a stabili o *Pax Britannica*[43] în această ţară îmi revine mie. Politica mea a fost să le permit locuitorilor peuli să rămână casta conducătoare, dar să transfer guvernului [britanic] suzeranitatea pe care a pretins-o de drept, prin cucerire,

43 Imperiul Britanic a devenit o putere globală hegemonică (conform unei expresii la modă în epocă: „imperiul deasupra căruia Soarele nu apune niciodată”).

inclusiv dreptul ultim asupra pământului şi mineralelor din Nigeria.55

Scena a fost astfel pregătită pentru desfăşurarea forţelor conduse de colonelul T.L.N. Morland, a cărui expediţie a părăsit Zara, îndreptându-se spre Kano, pe 29 ianuarie 1903. El avea sub comandă 800 de soldaţi din cadrul Forţelor de Frontieră din Africa de Vest[44] (soldaţi africani conduşi de ofiţeri britanici) şi patru mitraliere Maxim care le ofereau britanicilor un imens avantaj din punct de vedere militar.56 Nu au întâmpinat prea multă rezistenţă. Pe drumul către Kano, compania a fost nevoită să cucerească oraşul Bebeji, aruncând în aer poarta cetăţii acestuia şi omorându-i pe rege, pe doi conducători şi pe alţi 30 de oameni. Când au ajuns în Kano, au dat peste nişte ziduri făcute din pământ şi alte fortificaţii împrejurul oraşului care erau atât de impozante, încât Lugard avea să scrie ceva mai târziu că: „Nu am văzut niciodată aşa ceva în Africa şi nici nu mi-am imaginat că poate exista”. O bună parte din ziduri aveau între 10 şi 15 metri înălţime şi o grosime de 12 metri. Aceste ziduri erau o moştenire a vechii civilizaţii din Kano, fiind construite încă din secolul al XI-lea.57 Morland nu a reuşit să intre pe aşa-numita Poartă Zaria, încât a ajuns la următoarea poartă, pe care oamenii săi au aruncat-o în aer, invadând apoi oraşul şi ucigând 300 de soldaţi de-ai emirului. Se spune că acesta plecase deja spre Sokoto cu o lună mai devreme. Morland i-a trimis o scrisoare califului din Sokoto, încercând să îi explice motivele desfăşurării acelei expediţii britanice, însă declarând clar că soldaţii săi nu mai aveau de gând să plece:

Salutări! Cauza conflictului dintre noi şi Aliu [emirul

---

44 West African Frontier Force (WAFF, engl.), armată formată din mai multe batalioane care a activat în perioada 1897-1956 şi ai cărei soldaţi trebuiau să apere coloniile britanice din Africa de Vest, fiind încartiruiţi în Nigeria, Sierra Leone şi Gambia.

din Kano] este că Aliu l-a primit cu onoruri pe Magaji, ucigaşul unui om alb, atunci când a sosit în Kano şi că a căutat că poarte război cu noi. Pentru aceste două motive ne-am luptat cu el şi i-am ocupat casa. Vom veni şi în Sokoto şi, începând din acest moment şi până la sfârşitul timpului, un om alb şi mai mulţi soldaţi vor rămâne în ţara Sokoto. Ne-am pregătit pentru război pentru că Abdu *Sarikin Muslimin*[45] [fostul calif] a spus că nu ne mai desparte nimic de un război. Nu vrem, însă, război decât dacă voi îl căutaţi. Dacă ne primiţi în pace, nu vă vom ocupa casă, nu vă vom răni pe voi sau pe supuşii voştri. Dacă doriţi să deveniţi prietenul nostru nu trebuie să îl mai găzduiţi pe Magaji. În plus, cerem să îl găsiţi cât mai curând şi să îl predaţi în mâinile noastre.

Dacă ne sunteţi loial, fiţi fără grijă! Veţi ocupa în continuare aceeaşi poziţie de *Sarikin Muslimin*. Dacă doriţi să ne fiţi loial, e de dorit să trimiteţi un sol care să vină la noi, în Kaura (sau în orice alt loc în care ne vom afla). Apoi se va întoarce la voi cu toate vorbele noastre.

Darul meu pentru voi este reprezentat de cinci bucăţi de brocart.58

Califul a răspuns tot printr-o scrisoare, spunând că va trebui să discute situaţia creată cu sfetnicii săi. Lugard a considerat că răspunsul era „evaziv” şi expediţia sa (mărită cu un grup de încă 200 de soldaţi cu care s-a întâlnit pe drumul către Argungu) s-a îndreptat spre Sokoto, deşi o parte din oamenii săi sufereau de boli pulmonare din cauza aşa-numitului *harmattan*, vântul care aducea nisip dinspre Sahara. Când au ajuns la destinaţie, au fost întâmpinaţi de 4.500 de luptători din Sokoto, inclusiv de 1.500 de călăreţi. Lugard avea să scrie că „din armata din Sokoto făceau parte mulţi fanatici care ne

45 Sarikin Muslimin (ar. în original), „regele musulmanilor”, titlu religios onorific pe care Usman dan Fodio l-a adoptat pentru prima oară şi pe care l-au preluat şi alţi conducători din Califatul Sokoto.

atacau câte unul sau câte doi, alegând, practic, o moarte sigură, însă, în afara acestora, rezistenţa a fost slabă şi întreaga lor armată a fost, în scurt timp, pusă pe fugă, urmărită fiind de infanteria noastră călare". El a estimat că numărul victimelor din rândul armatei din Sokoto a fost de 70 de morţi şi 200 de răniţi, în timp ce britanicii au avut doar un mort şi un rănit.59

Cucerirea măreţului Califat Sokoto era acum la îndemână şi Lugard avea să ajungă în oraş pe 19 martie 1903. Califul fugise împreună cu mii de adepţi de-ai săi, cu intenţia de a ajunge la Meca. Mai mulţi soldaţi britanici l-au ajuns din urmă la Burmi, lângă râul Gongola şi, după spusele lui Lugard: „Pe 27 iulie ai noştri au fost întâmpinaţi cu o rezistenţă condusă cu multă determinare şi fanatism. Oraşul a fost cucerit după o luptă care a durat până la apusul soarelui şi aproximativ 700 de duşmani au fost ucişi, inclusiv fostul sultan şi majoritatea conducătorilor". Magaji, omul care îl omorâse pe căpitanul Moloney, şi-a găsit şi el sfârşitul acolo. Fostul emir din Kano, Aliyu, plecase deja spre nord, „deghizat în neguţător de sare", însă a fost prins de autorităţile locale din Gobir şi a fost trimis înapoi, spre sud, unde i-au fost oferite o casă şi o indemnizaţie.60

Lugard a vorbit cu ceilalţi lideri din Sokoto pe 20 martie 1903, sfătuindu-i să se hotărască pe cine doresc să recomande pentru a fi numit drept noul sultan. El le-a spus că „nu va exista nicio imixtiune în religia voastră". A doua zi a afirmat clar că britanicii erau la conducere, spunând răspicat că „tratatul nostru a fost distrus de voi, nu de mine". Lugard a mai precizat:

T

Peulii de odinioară, sub conducerea lui Dan Fodio, au cucerit această ţară. Şi-au asumat dreptul de a o conduce, de a impune biruri, de a da jos regi şi de a numi noi regi în locul lor. La rândul lor, deoarece au fost învinşi [în luptă] şi

ei şi-au pierdut dreptul de a conduce, care le-a revenit britanicilor. Toate acele drepturi pe care am spus că peulii le-au dobândit prin cucerire au devenit de acum ale britanicilor. Fiecare sultan şi fiecare emir, precum şi toţi înalţii funcţionari ai statului vor fi numiţi de înaltul comisar pe întregul teritoriu al acestei ţări.61

Acesta nu avea să reprezinte însă sfârşitul rezistenţei pe care britanicii au întâlnit-o în nordul Nigeriei. În anii care au urmat au avut loc alte şi alte revolte, conduse de musulmanii aşa-numiţi mahdişti, care credeau că lumea avea să se sfârşească în scurt timp şi că momentul va fi precedat de sosirea unui salvator, sau Mahdi. Totuşi, aceste revolte au avut uneori puţin de-a face cu religia, căci la ele au participat mulţi răufăcători şi sclavi fugari care au profitat de aceste credinţe pentru a stârni furtuna sentimentelor negative împotriva orânduirii sociale. Aşa s-a întâmplat în satul Satiru, de lângă Sokoto, unde, în 1906, s-a desfăşurat o răzmeriţă brutală împotriva britanicilor. Un bărbat numit Dan Makafo, descris de Lugard ca fiind „un proscris din teritoriul francez”, pare să îl şi convins pe fiul unui lider al unei foste mişcări de protest să devină conducătorul unei noi insurecţii. Când reprezentantul britanic în Sokoto a fost înştiinţat de acest fapt, a pornit spre Satiru împreună cu o companie de cavalerie. După spusele lui Lugard, misiunea avea drept scop negocierea unei soluţii paşnice, însă „s-au făcut o serie de greşeli care au dus la un dezastru complet”.

Când a sosit în Satiru, reprezentantul britanic a mers în fruntea companiei şi a strigat că venise cu gânduri paşnice, însă comandantul trupelor a fost cuprins de îngrijorare şi a venit în faţă, pentru a sta lângă el. Această mişcare i-a determinat pe cei din Satiru să atace restul companiei, lăsându-l pe reprezentant şi pe cei din jurul său fără protecţie. „Caii s-au speriat şi s-a creat o îmbulzeală generală”, avea să scrie Lugard. Reprezentantul britanic,

adjunctul său, comandantul trupelor şi 25 de soldaţi au fost ucişi cu toţii. Doctorul militar al misiunii avea să ofere, mai târziu, o descriere detaliată a ceea ce se întâmplase după ce, împreună cu alţii, ajunseseră pe o culme şi zăriseră satul „cu multe corturi”. După un moment de confuzie şi un atac al sătenilor, începuse lupta corp la corp.

Relatarea scrisă de doctorul militar Martin F. Ellis precizează următoarele:

Am reuşit să găsesc un cal şi aveam de gând să mă urc în şa când vreo câţiva bărbaţi au pornit în fugă spre mine. Unul dintre ei mi-a ucis calul cu o suliţă, însă pe al doilea l-am împuşcat cu revolverul. Un al treilea a aruncat în mine cu o suliţă care m-a lovit în umărul drept. Un soldat, Moma Wurrikin, a apărut de nicăieri şi l-a împuşcat pe acela care mă rănise, apoi a găsit un cal şi m-a urcat în şaua sa. Acelaşi soldat s-a dus apoi spre domnul Scott [adjunctul reprezentantului] care scăpase de inamici pentru câteva clipe, dar care nu reuşea să-şi găsească deloc calul care fugise, aşa că i-a găsit un cal, i l-a dat, apoi a urcat şi el pe calul său. În clipa când domnul Scott încerca să urce în şa, un om l-a lovit şi l-a doborât de pe cal. După ce a căzut, a fost atacat de alţi inamici. Sergentul Gosling a venit din dreapta şi m-a ajutat să rămân în şa, cu sprijinul soldatului Arzika Sokoto, apoi mi-a aplicat un garou şi a oprit sângerarea arterei. Din moment ce nu eram în stare să călăresc, pot spune că, probabil, Moma Wurrikin mi-a salvat viaţa şi a încercat să i-o salveze şi domnului Scott, trăgând în cei care îl atacau pe acesta.62 T

Incidentul i-a uimit pe britanici şi Frederick Lugard nu a ezitat să arate cum avea de gând să răspundă unor astfel de violenţe: a trimis o întreagă companie care să îi facă una cu pământul pe rebeli. „Inamicul a atacat de câteva ori cu curaj şi a rezistat luptei corp la corp din sat”, a scris Lugard, însă nu au putut face faţă trupelor

britanice. „Satul Satiru a fost ras de pe faţa pământului şi *Serikin Muslimin* [sultanul din Sokoto] a aruncat un blestem asupra oricui va avea vreodată de gând să îl reconstruiască sau să cultive pământul din jur”.

Autorităţile locale, inclusiv sultanul din Sokoto, le rămăseseră loiale britanicilor pe toată durata evenimentelor. În raportul său anual, Lugard a scris: „Este corect să îi numim pe aceşti oameni «rebeli» pentru că luptau nu doar împotriva suzeranităţii britanice, ci şi împotriva administraţiei indigene. La un moment dat, sultanul din Sokoto s-a temut ca oraşul lui să nu se molipsească, la rându-i, de această boală”. 63 Peste mai bine de un secol, când Boko Haram a atacat conducătorii tradiţionali ai Nigeriei, în timpul insurecţiei sale, punând chiar la cale şi o încercare de asasinare a venerabilului emir de Kano, relatarea lui Lugard avea să îşi dovedească actualitatea.

* * *

Revolta din Satiru s-a numărat printre ultimele încercări grele cărora a trebuit să le facă faţă Frederick Lugard înainte de a părăsi Nigeria, la doisprezece ani de la începutul expediţiei Borgu, finanţate de Compania Regală Niger a lui George [Taubman] Goldie. Avea însă să se întoarcă. După o şedere la Hong Kong, Lugard a fost trimis din nou în Nigeria pentru a superviza unirea protectoratului din nord cu acela din sud, creând astfel conturul ţării de astăzi. În mod oficial, unificarea a avut loc în ziua de Anul Nou a lui 1914, cu Lugard în funcţia de guvernator-general.

Atât Frederick Lugard, cât şi întreaga perioadă colonială, pot fi astăzi victimele judecăţii istoriei. Când a scris despre administrarea nordului Nigeriei, el şi-a etalat inteligenţa sclipitoare şi a dovedit faptul că înţelegea bine istoria Califatului Sokoto şi evenimentele care precedaseră înfiinţarea acestuia, în 1905, el a scris:

Suntem aici moştenitorii unei civilizaţii care se număra printre cele mai avansate din lume în perioada în care Insulele Britanice erau într-o stare primitivă de dezvoltare, o civilizaţie care, mai târziu, prin mauri, a dus Spania pe culmile progresului şi dezvoltării culturale. Grupurile etnice din Hausaland s-au obişnuit din timpuri imemoriale cu impozitarea, în spiritul naţiunilor moderne, şi au introdus chiar taxe pe proprietate, pe moştenire, taxe *ad valorem* şi altele asemenea. Au trăit vreme de secole sub un sistem de conducere format din diferite birouri specializate şi au stabilit funcţii specifice pentru fiecare departament al statului. Conducătorii peuli de astăzi sunt gentlemani educaţi, pe deplin capabili să aprecieze ideile noastre despre progres, iar judecătorii lor sunt adevăraţi experţi în legea islamică şi sunt pătrunşi de principiile fundamentale ale imparţialităţii acesteia.64

Cu toate acestea, în ciuda bunei sale înţelegeri a situaţiei, era un om al vremurilor sale. Iar ideile profund nedrepte care au dus la apariţia colonialismului pot fi, probabil, rezumate de un pasaj scurt dintr-o scrisoare pe care acelaşi Frederick Lugard i-a scris-o în 1908 succesorului său din Nigeria. După ce a fost informat că unul dintre ofiţerii coloniali „se pare că adoptase portul local şi se căsătorise cu o băştinaşă”, el a răspuns cu indignare: „Îmi spui că Webster s-a însurat c-o negresă? Trebuie îndepărtat *imediat*? *65* t

Capitolul II

„Oamenii chiar puteau să se identifice cu învăţăturile lui”.

O întreagă săptămână plină de violenţe se desfăşurase deja în iulie 2009 până în ziua când Muhammad Yusuf a apărut cu bustul gol, fără cămaşă, cu braţul stâng bandajat şi având în dreapta sa un soldat care purta haine de camuflaj şi o cască militară prinsă cu o curea sub bărbie. Ceilalţi oameni din încăpere îşi întindeau

telefoanele mobile spre el, pentru a-i înregistra spusele, în timp ce o persoană aflată în spatele camerei de luat vederi îi punea diferite întrebări, pentru a înregistra astfel sfârşitul lipsit de glorie al scurtei sale insurecţii violente. Cel mai căutat om din Nigeria fusese capturat după ce fusese găsit în hambarul socrului său. Moscheea sa zăcea acum în ruine.

Yusuf a răspuns calm şi prozaic, deşi arăta mult mai tras la faţă decât fusese cu câteva zile în urmă, când vorbise în faţa unei mulţimi în moscheea sa, îmbrăcat în haine albe şi cu un fes arăbesc pe cap, învinuind aceleaşi forţe de securitate care acum îl înconjurau şi stârnind furia simpatizanţilor săi care strigau, la rândul lor, *Allahu Akbar*! Probabil că îşi dădea seama că nu avea să mai fie în viaţă până la sfârşitul zilei, însă nu a oferit niciun indiciu că aşa ar fi stat lucrurile în răspunsurile pe care i le dădea celui care îl interoga.

Yusuf a fost întrebat în hausa:

— Ieri am fost la tine acasă. Am găsit multe animale domestice, truse medicale şi alte asemenea lucruri şi materiale [o altă voce a precizat că era vorba inclusiv de materiale necesare pentru fabricarea bombelorf pe care le foloseai. Ce aveai de gând să faci cu toate aceste lucruri?

— Aşa cum am spus, le folosesc pentru a mă apăra, a răspuns Yusuf.

— Să te aperi? Nu a fost, oare, constituită o autoritate a statului care să o facă? Nu te apără nicio autoritate deja constituită?

— Păi, tocmai această autoritate este aceea care mă atacă.

— Dar ce anume ai făcut de ai provocat autorităţile să te urmărească?

— Nu ştiu ce-am făcut. Cred că e din cauză că promovez islamul.

Când anchetatorul îi spune lui Yusuf că şi el este

musulman, Yusuf răspunde:

— Atunci nu ştiu de ce respingi islamul meu.

— Ai spus, cumva, că educaţia occidentală este interzisă?

— Da, educaţia occidentală este interzisă.1

Yusuf devenise deja un erou popular printre adepţii săi şi o ţintă pentru forţele de securitate. Avea 39 de ani şi fusese arestat de nenumărate ori, însă fusese mereu eliberat şi primit cu braţele deschise de mulţimile de simpatizanţi din cartierul său din Maiduguri. Unii l-au descris ca pe o persoană care evita mereu lupta, mulţumit fiind să îşi dezvolte mişcarea prin predicile în care demasca efectele negative ale influenţei occidentale, condamnând teoria evoluţiei şi negând că pământul ar fi un sferoid. Fie că a fost împins spre violenţă mai devreme decât şi-ar fi dorit-o, fie că nu, e clar însă că, în momentul capturării sale, era deja convins că aceasta era calea de urmat din moment ce oraşul Maiduguri fusese zguduit, în zilele precedente, de numeroase lupte armate pe străzi şi de răspunsul peste măsură de brutal al armatei care dăduse un asalt decisiv insurgenţilor. Locuitorii oraşului, îngroziţi, fugiseră care încotro şi se refixgiaseră în provincie. De data aceasta nu se mai punea, în niciun fel, problema eliberării lui Yusuf. Din mijlocul mulţimii de soldaţi adunaţi în acea cameră mohorâtă, anchetatorul şi-a continuat interogatoriul, încercând să îl sileascâ pe Yusuf să îşi explice opoziţia sa faţă de educaţia occidentală, în condiţiile în care” el însuşi adopta, totuşi, diverse elemente ale culturii occidentale:

— Cum să fie interzisă? Atunci ce-i cu pantalonii [în stil occidental] pe care îi porţi?

— Sunt mai multe motive pentru care educaţia occidentală e interzisă. Pantalonii sunt din bumbac, iar bumbacul este de la Allah, a spus Yusuf.

Acesta era tipul de logică pe care Yusuf îl predica de

ani de zile şi care provocase o stare conflictuală între el şi mentorii săi din tinereţe. Dincolo de erorile evidente, filosofia sa şi interpretările pe care el le dădea Coranului şi care erau, uneori, de-a dreptul bizare, erau pe placul tinerilor din Maiduguri, un oraş cunoscut cândva ca un punct nodal strategic al rutelor comerciale, o piaţă importantă şi capitala statului Borno, celebru pentru valoarea învăţământului său islamic. Acum era văzut doar ca un loc ai cărui tineri nemulţumiţi, fără slujbe, ai cărui politicieni corupţi şi a cărui sărăcie necruţătoare duseseră la o revoltă violentă condusă de o sectă religioasă aparent ciudată, al cărui lider era Yusuf. Anchetatorul acestuia a continuat să pună întrebări în acelaşi stil.

— Eu ştiu că Allah ne îndeamnă să ne educăm. Există chiar un întreg capitol în Coran care subliniază acest fapt, i-a spus anchetatorul lui Yusuf.

— Nu este însă vorba despre o educaţie care să fie contrară islamului. Allah nu ne permite să avem cunoştinţe care contrazic islamul. De exemplu, magia. Allah a creat aceste cunoştinţe, însă nu ne permite să le folosim. Calea spre necredinţă se bazează pe cunoaştere, însă Allah nu este de acord cu acest tip de cunoaştere. Astronomia2 este cunoaştere. Iarăşi, Allah a interzis o asemenea ştiinţă.

— În casa ta au fost găsite computere şi diferite echipamente, inclusiv echipament medical. Nu sunt şi aceste lucruri rezultatul cunoaşterii?

— Suntorodusetehnologice. Educaţia occidentală înseamnă altceva. Educaţia occidentală înseamnă occidentalizare.

— Cum se face că tu, unul, mănânci mâncare bună, căci pari foarte sănătos? Conduci maşini moderne, mănânci bucate alese, porţi haine frumoase, însă îi îndemni pe adepţii tăi să poarte chestiile alea [aluzie la zdrenţele pe care le purtau cei din jurul lui Yusuf]. În plus, le dai doar apă şi curmale şi le spui să se ducă să-şi vândă

toate lucrurile.

— Nu, nu! Lucrurile nu stau aşa. Toată lumea trăieşte după propriile puteri, fiecare dintre noi avem propriile mijloace. Chiar dacă fiecare dintre noi avem mai mult sau mai puţin. Toată lumea trăieşte după propriile mijloace. Oricine trăieşte în lux şi conduce o maşină frumoasă trebuie să aibă mijloacele de a obţine aceste lucruri. Cei care nu au toate aceste lucruri, înseamnă că, pur şi simplu, nu au mijloacele necesare.

Yusuf ar fi putut să refuze să răspundă şi să nu intre într-o dezbatere cu un reprezentant al forţelor de securitate nigeriene, ai cărei membri tocmai îi împuşcaseră pe adepţii săi şi îi distruseseră moscheea. Dimpotrivă, el a răspuns în detaliu, căutând să-i convingă pe aceia care se îndoiau de el. Merită, aşadar, să ne întrebăm dacă nu cumva Yusuf a presupus că înregistrarea acestui interogatoriu avea să fie făcută publică într-o zi:

— De ce ai părăsit incinta moscheii?

— Motivul este că voi aţi venit şi i-aţi alungat pe oamenii de acolo.

— Ai trimis oameni la luptă. În calitate de comandant, ar fi trebuit să stai cu ei.

— Adepţii mei au plecat.

— Unde s-au dus?

— Au plecat.

După alte câteva întrebări şi răspunsuri despre locul spre care se îndreptaseră adepţii şi despre acela unde se afla cartierul său general, Yusuf a fost întrebat despre identitatea acelora care îl „ajutau”:

— Se spune că ai soldaţi, forţe de poliţie, că ai tot felul de lucruri, că ai o întreagă organizaţie.

— Nu, nu este adevărat.

Întrebat fiind cine anume era secundul său, el l-a numit pe Abubakar Shekau şi a adăugat că nu ştia unde se afla acesta.

— Aţi fugit cu toţii, împreună cu discipolii voştri. Unde sunt ceilalţi? câţi au fugit?

— Nu toată lumea a fugit.

— Cine sunt aceia care te ajută din ţară şi din străinătate cu jihadul pe care l-ai declarat?

— Nu e nimeni din străinătate.

— Nu, nu.

— Pe Allah, nu te mint. Pe Allah, nu te mint.

A fost întrebat dacă avea o fermă şi a recunoscut că avea una, apoi anchetatorii au îndreptat discuţia către problema violenţelor.

— Ai provocat moartea unor oameni nevinovaţi din comunitatea ta din cauza ideilor tale.

— Cei care au murit sunt doar aceia pe care i-aţi omorât voi.

— Cum rămâne atunci cu oamenii ucişi de adepţii tăi?

— Adepţii mei nu au ucis pe nimepi.

— Dar au fost omorâţi atâţia oameni!

— Doar adepţii mei au fost ucişi.

— Chiar aşa?

— Adevăraţii vinovaţi sunt doar aceia care i-au ucis pe adepţii mei.

* * *

Ascensiunea unui om ca Muhammad Yusuf în nord-estul Nigeriei ar putea părea previzibilă. Această regiune, odinioară măreaţă, centru al învăţăturii islamice, vatră a străvechiul Imperiu Kanem-Bomu de la estul Califatului Sokoto, care a dominat vestul Africii cu mult timp în urmă şi a cărui putere a avut reverberaţii în întreaga lume arabă, trece, de ceva vreme, printr-o perioadă dificilă. Pe măsură ce economia Nigeriei, dependentă de exploatarea ţiţeiului, a dus la neglijarea celorlalte industrii, corupţia a înflorit peste tot, iar nord-estul ţării face eforturi să supravieţuiască. Această regiune care fusese atât de mult timp un loc de întâlnire al ideilor şi un important centru

comercial în savana din apropierea lacului Ciad şi a deşertului Sahara rămăsese în urmă, la fel ca şi restul ţării, din punct de vedere al educaţiei şi al veniturilor în perioada când Yusuf a început să îşi clădească aici mişcarea. În 2000 – 2001, nord-estul avea cel mai mic număr de studenţi admişi în universităţile nigeriene (4% din numărul total de studenţi din ţară).3

Starea precară a educaţiei din nord a fost cauzată de o serie întreagă de probleme. În primul rând, putem vorbi de o explicaţie istorică, pentru că aici există multe suspiciuni faţă de educaţia occidentală şi de scopurile acesteia. Apoi, accesul la educaţie este dificil, căci familiile nu îşi permit să-şi trimită copiii la şcoală. Administraţia colonială britanică a reuşit să înfiinţeze şcoli bune, însă misionarilor creştini care promovau educaţia occidentală în sudul ţării în epoca colonială nu li s-a permis accesul în nord. Motivele sunt diverse, inclusiv rezistenţa opusă lor atât de conducătorii din nord, cât şi de Frederick Lugard care credea că religia şi cultura regiunii trebuiau să rămână, pe cât posibil, intacte. Educaţia islamică şi aceea despre Coran rămân o parte importantă a culturii şi, în multe cazuri, pot fi de calitate, deşi au existat diverse acuzaţii legate de şcoli apărute peste noapte care au provocat îngrijorări legate de faptul că, în loc să faciliteze accesul la educaţie unor cerşetori care trăiesc pe străzi, pregătesc, de fapt, potenţiali extremişti. În orice caz, dilema pe care o are nordul Nigeriei este clară: zilele în care comerţul din regiune şi alte interese erau legate de lumea arabă au trecut de mult şi neadaptarea la realităţile Nigeriei de azi poate avea consecinţe periculoase. Chiar şi în prezent, structurile specifice unei culturi feudale rămân vizibile: emirii trăiesc în palatele lor ascunse în spatele unor ziduri înalte în timp ce amărâţii se adună în pieţele din jur. Puterea emirilor este, în principal, ritualică, însă într-o ţară în care instituţia patronajului şi sistemele de

relaţii tradiţionale joacă un rol important, ei exercită încă o influenţă importantă asupra tuturor. O asemenea influenţă poate fi pozitivă, conducătorii tradiţionali putând media conflicte şi servi drept voci ale raţiunii, aşa cum a fost cazul sultanului din Sokoto care a făcut eforturi pentru a iniţia un dialog între musulmani şi creştini. Însă atitudinea şi modul de abordare al fiecărui emir diferă şi pericolul unui eventual abuz de putere este evident.

Aceşti conducători aveau să devină, la rândul lor, ţinte ale membrilor Boko Haram, fiind văzuţi ca parte din aceeaşi elită care nu adoptă adevăratele valori islamice şi care a tot furat şi continuă să fure bogăţiile ţării.

În timp ce factorii culturali şi istorici au jucat, cu siguranţă, un anumit rol, totuşi, corupţia legendară şi proasta conducere a Nigeriei sunt factorii responsabili pentru actuala stare a lucrurilor atât în nord-est, cât şi în întreaga ţară. Nigerienii de toate etniile şi originile şi-au pierdut orice încredere în guvern, în sistemul de justiţie şi în forţele de securitate. Orice speranţă luminoasă legată de potenţialul enorm al acestei ţări a fost înăbuşită de hoţii deghizaţi în oameni de afaceri, generali de armată şi politicieni.

Merită, totuşi, să ne întrebăm dacă până şi cei mai bine intenţionaţi lideri ar fi putut depăşi vreodată obstacolele descurajante lăsate în urmă de colonialism: o ţară care e ţară numai cu numele, cu societăţi arhaice şi sute de grupuri etnice diferite strânse la un loc sub umbrela unui singur stat-naţiune. Însă păcatul originar al colonialismului a fost adâncit de corupţia care există aici la o scară inimaginabilă. Să menţionăm câteva exemple infame dintre atâtea altele: Sani Abacha[46], dictatorul militar din anii 1990, el însuşi originar din nord, împreună cu familia sa, a devalizat Banca Centrală de sute de milioane de dolari, uneori folosindu-se de camioane pline

46 Vezi prima notă, p. 29.

cu bani, după mărturiile unui martor informat.4 S-a aflat că James Ibori[47], cândva guvernatorul influent al statului Delta, bogat în petrol, din sudul Nigeriei, a delapidat probabil peste 250.000.000 de dolari, fiind acuzat că a încercat chiar să ofere o mită de 15.000.000 de dolari într-un sac de pânză pentru a scăpa de investigaţie.5 Se estimează că numai furarea petrolului nigerian costă ţara circa şase miliarde de dolari pe an, existând suspiciuni despre implicarea membrilor armatei şi a altor personaje de prim-plan în organizarea acestor tranzacţii.

Lista poate continua şi, în tot acest timp, zeci de milioane de nigerieni trăiesc în sărăcie, deseori fără să aibă acces la electricitate sau drumuri decente. În 1980 rata sărăciei se situa în jurul a 28%, însă ajunsese la 66% în 1996, când era preşedinte Sani Abacha.6 Procentul din populaţie care trăieşte în sărăcie a scăzut din acea perioadă întunecată a regimului lui Abacha, însă o evaluare a Băncii Mondiale folosind date din 2009 – 2010 a arătat că 63% din nigerieni trăiesc cu mai puţin de un dolar american pe zi.7 între timp, populaţia a crescut într-un ritm incredibil, estimările susţinând că actuala populaţie a ţării, de 170.000.000 de oameni, cea mai numeroasă populaţie a unei ţări africane, va creşte până la 400.000.000 până în 2050.8 Nu trebuie să fii ghicitor în stele ca să anticipezi potenţialele probleme cărora această creştere le va da naştere. Un studiu al Băncii Mondiale a arătat că 50.000.000 de tineri nigerieni sunt şomeri sau angajaţi cu jumătate de normă, o situaţie pe care economistul-şef al Băncii Mondiale care se ocupă de

---

47a cuzaţii de corupţie şi deturnare de fonduri, dar a fost achitat în 2009. în 2010 a fost arestat din nou, în Dubai, unde se refugiase, de data aceasta pentru că trebuia să răspundă unor acuzaţii de fraudă şi spălare de bani aduse de procurori britanici care au reuşit să obţină condamnarea acestuia la 13 ani de închisoare în 2012. Ibori nu a rămas în închisoare decât până în 2016, în prezent aflându-se în libertate.

Nigeria a descris-o ca pe o potenţială „bombă cu ceas”, în cazul în care nu se iau măsuri imediate.9 Insurecţia condusă de Boko Haram dovedeşte că, de acum, ceasul bombei a început să ticăie şi că nu prea mai e mult timp până când aceasta va exploda.

Istoria Nigeriei de după obţinerea independenţei în 1960 a fost presărată cu numeroase probleme şi tragedii. În acelaşi timp, însă, ea a dat la iveală unii dintre cei mai apreciaţi artişti ai lumii, inclusiv pe scriitorul Chinua Achebe[48], care a murit de curând, pe primul scriitor african laureat al Nobelului pentru literatură, Wole Soyinka, dar şi pe muzicianul *afrobeat* Fela Kuti[49]. Toţi trei şi-au exprimat răspicat criticile lor la adresa modului defectuos de conducere a ţării, iar primele rânduri, deseori citate, ale eseului lui Achebe din 1983, intitulat *The Trouble with Nigeria* („Problema Nigeriei”), rămân actuale şi astăzi: „Problema Nigeriei este, pur şi simplu, conducerea defectuoasă. Nimic altceva nu este în neregulă cu spiritul nigerian”. 10

Decizia britanică din 1914 de a alipi nordul şi sudul şi de a crea o Nigerie unită a condus la formarea unui gigant în Africa, atât din punct de vedere economic, cât şi din punctul de vedere al populaţiei. Problema a fost că astfel au fost puse bazele unor diviziuni etnice, regionale şi religioase care aveau să provoace numeroase conflicte pentru putere şi nenumărate violenţe în interiorul naţiunii.

---

48 Chinua Achebe (Albert Chinualomugu Achebe) (1930-2013), romancier, poet şi critic literar nigerian de etnie ibo. Dintre lucrările sale amintim: O lume se destramă (1958; traducere în limba română de Angela Duplenschi, Editura Pobrom, Iaşi, 2014), No Lottger at Ease (1960), Săgeata lui Dumnezeu (1964; traducere din limba engleză de Iolanda Vlă- descu, Editura Polirom, Iaşi, 2014), A Man of the People (1966).

49 Fela Anikulapo Kuti (1938-1997), compozitor, muzician, activist pentru drepturile omului, om politic (fondatorul partidului Mişcarea Poporului) şi deţinut politic nigerian de etnie yoruba, văr primar al scriitorului Wole Soiynka.

Din aceste motive, întrebarea dacă nu cumva ţara ar trebui să spună „stop” şi să se despartă a continuat să fie şi să tot fie pusă. Dezbinarea rămâne însă o opţiune pe care liderii nigerieni nu au luat-o niciodată serios în calcul, însă dezbaterea continuă, fiind reînnoită în mod constant de apariţia numeroaselor crize care au cuprins ţara.

Conducătorii Nigeriei coloniale sunt, fără îndoială, vinovaţi de această situaţie. Politicile britanice referitoare la Nigeria au părut, adeseori, să accentueze diviziunile în loc să le facă să dispară şi să îi unească pe oameni. Cultura din nord a fost păstrată într-o mare măsură, în timp ce sudul a fost transformat cu ajutorul educaţiei occidentale, al răspândirii creştinismului şi al comerţului care se desfăşoară de-a lungul coastei. La început, Frederick Lugard a căutat să îşi extindă viziunea administrării indirecte din nord în tot restul Nigeriei, în locuri în care aceasta nu a putut fi însă mereu aplicată. De pildă, în zonele ocupate de populaţia ibo din sud-est, proiectul lui Lugard despre cum trebuia să funcţioneze administrarea indirectă nu se potrivea cu forma de guvernământ locală, bazată pe descentralizare.11

În acelaşi timp, au fost demarate proiecte de a uni diferite părţi ale ţării, mai ales cu ajutorul infrastructurii. Au fost construite căi ferate şi drumuri, ceea ce a înlesnit o mai bună circulaţie a oamenilor şi bunurilor, în timp ce căile maritime au fost dragate pentru a permite accesul vapoarelor. îmbunătăţirea infrastructurii s-a făcut din propriul interes, din moment ce facilita importul şi exportul bunurilor, permiţând astfel companiilor europene să beneficieze din plin de oportunităţile oferite.12 Totuşi, acestea au facilitat şi o anumită interdependenţă economică între diferitele grupuri etnice. Pe măsura trecerii timpului, etnicii ibo din sud-est au început să vândă în pieţele din nord, iar populaţiile peul şi hausa din nord, care creşteau animale şi produceau şi alte bunuri, au

ajuns în sud. Acestea ar fi doar două exemple. Asemenea legături s-au adâncit în timp. Oraşele cele mai mari ale Nigeriei, mai ales Lagosul, sunt acum un creuzet de culturi şi grupuri etnice care năvălesc aici în căutare de locuri de muncă. Argumentele în favoarea divizării ţării devin şi mai problematice dacă sunt analizate din această perspectivă. Ce se întâmplă cu un om de afaceri născut în Kano, dar care trăieşte în Lagos, în cazul în care cele două oraşe devin capitalele a doua ţări diferite? Aceeaşi problemă şi-o poate pune şi neguţătorul ibo din Enugu, aflat în sud-est, care trăieşte în Maiduguri, în nord-est.

Tiparele sociale, politice şi economice care aveau să definească Nigeria modernă au început să se cristalizeze treptat, după 1914. Lipsa educaţiei occidentale în zona de nord a cauzat probleme încă de la bun început. Spre deosebire de Lagos (care era de mult timp o colonie adevărată şi în care începuseră deja să se dezvolte elite locale care studiau în străinătate) sau de zona de sud-est, unde şcolile fondate de misionari împânziseră teritoriul, doar un număr relativ mic de locuitori din nord primiseră o educaţie europeană. Ca urmare, oamenii din sud au fost trimişi în nord să lucreze ca funcţionari, ceea ce a alimentat spaimele celor din nord că regiunea lor avea să fie călcată în picioare de grupuri etnice rivale.13 Asemenea temeri aveau să se intensifice simţitor pe măsură ce Nigeria făcea paşi mari spre dobândirea independenţei şi nu doar printre cei din nord, deşi ei erau mult mai temători decât ceilalţi.

Impulsul spre obţinerea independenţei a fost dat, în principal, de elitele educate din Lagos, (din rândul cărora făcea parte şi Herbert Macaulay[50]), încă din 1920, flacăra

50 Olayinka Herbert Samuel Heelas Badmus Macaulay (1864-1946), inginer, arhitect, compozitor şi om politic nigerian de etnie yoruba, unul dintre întemeietorii mişcării naţionaliste nigeriene şi al Partidului Democratic Naţional Nigerian, primul partid politic nigerian.

promovării independenţei fiind preluată apoi de Mişcarea Tineretului Nigerian[51]. Independenţa a fost câştigată într-o perioadă în care şi alte colonii africane căutau să se desprindă de stăpânii lor coloniali. Folosindu-se şi de atitudinea antiimperialistă a opiniei publice mondiale, au obligat Marea Britanie să coopereze.14 Factorii economici au jucat şi ei un rol important, pe lângă o listă întreagă de alte motive, căci costul menţinerii Imperiului Britanic devenise nejustificat de mare.

Este imposibil ca cineva să înţeleagă Nigeria de azi fără a lua în calcul diviziunile sale etnice şi regionale. Observând potenţialele probleme, o mare parte din dezbaterea despre formarea statului nigerian înainte şi după obţinerea independenţei s-a axat pe problema împărţirii puterii. În anii dinainte de dobândirea independenţei, au fost avansate modele care variau de la un stat puternic centralizat la o uniune de regiuni. Cei în favoarea unui guvern centralizat erau de părere că toţi cetăţenii trebuiau, mai întâi, să se considere nigerieni în loc de ibo, yoruba, hausa sau peuli şi că statul trebuia să reflecte acest ţel. Alţii spuneau să acesta era un scop nerealist şi că diferenţele enorme dintre regiuni trebuie analizate şi ajustate.15 O rămăşiţă a acestei dezbateri continuă şi astăzi, căci unii nigerieni cred că ar trebui să existe o rotaţie a preşedinţiei între regiuni după fiecare două mandate, iar alţii sunt convinşi că ţara a depăşit de mult perioada când era necesar să adopte politici în funcţie de criteriile etnice şi că, de fapt, cel mai bun candidat la preşedinţie ar trebui să câştige, indiferent de originea sa etnică.

În nord, îngrijorarea referitoare la statutul regiunii în cadrul Nigeriei independente s-a manifestat în Tefuzul

---

51 Nigerian Youth Movement (engl.), prima organizaţie cu adevărat naţionalistă fondată în Lagos în 1933 de către profesorul universitar Eyo Ita (1903-1972).

acestei regiuni de a alege autonomia. Versiunea finală a constituţiei aprobate chiar înainte de obţinerea independenţei Nigeriei a stabilit un sistem federal cu trei regiuni: vestică, estică şi nordică. Estul şi vestul erau mai dornice să se despartă de britanici şi să-şi administreze propria soartă, ambele regiuni optând pentru autonomie în 1957. Dimpotrivă, nordul a amânat această mişcare până în 1959, cu doar un an înainte de declararea independenţei Nigeriei.16

În 1960, retragerea britanicilor a lăsat în urmă o naţiune independentă care folosea acelaşi sistem de guvernământ federal. Conducătorii tradiţionali şi-au păstrat autoritatea, inclusiv emirii din nord şi, deşi nu mai aveau puteri formale, au continuat să exercite o influenţă majoră în tot felul de domenii, de ia numiri în funcţie şi modalităţile de distribuire a fondurilor publice până la negocieri din umbră pentru rezolvarea anumitor conflicte. În plus, tot ei au servit şi ca legături active cu trecutul precolonial al Nigeriei şi continuă încă să o facă şi astăzi. Sultanul din Sokoto rămâne personalitatea religioasă musulmană cea mai importantă a Nigeriei, în vreme ce emirii sunt încă simbolul tradiţiilor islamice ale regiunii, însă tradiţionalismul sufit şi autoritatea pe care o reprezintă îi pune în dezacord cu clericii radicali, antioccidentali care au început să-şi facă simţită prezenţa încă din anii 1970 şi care sunt, de obicei, adepţi ai gândirii wahhabito-salafiste promovate şi finanţate în toată lumea de Arabia Saudită.17 Câteva decenii mai târziu, emirii au început să fie văzuţi de gruparea Boko Haram ca duşmani şi trădători ai versiunii credinţei islamice promovate de extremişti. Unii aveau să devină chiar ţinte ale tentativelor de asasinare.

Ahmadu Bello, stră-strănepotul lui Usman dan Fodio şi apărătorul vigilent al intereselor nordului, a fost primul premier al regiunii de nord, începându-şi mandatul în

1954. El a pledat insistent pentru păstrarea emirilor, dorind să le ofere roluri importante în nord, susţinând că ei vor acţiona în acord cu guvernul local şi nu ca nişte stăpâni locali. În autobiografia sa din 1962, Bello a scris:

A renunţa la această autoritate, a o periclita în vreun fel sau a elimina rolurile lor tradiţionale ar conduce la un regres al ţării, aceste schimbări fiind atât de drastice, încât ar fi într-adevăr nevoie de un alt [Frederick] Lugard pentru a restabili echilibrul. Trebuie să renunţăm la ideea că ei sunt nişte obstrucţionişti inutili, nişte conservatori inveteraţi. Nimic nu este mai departe de adevăr.18

Nordului i-au fost conferite cele mai multe locuri în parlamentul federal al celor trei regiuni datorită dimensiunii şi numărului locuitorilor săi, iar alegerile din 1959, desfăşurate chiar înainte de obţinerea independenţei, au pus bazele politicii Nigeriei de după obţinerea acesteia. Partidul lui Ahmadu Bello, Congresul Oamenilor din Nord[52], a câştigat cele mai multe locuri şi a format o coaliţie cu principalul partid din est, Consiliul Naţional al Cetăţenilor Nigerieni[53], dominat de etnicii ibo, ceea ce a făcut ca guvernul să ilustreze un soi de unitate între nord şi sud.19 întâiul prim-ministru al statului independent a fost Tafawa Balewa[54], originar din nord, care, împreună cu Ahmadu Bello a încercat să îmbunătăţească condiţiile din nord, printre alte măsuri numărându-se şi acordarea unui număr de locuri asigurate în armată pentru nordici şi aprobarea desfăşurării

52 Northern’s People Congress (NPC, engl.), partid politic nigerian fondat în 1949 (n. trad.).

53 National Council of Nigerian Citizens (NCNC, engl.), partid politic nigerian care a funcţionat între 1944 şi 1966 (n. trad.).

54 Sir Abubakar Tafawa Balewa (1912-1966), om politic nigerian, preşedinte al Nigeriei independente (1960-1966), care a fost înlăturat de la putere şi apoi ucis în timpul loviturii de stat militare din 15 ianuarie 1966, unul dintre evenimentele care aveau să ducă la declanşarea Războiului Civil Nigerian.

diverselor proiecte guvernamentale menite să aducă beneficii regiunii. Asemenea programe au alimentat tensiunile însă, căci i-au înfuriat pe cei din sud, care s-au simţit înşelaţi.20 Ulterior s-a dezvoltat industria petrolieră ca urmare a descoperirii ţiţeiului în Delta Nigeriei, în 1956, industrie care va ajunge să domine economia ţării, accentuând însă diviziunile etnice ca rezultat al disputelor despre cum anume trebuia distribuită avuţia.21

Odată cu formarea acestor adevărate linii de falie între regiuni, impulsul necesar pentru declanşarea unui război civil devastator a fost dat la scurt timp după obţinerea independenţei, în 1966, mai mulţi ofiţeri, majoritatea aparţinând grupului etnic ibo care domina estul Nigeriei, au organizat o lovitură de stat şi l-au asasinat pe prim-ministrul Balewa. Ahmadu Bello şi premierul regiunii de vest, Samuel Akintola[55], au fost şi ei ucişi. Un general, Johnson Ahuiyi-Ironsi, a devenit conducătorul ţării, însă şi el era tot ibo, astfel încât întreaga situaţie a început să fie văzută de către etnicii hausa şi de către peulii din nord ca o ofensivă a grupului ibo. Ceea ce a generat o contralovitură de stat.

Această contralovitură de stat provocată de furia ofiţerilor din nord a avut loc şase luni mai târziu şi l-a adus la putere pe locotenent-colonelul Yakubu Gowon[56], un creştin din zona centrală a Nigeriei, care reprezintă, din punct de vedere etnic, un adevărat amalgam.

Totuşi, ţara a rămas instabilă şi dorinţa de răzbunare a dus la masacrarea populaţiei ibo care locuia în nord. Ca reacţie la aceste crime, dar şi din alte cauze, sud-estul

---

55 Samuel Ladoke Akintola (1910-1966), om politic, avocat şi orator nigerian de etnie yoruba, unul dintre fondatorii statului nigerian modern, numit în funcţia de Oloye Aare Kakanfo al XIII-lea al etnicilor yoruba.

56 Yakubu „Jack” Dan-Yumma Gowon (n. 1934), militar şi preşedinte al Nigeriei (1966-1975) de etnie angas.

Nigeriei a hotărât, pe 30 mai 1967, să se separe de restul ţării şi să formeze Republica Biafra, numită după golful Biafra, de pe coasta de vest a Africii. Acest stat fost condus de Odumegwu Ojukwu[57], un ofiţer educat la Oxford care a devenit pentru mulţi oameni din sud-est un adevărat erou, şi a cărui barbă deasă şi privire intensă îi confereau un aer de revoluţionar. Guvernul federal, condus de Gowon, nu a acceptat această mutare, cu atât mai mult, cu cât era în joc şi controlul vastelor rezerve de ţiţei, astfel că războiul a început în 1967. Atenţia lumii întregi s-a fixat treptat pe Biafra, pe măsură ce imaginile cu copii care mor de foame invadau ecranele televizoarelor şi paginile ziarelor. Mulţi oameni au murit, într-adevăr, de foame în urma blocadei instituite, provocând critici aspre faţă de guvernul nigerian, dar şi faţă de Ojukwu, care refuza să se predea, deşi era clar că înfrângerea sa era iminentă. El a preferat însă să-şi apere poziţia spunând că se pregătea un „genocid" împotriva populaţiei ibo şi că el avea datoria să facă tot ce îi stătea în putere pentru a-l opri. În 1970, după ofensiva armatei nigeriene şi înfrângerea secesionişţilor din Biafra, Ojukwu a fost forţat să fugă în Coasta de Fildeş. Gowspn a declarat o politică de tipul „nu există nici învingători, nici învinşi" şi Nigeria a rămas o singură naţiune, însă, în realitate, ţara era profund divizată. Se estimează că în timpul aşa-numitului război din Biafra au murit între 1.000.000 şi 3.000.000 de oameni.22

Într-un interviu acordat 30 de ani mai târziu ziaristului Peter Cunliffe-Jones, Ojukwu, care a murit în 2011, şi-a apărat deciziile, spunând: „Războiul a fost o tragedie, însă a fost inevitabil, obligatoriu". Şi a continuat: „Populaţia ibo nu a avut de ales. A fost o luptă pentru

57 Chukwuemeka Odumegwu Ojuku (1933-2011), militar şi om politic nigerian de etnie ibo, guvernator militar al Regiunii de Est a Nigeriei în 1966 şi preşedintele republicii secesioniste Biafra (1967-1970) (n. trad.).

supravieţuirea grupului ibo împotriva planurilor de a distruge o întreagă generaţie de oameni. Ameninţarea cu care ne-am confruntat a fost genocidul”. 23 Tragedia războiului din Biafra a fost descrisă într-o manieră pătrunzătoare de scriitoarea nigeriană Chimamanda Ngozi Adichie[58] care, cu câteva decenii mai târziu, a scris romanul *Jumătate de soare galben* şi de Chinua Achebe, care a scris despre propria experienţă din acele vremuri în memoriile sale *There Was a Country* („A existat, cândva, o ţară”).

Yakubu Gowon a condus ţara până în anii 1970, perioadă care-a provocat multe din problemele grave care nu i-au permis Nigeriei să-şi împlinească potenţialul enorm pe care îl are. Cu siguranţă că fenomenul corupţiei exista în Nigeria de mult timp, însă explozia veniturilor din petrol în prima parte a decadei a mărit miza, cauzând o inflaţie galopantă şi ducând la ignorarea industriilor care nu aveau legătură cu ţiţeiul.24 în plus, Gowon nu s-a prea grăbit să revină la o conducere civilă a ţării şi, în 1975, unii militari se cam săturaseră de întreaga situaţie. Probabil că răspunsul lor nu a fost deloc surprinzător: au organizat o nouă lovitură de stat. Generalul Murtala Muhammad[59], din Kano, oraş din nord, a devenit şeful statului şi a promis reforme. A fost asasinat după numai şase luni de la preluarea puterii. Adjunctul lui, general în timpul

---

58 Chimamanda Ngozi Adichie (n. 1977), scriitoare nigeriană de etnie ibo, deţinătoare a unei Burse MacArthur (aşa-numita „bursă a geniilor” care se acordă tinerilor cu vârste cuprinse între 20 şi 30 de ani) dintre ale cărei lucrări amintim: Hibiscusul purpuriu (2005; traducere în limba română de Melania-Maria Goja, Editura RAO, Bucureşti, 2011), Jumătate de soare galben (2006; traducere în limba română de Iustina Bandol, Editura RAO, Bucureşti, 2008), The Thing Around Your Neck (2009), Americanah (2013), We Should All Be Feminists (2014) şi Dear Ijeaewele, or a Feminist Manifesto in Fifteen Suggestions (2017).

59 Murtala Rufai Ramat Muhammad (1938-1976), înalt ofiţer nigerian de etnie, conducător militar al Nigeriei (1975-1976) (n. trad.).

războiului civil şi viitor preşedinte al ţării, pentru două mandate, Olusegun Obasanjo, un yoruba din sud-vest, apropiat de colegii săi din armată şi de politicienii din nord, a preluat puterea până în momentul când s-au organizat alegeri.

Olusegun Obasanjo a supravegheat tranziţia la un guvern civil, iar alegerile din 1979 au fost câştigate de fostul ministru al Finanţelor, Shehu Shagari, din nord. Înainte de alegeri a fost adoptată o nouă constituţie, schimbându-se sistemul de guvernământ al Nigeriei care tindea acum să fie o democraţie de tip american, cu un preşedinte, un vicepreşedinte şi un parlament. S-au făcut numeroase eforturi pentru a înfiinţarea unor partide politice reprezentative pentru întreaga ţară, nu doar pentru o regiune sau un grup etnic.25 Totuşi, Shagari a devenit preşedintele unei ţări cuprinse de grave probleme economice şi situaţia avea să se înrăutăţească. Iar când industria petrolieră a atins fundul prăpastiei, odată cu aşa-numita supra-saturare a pieţei cu petrol din anii 1980, Nigeria a fost prinsă cu totul şi cu totul nepregătită. Ţara se supraîndatorase, depăşind cu mult orice limită a cheltuielilor şi guvernul lui Shagari îşi răsfăţase prietenii cu fonduri generoase pentru diverse proiecte.26

Administraţia civilă a lui Shehu Shagari avea să dureze numai patru ani. În 1983, în ajunul Anului Nou, Muhammadu Buhari, un ofiţer cu idei rigide despre cum trebuie condusă ţara, a venit la putere ca urmare a unei noi lovituri de stat. Şi el a căutat să reformeze Nigeria, însă abordarea sa a fost complet lipsită de orice viziune. A încercat să impună nigerienilor un anume simţ al disciplinei, ca şi cum lupta frenetică pentru supravieţuire ar fi fost cauza şi nu efectul proastei conduceri a ţării. El şi-a numit acest program „Războiul împotriva indisciplinei”, iar măsurile luate au variat de la probleme mărunte, cum ar fi obligarea oamenilor de a sta aliniaţi aşa

cum trebuie la cozi, până la măsuri serioase, cum ar fi executarea publică a presupuşilor criminali. Povestea înfiorătoare a lui Umăru Dikko, ministru al Transportului în timpul lui Shehu Shagari, de dinainte de lovitura de stat, este un exemplu grăitor al modului de abordare al guvernului lui Buhari. Suspectat fiind că ar fi comis acte de corupţie grave, Dikko a fugit la Londra, unde guvernul nigerian l-a localizat cu ajutorul unor agenţi israelieni. El a fost apoi drogat şi vârât într-un container pentru a fi trimis înapoi în Nigeria, unde urma să răspundă de actele de corupţie, însă autorităţile britanice au descoperit planul şi s-au asigurat că acesta nu este dus la bun sfârşit. Containerul a fost deschis la aeroport şi înăuntru a fost găsit Dikko, în stare de inconştienţă, alături de doctorul care îi administrase drogul.27

Răbdarea tuturor faţă de regimul lui Muhammadu Buhari şi a autoritarismului său obtuz s-a terminat şi un alt ofiţer însetat de putere avea să se asigure că zilele acestuia în calitate de conducător al Nigeriei iau sfârşit. Totuşi, de data aceasta, ofiţerul care a condus lovitura de stat şi mai apoi ţara, Ibrahim Babangida, s-a dovedit a fi un politician mult mai sofisticat, care a făcut diferite manevre abile pentru a rămâne la putere vreme de opt ani, între 1985 şi 1993. Era un veteran al războiului civil şi unul dintre aceia care au conspirat pentru a-l răsturna de la putere pe Yakubu Gowon. El a supravegheat mutarea capitalei ţării din Lagos la Abuja, împreună cu toate contractele rentabile care însoţeau acest proiect.28 A primit porecla „Maradona”, nigerienii comparându-i instinctele politice şi de supravieţuire, bazate pe ingenuitate, cu mişcările agile ale marelui fotbalist argentinian. Wole Şoyinka, scriitorul nigerian laureat al Nobelului pentru Literatură, care îl cunoştea personal pe Babangida, dar care se ţinea la distanţă de el, a scris despre acesta:

Iritat de consensul general şi de imaginea lui din mass-media care îl prezenta ca pe un om rău, plin de intenţii malefice, în cele din urmă, el a replicat că, dacă era într-adevăr rău, atunci măcar trebuia să se recunoască faptul că era un geniu al răului. [...] Suav, calculat, bun ascultător şi conciliator, persuasiv, însă ascunzându-şi cu abilitate ghearele ascuţite, mereu gata să câştige bunăvoinţa potenţialilor aliaţi, el era cunoscut pentru felul meticulos în care planifica totul.29

Din păcate pentru Babangida, abilităţile formidabile cu care îşi păcălea adversarii nu erau de ajuns pentru a schimba situaţia în care se găsea Nigeria. Cu economia distrusă şi ţara potopită de datorii, nu a avut de ales şi a supus Nigeria unui regim riguros de reduceri de fonduri şi alte politici financiare severe. Planul său, intitulat Programul Structural de Ajustare, i-a permis Nigeriei să-şi reeşaloneze datoriile, însă a fost profund nepopular, căci a dus la reducerea numărului slujbelor guvernamentale şi la creşterea preţului combustibilului, asta pentru a oferi doar două exemple.30 e

Au mai existat şi alte probleme care au făcut să sporească furia publicului faţă de Babangida. Asasinarea ziaristului Dele Giwa din 1986 cu ajutorul unei scrisori-capcană a creat suspiciunea că regimul era posibil să fi fost implicat, lucru pe care reprezentanţii săi l-au negat însă cu vehemenţă, în timp ce tranziţia către noi alegeri şi planificarea reîntoarcerii la democraţie au fost procese sinuoase, amânate de mai multe ori. După interzicerea a 13 partide politice care doreau să participe la viaţa politică, pe motiv că nu erau destul de „naţionale", printre altele, regimul Babangida a creat, într-un final, două grupări artificiale, Partidul Social Democratic şi Convenţia Naţională Republicană, cele două fiind declarate singurele partide eligibile.31 A fost un debut descurajant pentru ceea ce se dorea a fi noua eră democratică din Nigeria,

însă alegerile din 1993 s-au dovedit a fi mult mai promiţătoare. Ziua alegerilor a depăşit orice aşteptare, astfel că nigerienii vorbesc şi astăzi despre acele alegeri ca despre cele mai curate din istoria ţării lor.

Moshood Abiola, un om de afaceri bogat din sud-vest, de origine yoruba, era considerat a fi cel mai probabil nou preşedinte al Nigeriei. Deşi fusese pus la stâlpul infamiei într-un cântec de-al lui Fela Kuti, puţini erau aceia care se îndoiau de faptul că el câştigase alegerile şi că fusese prima alegere a oamenilor. Problema a apărut după alegeri, când Babangida şi-a supraapreciat posibilităţile. A decis să anuleze alegerile din mai multe motive pe care mai nimeni nu le-a luat în serios, nepermiţându-i lui Abiola să devină preşedinte. Această mutare a stârnit o mare indignare, mai ales în Lagos, unde au avut loc proteste în timpul cărora mulţimile de oameni au blocat străzile.32 Babangida a fost, în cele din urmă, obligat să cedeze şi a instalat un guvern de tranziţie sub conducerea aliatului său Ernest Shonekan. Aceasta s-a dovedit a fi o acţiune care avea să aibă consecinţe dezastruoase în următorii ani.

După mai puţin de trei luni, un ofiţer care fusese adjunctul lui Babangida a profitat de faptul că Shonekan era un lider slab şi l-a înlăturat de la putere, devenind conducătorul ţării, ceea ce a marcat, probabil, începutul celei mai abjecte perioade din istoria Nigeriei de după obţinerea independenţei. Sani Abacha, un nigerian din nord, mai precis, din Kano, a încercat să se îmbogăţească pe el şi pe alţi membri ai familiei sale, devalizând sute de milioane de dolari din trezorerie, călcând în picioare cele mai elementare drepturi ale populaţiei şi conducând o armată şi o poliţie brutale. Nigerienii au avut de suferit zilnic din cauza regimului său şi Wole Soyinka, care l-a descris pe Abacha drept „un psihopat”, a fost nevoit să plece în exil, căci se temea pentru viaţa sa.33 Moshood Abiola, câştigătorul alegerilor din 1993, a fost închis la un

an după anularea votului, după ce se declarase preşedinte.34 în 1995, executarea de către regim a activistului Ken Saro-Wiwa[60], din Delta Nigerului, împreună cu alţi opt oameni, a adus în atenţia opiniei publice internaţionale comportamentul scandalos al lui Abacha. Lideri din întreaga lume, inclusiv venerabilul Nelson Mandela, au condamnat execuţiile şi Commonwealth-ul i-a retras Nigeriei statutul de membru. Cu toate acestea, Nigeria a trebuit să îl suporte pe Abacha încă trei ani. El a murit în 1998, în condiţii suspecte, anunţându-se oficial că ar fi fost vorba de un infarct. S-au răspândit tot soiul de zvonuri, care mai circulă şi astăzi, despre faptul că în momentul morţii se afla în compania unei prostituate din India.35 în Lagos au avut lor comemorări ale morţii sale.

Odată cu moartea lui Abacha, anii de conducere militară şi dezordine au luat sfârşit. Toţi cei trei conducători militari de după lovitura de stat a lui Buhari, din ajunul Anului Nou 1983, proveneau din nordul ţării. Cu toate acestea, în ceea ce priveşte nivelul de trai al nigerianului obişnuit din nord, acest fapt nu a însemnat mai nimic, asta ca să nu mai vorbim de restul locuitorilor ţării. Elita Nigeriei a delapidat sume uriaşe din industria petrolieră şi i-a lăsat pe săraci şi pe cei din clasa muncitoare să se bată pe ce mai rămânea. Nuhu Ribadu, care avea să fie mai apoi directorul agenţiei de combatere a corupţiei din Nigeria, a estimat în 2006 că, începând de la independenţă şi până la acea dată, fusese furată sau irosită o sumă de peste 380 de miliarde de dolari, sumă mai mare decât produsul intern brut al multor ţări, cum ar fi Columbia, Iranul, Africa de Sud sau Danemarca.36

Tranziţia spre o conducere civilă era în plină

60a acuzat-o de complicitate la violarea drepturilor omului, crime împotriva umanităţii, tortură şi execuţii sumare, iar tribunalul din New York i-a dat câştig de cauză.

desfăşurare şi, de data aceasta, nu mai avea să fie anulată. Totuşi, aceasta nu a însemnat că Nigeria era pe culmile unei noi ere de democraţie autentică. Au avut loc alegeri, însă acestea au fost viciate de fraude şi violenţe, iar corupţia, atât de bine consolidată, a continuat să înăbuşe orice speranţă de progres. Alegerile din 1999 au marcat reîntoarcerea lui Olusegun Obasanjo, fost general şi conducător militar al ţării, care provenea din sud-vestul Nigeriei şi avea numeroase relaţii în nord. Ziua alegerilor a fost, în mare parte, paşnică, însă observatorii au raportat cazuri grave de fraudă, cum ar fi faptul că anumite persoane votau de mai multe ori sau că voturile erau numărate greşit.37 Obasanjo candidase din partea nou-creatului Partid Democrat al Poporului[61], care avea să devină un monstru naţional, atotcuprinzător, care unea oameni cu o multitudine de interese divergente, şi avea să ajungă, în fapt, o coaliţie de politicieni influenţi, eminenţe cenuşii şi lideri regionali gata să se adune sub acelaşi steag pentru a controla puterea, înţelegerea lor tacită prevăzând ca preşedinţia să alterneze între nord şi sud.

Obasanjo a fost ales pentru un al doilea mandat în 2003, din nou după acuze de fraudare a alegerilor venite din partea observatorilor internaţionali38, cele două mandate ale sale producând, în mod indiscutabil, rezultate inegale, variind de la o creştere economică semnificativă la eşecul de a rezolva multe dintre problemele care afectau grav dezvoltarea Nigeriei. A apărut din nou perspectiva reîntoarcerii la epoca de tristă amintire a conducerii cu mâna de fier odată cu încercarea sa de a schimba constituţia astfel încât aceasta să îi permită să candideze pentru un al treilea mandat.39 Această tentativă a fost blocată de parlament şi Obasanjo a trebuit să renunţe, după două mandate, făcând posibilă o a treia serie consecutivă de alegeri ceea ce, la vremea respectivă, era

61 Peoples Democratic Party (engl.) (n. trad.).

cea mai lungă perioadă de conducere civilă neîntreruptă de după independenţă.

Între timp, guvernul a obţinut venituri de miliarde din petrol, provocând resentimente profunde în regiunea Deltei Nigerului din sud, inima industriei petroliere a ţării. Obasanjo a trebuit să înfrunte o rezistenţă puternică în Delta Nigerului, ceea ce, în final, a redus semnificativ veniturile provenite din resursa cea mai valoroasă a ţării.

Delta mai cunoscuse stări de tulburare, mai ales atunci când protestele şi violenţele din comunitatea ogoni au făcut ca gigantul petrolier Shell să îşi abandoneze producţia în 1993. Regiunea a rămas una extrem de săracă, în ciuda resurselor naturale pe care le are, iar râurile sale au fost poluate în mod grav din cauza numeroasele deversări care au avut loc în decursul timpului, deseori fără ca firmele responsabile să sufere vreo repercusiune.

Mişcarea ogoni din anii 1990 pentru o distribuire echitabilă a resurselor fusese, într-o mare măsură, condusă de activistul şi scriitorul Ken Saro-Wiwa, a cărui execuţie de către regimul Abacha a atras dezaprobarea comunităţii internaţionale. Compania Shell a fost acuzată de colaborare cu regimul în cazul execuţiei lui Saro-Wiwa şi a altor lideri ai protestatarilor, acuzaţie plecarea. negat-o mereu, deşi a fost, totuşi, de acord să plătească o compensaţie de 15.500.000 de dolari ca urmare a unui proces din 2009 legat de execuţii şi de revolta din regiunea ogoni, însă nu şi-a recunoscut niciodată vina.40

Când frustrările au ajuns din nou la un nivel ridicat în Deltă, la sfârşitul anilor 1990 şi începutul anilor 2000, a apărut, din nou, o mişcare de rezistenţă care s-a dezvoltat pentru a ajunge să apere interese dintre cele mai diverse, de la acelea ale liderilor unor grupări criminale care doreau o parte din veniturile industriei petroliere până la acelea ale tinerilor şomeri şi ale activiştilor adevăraţi.

Conductele de petrol erau aruncate periodic în aer şi muncitorii străini erau răpiţi pentru a se obţine răscumpărări, ceea ce a dus la o reducere drastică a producţiei de petrol în Nigeria. Atunci a luat naştere un grupumbrelă intitulat MEND care şi-a asumat responsabilitatea pentru atacuri şi care vorbea în numele regiunii prin comunicate trimise ziariştilor pe e-mail. Raidurile militare nu aveau cine ştie ce efecte de durată în ceea ce priveşte situaţia armată din zonă, astfel că Obasanjo a lăsat în urmă o criză explozivă în regiunea Deltei. Având în vedere că la mijloc era însuşi venitul substanţial obţinut din petrol, găsirea unei soluţii avea să fie misiunea succesorului său, Umăru Yarădua.

În 2009 a fost iniţiat un program de amnistiere a militanţilor din Deltă, oferindu-se subvenţii şi cursuri de calificare tuturor acelora care acceptau să renunţe la arme. Toţi liderii celor mai importante grupări criminale, împreună cu mii de susţinători de-ai lor au luat parte la acest program, ceea ce a dus la o reducere drastică a violenţelor şi a permis ca producţia să revină la valorile precedente de aproximativ 2000.000 de barili pe zi. Totuşi, deşi amnistia şi-a atins scopul de a mări producţia de petrol, condiţiile din Deltă nu s-au schimbat şi posibilitatea reîntoarcerii la violenţă după ce plăţile către liderii grupărilor au fost reduse sau oprite a rămas o sursă serioasă de îngrijorare, într-adevăr, este cunoscut faptul că unii lideri au devenit extrem de bogaţi în urma amnistiei şi a avantajelor venite odată cu ea, nu numai datorită faptului că au colectat subvenţii, ci şi datorită contractelor profitabile pe care le-au făcut pentru „supravegherea conductelor” sau pentru „asigurarea securităţii căilor de transport fluviale”. În plus, a fost confirmată ideea că toţi cei care creează probleme în Nigeria pot fi plătiţi pentru a se opri, oferindu-se, astfel, un imbold oamenilor care aveau puţine speranţe de a scăpa în vreun alt fel de

sărăcie.

Cu toate acestea, datorită faptului că a calmat violenţele, programul de amnistieri din Delta Nigerului a fost dat drept exemplu de măsuri care pot fi aplicate în nord-est pentru a încheia, fie şi pentru moment, insurecţia Boko Haram şi pentru a opri atacurile oribile care au ucis mii de oameni. Din păcate, aici problema este mult mai complicată.

* * *

Se crede că Muhammad Yusuf s-a născut în 1970 în Jakusko, în statul Yobe din nord-estul Nigeriei, acolo unde savana începe să cedeze locul deşertului. Originile lui famihale rămân un mister, deşi aceia care l-au cunoscut sau aceia care i-au cercetat „cariera" susţin că părinţii săi ar fi fost săraci şi că se ocupau, probabil, cu agricultura de subzistenţă. În cele din urmă, el şi-a croit drum până în Maiduguri, capitala statului Borno şi cel mai important oraş din regiune.41

În Maiduguri, un neguţător influent, Baba Fugu Muhammad, avea să-i fie ca un tată. Făceau parte din acelaşi grup etnic, fiind kanuri, cel mai mare grup etnic din statul Borno, Muhammad fiind cunoscut pentru faptul că primea mulţi oameni în casa sa. Strânsese o anumită avere datorită afacerilor cu produse agricole, cum ar fi din vânzarea de gumă arabică sau fasole.42 Era implicat în dispute legale regulate cu autorităţile şi cu alţi oameni, dispute legate de drepturile de proprietate asupra unor terenuri, din cauza faptului că unii încercau să-i încalce pământurile. Avocatul său, Anayo Adibe, a afirmat că unele dintre acestea deveneau cazuri exemplare care se studiau la şcoala sa de drept.

După propriile spuse, Yusuf nu avea nicio educaţie occidentală formală.43 La un moment dat, s-a căsătorit cu una din fiicele lui Muhammad, care a devenit una din soţiile sale şi, după unele relatări, cea mai importantă

dintre ele, fiind fiica tatălui său adoptiv. Se ruga în moscheea Indimi din Maiduguri, o clădire impresionantă cu vitralii, plăci ceramice şi două minarete, situată într-un cartier relativ înstărit al oraşului şi numită după un om de afaceri bogat care finanţase ridicarea sa. Se bănuieşte că la Indimi, Yusuf a întâlnit un cleric din tradiţia wahhabito-salafistă, pe numele său Ja'far Mahmud Adam, cunoscut drept şeicul Ja'far.

Clericul locuia în Kano, la câteva sute de kilometri depărtare, însă vizita uneori Maiduguri şi venea la Indimi pentru a predica. Criticile lui îndreptate împotriva musulmanilor sufiţi nigerieni din structura guvernamentală l-au făcut extrem de popular în nord. Clericul, care purta ochelari, era un specialist al studiilor islamice, căci absolvise Universitatea Islamică din Medina, însă nu se opunea educaţiei occidentale, din moment ce urmase cursurile mai multor şcoli laice de-a lungul timpului. Era influenţat de mişcarea reformistă islamică Izala[62] din Nigeria44, o organizaţie care s-a născut din învăţăturile altui cleric, Abubakar Gumi[63], în anii 1960 şi 1970. Mişcarea a devenit destul de puternică şi a atras un număr de musulmani educaţi, însă apariţia unei noi generaţii, precum şi numeroasele dispute ideologice au dus, într-un final, la o ruptură. Adam era unul dintre tinerii educaţi care s-au rupt de mişcare.45

---

62 Izala (Jama'at Izalat al Bid'a Wa Iqamat as Sunna, JIBWIS, ar., „Societatea pentru îndepărtarea inovaţiilor şi restabilirea sunnei"), mişcare islamică înfiinţată în 1978 în oraşul Jos, din nordul Nigeriei, de către Sheikh Ismaila Idris (1937-2000), devenită una dintre cele mai mari societăţi islamice din Nigeria, Ciad, Niger şi Camerun.

63 Abubakar Gumi (1922-1992), personalitate religioasă musulmană nigeriană de etnie hausa, care a deţinut titlul de mare cadiu (autoritate juridică supremă în dreptul islamic) al regiunii de nord a Nigeriei din 1962 până la abolirea acestei funcţii, în 1967). A fost unul dintre prietenii lui Ahmadu Bello. A fost un vehement oponent al sufismului şi occidentalizării.

În toiul acestei schimbări turbulente din nordul Nigeriei, în anii 1970 şi 1980 avea să ia naştere o mişcare popuhstă cu preocupări mai puţin intelectuale, condusă de un predicator ambulant, originar din Camerun, însă care locuia în Kano. Aceasta avea să genereze revolte violente şi să netezească terenul pentru înfiinţarea mişcării Boko Haram de mai târziu. A devenit cunoscută drept Mişcarea Maitatsine, numele hausa dat bderului său, Muhammadu Marwa, care, după o traducere aproximativă ar înseamnă „acela care anatemizează" sau „acela care osândeşte".46 Muhammadu Marwa s-a autointitulat profet şi a interpretat Coranul într-o manieră bizară. Mişcarea era axată pe ideea de clasă socială şi grup etnic, Marwa nefiind un hausa într-o zonă dominată de hausa. Toţi aceşti factori s-au combinat cu consecinţele boom-ului petrober din anii 1970, care făcuse ca economia să fie dominată de industria petroberă şi care a înmulţit corupţia. Iniţial, revoltele au izbucnit în 1980 în Kano, lăsând în urmă 4.000 de morţi, printre care şi Marwa. În anii următori s-au iscat revolte şi în alte zone, soldate cu alte mii de morţi.47

Dezbaterile despre *sharia*, legea islamică, au apărut în timpul discuţiilor despre propunerea unei noi constituţii, la sfârşitul anilor 1970. Existau deja tribunale locale *sharia* care se ocupau cu chestiuni civile şi legi legate de statutul personal, însă o iniţiativă a unor locuitori din nord cerea crearea unor curţi de apel federale care să aplice *sharia*, ceea ce a dus la dispute dure între creştini şi musulmani pe tema noii constituţii.48 Dezbaterea a fost reluată după revenirea la conducerea civilă în 1999, statele din nord dorind să adopte legea penală *sharia*. A fost o combinaţie de oportunism politic din partea politicienilor locali şi de lobby sincer făcut de reformatorii islamişti. Astăzi, *sharia* este politica oficială în mare parte din nordul Nigeriei, la diferite niveluri, deşi este pusă în practică selectiv. Cu toate că un anumit număr de oameni au primit pedeapsa

cu moartea prin lapidare pentru diferite infracţiuni, inclusiv pentru adulter, se pare că aceste sentinţe au fost toate anulate sau reduse ulterior. Au avut loc cel puţin două amputări, unui om care furase o vacă tăindu-i-se mâna în 2000, în timp ce o altă persoană a avut parte de o pedeapsă identică pentru furtul de biciclete.49 Ceva mai recent, după ce în 2014 guvernul federal al Nigeriei a introdus o lege prin care scotea în afara legii homosexualitatea, autorităţile *sharia* din nord au demarat o adevărată vânătoare de vrăjitoare. Rezultatul a fost că un anumit număr de oameni au fost biciuiţi public pentru că erau homosexuali, unii dintre cei prezenţi cerând chiar ca aceştia să fie omorâţi cu pietre.50 Atât noua lege, cât şi modul în care acţionau tribunalele *sharia* au stârnit indignarea comunităţii internaţionale.

Ca dovadă a tensiunilor care se tot acumulaseră la începutul anilor 2000, trebuie spus că un comentariu dintr-un ziar a dus la o adevărată revoltă în urma căreia au fost omorâţi aproximativ 250 de oameni în oraşul Kaduna din nord. Articolul sugerase că profetul Mahomed ar fi fost tare bucuros dacă ar fi putut să îşi aleagă o soţie dintre candidatele la concursul Miss World care urma să fie organizat în Nigeria. Mulţi au considerat că articolul era o blasfemie, ceea ce a contribuit la accentuarea diviziunile etnice şi religioase care se făcuseră deja simţite în Kaduna.51

Muhammad Yusuf a crescut în această perioadă de tulburări. Cu o educaţie sumară, însă curios din fire, a devenit elevul lui Sheikh Ja’far, un om educat şi disciplinat, care era cu zece ani mai în vârstă. Unii l-au numit „stagiarul” sau protejatul şeicului şi un imam a spus chiar că Adam l-ar fi catalogat drept „liderul tinerilor” 52. Totuşi, se pare că relaţia maestru-student dintre ei a fost, chiar de la bun început, sortită eşecului. Adam, cel puţin în mod public, era un om practic, care îi îndemna pe

musulmani să lucreze pentru schimbarea sistemului din interiorul acestuia. În loc să se opună educaţiei de tip occidental, el pretindea că musulmanii trebuie să se folosească de aceste cunoştinţe pentru a obţine poziţii sociale mai bune din care ar fi putut apoi să dea piept cu adversarii şi să transforme societatea. În plus, nu credea că musulmanii ar trebui să refuze să accepte poziţii în guvernul laic din cauza faptului că, astfel, ajungeau să rămână în afara puterii şi să fie dominaţi de necredincioşi.53 Yusuf s-a dovedit a fi mult mai radical în ambele probleme şi în multe altele şi acest fapt i-a plasat pe cei doi pe traiectorii divergente. Se pare că, în cele din urmă, cei doi s-au despărţit încă din 2003 şi astfel au fost puse bazele pentru întemeierea a ceea ce avea să devină mai apoi gruparea Boko Har am.

Tot în acelaşi an, un alt radical, pe numele său Muhammad Ali, despre care se spunea că s-ar fi născut în Borno şi că ar fi studiat în Arabia Saudită, a condus un grup de tineri, foşti adepţi ai lui Yusuf, într-un loc retras, imitând astfel retragerea profetului Mahomed la Medina, sau *hijra* (hegira).54 Nu sunt clare motivele pentru care Ah şi Yusuf s-au despărţit. Grupul s-a instalat într-o parte retrasă din Yobe, Kanamma, şi, după unele relatări, era format din 50 sau 60 de membri care trăiau în corturi şi colibe din lut. Alte surse vorbesc chiar despre 200 de membri. În corespondenţa diplomatică americană se precizează că, la început, membrii grupării nu erau înarmaţi, făcând negoţ cu localnicii în mod paşnic, însă se pare că ar fi izbucnit o dispută atunci când un conducător local a insistat ca ei să plătească o taxă pentru dreptul la pescuit. Localnicii le-ar fi cerut apoi să părăsească regiunea. Se spune că poliţia i-a arestat pe unii membri ai grupului pe 20 decembrie 2003. Peste mai puţin de două săptămâni, pe 31 decembrie, grupul a lansat o sere de atacuri asupra unor secţii de poliţie, sustrăgând mai multe

arme, inclusiv cinci kalaşnikovuri din sediul poliţiei din Kanamma.55 Valul de violenţe a durat patru zile şi se spune că Ali s-a numărat printre victimele revoltei. În septembrie 2004 au avut loc mai multe atacuri în statul Borno, ceea ce a dus la o confruntare cu soldaţii, la graniţa cu Camerunul. Tot în această perioadă, un anumit număr de extremişti nigerieni s-au antrenat în nordul statului Mali cu un grup de oameni care avea să fie cunoscut mai târziu ca al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM).

Nu este clar dacă Yusuf a jucat vreun rol în violenţele din acea perioadă. În plus, el a negat mereu acest lucru. În orice caz, era cunoscut de autorităţi din cauza predicilor sale din Maiduguri şi poliţia suspecta să fusese implicat. Într-un interviu din 2006 luat de doi colegi de la France-Presse, Yusuf a spus că nu susţinuse violenţele din 2003 – 2004. Referindu-se la grupul care se retrăsese în Kanamma, el a declarat:

Aceşti tineri studiau Coranul cu mine şi cu alţii. Mai apoi, au vrut să plece din oraş, pe care îl considerau impur, şi să trăiască în izolare, crezând că musulmanii nu trebuie să îşi dezvăluie ideologia necredincioşilor. […] Cred că în Nigeria ar trebui instituit un sistem de guvernare islamic şi, dacă este posibil, întreaga lume ar trebui să îl adopte, însă prin dialog.56

Grupul începuse să fie cunoscut sub denumirea de Talibanii Nigerieni în perioada atacurilor din 2003 – 2004. Unii pretind că numele le-a fost dat de oficialii locali pentru că îşi numeau tabăra în care locuiau în Kanamma „Afghanistan”, deşi această poveste este discutabilă, existând mai multe versiuni.

Yusuf a mai făcut un pelerinaj (*hajj*) la Meca, în 2004. După propriile spuse, a mers în pelerinaj în Arabia Saudită în 2000, 2002, 2003 şi 2004.57 Totuşi, întoarcerea sa acasă a fost întârziată pentru că era căutat în ţară din cauza violenţelor Talibanilor Nigerieni. Nu i s-a permis să

zboare spre ţară decât după unele negocieri, guvernatorul adjunct al statului Borno intervenind pentru a media situaţia. Adamu Dibal, guvernatorul adjunct, avea să afirme, mai târziu, că Yusuf ar fi luat legătura cu el în Arabia Saudită, unde Dibal plecase în pelerinaj şi i-ar fi cerut ajutorul pentru a se întoarce acasă, spunându-i că se opunea violenţei şi că fusese acuzat pe nedrept. Dibal a considerat că ofiţerii serviciilor de securitate ar fi putut obţine informaţii importante de la Yusuf, dacă acesta s-ar fi întors în Nigeria.

Într-un interviu acordat agenţiei de presă Reuters în 2009, Dibal a declarat:

În urma discuţiilor dintre noi […] şi datorită contactelor pe care le-am avut cu serviciile secrete, i s-a permis să se întoarcă. E adevărat că era genial. Deţinea un fel de monopol în ceea ce privea convingerea tinerilor despre adevărul Coranului şi al islamului.58

Se pare că nu a fost singura întâlnire pe care a avut-o Yusuf în timpul şederii sale prelungite în Arabia Saudită. O altă discuţie importantă s-a desfăşurat, una în timpul căreia fostul său maestru l-a confruntat pe Yusuf. Şeicul Ja'far Adam şi alţi câţiva bărbaţi s-au întâlnit cu Yusuf şlau încercat să-l convingă să renunţe la ideile sale radicale. Se spune că în timpul întâlnirii din Arabia Saudită Yusuf ar fi promis să-şi schimbe metodele şi să le spună adepţilor săi că greşise. S-a întors acasă în 2005, însă nu şi-a ţinut promisiunea făcută lui Adam.59

Odată ajuns înapoi în Nigeria, Yusuf a fost izolat de către liderii musulmani cunoscuţi, fiind chiar dat afară din moscheea Indimi după ce şi-a înfuriat superiorii. Cei care mergeau la Indimi au evitat să vorbească pe larg despre Yusuf în timpul celor două vizite pe care le-am făcut acolo, de frica represaliilor Boko Haram şi din cauză că nu doreau să fie asociaţi cu celebrul conducător sectar. Am putut, totuşi, să-mi fac o idee generală despre motivele

care au dus la izgonirea sa. În octombrie 2013 am vorbit cu un mic grup de oameni adunaţi într-o încăpere din spatele moscheii, inclusiv cu un bărbat care pretindea că este imam. îmbrăcaţi cu veşminte largi şi desculţi, aşa cum cere tradiţia musulmană, ei s-au aşezat pe jos şi mi-au spus că îşi aminteau cum Yusuf fusese acolo în jurul anului 2002 sau 2003. Unul dintre ei a declarat: „Încerca să-i inducă pe oameni în eroare", adăugând că venea des la moschee în acea perioadă şi că îl văzuse pe Yusuf. „Spunea că oamenii trebuie să părăsească imediat învăţătura occidentală. Sublinia mereu că toate lucrurile legate de guvern erau rele şi că nu trebuia să-i acceptăm pe oamenii în uniformă".

În timpul unei vizite scurte pe care o făcusem cu trei ani mai devreme, în 2010, un paznic de la moschee îmi spusese că bătrânii încercaseră să-l convingă pe Yusuf să urmeze o altă cale. Bărbatul de 65 de ani a spus: „Am făcut cu toţii tot ce am putut. Clericii musulmani au vorbit cu el [despre părerile lui]".

* * *

Yusuf şi-a fondat propria moschee, predicând, la început, într-un spaţiu improvizat din faţa casei sale, înainte de a folosi pământul socrului său pentru a construi un întreg complex de clădiri în apropiere, în zona feroviară din Maiduguri.60 Deşi locul era cunoscut drept *Markaz* („centru" în limba arabă), Yusuf l-a redenumit după Ibn Taymiyyah, un cleric islamic născut în secolul al XIII-lea în Mesopotamia, într-o regiune care face astăzi parte din Turcia. Mişcarea lui Ibn Taymiyyah căuta să urmeze o formă mai austeră a islamului, aşa cum fusese acesta pe vremea profetului Mahomed, ideile sale influenţând mai apoi wahhabismul şi salafismul.61

Grupul lui Yusuf a început, treptat, să fie cunoscut sub denumirea de *Boko Haram*, denumire creată nu neapărat de către membrii săi, ci de către localnici şi de

ziare, deoarece s-a pornit de la ideea că liderul grupării se opunea educaţiei occidentale. Cea mai acceptată traducere a frazei din limba hausa ar fi „educaţia occidentală este interzisă”, deşi poate avea şi alte înţelesuri.62 Membrii grupului se refereau la înşişi drept *Jamaatu Ahlus Sunnah Lid Daawati Wal Jihad* sau „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad”.

Deşi Yusuf a devenit cunoscut pentru că se opunea educaţiei occidentale, credinţele lui de bază şi motivele pentru care atrăgea adepţi sunt ceva mai nuanţate. Oamenii credeau că are suficiente cunoştinţe despre Coran şi învăţătura islamică şi el era destul de educat pentru a putea câştiga adepţi şi a predica foarte convingător în faţa unei mici armate de recruţi. Yusuf considera că imperialismul britanic şi crearea Nigeriei impuseseră musulmanilor un stil de viaţă prea puţin islamic din cauza diferitelor aspecte ale statului modern: şcolile occidentale, sistemul juridic occidental, democraţia occidentală şi aşa mai departe. El milita pentru crearea unui stat islamic în care principiile musulmane şi *sharia* să fie respectate şi îi ataca mereu pe liderii tradiţionali din nordul Nigeriei, inclusiv pe sultanul din Sokoto, cea mai importantă personalitate religioasă a musulmanilor din regiune.63 Se spune că şi-a prezentat ideile într-o carte pe care a scris-o, după toate probabilităţile, în arabă.64

E discutabil dacă încerca sau nu să-l imite pe Usman dan Fodio, liderul jihadului din secolul al XIX-lea, din teritoriile care alcătuiesc Nigeria de azi. Un ziarist nigerian care l-a cunoscut susţine că aşa ar fi fost, menţionând că Yusuf a vorbit despre readucerea regiunilor Califatului Sokoto al lui Dan Fodio la gloria lor islamică de odinioară. Alţii nu sunt însă la fel de siguri, spunând că Yusuf nu îl menţiona prea des pe Dan Fodio în predicile sale. Mai sunt şi aceia care atrag atenţia asupra

diferenţelor etnice dintre cei doi, din moment ce Dan Fodio era peul, pe când Yusuf era kanuri. Totuşi, este clar că Yusuf a admirat o serie de clerici foarte severi din alte ţări, fapt dovedit de decizia sa de a-şi numi moscheea după Ibn Taymiyyah şi de referirile la diferite lucrări. Învăţăturile sale erau în linia gândirii salafiste, aşa cum afirmă şi aceia care i-au studiat ideile sale.

Era un fundamentalist în cel mai strict sens al cuvântului, având o înţelegere literală a scrierilor Coranului. Părea să-i lipsească, dacă nu capacitatea, atunci, cel puţin, dorinţa de a înţelege textele într-un mod metaforic şi de a avea o abordare practică a credinţelor sale. La fel ca mulţi alţi lideri extremişti, scotea din context diverse versete din Coran şi fragmente din învăţăturile profetului şi le deforma pentru a-şi susţine ideile. Descriind părerile lui Yusuf despre educaţie aşa cum apar în predicile sale, un universitar care i-a analizat retorica din douăsprezece predici înregistrate a scris:

Pornind de la sensul obişnuit alt cuvântului *boko* din limba hausa, Yusuf l-a înţeles ca referindu-se la educaţia modernă laică adusă în Nigeria de administraţia colonială britanică, incluzând aici: agricultura, biologia, chimia, ingineria, geografia, medicina, fizica şi limba engleză. Pentru Yusuf era *haram*[64] pentru musulmani să-şi însuşească, să accepte, să înveţe sau să creadă orice aspect al acestor discipline care contraziceau Coranul sau *sunna*, în timp ce toate celelalte aspecte care susţineau sau cel puţin nu contraziceau Coranul şi *sunna* erau *halal*[65] (sau permise din punct de vedere religios) pentru musulmani. În plus, Yusuf a condamnat sistemul educaţional nigerian ca fiind *haram* pentru că amesteca bărbaţii cu femeile în aceeaşi clasă.

Printre teoriile lui care nu ţineau de problema

64 „Interzis” (ar. în original).

65 „Permis” (ar. în original) în conformitate cu legea islamică.

educaţiei se găsea şi aceea care insista că Pământul este plat:

Yusuf pretindea că întreaga concepţie geografică despre cum se formează ploile contrazice Coranul 23: 18, unde Allah spune: „Şi Noi am pogorât apă din cer cu măsură, apoi Noi am făcut-o să stea în pământ, cu toate că avem puterea să o facem să dispară”.[66] A mai citat şi un *ḥadīth* care spune că, de fiecare dată când ploua, profetul Mahomed ieşea afară şi atingea picăturile de ploaie pentru că erau noi, adică abia create într-un chip nou de Dumnezeu. El spunea că ideea geografilor conform cărora pământul este o sferă e doar o părere pe care el o considera nulă, căci intra în contradicţie cu textul clar al Coranului (*naşş*), deşi nu menţiona capitolul şi versetul.65

Yusuf a exprimat idei similare într-un interviu din 2009 acordat postului de televiziune BBC, ale cărui programe în limba hausa sunt foarte populare în nordul Nigeriei. În interviul respectiv, el s-a referit la problema ridicată de teoria evoluţiei:

Există predicatori islamici de prim-plan care au văzut cu ochii lor şi au înţeles că educaţia occidentală de azi este plină de idei care contrazic credinţele noastre islamice. Cum ar fi problema ploii. Noi credem că ploaia este creaţia lui Dumnezeu, nu doar un exemplu de evaporare cauzată de soare, care apoi se condensează şi devine ploaie. Sau afirmaţia că pământul este o sferă. Dacă o idee contrazice învăţăturile lui Allah, noi o respingem. Aşa cum am respins şi darwinismul.66

Yusuf nu avea educaţia şeicului Ja’far şi a altor lideri musulmani nigerieni, însă farmecul lui personal şi abilitatea de a atrage noi adepţi erau bine-cunoscute. Aşa cum se poate vedea în înregistrările cu el, faţa lui rotundă

---

66 Apud Coranul, traducere, prezentare, note şi index de George Grigore, ediţie bilingvă arabă-română, Editura Qagri Yayinlari, Istanbul, 2003 (n. trad.).

şi felul de a vorbi ademenitor îi dădeau aerul unui frate mai mare care ştia ceva ce tu nu aveai habar şi care era gata să te ajute, împărtăşindu-ţi cunoştinţele lui. Era capabil să atragă adepţi atât datorită farmecului său, cât şi datorită faptului că sentimentul de profundă deznădejde care exista printre tinerii din regiune îi făcea receptivi la chemările lui. El a creat o imagine a adepţilor săi care rămâneau fermi în mijlocul unei lumi a răului, el fiind conducătorul luminat – în multe feluri, era vorba de un cult al personalităţii propriu-zis. Deşi nu s-a referit prea des în mod direct la problema corupţiei din guvern, era, cu siguranţă, un luptător împotriva sistemului, iar atacurile lui împotriva autorităţilor laice şi tradiţionale din Nigeria aveau menirea să combată sărăcia, realitate de zi cu zi a adepţilor săi. Legile stricte ale *sharia* pot părea o opţiune promiţătoare pentru aceia care trăiesc în nişte condiţii deosebit de grele.

Chiar şi unii oameni care nu erau musulmani au fost de acord cu ceea ce ei interpretau a fi retorica antiguvernamentală a lui Yusuf. Anayo Adibe, un creştin născut în Lagos şi avocatul socrului lui Yusuf, Baba Fugu Muhammad, locuia în acea vreme în Maiduguri, unde îşi avea biroul de avocatură. El s-a întâlnit în mod regulat cu Muhammad în casa acestuia şi, uneori, s-a intersectat şi cu Yusuf, deşi a precizat că nu se cunoşteau şi nu au vorbit niciodată. Totuşi, cunoştea unele dintre predicile acestuia, sau, cel puţin, versiuni ale lor povestite de alţii, căci discuţiile despre ascensiunea lui Yusui se înmulţiseră în Maiduguri. Anayo Adibe a mărturisit că înţelegea sentimentele antiguvernamentale ale lui Yusuf, din moment ce corupţia era şi încă este la cote aiuritoare în Nigeria, deşi a subliniat faptul că nu era de acord cu decizia acestuia de a porni pe calea violenţelor. Într-o după-amiază, în biroul său de avocatură auster din Abuja, unde se mutase după ce situaţia din Maiduguri devenise

prea periculoasă, Adibe, avocatul de 41 de ani, slab, ras în cap şi cu o barbă mică şi ascuţită, care începea să încărunţească, mi-a spus: „Până şi eu eram de acord cu el, în mai toate privinţele”. În timpul discuţiei noastre, în biroul avocatului nu era curent electric din cauza nenumăratelor pene din Nigeria. Ferestrele erau deschise şi vuietul claxoanelor care se auzeau din când în când pe drumurile din Abuja pătrundea până la noi. Adibe, cu o voce calmă, dar fermă, mi-a explicat că „pentru că predicile lui erau, de obicei, împotriva clasei conducătoare şi nu trebuia să ai vreo educaţie specială pentru a le înţelege, şi pentru că nici măcar nu trebuia să fii în preajma lui, devenea uşor să îi dai dreptate. Mai ales dacă luăm în calcul nivelul sărăciei de pe atunci din acea zonă, oamenii chiar puteau să se identifice […] cu învăţăturile lui”.

Kyari Muhammad, care a analizat îndeaproape Boko Haram în calitate de conducător al Centrului pentru Pace şi Studii de Securitate de la Universitatea „Modibbo Adama” din Nigeria, era de aceeaşi părere. Pentru el, cruciada lui Yusuf împotriva influenţelor occidentale găsise un răsunet în Maiduguri şi în alte părţi pentru că tot ce ştiau tinerii din nord-estul Nigeriei despre democraţia occidentală erau realităţile cu care se întâlniseră: elitele care îşi umpleau buzunarele în timp ce săracii se chinuiau să supravieţuiască.

Bineînţeles că au existat şi alţi factori care au contribuit la ascensiunea mişcării lui Yusuf. Unul a fost banditismul politic. Politicienii din nord-est, la fel ca şi aceia din Delta Nigerului, din sud, foloseau bande locale de răufăcători pentru a-şi intimida adversarii politici şi pentru a frauda alegerile. Se spune că după alegeri, mai precis după ce politicienii nu le mai plăteau, „miliţiile”, mâniate de felul în care fuseseră abandonate, se alăturau lui Yusuf. Unul dintre politicienii care a fost cercetat în

această privinţă este Ali Modu’ Sheriff, fostul guvernator al statului Borno. Înaintea alegerilor din 2003 el fusese senator, devenind guvernator al statului Borno în aprilie 2003, pentru două mandate. Sheriff a fost acuzat că ar fi folosit şi că apoi ar fi abandonat gruparea infracţională numită ECOMOG (numele este împrumutat de la o forţă militară din vestul Africii), contribuind, astfel, la dezvoltarea grupării Boko Haram. Politicianul a negat acuzaţiile în mod repetat. A fost creat chiar şi un comitet al guvernului nigerian care să investigheze criza produsă de Boko Haram. Acesta a descris problema în detaliu, aşa cum reiese din concluziile publicate într-un raport guvernamental. Conform unei informaţii din ziarul nigerian *Sunday Trust*, raportul redactat de o comisie condusă de ministrul de Interne, Abba Moro, preciza:

Documentul trasează originea miliţiilor private, mai ales a acelora din statul Bomo, una dintre ramificaţiile cărora este Boko

Haram, până la politicienii care le-au creat înainte de alegerile generale din 2003. Se presupune că miliţiile erau înarmate şi că erau folosite, în mare parte, ca nişte găşti de huligani politici. După alegeri şi după atingerea scopurilor propuse, politicienii au lăsat miliţiile să se descurce singure, din moment ce nu mai puteau continua să le finanţeze sau să le angajeze. Fără vreun alt mijloc de supravieţuire, unele miliţii au virat spre un anume tip de extremism religios oferit de Muhammad Yusuf.67

Sheriff a fost acuzat că ar fi promis instituirea unei legi *sharia* stricte pentru a câştiga susţinerea adepţilor Boko Haram înaintea votului din 2003, pentru ca apoi să nu se ţină de cuvânt.68 în 2014, cu câteva luni înainte de alegeri, fostul guvernator a fost, din nou, acuzat că ar finanţa elemente din Boko Haram; de data aceasta, acuzatorul era un mediator australian care încerca să obţină eliberarea celor peste 200 de fete răpite de

grupare, Stephen Davis, care l-a învinuit, de asemenea, şi pe un fost şef de stat-major că îi sponsoriza pe insurgenţi. Amândoi presupuşii vinovaţi au negat, cu vehemenţă, acuzaţiile.69

Un alt factor despre care unii spun că i-a uşurat lin Yusuf sarcina de a atrage adepţi a fost existenţa tinerilor studenţi musulmani numiţi *almajirai*[67] care plecau din zonele rurale spre marile oraşe, inclusiv spre Maiduguri, pentru a studia cu învăţaţi islamici celebri. Sistemul exista de mult timp şi se spunea că producea studenţi promiţători care să urmeze tradiţia – de exemplu, însuşi Usman dan Fodio fusese un învăţat care călătorise dintr-un oraş în altul, pentru a preda. În ultimul timp, fusese însă criticat pentru că nu mai era adaptat lumii moderne, în lipsa unei supravegheri a şcolilor sau a profesorilor. Au existat chiar acuzaţii cum că numeroase familii din nordul Nigeriei, prea sărace pentru a putea să îşi îngrijească copiii, i-ar fi trimis pe aceştia să trăiască în şcoli care nu erau, adesea, decât nişte cocioabe şi în care profesorii îşi trimiteau elevii la cerşit, pe străzi. Totuşi, mulţi sunt de părere că nu trebuie acuzaţi aceşti *almajirai* pentru ascensiunea grupării Boko Haram şi au dreptate când atrag atenţia asupra faptului că nimeni nu poate fi sigur că un număr important dintre ei au devenit adepţii lui Yusuf. Cu toate acestea, comisia guvernamentală care a investigat Boko Haram a cerut ca sistemul educaţional al acestor *almajirai* „să fie modernizat pentru că produce tineri susceptibili să devină extremişti”.70

Numărul adepţilor lui Yusuf nu a fost stabilit niciodată în mod oficial, deşi o estimare a armatei preciza că, în 2009, la începutul insurecţiei, era vorba de 4.000 de oameni.71 Raportul guvernamental spunea că marea

---

67 Almajiri (sg.), almajirai (pl.), „elev, discipol” (în limba hausa în original). Termenul provine din muhajir (ar.), „persoană care migrează” şi îi desemnează îndeosebi pe elevii unei şcoli islamice.

majoritate a membrilor erau tineri săraci, fără niciun scop în viaţă, deşi armata pretinsese că, la început, printre ei fuseseră şi oameni educaţi, inclusiv profesori universitari şi funcţionari civili. Graniţele din nord-estul Nigeriei nu sunt prea bine păzite, aşa că nu este de mirare că există membri ai mişcării din Ciad, Niger sau Camerun, însă încercările unora de a acuza alte state pentru apariţia acestei probleme nu au putut fi susţinute cu dovezi. Raportul preciza:

Secta îşi atrage marea majoritate a membrilor din rândul şoferilor de *okada* [al motocicletelor folosite ca taxiuri] şi din rândul uriaşului grup de tineri şomeri, oameni care au abandonat şcoala şi au devenit dependenţi de droguri şi care trăiesc în regiunile afectate.

Adăuga apoi că:

…Pentru guvernul federal, dar şi pentru guvernele diferitelor state, precum şi pentru administraţia locală ar trebui să fie o prioritate găsirea şi punerea în practică a unor măsuri menite să ridice nivelul economic al regiunilor despre care vorbim, în acest scop, guvernul federal şi acelea statale ar trebui să se ocupe imediat de problema şomajului din cauza căruia au de suferit numeroşi tineri din zona de nord-est a ţării.72

Deşi existau numeroşi tineri în derivă în Maiduguri şi în împrejurimi din rândul cărora Boko Haram să-şi aleagă adepţii, mişcarea lui Yusuf a avut nevoie şi de alte lucruri, nu doar de membri. De pildă, avea nevoie de bani, aşa că aflarea surselor de finanţare a mişcării este, de mult timp, unul dintre jocurile de societate preferate din Nigeria, dar şi o invitaţie la crearea unor teorii ale conspiraţiei, inclusiv pentru aceia care bănuiau că Yusui se afla în slujba unor politicieni puternici. Este important să facem o diferenţă între Boko Haram, gruparea de sub conducerea lui Yusuf, şi organizaţia care a reapărut după moartea sa, căci pentru aceasta din urmă toate aceste aspecte aveau să fie

mult mai complicate şi în legătură cu ea suspiciunile legate de legături cu grupuri din străinătatea aveau să se înmulţească.

Mai întâi, se crede că o mare parte din sumele obţinute de grup sub conducerea lui Yusuf proveneau direct de la membrii grupării, inclusiv de la aceia încurajaţi să-şi vândă bunurile şi proprietăţile şi să se alăture cauzei. Nu este greşit să susţinem că Boko Haram a oferit un fel de protecţie socială membrilor săi cu adevărat săraci, cărora statul nigerian nu reuşea să le ofere nici măcar un singur program social sau vreo soluţie de urgenţă, ceea ce, negreşit, ar fi putut întări poziţia lui Yusuf printre săraci.73

O anume situaţie care a dat naştere unor teorii ale conspiraţiei l-a implicat pe un membru important al mişcării, Buji Foi, fost comisar al statului Borno pentru probleme religioase sub Ali Modu' Sheriff, care apoi a aderat la Boko Haram. Foi a fost suspectat că finanţa grupul, unii mergând până la a-l bănui şi pe Sheriff, fostul guvernator al statului Borno, de legături cu Boko Haram, pretinzând că acesta ar fi virat bani către Yusuf prin intermediul comisarului său.74 Desigur, Sheriff a negat mereu această acuzaţie, iar Foi a fost omorât în 2009, în timpul insurecţiei. O înregistrare video neclară care se presupune că ar prezenta un poliţist care îl execută sumar pe Foi a fost postată on-line.75 Sheriff le-a spus unor ziarişti locali în 2011:

Buji Foi a fost un politician. […] Şi a plecat din cabinet cu doi ani înainte de declanşarea crizei Boko Haram. Dacă aş fi responsabil pentru orice faptă făcută de cineva care a făcut parte din cabinetul meu, atunci nimeni n-ar mai putea guverna niciun stat din Nigeria.76

În afara Nigeriei a circulat informaţia conform căreia Osama bin Laden, prin nişte intermediari, ar fi trimis fondurile necesare creării şi funcţionării grupului în primii

săi ani. Totuşi, ar trebui precizat faptul că aceste afirmaţii sunt îndoielnice şi că nu am obţinut nicio dovadă care să le susţină.77 Cu toate acestea, în 2003 bin Laden a menţionat că Nigeria este una dintre ţările pregătire pentru „eliberare”.78

În 2012 au apărut în Marea Britanie şi în Nigeria acuzaţii cum că Boko Haram beneficiase de fonduri oferite de o instituţie filantropică islamică din Londra numită Fondul „Al-Muntada”. O investigaţie a Comisiei Britanice pentru Asociaţii de Binefacere nu a găsit nicio organizaţie cu acest nume, însă a găsit un trust Al-Muntada Al-Islami. Comisia nu a descoperit însă nicio dovadă a unei asemenea finanţări şi trustul a negat, cu vehemenţă, orice implicare.79

Cu sau fără o susţinere serioasă, Yusuf a reuşit să construiască o mişcare formidabilă, înregistrările predicilor lui fiind vândute în pieţe şi circulând astfel printre simpatizanţi. Poliţia l-a arestat în mai multe rânduri, însă se pare că nu a fost niciodată găsit vinovat de săvârşirea vreunei infracţiuni. Raportul guvernamental menţionează două ocazii când o curte din Abuja l-a achitat, iar admiratorii săi au sărbătorit eliberarea sa. Documentul precizează că:

…La întâlnirea organizată cu ocazia întoarcerii sale în Maiduguri a participat o mulţime imensă de oameni care au subminat pentru scurt timp autoritatea statului, el folosindu-se de ocazie pentru a atrage noi membri pentru secta sa.80

Yusuf a participat şi la un număr de dezbateri în timpul cărora şi-a apărat ideile şi interpretările proprii ale Coranului. Profesorul universitar care a studiat înregistrările video ale predicilor sale menţionează că în timpul unei dezbateri a spus:

Sistemul educaţional modern pe care europenii l-au adus în Nigeria contrazice învăţătura islamică. Nu eu sunt

primul care o spune, au fost înaintea mea învăţaţi precum Ibn Taymiyyah care au spus-o, precum şi alţi experţi moderni în islam.

Expertul universitar l-a parafrazat apoi pe Yusuf:

Când a fost întrebat dacă studiase în şcoli, el a răspuns că nu făcuse şcoala primară şi că se informase despre subiectele moderne din *Encyclopaedia Britannica*.81

Adam a devenit din ce în ce mai dezamăgit de Yusuf şi i-a pus la îndoială învăţăturile în mod public, încercând să scoată în evidenţă ceea ce el percepea a fi ipocriziei fostului său elev. În comentarii usturătoare, Adam a căutat să-l descrie pe Yusuf ca pe un diletant care îşi inducea în eroare adepţii, cu consecinţe periculoase. El a declarat:

Tu nu eşti un profet. Încă nu ţi-ai dovedit credinţa sau caracterul moral în faţa aproapelui tău. Dacă profetului Mahomed i-au trebuit 23 de ani ca să predice islamul, câţi ani ai predicat tu înainte de a te hotărî să judeci musulmanii drept necredincioşi pentru că au o educaţie occidentală sau pentru că lucrează pentru guvern? Nu aveai destule cunoştinţe teologice şi nici măcar destulă cultură generală. Nu eşti stăpân decât pe foarte puţine cunoştinţe. Ce ştii tu despre istoria diferitelor lupte pentru islam? […] Sau, mai aproape de noi, ai habar măcar câte bătălii a purtat Usman dan Fodio? în afară de numele lui Dan Fodio, ce altceva mai cunoşti despre luptele lui? Şi câte bătălii a purtat el? […] Şi, mai presus de orice, în ceea ce priveşte prezentul, ce planuri ai?

În plus, Adam i-a creionat lui Yusuf portretul unui ipocrit:

Are un paşaport internaţional cu ajutorul căruia poate călători. Conţine, oare, paşaportul citate din Coran sau *ḥadīth*? începe oare cu „în numele lui Allah, Cel milostiv, îngăduitor?” Conţine, oare, măreţul nume al lui Allah? Sau scrie „Republica Federală Nigeria” şi are stema

Nigeriei? Cine i-a dat paşaportul? Nu cumva autorităţile guvernului nigerian? De ce l-a acceptat? Nu indică acest lucru şi o acceptare a guvernului? Ar fi putut să spună: „Nu recunosc guvernul nigerian. Nu are nicio valoare şi toate documentele emise de el sunt nule". Ar fi putut călători în Arabia Saudită şi fără un paşaport nigerian. Dacă ar fi fost întrebat: „Unde îţi este paşaportul? Unde este viza ta?", ar fi putut spune: „Arabia Saudită este o ţară musulmană. Eu sunt musulman. Mărturisesc că nu există un alt dumnezeu în afară de Allah şi că Mahomed este Trimisul Său". […]

Şi-a dus soţia la un spital de stat […] şi merge pe drumurile construite de guvern cu venituri provenite din cămătărie, taxe colectate de la producătorii de băuturi alcoolice şi din industria petrolieră, bani adunaţi pentru a finanţa construirea de drumuri. În plus, bea apă şi foloseşte curent electric produs de companiile statului. Prin urmare, a refuzat să intre în guvern pe uşă, însă intră pe fereastră.82

Îngrijorările legate de intenţiile lui Yusuf şi ale adepţilor săi au crescut, agenţiile de informaţii şi de securitate spunând ulterior că îi supravegheau cu multă atenţie. Un cleric salafist foarte cunoscut în Nigeria, şeicul Muhammad Awwal Adam Albani a pretins că s-ar fi întâlnit cu Yusuf pentru a-l consilia şi a-l ajuta să-şi îndrepte credinţele greşite. În plus, se spune că şi Adam, pe lângă întâlnirea din Arabia Saudită, ar mai fi avut o serie de întâlniri cu el, toate cu acelaşi scop. Albani a declarat într-un interviu acordat ziarului nigerian *Sunday Trust* şi publicat în ianuarie 2012:

Am fost unul dintre aceia care au vorbit cu el în mod constant despre ideologia Boko Haram. În câteva rânduri am vorbit cu el şi cu elevii lui, alteori eram doar noi doi. Ideea de bază a fost să îl conving că islamul nu acceptă ideologia Boko Haram. Am încercat să-l conving că, din

moment ce pretindea că este adeptul *sunneu* trebuie să ştie că *sunna* are învăţături şi principii şi că ideea de Boko Haram este contrară acestor învăţături. Toate eforturile noastre, pentru că ştiu că şi alţi învăţaţi, cum ar fi regretatul şeic Jâfar, au vorbit cu el despre aceste lucruri, au rămas fără răspuns. El a încercat să se apere, însă argumentele lui nu erau adevărate din punctul de vedere al jurisprudenţei islamului.83

În 2007, în timp ce Adam conducea rugăciunile de dimineaţă în Kano, oameni înarmaţi au dat buzna în moscheea Dorayi

Juma'at şi l-au împuşcat. Şi astăzi se crede că Yusuf a acţionat împotriva fostului său maestru şi că el ar fi fost iniţiatorul uciderii bărbatului care îl îndrumase în trecut. Au existat şi acuze legate de unele motive politice care ar fi dus la comiterea acestei crime, cu atât mai mult, cu cât a avut loc cu o zi înainte de alegerile pentru funcţia de guvernator şi cu o săptămână înainte de scrutinul prezidenţial. Câţiva ani mai târziu, în februarie 2014, avea să fie omorât şi Albani, împreună cu soţia şi fiul său, membrii Boko Haram fiind suspectaţi că ar fi comis şi această crimă.

* * *

Drumul lui Yusuf şi al urmaşilor săi spre o revoltă violentă a continuat şi o parte din înregistrările video ale discursurilor şi predicilor lui care îi reflectă retorica militantă se pot găsi pe internet. Într-una dintre predici, el se imaginează pe sine şi pe adepţii săi în mijlocul unei lupte împotriva răului din lume şi din Nigeria. Şi îi îndeamnă să fie pregătiţi atunci când autorităţile vor veni să îi brutalizeze pentru credinţelor lor islamice şi le spune: „nu ţineţi armele departe".84

Data la care a fost făcută înregistrarea nu este clară, deşi Yusuf face referiri atât la controversa cu deţinuţii de la Abu Ghraib din Irak, aflată în atenţia opiniei publice în

2004, cât şi la caricaturile cu profetul Mahomed, publicate în septembrie 2005, care au declanşat proteste în întreaga lume arabă. În timpul discursului, Yusuf este îmbrăcat într-un veşmânt alb şi are pe cap o bonetă tradiţională, iar adepţii lui stau pe jos, în jurul său. În josul ecranului se vede o bandă de anunţuri cu numere de telefon şi cu un mesaj care face reclamă înregistrărilor video şi audio. Yusuf spune în limba hausa:

Chiar dacă vă ameninţă, vă arestează, vă bat, vă omoară pe voi sau pe alţii, vă ard cu torţele, vă atacă mereu cu gaz lacrimogen sau vă fac orice altceva, niciunul dintre aceste lucruri nu trebuie să vă determine să vă abandonaţi religia.

Jur în faţa lui Allah că este important să ştii, de exemplu, că într-o bună zi, din ura pe care o au pentru voi, vă vor ataca şi cu gaze lacrimogene, numai pentru că o pot face, pentru că ştiu că nu vă puteţi apăra. Vă vor încercui şi vor arunca cu gaze lacrimogene spre voi şi spre copiii voştri. Pruncii vor tuşi. Vor face asta şi micuţilor care vor trece pe lângă ei, şi bebeluşilor care sunt încă purtaţi de mamele lor în spate. Vă jur în faţa lui Allah că vă vor face toate acestea. Asta fac în toate ţările. [...] într-o bună zi, veţi vedea cum conducătorul vostru este trântit la pământ şi torturat. îl vor lovi cu bâte şi el va cădea şi se va ridica. Ştim că asta ne aşteaptă. Ştim şi că toate acestea nu vor fi umilinţe, ci încercări de la Allah. Aceasta este natura credinţei islamice. Dacă nu facem asta, oamenii nu se vor trezi.

În acest moment, cei care îl ascultă încep să strige *Allahu Akbar*.

Spre sfârşitul discursului, după ce se referă şi la caricaturile cu profetul Mahomed, îşi extinde argumentaţia şi îndeamnă la violenţă împotriva tuturor acelora care „insultă” islamul. Totuşi, le spune adepţilor săi că nu trebuie să ardă biserici, fiindcă acele clădiri pot fi folosite

în alte scopuri „după jihad”. Şi toţi cei prezenţi scandează de mai multe ori *Allahu Akbar* în timpul acestor îndemnuri:

Imediat ce islamul este insultat, mergeţi şi găsiţi-l pe conducătorul acelor oameni [care au insultat islamul] şi măcelăriţi-l. Toţi aceia care au contribuit la insultă trebuie omorâţi. De ce? Pentru că nu putem avea încredere în ei. Allah a spus că, dacă veţi face astfel, ei vor înceta cu batjocura. Allah a folosit un termen clar în Coran. Dacă îi omorâţi pe unii dintre conducătorii lor, nu ne vor mai insulta. Sper că totul e clar. Nici măcar nu trebuie să ardeţi sau să distrugeţi biserici, pentru că aceia care construiesc biserici sunt printre noi. Nu obţii nimic dacă arzi biserici. Iată de ce este contraproductiv să faci asemenea lucruri fără să te organizezi, doar trezindu-te dimineaţa cu gândul să te duci să dai foc unei biserici. Nu, nu! Nu asta ne învaţă islamul. Totul necesită o pregătire atentă, organizare, o bună conducere, dorinţa de a face ce e bine. Trebuie să înţelegeţi că, odată ce veţi începe, nu va mai exista cale de întoarcere. Sper că totul e clar. Nu vă duceţi să incendiaţi biserici. După jihad putem să le folosim ca depozite. Scăpaţi de conducătorii necredincioşilor, pentru că nu putem avea încredere în ei, dacă vreţi să îi facem să nu ne mai insulte religia.

Insurecţia Boko Haram a fost declanşată de un incident care a avut loc pe 11 iunie 2009, în zona Gwange din Maiduguri. Totul a început după ce câţiva membri ai Boko Haram au murit într-un accident de circulaţie, în timp ce mergeau spre un cimitir, pentru a asista la o înmormântare. Una dintre numeroasele versiuni ale întâmplărilor din acea zi, scrisă după descoperirile făcute de o comisie guvernamentală de investigaţie, precizează că adepţii lui Yusuf au văzut cum un alt membru al grupării Boko Haram era „disciplinat” de forţele de securitate din cadrul forţei de intervenţie denumită Operaţiunea Flush

II[68], instituită, la început, pentru a combate jafurile armate şi alte asemenea infracţiuni. Poliţia îi obliga adeseori pe aceia pe care îi considera vinovaţi de infracţiuni minore să sară ca broasca pe marginea drumurilor, sau să facă alte asemenea activităţi umilitoare. Numeroase rapoarte au precizat că altercaţia a avut loc pentru că poliţia încerca să aplice o lege nouă care privea obligativitatea purtării căştilor de protecţie de către motociclişti. Conform raportului comisiei guvernamentale pe care l-am obţinut datorită profesorului universitar care a studiat predicile lui Yusuf şi care a dorit să rămână anonim, membrii Boko Haram au încercat să-l „salveze” pe cel oprit de poliţie şi să fure armele poliţiştilor, făcându-i pe aceştia să deschidă focul. Poliţiştii au spus că au tras numai spre picioare şi că nu au omorât pe nimeni, raportul precizând că 17 membri Boko Haram au fost răniţi.85

În ceea ce avea să fie considerată o adevărată chemare la jihad armat, Yusuf, extrem de nervos, a venit cu o versiune a evenimentelor cu totul diferită. El a apărut în faţa simpatizanţilor săi şi a ţinut un discurs înflăcărat pe care l-a catalogat drept „scrisoare deschisă” adresată guvernului. A atacat dur forţele de securitate nigeriene şi a instigat mulţimea cu acuzaţii grave. Ascultătorii au răspuns în mai multe rânduri, fie cu huiduieli, atunci când au fost menţionate numele guvernatorului statului Borno şi ale altora pe care îi considerau duşmani, fie cu scandarea *Allahu Akbar*, în timp ce Yusuf le alimenta furia. La începutul discursului, vorbitorul părea calm, însă tonul vocii sale a urcat în anumite momente, pe măsură ce arăta cu degetul şi gesticula cu mâinile. A spus că joia dinainte, mai mulţi simpatizanţi Boko Haram duceau la cimitirul din Gwange trupurile neînsufleţite a patru oameni.86 Yusuf a declarat:

---

68 Flush (engl.), probabil de la flush a toilet (engl.), „a trage apa la WC” (n. trad.).

Au dat peste nişte soldaţi nigerieni însoţiţi de poliţişti care lucrau în cadrul Operaţiunii Flush, condusă de Ali Modu' Sheriff, guvernatorul statului Borno, care au deschis focul asupra procesiunii şi 18 dintre fraţii noştri au fost răniţi, necesitând spitalizare. Unul dintre ei a fost împuşcat în spate, în timpul operaţiei i-au fost extrase două gloanţe. Un altul a fost împuşcat în zona inghinală. Un glonţ a trecut razant pe lângă ochiul altuia. Dacă s-ar fi mişcat un singur centimetru, ar fi fost ucis. Unui alt frate i-au fost zdrobite ambele picioare. Altul a fost împuşcat în coapsă. […] Am mai spus că nu o să ascultăm zvonurile şi poveştile care ajung la urechile noastre, acesta fiind motivul pentru care ieri am refuzat să facem comentarii, până ce nu am văzut cu ochii noştri. Am fost şi i-am văzut, plini de sânge. Nu făcuseră nimic, nu insultaseră pe nimeni, nu comiseseră nicio infracţiune. Totul a fost rezultatul unei agresiuni pure, specifice guvernului statului Borno, acesta fiind şi motivul pentru care au format unitatea care să desfăşoare Operaţiunea Flush. Singurul lor scop a fost să creeze obstacole pentru mişcarea noastră şi să-i hărţuiască pe ceilalţi. Am tot spus că singurul motiv pentru care a fost înfiinţată această unitate este să ne distrugă şi acum s-au adeverit spusele mele. Sângele musulmanilor este preţios. […] Mai bine să fie distrusă întreaga lume decât să curgă sângele vreunui musulman. Aşa cum au fost împuşcaţi fraţii noşti, în plină stradă, tot aşa vor veni într-o zi la întâlnirile noastre şi vor deschide focul dacă îi vom lăsa acum nepedepsiţi. Tot aşa cum au făcut asta, vor comite acte de terorism împotriva femeilor, dacă le vom permite asta. Mai bine murim decât să aşteptăm să ne schingiuiască femeile şi să vină la întâlnirile noastre ca să ne umilească. Trebuie să ştiţi că nu vom tăcea niciodată şi nu vom permite nimănui să ne umilească. Nu este posibil să vină cineva şi să-i împuşte pe fraţii noştri. Noi îi ducem la spital şi plătim tratamentele

din banii noştri în timp ce [omul care i-a împuşcat] se duce acasă şi doarme liniştit.

Nu este posibil! […] Soldaţi nebuni! Câtă vreme nu se vor retrage din oraş, nu va fi pace!

Prima răzmeriţă a început pe 26 iulie, în oraşul Bauchi, din sudul statului Yobe, de unde se trăgea Yusuf. Aproximativ

70 de simpatizanţi ai Boko Haram, înarmaţi cu puşti şi grenade, au atacat o secţie de poliţie şi o moschee a societăţii Izala. Conform unei relatări, poliţiştii din secţie au fugit, însă o forţă mai mare s-a întors ceva mai târziu, reuşind să blocheze accesul atacatorilor la depozitul de armament. Ca răspuns la răzmeriţă, poliţia a făcut un raid asupra unei mahalale din Bauchi, unde se credea că trăiesc membrii Boko Haram, ceea ce a declanşat o luptă violentă, în timpul căreia au murit 55 de oameni şi au fost arestaţi 200.87

Acela a reprezentat doar începutul insurecţiei. După ciocnirile din Bauchi, Yusuf i-a spus unui reporter, prin telefon, că „suntem gata să murim şi noi împreună cu fraţii noştri”. L-a numit un martir care nu făcea decât să facă nişte arme cu care să se apere pe un om care murise în Maiduguri din cauza declanşării accidentale a unei bombe artizanale:

Am spus de mult că vom fi atacaţi de autorităţi şi aţi văzut ce s-a întâmplat în Bauchi, unde au murit 40 dintre fraţii noştri, iar moscheea şi casele lor au fost arse complet. Mulţi alţii au fost răniţi şi aproape o sută dintre ei sunt acum la închisoare. Prin urmare, nu vom fi de acord cu asemenea umilinţe. Suntem gata să murim lângă fraţii noştri şi nu vom renunţa niciodată la credinţa în Allah. […]. Eu, unul, nu voi renunţa niciodată. Dacă aşa vrea Allah, mă vor aresta. Dacă nu asta este dorinţa lui Allah, nu mă vor aresta. Dar eu, unul, nu voi renunţa niciodată, nu după ce 37 dintre adepţii mei au fost ucişi în Bauchi. A fost, oare,

corect să îi omoare? E, oare, corect să împuşti alţi oameni? Dacă m-aş preda ar însemna că tot ce au făcut este corect. Prin urmare, suntem gata să luptăm şi să murim. Acesta este sfârşitul crizei: *kafirci* („apostazia”) şi hărţuiala pe care o îndură oamenii mei trebuie să înceteze. Democraţia şi sistemul educaţional actual trebuie schimbate, în caz contrar, războiul care va începe va fi unul de durată.88

Pe parcursul zilei următoare, secţiile de poliţie din Potiskum, statul Yobe, şi dintr-o zonă a statului Kano numită Wudil au fost atacate, însă cel mai grav a fost afectat oraşul Maiduguri, unde au fost atacate sediul poliţiei centrale, baza de antrenament a poliţiei, o închisoare şi două alte secţii de poliţie.89 Au avut loc lupte de stradă între luptători Boko Haram şi poliţişti. În acest timp, locuitorii s-au adăpostit, făcând astfel ca străzile să pară pustii. Atacurile, deşi în timpul lor au fost folosite arme simple, au dovedit un nivel de coordonare şi de antrenament pe care se pare că autorităţile le subestimaseră, violenţele izbucnind simultan în patru state diferite: Kano, Bauchi, Yobe şi Borno.

Colegul meu de la AFP, Aminu Abubakar, care a fost atunci în Maiduguri, a asemănat situaţia cu un adevărat război. Anayo Adibe, avocatul lui Baba Fugu Muhammad, care locuia pe atunci în Maiduguri, a spus că era „iadul pe pământ”. În prima noapte, Adibe s-a adăpostit în casă, împreună cu soţia sa, cu fiica de şapte ani şi fiul de trei. Schimburile de focuri au încetat spre dimineaţă şi, când a văzut că soldaţii au ocupat poziţii pe străzi, a crezut că se restabilise calmul şi a hotărât să se ducă la birou. Adobe mi-a spus: „În timp ce eram la birou, luptele s-au reluat. S-a auzit o explozie, chiar la o intersecţie din apropiere. Au fost ucişi doi poliţişti şi iadul s-a instalat imediat. A trebuit să închid biroul”.

Împreună cu alţi oameni din clădire, el a trebuit să aştepte sfârşitul luptei de afară, apoi a fugit spre maşina

sa şi a plecat acasă. S-a hotărât să se adăpostească în barăcile armatei, acolo unde mulţi creştini care locuiau în Maiduguri se refugiaseră de frica extremiştilor. Mulţi dintre ei ridicau adăposturi rudimentare pe terenul din jurul cazărmii, însă Adibe avea prieteni în armată care i-au permis lui şi familiei sale să stea cu ei pe durata luptelor de stradă.

Schimburile de focuri de pe străzile din Maiduguri erau sporadice şi pauzele dintre atacuri îi făceau pe locuitori să nu înţeleagă prea bine ce anume se întâmpla. Adibe şi famiha lui au rămas în cazarmă câteva zile. Condiţiile au început să se deterioreze pentru că mulţi oameni nu aveau destulă mâncare sau apă, aşa că unele famihi s-au hotărât să se întoarcă la casele lor. Adibe şi familia lui erau şi ei printre acestea. El şi-a spus că, dacă era să moară, „mai bine să moară acasă”. În plus, circulau zvonuri cum că situaţia ar fi fost, în sfârşit, sub control. „Şi chiar aşa era?” l-am întrebat. El mi-a răspuns: „Nu, în acel moment încă nu era sub control”.

În ciuda masacrului, la acea vreme nu păreau să existe atacuri îndreptate în mod predilect împotriva creştinilor, extremiştii axându-se pe atacarea simbolurilor statului nigerian. Totuşi, au apărut anumite informaţii care arătau că, în unele situaţii, unii creştini fuseseră ucişi după ce fuseseră ameninţaţi cu moartea dacă nu se converteau la islam. Într-un raport din octombrie 2012, Human Rights Watch a citat mai mulţi martori care au spus că unii creştini fuseseră răpiţi şi omorâţi. O femeie a povestit membrilor organizaţiei că atacatorii îi tăiaseră gâtul soţului ei după ce acesta refuzase „să spună o rugăciune musulmană”. Nu este clar cât de răspândite au fost aceste crime, iar eu nu am întâlnit personal asemenea relatări în investigaţiile mele.90

Într-o zi de marţi, pe 28 iulie, în a treia zi a insurecţiei, forţele de securitate au încercat să îşi înfrângă

adversarii o dată pentru totdeauna, cu toate că preşedintele Umăru Yarădua nu şi-a schimbat programul şi a plecat într-o vizită în Brazilia. Trupele de sprijin venite din Jos, un oraş din centrul ţării, au pregătit un atac brutal împotriva moscheii şi sediului Boko Haram. Conform unei relatări, după ce s-au întâlnit în zona cazărmii, au ajuns în zona gării oraşului folosindu-se de „şase tancuri şi cinci camioane militare", toate pline cu soldaţi.91 Ceea ce a rezultat au fost mormane de cadavre şi distrugeri pe scară largă.

Trupele au atacat moscheea lui Yusuf şi au dărâmat-o complet, ziariştii care se aflau pe atunci în zonă spunând că, după toate probabilităţile, militarii folosiseră aruncătoare de rachete. Autorităţile au fost acuzate că, în ajunul confruntării, adunaseră tineri pe care îi suspectau că erau membri Boko Haram, îi obligaseră să îngenuncheze sau să se întindă pe jos, apoi îi împuşcaseră. Într-o înregistrare video care îţi întoarce stomacul pe dos, presupuse forţe de securitate ucid un număr de tineri în acest fel. Un astfel de film avea să fie, mai târziu, folosit de propagandiştii Boko Haram, inclusiv în înregistrarea cu „martirul" care s-a aruncat în aer în sediul Naţiunilor Unite.

Un bărbat, identificat ca activist sufist, într-o discuţie cu oficiali de la ambasada Statelor Unite de atunci, a vorbit despre folosirea excesivă a forţei de către agenţii de securitate care se pare că au împuşcat motociclişti şi pietoni „doar pentru că purtau barbă". A adăugat: „drept urmare, locuitorii şi-au ras bărbile şi şi-au schimbat hainele pentru a evita să devină ţintele militarilor". 92 într-o altă filmare, un bărbat identificat a fi Buji Foi, fostul responsabil cu afacerile religioase din statul Borno şi membru marcant al Boko Haram, este împins de la spate, înainte de a fi împuşcat mortal.

Calmul a început să se reinstaureze joi, însă deja

numărul victimelor devenise absolut şocant. Mai mult de 800 de oameni fuseseră ucişi în patru state diferite, începând cu ziua de duminică. Totuşi, Muhammad Yusuf a reuşit, cumva, să supravieţuiască, scăpând din moschee. Soldaţii erau, însă, pe urmele sale şi l-au arestat pe 30 iulie, după ce l-au descoperit într-un hambar de pe domeniul socrului său, nu departe de moschee. Înainte de a-l preda poliţiei – în viaţă – a fost interogat aşa cum am văzut din rezumatul înregistrării video în care apare cu pieptul gol şi îşi apără convingerile.

Mai târziu, în aceeaşi zi, imagini cu ceea ce părea a fi trupul neînsufleţit al lui Yusuf au fost arătate ziariştilor. Ele prezentau un bărbat mort, acoperit de noroi, cu pieptul ciuruit de gloanţe. În orele de după moartea lui Yusuf, oficialii poliţiei nigeriene au oferit cel puţin două variante diferite despre ceea ce s-ar fi întâmplat: prima pretindea că fusese împuşcat în timp ce încerca să scape, cea de-a doua că fusese omorât în timpul luptei dintre membri ai Boko Haram şi forţele de securitate. Totuşi, martorii spun că poliţia a organizat o execuţie sumară pe terenul de lângă sediul său central. Activişti ai organizaţiei Human Rights Watch au intervievat-o pe o femeie de 24 de ani care susţinea că l-ar fi văzut pe Yusuf care era încătuşat şi căruia i s-ar fi cerut să se aşeze pe jos, în timp ce acesta le-ar fi cerut oamenilor să se roage pentru el, pentru ca apoi trei poliţişti extrem de furioşi să deschidă focul asupra lui. Sub protecţia anonimatului, femeia a spus grupului care mihtează pentru drepturile omului: „Mai întâi, l-au împuşcat în piept şi stomac, apoi a mai venit un poliţist care l-a împuşcat în ceafă. M-am speriat şi am început să fug. Când am privit înapoi, am văzut că murise”. 93

Raportul despre terorism din 2009 al Departamentului de Stat al Statelor Unite precizează:

Armata nigeriană l-a capturat în viaţă pe Muhammad Yusuf, liderul spiritual al Boko Haram, care locuia în

Maiduguri, după asedierea complexului de clădiri în care acesta locuia, apoi l-a predat poliţiştilor din Maiduguri ai căror colegi fuseseră omorâţi de membrii grupării. Un poliţist local l-a executat sumar pe Yusuf în faţa secţiei de poliţie, în faţa trecătorilor, după ce, în prealabil, l-a dus în faţa camerelor de luat vederi.

Pentru Baba Fugu Muhammad, socrul lui Yusuf, coşmarul nu se terminase încă. Vineri dimineaţa, pe 31 iulie, a doua zi după uciderea lui Yusuf, el şi-a contactat avocatul, pe Adibe, spunându-i că fusese convocat de poliţie şi întrebându-l ce anume trebuie să facă. „Mi-a spus doar că poliţia îl căuta, aşa că i-am răspuns că, din moment ce poliţia îl căuta, trebuia să discute cu poliţiştii. […] A fost ultima dată când am vorbit cu el”, mi-a declarat Adibe. Mi-a mărturisit că nu se aşteptase pe atunci ca viaţa clientului său să fie în vreun pericol.

După cum i s-a spus lui Adibe, bătrânul, despre care se credea că avea peste 70 de ani, ar fi mers la secţia de poliţie cu o *okada* şi nu s-ar mai fi întors niciodată. Cadavrul lui a fost dus la morgă, având o urmă de glonţ în zoha capului. Fiul său, Babakura Fugu, a mers la biroul lui Adibe şi i-a arătat fotografia cu tatăl său mort. Adibe mi-a spus:

Angajaţii de la morgă l-au recunoscut pe tatăl său când i-au cărat cadavrul, aşa că au făcut fotografii cu telefonul, fotografii pe care le-au dat familiei. Toată lumea era supărată, inclusiv eu. Eram foarte mâhnit. Cum s-a putut întâmpla aşa ceva unui bătrân ca el? […] Avea aproape 80 de ani! […] Cum, doar pentru că el şi Yusuf erau rude?

În lipsa unui proces, este imposibil să ştim dacă Baba Fugu fusese, într-adevăr, vinovat de vreun delict. Cadavrul nu a fost returnat familiei şi, după toate probabilităţile, a fost înmormântat într-o groapă comună împreună cu mulţi alţi oameni ucişi în timpul celor cinci zile, neexistând

documente care să indice locul respectiv. În 2012, familia a primit o brumă de justiţie atunci când guvernul, după ce refuzase timp de aproape doi ani, s-a hotărât, într-un final, să respecte o hotărâre judecătorească privind plata unor despăgubiri pentru moartea lui Baba Fugu Muhammad. Au primit suma de 100.000.000 de naira, aproximativ 625.000 de dolari americani. Fiul său, Babakura, a participat la o tentativă de negocieri de pace cu Boko Haram. Şi aceste discuţii au avut un final tragic. Din cauză că a luat parte la acele negocieri, a fost, la rândul lui, asasinat.

Capitolul III

„Nu voi tolera nicio încăierare”.

Trecuseră câteva luni agitate în Nigeria, din motive care nu aveau nimic de-a face cu Boko Haram, iar bărbatul căruia i se ceruse să conducă ţara părea să nu fie prea sigur ce anume avea de făcut. În apărarea lui, trebuie spus că nu era, nicidecum, singurul nigerian aflat în această situaţie. Conform unei relatări diplomatice, în februarie 2010, într-o zi de vineri, în timpul unei întâlniri cu ambasadoarea Statelor Unite, un zoolog care purta pălărie de fetru, pe numele său Goodluck Jonathan, recent numit în funcţia de preşedinte interimar al celei mai populate ţări din Africa, a făcut câteva mărturisiri uluitoare.

Principalul subiect al discuţiilor purtate în timpul întâlnirii a fost starea de sănătate a lui Umăru Yar Adus care, cel puţin pe hârtie, era încă şeful lui Jonathan şi preşedintele în exerciţiu al ţării şi care se îmbolnăvise de pericardită, o boală de inimă, şi care mai suferea, pe deasupra, şi încă de mult timp, de o afecţiune a rinichilor, 1 iar faptul că scăzuse în greutate şi că era din ce mai fragil devenise evident în ciuda eforturilor celor din jur de a ascunde publicului starea sa de sănătate. Pe măsură ce boala se agrava, el continua, totuşi, să îşi îndeplinească îndatoririle, însă respectând, totuşi, un program redus, în cele din urmă, în noiembrie 2009, starea preşedintelui s-a

agravat, necesitând un tratament urgent, aşa că a fost dus la un spital din Arabia Saudită.

Pe măsură ce trecea timpul, consilierii săi au comunicat foarte puţine detalii despre starea de sănătate a preşedintelui şi Nigeria s-a găsit deodată în situaţia de a nu avea niciun conducător de drept, plutind în derivă, o stare de lucruri îngrijorătoare pentru o ţară cu o lungă istorie plină de lovituri de stat. Cei din jurul lui Yar Adus au încercat pe toate căile să îl împiedice pe Jonathan, vicepreşedintele de atunci, să devină şeful statului. Politica regională şi etnică a jucat, ca întotdeauna, un rol major, politicienii din nord, de unde venea Yarădua, nefiind de acord să vadă cum puterea celei mai înalte poziţii a ţării şi incredibila influenţă pe care aceasta o putea exercita să se mute spre sud, regiunea din care provenea Jonathan. Însă, cu cât Yarădua rămânea mai mult timp în afara ţării, dincolo de lumina reflectoarelor, cu atât era mai greu pentru tabăra sa să îi apere poziţia. Speculaţiile au atins cote nebănuite. Unul dintre ziarele cele mai respectate, *Next*, a anunţat în ianuarie 2010 că preşedintele suferise „leziuni cerebrale grave” şi că nu îşi mai putea exercita atribuţiile.2 într-o încercare de a dezminţi asemenea ştiri, sfătuitorii preşedintelui au facilitat o scurtă discuţie telefonică între un reporter BBC şi un om care pretindea că este Yarădua.3 Nu au rezolvat nimic însă şi, cum conducerea ţării nu mai era asumată de nimeni, într-un final, la 9 februarie 2010, parlamentul nigerian a votat ca Jonathan să devină preşedinte interimar.

Mutarea a dat guvernului iluzia clarificării situaţiei, deşi aceasta avea să fie de scurtă durată. Două săptămâni mai târziu, pe 24 februarie, la aproape trei luni după ce fusese dus în Arabia Saudită, Yarădua a fost adus acasă, creându-se astfel o nouă confuzie despre cine anume era la putere, deşi el nu a mai apărut în public. Acestea erau împrejurările în care s-a întâlnit ambasadoarea de atunci a

Statelor Unite, Robin Sanders, cu preşedintele interimar, Goodluck Jonathan, la reşedinţa oficială a acesteia din Abuja.

O relatare a acestei întâlniri dintr-o telegramă diplomatică americană l-a prezentat pe Jonathan ca pe un om care încerca să dea totul, numai că nu ştia exact cum.4 Se spune că acesta i-a mărturisit că „toată lumea este nedumerită, neştiind cine este persoana care conduce Nigeria". În plus, s-a declarat nemulţumit de faptul că prima declaraţie oficială a guvernului de după revenirea în ţară a lui Yarădua îl numea pe Jonathan „vicepreşedinte", nu „preşedinte interimar". Conform aceleiaşi informări, el a mai adăugat că fusese făcută o a doua declaraţie oficială în ziua următoare după ce asupra preşedinţiei „fuseseră făcute presiuni să corecteze această eroare, în aşa fel încât problema conducerii şi a conducerii executive să se clarifice". El şi-a exprimat credinţa că „această situaţie teribilă în care se află astăzi ţara a fost creată de patru oameni", numind-o pe soţia lui Yarădua, pe şeful serviciului de securitate al preşedintelui, pe aghiotantul său şi pe consilierul pe probleme economice şi sugerând că aceştia conduceau tot spectacolul din umbră şi că refuzau să cedeze puterea.

Conform aceleiaşi relatări diplomatice dezvăluite de Wikileaks, Jonathan a mai spus că „nu le cunoaşte motivele, însă crede că este vorba de scopuri necinstite". Se spune că, atunci când Jonathan s-a întâlnit cu şeful serviciului de securitate al lui Yarădua, Yusuf Muhammad Tilde, şi cu aghiotantul acestuia, colonelul Mustapha Onoedieva, le-ar fi spus că, de fapt, „cel mai bun lucru este să se încheie această şaradă" din moment ce el credea că Yarădua era aproape în comă şi că nu mai înţelegea ce se întâmpla în jurul său. A vizitat-o şi pe soţia lui

Yarădua, Turai, pentru a-şi exprima compasiunea, însă, „nu a dorit sub nicio formă ca Turai să vină la

reşedinţa lui oficială”, dovadă a unei adânci neîncrederi care exista la cele mai înalte niveluri ale guvernului.

Au existat mărturii cum că Goodluck Jonathan a spus că el şi alţii vor încerca să-i convingă pe apropiaţii lui Yarădua că, de fapt, cel mai bun lucru pentru ţară ar fi ca acesta să demisioneze, între timp, ţinând cont de pericolul unei lovituri de stat, conducătorii militari căutau în toate chipurile să-i asigure pe politicieni că nu complotau cu soldaţii din cazărmi. Confuzia generală putea fi observată şi în timpul întâlnirilor cabinetului, Jonathan explicând, conform relatărilor, că ultima şedinţă dinaintea întâlnirii cu Sanders fusese „dezastruoasă şi că existaseră reprize de răcnete şi ţipete”, declarând guvernul „complet disfuncţional”.

Documentul mai precizează: „El a mărturisit că «nu este un politician» şi că nu are o experienţă importantă în conducere, însă a concluzionat: «Nu voi tolera nicio încăierare»”. În continuare, se precizează că el ar fi plănuit să dizolve cabinetul şi să numească unul nou imediat ce ar fi simţit că publicul l-ar accepta ca preşedinte interimar.

Jonathan, fiul unui fabricant de canoe din satul Otuoke, aflat în mlaştinile Deltei Nigerului, avusese deja parte de o carieră politică marcată de mult hazard. Era un om temperat, care uneori părea că nu se simţea confortabil când trebuia să vorbească în public, care spunea mai mereu generalităţi şi chiar pierdea, uneori, şirul propriilor cuvinte. În încercarea de a-şi crea imaginea unui om simplu într-o ţară în care atât de mulţi trăiesc în sărăcie, el spunea că în copilărie mergea fără pantofi şi că în casa părinţilor săi nu exista curent electric. A devenit apoi student la zoologie şi a obţinut chiar titlul de doctor în acest domeniu, înainte de a-şi începe cariera politică, una, care părea să fie la fel de plină de noroc ca şi prenumele său[69]. În timp ce era guvernator adjunct în statul său natal,

69 Good luck (engl.), „noroc, şansă” (n. trad.).

Bayelsa, şeful său, Diepreye Alămieyeseigha, a fost prins într-un scandal de corupţie, ceea ce l-a făcut să fugă în Marea Britanie deghizat în femeie, conform anumitor relatări.5 Alămieyeseigha a negat atât acest fapt, cât şi implicarea sa în afacerea de corupţie, însă a fost pus sub acuzare şi obligat să renunţe la poziţia sa, lăsându-i astfel drumul deschis lui Jonathan.

La scurtă vreme, şansa avea să fie din nbu de partea lui Jonathan. În timp ce îşi pregătea campania pentru preşedinţie din 2007, Yar Adus căuta un aliat din Delta Nigerului, unde militanţii făcuseră ravagii şi aproape distruseseră vaca de muls a ţării, industria petrolieră. Abil, Jonathan nu a rămas indiferent. În timpul întâlnirii cu ambasadoarea Statelor Unite, el a spus că era conştient de faptul că fusese ales vicepreşedinte pentru că „reprezenta Delta Nigerului”.

Telegrama diplomatică precizează, de asemenea, că el a declarat următoarele:

Nu am fost ales vicepreşedinte pentru că aveam o experienţă politică importantă. Nu aveam. Erau în jur mulţi oameni mai competenţi decât mine care puteau deveni vicepreşedinţi, însă asta nu înseamnă că eu nu îmi creez propriul destin.6

Lumea era pe cale să afle acest lucru. După moartea lui Yarădua din mai 2010, Goodluck Jonathan, pregătit sau nu, a devenit conducătorul Nigeriei într-o perioadă crucială a istoriei ţării. Alegerile se apropiau, tinerii erau din ce în ce mai activi, iar extremiştii islamişti din nordul ţării îşi făceau din nou simţită prezenţa, organizând cele mai violente şi mai sofisticate atacuri de până atunci.

* * *

Trecuse aproape un an de la zilele negre din iulie 2009 şi insurgenţii din grupul pe care acum toată lumea îl numea Boko Haram, sau, cel puţin, acei insurgenţi care supravieţuiseră, se ascunseseră. Moscheea lui Muhammad

Yusuf era tot în ruine, doar o movilă uriaşă de dărâmături care nu fusese strânsă şi era păzită de poliţişti care nu-i lăsau pe oameni să se apropie sau să facă fotografii fără acordul prealabil al autorităţilor. Cartierul din jur, aflat departe de drumurile principale din Maiduguri, era tăcut şi calm, aproape bucolic. Caprele traversau calea ferată pe care nu mai circulau trenuri, ceea ce dusese la abandonarea gării din apropiere. Femeile şi copiii mergeau pe biciclete pe drumurile prăfuite sau pe *okada*. Zgomotul puternic al motoarelor era printre puţinele sunete care se mai auzeau.

O plimbare printre ruinele fostei moschei oferea o imagine reală a catastrofei care avusese loc aici şi, într-o anumită măsură, a lucrurilor care aveau să se întâmple. Betonul fusese rupt în blocuri masive şi două pungi de perfuzie atârnau pe crengile unui copac, probabil în dreptul încăperii în care membrii Boko Haram încercaseră să-şi îngrijească rănile. Se zăreau maşini şi motociclete arse şi se vedeau haine, oale şi tigăi aruncate peste tot. Zăceau toate acolo, ca o amintire sinistră, macabră, a ceea ce se întâmplase cu un an în urmă. Nimeni nu se sinchisise să cureţe locul.

Forţele de securitate nigeriene staţionate în Maiduguri rămăseseră în stare de alertă maximă. Şeful poliţiei locale a acceptat, într-un final, întâlnirea cu mine şi cu alţi trei colegi. Aceasta a avut loc în biroul său, în timpul vizitei pe care am făcut-o în iulie 2010. Cu toate acestea, a refuzat să ne dea informaţii în timpul scurtei şi tensionatei noastre întâlniri. Ne-a avertizat că până şi pronunţarea cuvintelor „Boko Haram” era interzisă şi a refuzat să răspundă la vreo întrebare legată de acest subiect, dându-ne de înţeles că ar fi preferat să plecăm, atât din biroul său, cât şi din oraş.

Oameni care, în mod evident, lucrau pentru principala agenţie de informaţii a ţării ne-au urmărit peste

tot şi ne-au spus, într-un anumit moment, că eram „invitaţi” să le vizităm şeful, eufemism folosit de forţele de securitate nigeriene pentru a chema pe cineva la un interogatoriu. Este o invitaţie pe care nu ai voie să o refuzi. Am făcut ce ni s-a centt şi, după ce am ajuns, am fost rugaţi să aşteptăm într-o cameră înghesuită. Eram destul de agitaţi pentru că nu ştiam ce aveau de gând să facă, totuşi, cu noi, iar petele roşii de pe pereţii anticamerei măreau disconfortul pe care îl simţeam – este foarte posibil să nu fi fost pete de sânge, însă, dată fiind Starea noastră de spirit de atunci, cine mai putea gândi limpede? Iniţial au fost câteva momente tensionate, după care am fost chemaţi şi ne-am întâlnit cu directorul local, care s-a dovedit a fi o persoană rezonabilă după ce a aflat că locuiam în Nigeria şi că nu fuseserăm paraşutaţi acolo pentru a vizita, cât mai iute, ţara. I-am explicat că scopul nostru este să scriem despre ce se întâmpla în Maiduguri la un an de la rebeliune. Într-un final, am ajuns la o înţelegere. El ne-a permis să lucrăm în continuare, deşi sub atenta supraveghere a oamenilor săi, şi a fost de acord să facem fotografii şi să filmăm în zona moscheii distruse a lui Yusuf. Am fost urmăriţi atât de des şi de evident de ofiţeri de informaţii, încât totul a căpătat, pur şi simplu, aerul unei farse, într-un final, au început să vorbească neoficial cu noi, uneori chiar într-o manieră amicală. L-am întrebat pe unul dintre ei unde ne-ar recomanda să luăm masa şi ne-a indicat un loc dintr-un centru comercial din apropiere. Cred că am mâncat pui cu orez. Nu a fost deloc rău.

Marea majoritate a funcţionarilor, la fel ca şeful poliţiei, au refuzat să facă declaraţii oficiale în timpul vizitei noastre, însă am reuşit să îl intervievăm pe comisarul pentru informaţii al statului Borno de atunci, Isa Sanda Beneshiekh. El ne-a spus că gruparea Boko Har am fusese înfrântă şi că un regulament nou, care menţiona

faptul că toate grupurile religioase trebuie să se înscrie pe o listă a guvernului, avea să prevină posibile tulburări în viitor. Beneshiekh a adăugat: „Îi asigurăm pe toţi cetăţenii noştri [...] şi pe întreaga lume că o asemenea situaţie nu va mai apărea niciodată”.

Înainte chiar de prima aniversare a revoltei din 2009 şi a asaltului militar, au existat semne că pacea obţinută prin represiunea brutală a armatei avea să fie trecătoare. În săptămânile de dinaintea aniversării, în nordul Nigeriei au început să circule înregistrări video şi audio despre care se presupunea că îl prezintă pe Abubakar Shekau, adjunctul lui Yusuf din timpul revoltei din 2009 şi presupusul nou conducător al grupării. Poliţia a considerat că înregistrările erau false, menţinându-şi afirmaţia că Shekau fusese ucis în timpul asaltului întreprins cu un an în urmă, deşi reprezentanţii săi nu au prezentat nicio dovadă şi nici nu exista, la acea dată, vreo altă cale de aflare a adevărului.

Anumite indicaţii misterioase au dus la presupunerea că Boko Haram şi-a reînceput campania violentă, deşi cu o strategie diferită. Primele semne au fost asasinarea unor clerici locali şi a unor membri ai forţelor de securitate, de obicei, de un grup de doi motociclişti înarmaţi cu kalaşnikovuri care executau atacuri de tipul „loveşte şi fugi”. La început, a fost greu de înţeles ce semnificau acele atacuri. Deşi era un gând rezonabil să crezi că mişcarea Boko Haram era implicată, execuţiile de tip mafiot puteau fi explicate şi altfel: ca afaceri dubioase care sfârşiseră prost şi acum facţiunile rivale se răzbunau una pe alta sau ca nişte lichidări de conturi între adversari politici. Exista chiar posibilitatea reală ca ucigaşii să fi profitat de frica indusă de islamişti, folosindu-se de această acoperire pentru a-şi conduce propriile campanii de răzbunare împotriva rivalilor, din moment ce ştiau că toată lumea avea să dea vina pe Boko Haram. Mai târziu, s-a dovedit că

această incertitudine era un alt element al ameninţării complexe cauzate de o grupare Boko Haram nouă şi mult mai perfidă.

Un incident din septembrie 2010 a spulberat toate îndoielile legate de reapariţia mişcării Boko Haram. A avut loc în oraşul Bauchi, unde Yusuf şi adepţii săi îşi începuseră scurta rebeliune în anul precedent. Într-o seară de marţi, chiar înaintea încheierii lunii sfinte a Ramadanului, un grup de bărbaţi, înarmaţi până în dinţi cu kalaşnikovuri şi având ceea ce păreau a fi bombe artizanale, au năvălit asupra unei închisori, strigând *Allahu Akbar*. Au tras în poartă şi au intrat în curte, eliberând mai bine de 700 de deţinuţi, inclusiv 150 de presupuşi membri ai Boko Haram.7 Era clar pentru mulţi că grupare se reactivase, orice ar fi vrut autorităţile să-i facă pe nigerieni să creadă.

Modelul asasinării oficialilor locali, a poliţiştilor şi clericilor a continuat în lunile următoare, lăsând în urmă zeci de victime. Unele bănci au fost jefuite, existând suspiciunea că grupul îşi finanţa astfel operaţiunile. Totuşi, situaţia a devenit cu adevărat gravă numai în nord-estul Nigeriei, departe de sediul puterii de la Abuja şi la mare distanţă de Lagos, agitatul şi haoticul centrul economic al ţării, aflat în sud-vest. Au existat indicii că unii dintre susţinătorii politici ai preşedintelui, în special din sud, nu priviseră insurecţia ca pe un simptom teribil al sărăciei extreme din nord, al indiferenţei şi al lipsei de încredere în guvern, ci ca pe o conspiraţie. Oamenii puternici din regiunea Deltei Nigerului se întrebau dacă nu cumva violenţa era susţinută de politicienii din nord cu scopul de a-l discredita pe preşedinte.8 Construind această ipoteză, ei dădeau glas şi gândurilor multor nigerieni de rând din sud. Dintr-un anumit punct de vedere, era de înţeles. Politica riscantă a Nigeriei, în care atâtea fonduri se obţineau din corupţie, i-a făcut de-a lungul timpului pe unii

politicieni să conducă diferitele organisme statale ca şi cum ar fi condus nişte grupări criminale. Din afară pare că nigerienii sunt gata să explice orice se întâmplă în ţara lor cu ajutorul teoriilor conspiraţiei, însă ei fac asta cu un motiv: deseori s-a dovedit că lucrurile chiar aşa stăteau!

Totuşi, de această dată nu aveau dreptate. Cu siguranţă că nu se putea exclude rolul marginal jucat de unii politicieni din nord, aşa cum fusese acuzat Ali Modu' Sheriff, guvernatorul statului Borno (2003 – 2011), însă Boko Haram era în plin proces de transformare într-o organizaţie complexă, dincolo de controlul vreunui politician sau conducător tradiţional. Acuzarea elitelor din nord de provocarea violenţelor putea să ofere preşedintelui şi propriei echipe o scuză convenabilă în ceea ce privea incapacitatea lor de a le opri, însă nu ajuta cu nimic în ceea ce privea abordarea problemei şi găsirea obscurelor ei justificări, distrugând astfel speranţa că guvernul poate identifica şi rezolva criza. Asemenea teorii ale conspiraţiei aveau să devină şi mai greu de respins pe măsură ce situaţia a escaladat şi ţintele atentatelor comise de Boko Haram s-au diversificat. Nici măcar emirii din nord, consideraţi a fi păstrătorii tradiţiei musulmane din regiune, nu au fost cruţaţi. Unul dintre atacurile cele mai importante organizate de Boko Haram a fost încercarea de asasinare a emirului din Kano. În ianuarie 2013, un grup de terorişti a deschis focul asupra convoiului acestuia. A scăpat cu viaţă, însă doi dintre fiii sau au fost răniţi şi alţi trei oameni şi-au pierdut viaţa.9

O altă limită avea să fie depăşită în Ajunul Crăciunului din 2010, dovedind astfel cât de gravă devenise ameninţarea şi anunţând cât de teribilă putea să devină în viitor. Incidentul a demonstrat că Boko Haram era acum o forţă letală, sofisticată şi difuză, formată, probabil, din mai multe celule care operau independent, fiecare cu propriile obiective.

Fusese o zi aglomerată în Abuja. Preşedintele Jonathan găzduise un summit cu bderii din vestul Africii, în care se discutase ce răspuns să se dea blocajului pobtic periculos din Coasta de Fildeş. Laurent Gbagbo refuza să cedeze puterea după ce pierduse alegerile prezidenţiale în faţa rivalului său, Alassane Ouattara. După sfârşitul întâlnirii şi după ce preşedinţii din regiune plecaseră spre ţările lor, nigerienii au început sărbătoarea, aprinzând artificii pentru a celebra Crăciunul şi Anul Nou care urma să vină.

În Jos, un oraş important din regiunea centrală a Nigeriei, compusă din mai multe grupuri etnice şi religioase, mulţi creştini se îndreptau spre biserică şi pieţele erau pline de oamenii care îşi făceau cumpărăturile pentru sărbători. Oraşul şi regiunea din jur fuseseră devastate în ultimii ani de diferite tulburări care nu aveau legătură cu Boko Haram. Fenomenul fusese deseori descris ca violenţă religioasă pentru că îi implica pe creştini şi pe musulmani, deşi disputele erau, de fapt, de natură etnică, fiind provocate de luptele locale pentru obţinerea puterii, de disputele pentru pământ sau de furturile de vite. În urma violenţelor, unii localnici fuseseră împuşcaţi sau măcelăriţi cu macetele şi mai multe case fuseseră incendiate, ceea ce declanşase o serie nesfârşită de atacuri şi răzbunări.

Cele mai recente evenimente grave din regiune avuseseră loc la începutul anului, în ianuarie 2010, dar şi în martie, rezultatul fiind că sute de oameni muriseră.10 Violenţele din Ajunul Crăciunului aveau, însă, să implice folosirea explozivilor.

Şapte bombe, plasate în locuri diferite, au explodat în oraş, inclusiv într-o piaţă aglomerată în care oamenii îşi făceau cumpărăturile pentru Crăciun, omorând cel puţin 32 de oameni.11 în aceeaşi seară, în Maiduguri, la sute de kilometri distanţă, extremiştii au atacat trei biserici şi au

omorât şase oameni. În zilele următoare, în Jos, unde până şi cea mai mică scânteie putea provoca tensiuni etnice, a izbucnit o rebeliune în care au murit zeci de oameni. Nu a fost clar dacă atacurile din cele două oraşe fuseseră plănuite împreună, dar simplul fapt că au avut loc era cât se poate de grav. Bombele nu mai fuseseră folosite niciodată în Jos şi bisericile nu mai fuseseră niciodată ţinte ale unor atacuri.

Pe 28 decembrie a apărut o declaraţie pe un site despre care se presupunea că aparţine Boko Haram, în care mişcarea revendica atât exploziile din Jos, cât şi atacurile din bisericile din Maiduguri. A fost postată şi o filmare cu un bărbat despre care se credea că ar fi fost Abubakar Shekau, noul lider al Boko Haram, care preciza că atacurile făceau parte dintr-un „război religios”. În înregistrare, acesta spunea:

Noi am condus atacul [...] din Jos. Noi suntem *Jamaatu Ahlus Sunnah Lid Daawati Wal Jihad* („Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad”), mişcare numită în mod maliţios Boko Haram. [...] Am aflat cu toţii despre crimele odioase cărora le-au căzut victime musulmani din diferite părţi ale Nigeriei. [...] Jos stă drept mărturie pentru uciderile odioase ale fraţilor noştri musulmani şi pentru răpirile femeilor şi copiilor noştri, despre care nu mai ştim nimic. [...] Mesajul meu pentru fraţii mei musulmani este să ştie că acest război este între musulmani şi necredincioşi. Este un război religios.12

Exploziile au marcat prima acţiune a grupului în afara nordului ţării, în cutia cu pulbere cunoscută drept „cordonul de mijloc”, aşa cum e numită zona centrală a Nigeriei, ameninţând astfel cu inflamarea tensiunilor etnice şi religioase care bântuiseră atât de multă vreme regiunea. Era exact tipul de provocare care îi îngrijorase pe aceia care se temeau că Nigeria ar fi putut fi din nou

victima unui război intern, aşa cum se întâmplase în urmă cu mai bine de 40 de ani. Nigeria ignorase mereu aceste preziceri apocaliptice, supravieţuind numeroaselor catastrofe căreia îi tot căzuse victimă şi rămânând unită, deşi această unire era fragilă. Cu toate acestea, escaladarea conflictului din cordonul de mijloc prezenta riscuri nebănuite.

La început, s-a manifestat un scepticism general legat de posibila legătură a Boko Haram cu atentatele din Jos. Dintr-un anumit punct de vedere, părea mai probabil ca aceia implicaţi în conflictul etnic din cordonul de mijloc să coordoneze asemenea atacuri în Jos, deşi aici bombele nu mai fuseseră folosite niciodată. Conflictul din zona cordonului de mijloc s-a agravat treptat în timp, trecându-se de la folosirea armelor rudimentare, cum ar fi bâtele şi săgeţile, la arme de foc, astfel încât folosirea bombelor într-o nouă etapă a violenţelor era, cu siguranţă, plauzibilă. Un alt factor cu adevărat important a fost apropierea alegerilor. De mult timp cei care deţineau puterea la nivel local se folosiseră de tensiunile din regiune şi alimentaseră violenţele pentru câştiguri politice. În ciuda acestor realităţi, cu cât trecea timpul şi Boko Haram era acuzată de mai multă violenţă în zona centrală a Nigeriei, cu atât mai adevărate păreau revendicările grupării.

Speculaţiile legate de atacurile din Jos aveau să fie întrerupte la scurt timp. Următoarea explozie avea să reprezinte o nouă escaladare a conflictului, însă nu din punctul de vedere al numărului victimelor sau al amplorii atacului, ci al locului unde se produsese, căci avusese loc în Abuja, capitala ţării, în noaptea ajunului Anului Nou, în timp ce mulţimile de oameni se adunau în zona cunoscută drept Cazarma Abacha, unde existau o piaţă în aer liber şi un bar. Deşi se afla aproape de cazarmă, era un loc popular printre civili, asemenea altor locuri din Nigeria

unde oamenii se duceau să se relaxeze, să bea bere Star şi Gulder şi să mănânce peşte la grătar sub cerul liber. Bombele au explodat la începutul serii, omorând cel puţin patru oameni şi rănind alţi doisprezece.13 Preşedintele Nigeriei a vorbit despre explozii după slujba de la biserică de a doua zi, referindu-se la aceia care se făcuseră vinovaţi de aceste acte ca la nişte „criminali" controlaţi de „demoni" şi folosind un vocabular inspirat de Biblie pentru a descrie problemele cu care se confrunta ţara. Părea că face aluzie la anumite legături politice, având în vedere apropierea alegerilor şi ţinând cont de faptul că politicienii din nord se opuneau candidaturii sale, însă remarcile au fost prea vagi pentru a fi interpretate astfel. Goodluck Jonathan a spus:

Unii spun că sunt politicieni, alţii că sunt fanatici religioşi, însă pentru mine sunt, pur şi simplu, nişte criminali. Ei sunt aceia de care se folosesc în prezent demonii şi nu doar în Nigeria. Dacă aţi avut vreme să urmăriţi ştirile de la Al Jazeera sau GNN, aţi văzut că terorismul se împânzeşte peste tot în lume. Astăzi există două lucruri importante care pot fi observate în lume. Mai întâi, dezvoltarea tehnologică. Ţările, naţiunile se dezvoltă din punct de vedere tehnologic.

Cel de-al doilea este terorismul care trage înapoi aceste ţări.

Însă le spun tuturor nigerienilor să fie calmi şi liniştiţi. Dacă vă uitaţi la călătoria evreilor spre ţara promisă, veţi vedea că este una plină de dificultăţi. Unii dintre ei au murit pe drum. […] Aceste explozii sunt obstacole în drumul nostru, însă Domnul va avea grijă de noi. Nu vor putea opri Nigeria să ajungă la liman. […] Dumnezeu ne va ajuta, astfel încât noi, ca popor, să ajungem la inima problemei. îi îndemn pe creştini să continue să se roage ca unii dintre aceşti oameni să-şi mărturisească faptele în faţa nigerienilor, astfel încât, la

timpul potrivit, să ne spună că ei au fost în spatele acestor acţiuni. Însă, pentru moment, forţele de securitate se ocupă de această problemă şi membrii lor vor descâlci toate aspectele acestei situaţii.14

* * *

Campania electorală a continuat. În ciuda faptului că spusese cu ceva vreme în urmă că este posibil să nu mai candideze, lăsând astfel deschisă posibilitatea ca nordul să recâştige preşedinţia, în final, Goodluck Jonathan şi-a anunţat candidatura, având o susţinere puternică din partea aliaţilor săi politici din sud. Acest anunţ a produs o ruptură în interiorul Partidului Democratic al Poporului, politicienii din nord plănuind să câştige alegerile primare şi să nu îi permită lui Jonathan să candideze pentru poziţia pe care o ocupa în acel moment. Cei mai importanţi politicieni din nord şi-au anunţat candidatura, inclusiv fostul dictator militar Ibrahim Babangida, cel supranumit „Maradona" sau „geniul răului" din politica nigeriană. Marea majoritate a nigerienilor, mai ales cei din sud-vest, îşi aduceau aminte de Babangida, care rămăsese o persoană influentă în ciuda faptului că nu mai ocupa poziţia supremă din 1993, pentru că anulase alegerile din 1993. După anunţul candidaturii lui Babangida, în Abuja au apărut afişe pe care scria „12 iunie 1993" pentru a le aminti tuturor de anularea votului. Printre ceilalţi politicieni din nord care şi-au anunţat candidatura la alegerile primare din cadrul Partidului Democrat al Poporului se număra Atiku Abubakar, vicepreşedinte în timpul mandatului lui Obasanjo, fost şef al serviciilor vamale, om bogat, cu afaceri diverse, de la telecomunicaţii la petrol, apoi Aliyu Gusau, fost consilier pe probleme de securitate naţională şi expert în domeniul serviciilor de informaţii, cunoscut pentru numeroasele sale legături şi pentru influenţa pe care o exercita din umbră, şi Bukola Saraki, pe atunci guvernator al statului Kwara, descendent

dintr-o familie influentă.

Campania pentru nominalizare a constat, în mare parte, dintr-o serie de negocieri, ca să nu amintim şi de una de… distribuire de plicuri cu bani pe măsură ce alegerile primare din 12 ianuarie se apropiau.15 într-un final, partidul a trebuit să decidă dacă avea să menţină ceea ce numiseră „conducere zonală”, o strategie care permitea preşedinţiei să alterneze între nord şi sud la fiecare două mandate, sau dacă era gata să renunţe la această tradiţie şi să îl nominalizeze pe Goodluck Jonathan. Pe măsură ce treceau săptămânile, a devenit din ce în ce mai clar că echipa lui Jonathan reuşea să câştige un oarecare sprijin pentru ideea lui că ţara avea să profite de pe urma renunţării la „conducerea zonală”, că un asemenea acord de împărţire a puterii nu mai era necesar pentru a ţine laolaltă această ţară mare şi complexă, că aceasta depăşise stadiul politicii care se baza pe criterii etnice.

Pentru electorat, Jonathan părea să reprezinte o oarecare speranţă, fapt de-a dreptul ironic, dacă ţinem cont de firea lui apatică. Ascensiunea sa neverosimilă şi conduita lui calmă au creat impresia că putea fi diferit de politicienii care dominaseră

Nigeria şi care îşi însuşiseră o bună parte din fondurile ţării în decursul timpului. Consilierii care i-au condus campania au sesizat acest fapt şi au încercat să profite de pe urma lui, folosind pagina de Facebook a lui Jonathan pentru a-i anunţa candidatura şi, apoi, fiecare ocazie pentru a aminti tuturor de originile sale modeste. În ciuda discursurilor sale, uneori stângace, şi acuzaţiilor adversarilor săi cum că era slab pregătit, mulţi dintre locuitorii ţării păreau să fi ajuns la concluzia că încercaseră cu oameni cu mână de fier, cu militari şi negociatori abili, însă fuseseră mai mereu dezamăgiţi. Probabil că era vremea pentru o schimbare.

Între timp, pe măsură ce acest sentiment se răspândea în rândul alegătorilor, liderii din nord care îşi anunţaseră candidatura şi alţi politicieni de vază din zonă au continuat dezbaterile despre ce era de făcut. Toţi candidaţii principali ai PDP din nord au fost de acord, în final, să adopte o strategie unică, deşi fiecare dintre ei îşi avea propriile motive pentru a o face.

Ibrahim Babangida, Aliyu Gusau şi Bukola Saraki au anunţat că vor renunţa la propriile candidaturi în favoarea unui candidat unic din nord, Atiku Abubakar, creând premisele unei confruntări între acesta şi preşedintele în funcţie la alegerile primare, unde mii de delegaţi aveau să se adune în Eagle Square din capitală şi să îşi introducă votul în nişte urne transparente în direct, la televiziunea naţională. Voturile lor aveau să fie apoi numărate cu voce tare în faţa camerelor de luat vederi, proces care nu avea să se termine înainte de primele ore ale dimineţii următoare. Pe măsura desfăşurării numărătorii voturilor, devenea clar că Goodluck Jonathan reuşise să îşi asigure susţinerea majorităţii delegaţilor şi că domina alegerile primare.

Dintr-un anumit punct de vedere, era un eveniment istoric pentru Nigeria. PDP renunţase la politica sa de rotaţie a conducerii şi nominalizase un politician din sud într-un moment când ar fi fost rândul nordului. În plus, Jonathan putea deveni primul preşedinte ales al ţării care provenea din regiunea producătoare de petrol, dar atât de săracă a Deltei Nigerului. Mai mult decât atât, din moment ce era de etnie ijaw, ar fi devenit primul preşedinte care nu ar fi aparţinut unuia dintre grupurile etnice cele mai importante: yoruba, hausa, peul şi ibo (igbo). Cu toate acestea, traseul lui nu era încă stabilit. Alegerile generale se apropiau şi reprezentau o potenţială provocare majoră pentru câştigarea preşedinţiei de către PDP, partidul care controlase viaţa politică după 1999, când luase sfârşit

conducerea militară a Nigeriei. Principalul contracandidat, fostul dictator militar Muhammadu Buhari, era din nord şi avea un important sprijin popular, care se baza, în mare parte, pe impresia multora că era ferm în privinţa eradicării corupţiei, deşi regimul său din anii 1980 fusese acuzat de tot felul de abuzuri ale drepturilor de bază ale populaţiei.

Pe măsură ce se apropia data alegerilor, devenea clar că se acorda o atenţie specială pregătirilor necesare, toată lumea întrebându-se dacă de data aceasta alegerile aveau să fie corecte sau nu. Multe speranţe erau îndreptate spre profesorul universitar care conducea comisia electorală, Attahiru Jega, un intelectual respectat, considerat a fi un personaj independent. Alegerile prezidenţiale aveau să reprezinte al doilea din cele trei scrutine organizate în trei săptămâni, cele parlamentare fiind programate pe 2 aprilie, cele prezidenţiale, pe 9 aprilie şi cele pentru desemnarea guvernatorilor statelor, pe 16 aprilie. Avea să fie un maraton plin de incertitudini, dominat de sentimente contradictorii, de speranţă şi îngrijorare. Avea, oare, Nigeria să facă alegeri înţelepte şi să se poziţioneze pe un curs firesc, în aşa fel, încât să îşi folosească la maximum potenţialul? Sau alegerile aveau să fie dominate tot de haos şi de violenţă, ca multe altele din trecut? în timpul procesului de înregistrare a votanţilor care a avut loc în săptămânile de dinaintea alegerilor, ambele scenarii păreau posibile. Tinerii cinstiţi, implicaţi în procesul electoral cu intenţia de a vedea cum ţara lor progresează, încercau plini de hotărâre să inventarieze uriaşa populaţie a Nigeriei în sistemul de înregistrare electronic. Dar, în acelaşi timp, centrele de înregistrare nu aveau curent electric şi, uneori, aceia care lucrau acolo erau obligaţi să împrumute sau să închirieze generatoare electrice de la localnici. Atunci când nu găseau nici generatoare, existau întârzieri mari şi mulţimile de oameni care aşteptau să se

înregistreze pe liste deveneau din ce în ce iţiai nemulţumite. Totuşi, în ciuda tuturor obstacolelor, comisia electorală a anunţat, la încheierea procesului, înregistrarea a 73.500.000 de oameni. Existau, aşadar, motive bine întemeiate pentru a avea încredere în progresul care se datora perseverenţei «dovedite atât de angajaţii din centrele de înscriere, cât şi de alegători.

Totuşi, încă din prima zi de vot, Attahiru Jega s-a confruntat cu probleme. La câteva ore de la începerea alegerilor parlamentare, a fost nevoit să apară la televiziunea naţională şi să anunţe ceea ce în multe ţări ar fi fost de neconceput: întrerupea procesul electoral. În plus, îl amâna cu o săptămână, din cauză că voturile nu ajunseseră într-un număr important de localităţi din toată ţara. Zvonurile şi explicaţiile oficiale legate de motivul pentru care materialele nu ajunseseră în secţiile de votare oscilau între sabotaj şi o simplă eroare a contractorului. Oricare ar fi fost explicaţia reală, Nigeria începuse cu stângul organizarea unor alegeri corecte şi Jega s-a văzut nevoit să se redreseze repede, pe măsură ce întreaga ţară devenea din ce în ce mai nerăbdătoare. La început, a existat o reacţie negativă împotriva sa, mulţi oameni punând în discuţie felul în care permisese apariţia unei greşeli atât de grave. Însă, pe măsură ce trecea furia şi mulţi dintre criticii lui Jega înţelegeau că el se afla în faţa unei sarcini aproape imposibile, acesta a început să se bucure din nou de susţinerea oamenilor. Observatorii independenţi şi grupurile care luptau împotriva corupţiei şi-au exprimat încrederea în el şi au fost de părere că luase decizia bună, că un scrutin care se desfăşura în acele condiţii discutabile nu putea să fie liber şi corect.

Totuşi, săptămâna care a urmat avea să aducă veşti şi mai proaste. Violenţele produse de Boko Haram, ignorate atât de mult timp, au lovit exact în locul care reprezenta speranţa acestor alegeri. În oraşul Suleija, aflat la

aproximativ 70 km de Abuja, în centrul ţării, departe de agitaţia din nord-est, a explodat o bombă în timp ce angajaţii din secţiile de votare se întâlneau în biroul electoral în noaptea dinaintea alegerilor. Printre ei erau tineri absolvenţi de universitate din National Youth Service Corps. Au murit 13 oameni şi au fost zeci de răniţi.16 Gruparea Boko Haram a fost acuzată de atentat, forţele de securitate spunând ceva mai târziu că răspunzătoare ar fi fost, de fapt, o celulă locală a grupului.

Cu toate acestea, scrutinul parlamentar s-a desfăşurat aşa cum fusese programat, cu excepţia oraşului Suleija, unde a fost amânat. În ziua alegerilor, în Maiduguri au mai fost comise două alte atentate cu bombă, mai puţin grave, însă exista, în general, un sentiment de progres, locuitorii ţării venind la secţiile de votare pentru a-şi exercita dreptul la vot.

Evenimentul principal era însă reprezentat de alegerile prezidenţiale din săptămâna următoare şi, din multe puncte de vedere, desfăşurarea votului era considerată la fel de importantă ca rezultatele finale. În ultimele luni, guvernul lui Goodluck Jonathan promisese alegeri libere şi echitabile, iar diplomaţii occidentali şi asociaţiile care militau pentru buna guvernare a ţării le ceruseră liderilor ţării să îşi ţină promisiunea. Organizarea unui scrutin corect ar fi reprezentat o mare realizare pentru Nigeria şi ar fi putut servi drept exemplu pentru alte naţiuni africane, având în vedere rolul important pe care îl juca în calitate de ţara cea mai populată de pe întregul-continent.

Ziua alegerilor a debutat fără incidente în marea majoritate a secţiilor de votare din ţară, însă atacurile violente organizate de Boko Haram aveau să lovească din nou nordul ţării. Au avut loc două explozii în Maiduguri, una dintre ele în noaptea dinaintea alegerilor, şi încă una în oraşul Kaduna. S-a spus că numărul victimelor fusese

minim. Din păcate, ţara ajunsese să se aştepte la astfel de incidente, aşa că exploziile nu au influenţat în niciun fel desfăşurarea alegerilor din Nigeria. Au mai avut loc şi alte evenimente violente izolate, precum şi unele nereguli, însă pe parcursul zilei au apărut multe semne pozitive. Grupurile de observatori locali i-au motivat pe tinerii nigerieni care şi-au folosit telefoanele mobile şi care au intrat pe reţelele de socializare pentru a înregistra şi transmite mai departe ceea ce vedeau. Nigerienii păreau hotărâţi să îşi exprime părerea, aşteptând în linişte la cozi pentru a-şi exercita dreptul de vot. După închiderea urnelor şi după începerea numărării voturilor, nu puteai să nu te simţi încurajat de scenele care aveau loc: nigerienii nu plecaseră acasă şi stăteau pe loc, uneori în ploaie, înregistrând procesul de numărare a voturilor cu telefoanele mobile. Asta nu a însemnat însă că nu au mai apărut probleme. Au fost destule. S-au înregistrat cazuri în care au votat minori, altele de intimidare şi violenţă, ca să nu mai vorbim de acuzaţiile cum că în anumite zone rezultatele fuseseră manipulate. Ce se întâmpla cu urnele după ce erau duse în centrele speciale era o altă problemă şi unii dintre observatori au ridicat numeroase semne de întrebare legate de acest fapt.17 însă, în ciuda acestor aspecte, exista sentimentul că fuseseră mult mai puţine nereguli în comparaţie cu anii din urmă. Rezultatul a fost că ziua alegerilor a adus cu sine un sentiment pozitiv pentru mulţi oameni care simţeau că, în sfârşit, după ani de alegeri haotice, violente şi lipsite de corectitudine, Nigeria făcuse un pas important către adevărata democraţie.

Din păcate, atmosfera pozitivă nu avea să dureze prea mult. A doua zi dimineaţă, pe măsură ce apăreau primele rezultate, putea fi detectată o tendinţă destul de periculoasă. Cifrele iniţiale dezvăluiau o diferenţă majoră între electoratul din nord şi cel din sud. După anunţarea

rezultatelor parţiale, care îl dădeau învingător pe Goodluck Jonathan, şi cu o majoritate apreciabilă, încă, au izbucnit violenţele. Primele revolte au apărut în diferite zone din nordul ţării, cuprinzând, în final, 12 din cele 36 de state nigeriene. Lucrurile au scăpat complet de sub control, comunităţile mobilizându-se una pe cealaltă. Mulţimile i-au vizat pe politicienii din nord despre care credeau că se hotărâseră să coopereze cu Jonathan şi cu aliaţii săi. În oraşul Kano, mulţimile au oprit maşinile, căutând locuitori din sud şi creştini şi, în acelaşi timp, au pornit lupte de stradă împotriva poliţiei. Au invadat casa luxoasă a fostului purtător de cuvânt al Camerei Reprezentanţilor, jefuind-o. Cele mai grave violenţe au avut loc în sudul statului Kaduna, parte din cordonul de mijloc dintre nord şi sud, unde comunităţile de creştini i-au atacat pe locuitorii musulmani, arzându-le casele, măcelărindu-i cu macetele sau împuşcându-i. În încercarea de găsi cuvintele potrivite pentru a descrie ce se întâmplase acolo, un oficial mi-a spus: „Nu aş vrea să folosesc termenul de masacru, dar, […] în unele cazuri, a fost de-a dreptul îngrozitor”, în ciuda reticenţei de a folosi cuvântul, ceea ce s-a întâmplat în comunităţile Zonkwa şi Kafanchan din sudul statului Kaduna poate fi descris, cu siguranţă, drept un masacru. În decursul a trei zile, aproximativ 800 de oameni au fost ucişi în violenţele din nord, marea lor majoritate în statul Kaduna. Au existat, totodată, nu mai puţin de 65.000 de refugiaţi.18

În luna următoare, am vizitat oraşul Kaduna, capitala statului, aflată spre nord, unde mii de oameni locuiau încă într-o tabără de refugiaţi. O femeie de 67 de ani din Zonkwa, Talie Musa, mi-a povestit cum se ascunsese în casa unui vecin şi cum fusese ucis soţul ei: „El mi-a spus că, orice s-ar întâmpla, noi să nu ieşim afară şi să aşteptăm în linişte. Nu am ştiut atunci că astfel îşi lua rămas-bun de la noi”. Femeia a părut că îşi pierde cunoştinţa şi s-a

retras, refuzând să-mi mai spună ceva. Alţii din tabăra de refugiaţi mi-au vorbit despre oameni arşi de vii, măcelăriţi sau împuşcaţi. Un bărbat mi-a declarat că reuşise să scape ascunzându-se într-un puţ.

Au fost avansate diferite teorii legate de motivul pentru care se manifestaseră violenţele şi de acela care le declanşase. Unii au spus că de vină ar fi fost zvonurile conform cărora rezultatele alegerilor fuseseră falsificate, alţii, că primul incident fusese rezultatul unei simple dispute pentru bani, căci agenţii partidului de guvernământ nu-i mai plătiseră pe bătăuşii din cartiere care îi ajutaseră să câştige voturi. Oricare ar fi fost cauza iniţială, situaţia degenerase şi devenise expresia unei frustrări generale la mai multe niveluri: furie din cauza corupţiei, pierderea preşedinţiei de către cei din nord, dispute locale latente şi multe altele. Se dovedise din nou că Nigeria era o ţară fragmentată de diviziuni adânci, profunde, iar revoltele le amintiseră tuturor că era nevoie ca cineva, oricine, să oprească violenţele înainte de a nu fi prea târziu. Goodluck Jonathan a apărut la televiziunea naţională şi a făcut o comparaţie înfricoşătoare. Evocând războiul cu republica secesionistă Biafra care avusese loc cu mai bine de patru decenii în urmă, preşedintele a declarat: „Mai mult decât orice, aceste acte de barbarie amintesc de evenimentele care au aruncat ţara noastră într-un nefericit război civil care a durat treizeci de luni”.

În momentul când a ţinut acel discurs, calmul se reinstala şi o forţă militară importantă ajuta la restaurarea ordinii, însă tensiunile care cauzaseră revoltele nu dispăruseră. Jonathan şi-a depus jurământul şi şi-a început primul mandat ca preşedinte într-o perioadă marcată de adânci suferinţe şi resentimente în mare parte în zona de nord a ţării. Deşi observatorii independenţi au constatat că alegerile reprezentaseră un pas înainte în comparaţie cu acelea din anii trecuţi, în ciuda unor incidente destul de

grave, şi deşi erau de acord că Jonathan era câştigătorul legitim, mulţi locuitori din nord simţeau că voturile lor fuseseră furate. Unii membri ai universităţilor şi unii politicieni din nord au declarat că observau deja semnele care prevesteau începerea unui război între clase, din moment ce insurgenţii din oraşe precum Kano îi atacaseră nu doar pe aceia pe care îi identificau drept adversarii lor politici, ci şi pe aceia pe care îi considerau doar bogaţi sau corupţi. Tanko Yakasai, un veteran al politicii din nord şi o persoană cu multe relaţii, mi-a spus în livingul casei sale din Kano că se temea de o adevărată revoltă a maselor în cazul în care nu se făcea nimic în privinţa sărăciei şi a şomajului. „Oamenii îmi vor distruge casa. Tinerii şomeri îşi vor vărsa furia fără să le pese de consecinţe şi îi vor ataca pe toţi aceia care par să fie oameni cu stare”.

Revolta nu a fost cauzată de insurecţia Boko Haram, însă a subliniat, o dată în plus, insecuritatea cu care se confrunta un preşedinte lipsit de experienţă şi ţara pe care ajunsese să o conducă printr-o serie de evenimente norocoase. După jurământul din Eagle Square din Abuja, zonă care fusese transformată într-o zonă de maximă securitate, la mai bine de o lună de la rebeliune, proaspătului preşedinte avea să i se reamintească situaţia în care se afla. În orele de după intrarea sa în funcţie, au explodat bombe în patru oraşe diferite, înregistrându-se în jur de 20 de morţi. Bănuielile tuturor s-au îndreptat, din nou, spre Boko Haram.19

* * *

Înainte de 2011 exista un refren foarte des întâlnit: nigerienii nu s-ar arunca în aer pentru niciun motiv. Erau prea individualişti. Ţara părea uneori a fi un loc brutal şi crud, de tipul „fiecare pentru el însuşi”, un loc în care pentru milioanele de locuitori care trăiau într-o sărăcie cruntă nu prea existau multe şanse, ca să nu spunem că acestea erau, pur şi simplu, inexistente. Aparent,

preşedintele Jonathan subscrisese şi el la o versiune a acestui punct de vedere. În februarie 2010, în timpul vizitei sale în Nigeria, fostul preşedinte american George W. Bush şi fostul secretar de stat Condoleezza Rice se întâlniseră cu Jonathan, o parte din discuţie axându-se pe cazul aşa-numitului „terorist în chiloţi", un nigerian pe numele său Umăr Farouk Abdulmutallab şi pe încercarea lui de a detona o bombă în ziua de Crăciun, cu două luni mai devreme, când ascunsese o cantitate de exploziv în lenjeria intimă şi se urcase la bordul unui avion cu destinaţia Detroit. Cazul îi şocase pe nigerieni, însă Abdulmutallab călătorise în Yemen şi se credea că fusese recrutat de al-Qaida din Peninsula Arabică, aşa că mulţi oameni îl priveau ca pe o anomalie.

O telegramă diplomatică americană care descria întâlnirea cu Jonathan, pe atunci preşedinte interimar, preciza:

Jonathan a glumit, spunând că „nigerienii nu vor să moară" şi că atentatorii sinucigaşi ca Abdulmutallab reprezentau „elemente străine ţării", provenite din alte ţări. El a mai precizat că majoritatea extremiştilor de după 11 septembrie 2001 nu proveneau din medii dezavantajate din punct de vedere economic şi că „locuiseră în cele mai bune oraşe din lume", însă fuseseră influenţaţi negativ în timp ce trăiau acolo.20

Analiza ignora frustrarea profundă, disperarea şi lipsa de speranţă din rândul tinerilor din ţara lui, ca să nu mai vorbim de credinţele religioase fervente ale nigerienilor. Această frustrare, dublată de şansa ca familiile să beneficieze de ajutor financiar după moartea sinucigaşului şi de promisiunea unei vieţi mai bune prin intermediul martiriului, se dovediseră ingredientele unei reţete a dezastrului în Nigeria şi în multe alte locuri din lume.21

Multe s-au schimbat în 2011, când explozivii

artizanali, primitivi şi luptele cu arme de foc au făcut loc unei noi realităţi terifiante cu care autorităţile nigeriene nu erau pregătite să se confrunte. Insurgenţii au început să folosească arme noi şi strategii complexe, alegându-şi ţinte menite să aţâţe intenţionat tensiunile etnice şi religioase. Au existat chiar semnale că o nouă facţiune ieşea la suprafaţă, una care era formată inclusiv din luptători care aveau legături cu ramura al-Qaida din nordul Africii care încercau să imite grupuri jihadiste din străinătate. Cu toate acestea, cel mai rău a fost că Boko Haram a început să folosească atentatori sinucigaşi, care au generat efecte devastatoare.

O primă întrezărire a ceea ce avea să se întâmple a putut fi observată în iunie 2011. În fotografiile şi filmările distribuite mai târziu ziariştilor de pretinşi membri ai Boko Haram şi postate pe un site care a fost mai apoi închis, un bărbat care zâmbea în timp ce ţinea în mână un kalaşnikov făcea cu mână de la volanul unei maşini. A fost identificat ca fiind Muhammad Manga, de 35 de ani, tatăl a cinci copii, care fusese unul dintre discipolii lui Muhammad Yusuf, pe când liderul Boko Haram se mai afla încă în viaţă.22 După spusele celor care au distribuit imaginile, el a fost şi primul atentator sinucigaş din Nigeria, iar imaginile care arătau cum îşi lua rămas-bun fuseseră filmate înainte de atac.

Pe 16 iunie 2011, Manga a condus maşina în incinta sediului poliţiei, în urma unui convoi în care se găsea şi şeful poliţiei naţionale de atunci, Hafiz Ringim. Era spre prânz, în jurul orei 11, clădirea era plină, iar parcarea, aglomerată. Se spune că un poliţist ar fi interceptat maşina lui Manga şi ar fi îndrumat-o spre o anumită zonă a parcării pentru a o inspecta.23 Explozia a avut loc în acea zonă, omorându-l pe Manga, pe ofiţerul de poliţie şi cel puţin încă o altă persoană, distrugând şiruri întregi de maşini şi producând un incendiu în parcare. Convoiul

şefului poliţiei nu a avut de suferit şi nu a fost clar de ce atacatorul nu a încercat să ajungă în apropierea clădirii şi nici dacă nu cumva bomba se declanşase prematur. Au existat şi afirmaţii cum că atentatorul ar fi încercat să iasă din maşină înaintea exploziei, ceea ce a dat naştere anumitor întrebări legate de faptul că era posibil ca atentatul să nu fi fost gândit ca un atac sinucigaş. Totuşi, o primă declaraţie a poliţiei a numit incidentul „atac sinucigaş, primul de acest fel din istoria Nigeriei”, şi de atunci, în general, a fost interpretat ca atare.

Un mesaj fusese transmis. Părea că Boko Haram era gata să se folosească de atentatori sinucigaşi şi că unul dintre „martiri” aproape că reuşise să arunce în aer sediul poliţiei nigeriene şi să-l omoare pe şeful poliţiei. Un bărbat care pretindea că este purtătorul de cuvânt al Boko Haram a declarat că grupul era gata să trimită încă şi mai mulţi atentatori sinucigaşi şi că explozivii fuseseră aduşi din străinătate, ceea ce era posibil, deşi bombele produse local, chiar şi acelea puternice, nu necesitau cine ştie ce expertiză, iar în Nigeria se poate face rost, nu foarte greu, de explozivi. Într-un text scris de un ziarist nigerian, Ahmad Salkida, cunoscut ca având surse în interiorul Boko Haram, purtătorul de cuvânt care s-a prezentat a fi Abu Zaid a spus că Manga a fost un fel de cărăuş pentru Boko Haram pe vremea când Yusuf era încă în viaţă, călătorind în ţara vecină, Benin, dar şi în Dubai, şi ajutând la „procurarea armelor”. Nu este clar dacă Zaid a vrut să spună sau nu că achiziţionase arme din acele ţări.

În articolul său, Salkida precizează că:

Abu Zaid a afirmat pentru publicaţia noastră că Manga a lăsat prin testament suma de peste 4.000.000 de naira [24.000 de dolari] celor două fiice şi trei fii şi i-a îndemnat pe credincioşi să-şi sacrificevieţilepenturăllah. Grupareaaspus că toate acestea se văd şi în ultimele imagini cu Manga, despre care se crede că au fost filmate

într-o tabără din statul Borno.24

Extremiştii ameninţau acum cu mutarea luptei direct în inima statului nigerian. Cu toate acestea, răspunsul autorităţilor s-a încadrat în mare parte în acelaşi tipar care devenise familiar şi frustrant: condamnare, promisiuni deşarte despre aducerea în faţa justiţiei a responsabililor şi… cam atât. În zilele care au urmat atacului, Goodluck Jonathan a dat o declaraţie similară cu altele ale guvernului. Preşedintele a declarat că „explozia a fost un act terorist care se încadra în tendinţele globale, însă a dat asigurări că guvernul său făcea toţi paşii necesari pentru a asigura securitatea tuturor nigerienilor, adăugând că niciun incident nu trebuie trecut cu vederea, oricare ar fi împrejurările sau locul în care ar avea loc”. 25

Două săptămâni mai târziu, un atentator sinucigaş a încercat că între cu maşina în sediul poliţiei din Maiduguri, în nord-estul ţării, în timpul recrutării, în timp ce în zonă se aflau 1.500 de tineri. A fost oprit cu forţa, poliţiştii împuşcându-l înainte să poată declanşa bomba, în timp ce se afla la volanul maşinii cu care voia să intre în incintă.26

Atacul asupra clădirii ONU din Abuja a avut loc peste mai puţin de două săptămâni, transformând pe loc imaginea Boko Haram, văzută acum ca o nouă ameninţare periculoasă, cu obiective neclare. A arătat cât de meticulos devenise procesul de pregătire a atentatelor de către extremişti, dar şi că aceştia aveau abilităţi reale de a confecţiona bombe artizanale. O sursă care a văzut filmul cu înregistrarea atacului asupra clădirii ONU de pe camerele de supraveghere a spus că se părea că atacatorii studiaseră amănunţit locul din moment ce atacatorul sinucigaş ştiuse că trebuie să folosească poarta de ieşire, care era mai puţin păzită decât intrarea. O investigaţie făcută de o echipă din care făceau parte inclusiv agenţi FBI din Statele Unite a descoperit că bomba fusese fabricată ca o „încărcătură concentrată”, intensificându-se

astfel forţa exploziei şi că au fost folosite 125 de kilograme de exploziv, conform agenţiei de ştiri Reuters, ai cărei jurnalişti au văzut o copie a raportului secret. A fost făcută cu TATP şi PETN[70], substanţe utilizate atât în scop militar, cât şi comercial, folosite cu regularitate de extremiştii din toată lumea în diferite atacuri.27

Serviciile de informaţii nigeriene l-au indicat pe Mamman Nur drept creier al operaţiunii, un bărbat care, după unele surse, în perioada revoltei din 2009, era al treilea în ierarhia Boko Haram, după Muhammad Yusuf şi Abubakar Shekau. Naţionalitatea sa stârnise multe speculaţii, unii pretinzând că ar fi fost din Ciad, sau că se născuse în Maiduguri din părinţi veniţi din Ciad, alţii că ar fi fost din Camerun. Se credea că se număra printre personajele cheie ale grupării Boko Haram care formaseră legături cu AQIM şi al-Shebab, căci se întorsese recent din Somalia, chiar înainte de atacul asupra sediului Naţiunilor Unite.28

Autorităţile nigeriene au spus că primiseră informaţii cu şase zile înainte de atentat cum că „elemente din Boko Haram aveau misiunea de a ataca o ţintă neidentificată din Abuja" şi că arestaseră deja doi suspecţi pe 21 august, pe numele lor Babagana Ismail Kwaljima şi Babagana Mali. Totuşi, niciun oficial nu a suflat o vorbă despre motivul pentru care forţele de ordine nu fuseseră capabile să prevină atacul.29

Vinod Alkari, oficialul UNICEF care se aflase în clădirea ONU în momentul exploziei şi care încercase să ajute la salvarea altor oameni care rămăseseră blocaţi, s-a

---

70 Triacetone triperoxide (TATP, engl., „peroxidul de acetonă"), supranumit de teroriști și „mama lui Satan", este un exploziv artizanal care se obține relativ ușor (din apă, acetonă și acid sulfuric). Pentaerythritol te- tranitrate (PETN, engl., „tetranitratul de pentaeritritor), exploziv similar din punct de vedere al structurii chimice cu nitroglicerina, unul dintre cei mai puternici explozivi cunoscuți.

întrebat de ce nu fusese întărită paza clădirii ţinându-se cont de acele ameninţări, oricât de neclare ar fi fost ele. Alkari a spus că, în timpul şedinţelor pe teme de securitate purtate în cadrul ONU la care el, unul, participase în decursul vremii, se discutaseră şi informaţiile venite de la guvernul nigerian care indicau că era posibil ca teroriştii să pregătească atacuri împotriva unor ţinte importante. Nu ştia să se fi luat măsuri la faţa locului pentru a se preveni o asemenea posibilitate. Oficialii ONU din Abuja nu au răspuns solicitărilor mele de a discuta despre atac, şi un purtător de cuvânt al biroului secretarului general din New York a refuzat să comenteze măsurile de securitate care se luaseră sau nu în Abuja.

Boko Haram a revendicat atacul. În înregistrarea video cu presupusul atacator „martir”, un mesaj înregistrat, presupus a fi de la Shekau, se auzea în timp ce era arătată poza conducătorului teroriştilor, cu barba-i bine-cunoscută şi purtând un *keffiyeh*[71] cu roşu şi alb şi o mantie albă. Un kalaşnikov al cărui încărcător era înfăşurat cu bandă adezivă era sprijinit de un perete din spatele lui. Vocea spunea că unul dintre obiectivele principale ale grupului era instituirea legii *sharia* şi că simpatizanţii Boko Haram trebuiau să fie gata să moară pentru asta:

Fraţii mei musulmani, ar trebui să fiţi fericiţi după acest incident din Abuja, care s-a desfăşurat într-un loc de adunare al răului din întreaga lume, sub denumirea de Organizaţia Naţiunilor Unite. Pedeapsa lui Allah fie asupra lor! mai bine s-ar numi acel loc Organizaţia Prostiilor Unite, aşa cum l-am tot numit încă dinainte de a porni acest război, pentru că este centrul comploturilor iudeo-creştine. Fraţii mei musulmani, ar trebui să-i urmaţi lui

71 Cuvânt provenit din ar. kufiya, „din [oraşul] Kufa”, acoperământ pentru cap purtat de bărbaţii arabi, un pătrat de pânză care se împătureşte şi se înfăşoară în diverse moduri.

Allah. În foarte multe locuri din Coran Allah le-a interzis musulmanilor să colaboreze cu evreii. Allah ne-a spus şi că fiecare musulman care se asociază cu evreii sau creştinii devine ca unul din aceştia […]. Simţim durere pentru ce se întâmplă cu noi an de an, lună de lună, în multe oraşe. De câţi ani sunt omorâţi fraţii noştri în diferite locuri, toată lumea ştiind că de vină sunt creştinii? în plus, moscheea noastră a fost demolată, fraţii noştri, ucişi, iar noi am fost alungaţi. A trebuit să plecăm din oraş. Acum ne-am ridicat la luptă şi am luat armele pentru a ne apăra pe noi şi religia noastră. Din cauza asta, sub pretextul luptei împotriva noastră, vă omoară pe toate fronturile. Oare câţi oameni au fost ucişi sub pretextul luptei împotriva noastră, a celor pe care ne-au numit membri ai Boko Haram? […]

Oamenii ar trebui să înţeleagă că noi nu umblăm după lucruri lumeşti. Principala noastră grijă este felul cum este condusă ţara în această democraţie, sub această constituţie care le oferă creştinilor şansa de a ne înjosi. Vrem să împlinim două ţeluri: unul este să căutăm ajutorul lui Allah pentru a instaura *sharia*, astfel încât musulmanii să îşi poată practica propria religie în pace, iar al doilea, chiar dacă nu vom reuşi în veci să îl ducem pe deplin la îndeplinire, este un ţel încă şi mai înalt: să dea Allah să murim cu toţii, să fim şterşi de pe faţa pământului, mai degrabă decât să trăim într-un loc unde legile Lui nu sunt respectate. Să nu fiţi mândri că ne ucideţi. Pentru noi, moartea este o sursă de mândrie. Noi căutăm martiriul.30

* * *

Când elicopterul a aterizat în Maiduguri, în septembrie 2011, avându-l la bord pe fostul preşedinte nigerian Olusegun Obasanjo, a existat un moment trecător de speranţă. Odată cu explozia din clădirea ONU, cu sutele de morţi din zona centrală şi din aceea de nord a Nigeriei şi cu violenţele care nu păreau să se mai oprească, a devenit clar pentru mulţi oameni că era necesară o formă

de negociere ca parte a încercării de a pune capăt insurecţiei. Acesta era motivul pentru care Obasanjo zburase în Maiduguri şi, după ce s-a întâlnit cu alţi organizatori la baza aeriană din oraşul care cunoscuse luni întregi de bombardamente şi lupte de stradă, ha însoţit la ruinele moscheii unde predicase odinioară Muhammad Yusuf. Fusese organizată o întâlnire în faţa unui public format din vreo 60 de persoane. În acest scop fusese întinsă o rogojină sub un copac, printre ruinele moscheii. După spusele unuia dintre organizatorii întâlnirii, activistul pentru drepturile omului Shehu Sâni, din zona de nord a ţării, publicul era format din rudele răposatului lider al Boko Haram şi din alţi oameni, identificaţi drept insurgenţi. Principalul vorbitor, în afara lui Obasanjo, a fost Babakura Fugu, cumnatul lui Yusuf şi fiul lui Baba Fugu Muhammad, bătrânul ucis de forţele de securitate la sfârşitul revoltei din 2009. În ciuda existenţei unei hotărâri judecătoreşti care dispusese plata unei sume de 600.000 de dolari americani drept compensaţie familiei Muhammad pentru moartea bătrânului, până în acel moment, guvernul nu făcuse plata.

Câţiva ani mai târziu, într-o după-amiază, la cafeneaua hotelului Hilton din Abuja unde avea a serie de întâlniri, Sâni mi-a spus:

Ne-am aşezat şi am avut un dialog sincer. Preşedintele Obasanjone-aspuscăelseafla acolo într-o misiunedepace, […] că el iubea mult pacea, că dorea ca aceste violenţe să se sfârşească şi că voia, totodată, să le asculte doleanţele. Atunci ei au venit cu o listă de crime, între ghilimele, comise de stat împotriva lor.

Oamenii i-au arătat fostului preşedinte fotografii cu presupuşi membri Boko Haram despre care spuneau că fuseseră ucişi de forţele de securitate în timpul confruntărilor din 2009, precum şi documente legate de procesul intentat guvernului. Sâni mi-a declarat:

Nu au cerut banii obţinuţi prin hotărâre judecătorească, însă au arătat că nici măcar preşedintele sau guvernul nu respectau, de fapt, o hotărâre laică a unei instanţe judecătoreşti laice. [Alte probleme pe care le-au ridicat au fost:] […] nevoia de a-i elibera pe unii membri ai grupării Boko Haram şi de a înceta invadarea caselor şi arestarea oamenilor, precum şi necesitatea găsirea unei soluţii pentru reconstruirea moscheii, a şcolilor şi a caselor […] demolate de agenţiile de securitate şi pentru a pune sfârşit hărţuirii soţiilor şi copiilor lor.

Întâlnirea a durat aproximativ patru ore, după spusele lui Sâni care mi-a explicat că încercase să îl aibă pe Obasanjo ca mediator din mai multe motive, printre care se număra şi acela că era un creştin din sud, mai puţin vulnerabil la acuzaţiile de „sponsorizare” a violenţei, acuzaţii care le fuseseră aduse unor politicieni din nord. Sâni a mai spus că l-a ales pe Obasanjo şi pentru că rămăsese un personaj extrem de influent în politica nigeriană şi putea vorbi direct cu preşedintele. În plus, Obasanjo şi Sâni se cunoşteau de pe vremea când fuseseră închişi în aceeaşi închisoare în timpul regimului lui Sani Abacha din anii 1990.

Obasanjo, a cărui prezenţă era impunătoare în comparaţie cu aceea a lui Jonathan, a acceptat documentele şi fotografiile care i-au fost înmânate şi le-a promis oamenilor din faţa sa că va vorbi cu preşedintele. Apoi alţi oameni au luat cuvântul, pe rând, inclusiv unii care, conform spuselor lui Sâni, „au spus în mod clar că nu vor înceta lupta până nu li se va face dreptate”. Fostul preşedinte i-a ascultat, însă le-a spus că violenţa se dovedise deja contraproductivă. Sâni a continuat:

Le-a tot spus să oprească omorurile, căci întreaga situaţie distrugea imaginea Nigeriei şi democraţia, că le-a ascultat doleanţele şi nu avea să lase lucrurile aşa cum erau. A adăugat că acea stare de fapt demoniza nordul în

ochii altora, că demoniza întreaga ţara, conferindu-i o reputaţie, proastă şi că acele crime trebuiau să înceteze.

Pe atunci au existat dubii, care mai există încă şi în prezent, legate de influenţa reală pe care o aveau persoanele cu care s-a întâlnit Obasanjo în gruparea Boko Haram, aceea care reapăruse după moartea lui Yusuf însă. Babakura Fugu era o rudă de-a lui Yusuf, însă nu era deloc limpede dacă mai avea legături cu gruparea sau nu. În orice caz, Sâni a spus că el credea, pe baza asigurărilor oferite chiar de cei care fuseseră prezenţi, că erau persoane care puteau exercita o oarecare influenţă în Boko Haram şi că puteau stabili, neîndoios, contacte cu Abubakarăhekau.

După întâlnire, Obasanjo şi Sâni s-au întors la Abuja. După spusele lui Sâni, Obasanjo s-a întâlnit personal cu protejatul său de odinioară, preşedintele Jonathan, i-a înmânat documentele şi i-a povestit cum decursese întâlnirea. În continuare, se pare că guvernul nu a acţionat, iar Sâni a menţionat că Obasanjo nu a făcut niciun secret din furia sa provocată de faptul că eforturile lui fuseseră inutile. Relatând cuvintele pe care i le-a adresat Obasanjo, Sâni a precizat:

Mi-a spus că nu era mulţumit de felul în care preşedintele refuzase să ia în serios ceea ce făcuse el. După părerea mea, responsabilii cu securitatea din acea vreme au fost aceia care au făcut presiuni pe lângă preşedinte să nu accepte documentele aduse de Obasanjo, care ar fi putut ajuta la încheierea ostilităţilor.

Oricum, este posibil ca toate acestea să nu fi contat prea mult. Două zile mai târziu, Babakura Fugu a fost împuşcat mortal în Maiduguri. Au existat suspiciuni că o facţiune a insurgenţilor care se opuneau negocierilor ar fi fost responsabilă de asasinat, în timp ce alţii s-au întrebat dacă nu cumva era posibil ca în spatele incidentului să se fi aflat forţele de securitate. Un bărbat despre care se credea

pe atunci că ar fi fost purtătorul de cuvânt al principalei facţiuni a Boko Haram a negat implicarea grupării, în timp ce armata şi poliţia au declarat, la rândul lor, că nu au nicio legătură cu crima respectivă.

O altă încercare efemeră de negociere a avut loc câteva luni mai târziu, în martie 2012, de data aceasta mediatorul fiind un cleric islamist. Când ziariştii au aflat că vor avea loc negocieri, mediatorul, Ibrahim Datti Ahmad, a renunţat la rolul său, dând o declaraţie în care punea la îndoială sinceritatea guvernului. Unii i-au acuzat pe anumiţi miniştri care se opuneau negocierilor că oferiseră informaţii secrete presei pentru a sabota discuţiile.

În declaraţia sa, Ahmad a afirmat:

Spre surprinderea şi disperarea noastră, imediat ce am început dialogul, în ziarele nigeriene au început să apară o mulţime de detalii legate de întâlnirea pe care o avusesem. Acest incident ne-a stânjenit profund şi a creat în mintea noastră dubii serioase legate de sinceritatea părţii guvernamentale în cadrul discuţiilor, din moment ce acestea trebuiau să fie confidenţiale pentru a fi încununate de succes. Având în vedere acest eveniment neplăcut şi dăunător, nu avem altă soluţie decât să ne retragem din aceste discuţii de abia începute. Regretăm sincer că pierdem şansa unei negocieri şi a încheierii acestui ciclu al violenţei.

Întrebat fiind de ce unii membri ai forţelor de securitate şi ai guvernului ar vrea să saboteze o încercare legitimă de a încheia insurecţia, Sâni, cel care a organizat vizita lui Obasanjo, a repetat ceea ce mulţi alţii spuseseră deja. 1 a menţionat că o cauză este mândria unor membri ai forţelor de securitate care continuau să creadă că insurecţia poate fi înfrântă pe plan militar, însă mai exista şi un alt factor care, din păcate, intră prea des în discuţie în Nigeria: banii. Bugetul naţional pentru securitate a crescut la 6 miliarde de dolari în 2013, aproximativ 20%

din totalul cheltuielilor ţării, oferind astfel numeroase posibilităţi pentru diferite fapte de corupţie. Nimeni nu ar putea dovedi vreodată dacă cineva ar putea să meargă atât de departe, încât să prefere violenţa în faţa păcii pentru diverse beneficii financiare, însă felul în care această părere s-a răspândit este grăitor pentru cât de puţină încredere au nigerienii în cei care ar trebui să îi protejeze.

Capitolul IV

„Iată cât de complexă este situaţia *

Preşedintele, încercând în aparenţă să liniştească naţiunea, a ajuns să facă exact opusul. Era în ianuarie 2012, după sfârşitul sezonului sărbătorilor Crăciunului care fusese atât de sângeros, încât îi făcuse pe unii să se întrebe din nou dacă nu cumva Nigeria aluneca spre un alt război civil. Luptătorii Boko Haram schimbaseră tactica şi, în ziua Crăciunului, îşi aleseseră drept ţinte mai multe biserici şi organizaseră atacuri violente asupra lor. În cel mai grav dintre acestea, un atentator sinucigaş şi-a parcat maşina în faţa unei biserici catolice din Madalla, lângă capitala Abuja, spre sfârşitul slujbei din dimineaţa de Crăciun şi a declanşat bomba lângă intrare. Forţa exploziei a lovit din plin mulţimea credincioşilor care ieşeau de la slujbă, a şoferilor de *okada* şi trecătorilor, omorând 44 de oameni şi rănindu-i pe alţii atât de grav, încât s-au dus la preot pentru a lua ultima împărtăşanie. Părintele Christopher Barde i-a spus colegului meu Ola Awoniyi de la AFP: „A fost groaznic. Oamenii fugeau spre mine [spunând]: «Părinte, dă-mă cu mir»”. 1 După ce iniţial a dat comunicate cu obişnuitele condamnări şi promisiuni de prindere a iniţiatorilor atentatelor, preşedintele Jonathan a ţinut două discursuri în ajunul Anului Nou care aveau să fie cele mai puternice cuvântări legate de insurecţie. Primul a avut loc în timpul vizitei la biserica din Madalla, unde avusese loc atacul cu bombă. A spus acolo că Boko Haram „a fost la început o grupare nevinovată [...] care a

devenit acum cancerigenă. Şi Nigeria este trupul pe care vor să îl ucidă. Însă nimeni nu le va permite să facă asta”. 2

Imediat după această vizită, în aceeaşi zi, Jonathan a ţinut un discurs televizat la postul naţional pentru a anunţa că declară starea de necesitate în zonele afectate grav de violenţe. El a spus: „Deşi căutarea soluţiilor de durată continuă, este imperios necesar să luăm unele măsuri importante. pentru restaurarea normalităţii în ţară, mai ales în comunităţile afectate direct”. 3 Nu a dat detalii despre ce consecinţe concrete va avea această prevedere şi, pe măsură ce treceau zilele, părea că nu avuseseră loc schimbări majore. Cu toate acestea, deşi anunţul nu a avut multă substanţă, a însemnat pentru unii o uşurare, din moment ce guvernul părea că înţelege, în sfârşit, situaţia periculoasă în care se aflau.

Starea de uşurare avea să se transforme însă repede în confuzie la numai câteva zile după anunţ. Pe 8 ianuarie, Jonathan a ţinut un nou discurs care ar fi fost extrem de îngrijorător, dacă nu ar fi fost atât de derutant. A avut loc de Ziua Memorială a Forţelor Armate, la Centrul Naţional Creştin, o clădire asemănătoare unei catedrale din capitala Abuja, lângă moscheea naţională. Evenimentul nu generase prea mare interes, părând a fi doar una dintre obligaţiile protocolare ale preşedintelui la care trebuia să fie de faţă şi să spună câteva cuvinte. Jonathan a părut că vorbeşte liber, amintind despre recentele atacuri asupra bisericilor, dar şi despre corupţie, însă ceea ce a luat pe toată lumea prin surprindere au fost comentariile sale despre Boko Haram. El a sugerat că grupul se infiltrase în structurile guvernamentale şi în forţele de securitate, însă în termeni atât de vagi, încât nimeni nu a ştiut ce anume să mai înţeleagă. Jonathan a spus: „Situaţia prezentă este chiar mai proastă decât aceea din timpul războiului civil” Apoi a continuat:

În timpul războiului civil ştiam şi puteam anticipa de unde vin duşmanii. Puteai şti şi traseele pe care aveau să le urmeze. Puteai şti calibrul armelor pe care aveau să le folosească şi aşa mai departe. Însă provocarea cu care ne confruntăm astăzi este şi mai complicată. [...] Cineva a spus că situaţia este gravă pentru că, în situaţia în care fiul cuiva ar fi membru al grupării, tatăl său nu ar avea cum să ştie. Asta înseamnă că, dacă pune cineva o bombă în spatele casei tale, nu ai cum să afli. Unii dintre ei fac parte din puterea executivă a guvernului, unii din puterea parlamentar-legislativă, în timp ce alţii fac parte din puterea juridică. Unii sunt în forţele armate, în poliţie şi în alte agenţii de securitate. Unii continuă să mănânce din aceeaşi farfurie cu voi şi nu aveţi de unde să ştiţi cine vă va ţine o armă la tâmplă sau vă va pune o bombă în spatele casei. Iată cât de complexă este situaţia.4

Comentariile preşedintelui au fost atât de uluitoare, încât, atunci când un ziarist local din Abuja care lucra ocazional pentru noi mi-a trimis textul respectiv, am pus imediat la îndoială autenticitatea acelor remarci, deşi ştiam că veniseră de la un reporter de încredere. L-am sunat apoi pe jurnalist pentru a sublinia importanţa ştirii şi nevoia de a-l cita pe preşedinte cu o precizie absolută, spunându-i că această declaraţie va provoca, de bună seamă, o mare agitaţie. M-a asigurat că totul era real şi că deţinea o înregistrare a discursului pe care o verificase de mai multe ori. Mulţumit de asigurările primite, am început să scriu un articol care să clarifice măcar parţial spusele preşedintelui. Nu am avut prea mult succes. Eram consternat, ca şi editorii mei din Paris, care mi-au cerut să interpretez aceste remarci într-un context coerent. Spunea el, oare, că insurecţia era una politică? Voia, oare, să transmită că era o conspiraţie a adversarilor săi? încerca, pur şi simplu, să vină cu nişte scuze exagerate pentru faptul că guvernul nu fusese capabil să oprească

violenţele? Ce se putea înţelege din acele declaraţii? în plus, partea şi mai frustrantă era că acele afirmaţii năşteau o întrebare simplă: dacă membri ai Boko Haram se infiltraseră în forţele de securitate, în justiţie şi guvern şi preşedintele ştia acest lucru, de ce nu fuseseră arestaţi? întrebarea nu avea să primească vreodată un răspuns şi Jonathan nu avea să ofere alte explicaţii. Orice ar fi vrut să spună, im alt atac, peste mai puţin de două săptămâni, avea să arate că Jonathan avusese, cel puţin, dreptate să fie îngrijorat de ameninţarea reprezentată de Boko Haram.

A părut clar, încă de la bun început, că atacul din 20 ianuarie era total diferit de orice alt atac organizat până atunci de Boko Haram. El a avut loc în Kano, cel mai mare oraş din partea de nord a Nigeriei, un important centru comercial încă din Evul Mediu, locul unde oamenii lui Frederick Lugard începuseră cucerirea regiunii pentru Imperiul Britanic. Deflagraţiile s-au prous într-o după-amiază aglomerată de vineri, iar bombele au tot continuat să explodeze, una după alta. Au fost atât de multe explozii, încât localnicii le-au pierdut numărul. S-au auzit şi focuri de armă, şi locuitorii oraşului în care locuiau 3.000.000 de oameni s-au grăbit să se adăpostească. Wellington Asiayei, ofiţerul de poliţie care fusese împuşcat în cazarmă şi paralizase, pe care l-am cunoscut în spital, a fost victima unuia dintre cele mai crude atacuri. Cel care a tras asupra lui purta uniformă de poliţist, ca oricare dintre colegii lui. Povestea sa a fost una dintr-un lung şir de întâmplări tragice.

Este posibil ca atacul să fi fost organizat încă din decembrie 2011, când un mesaj despre care se presupunea că ar fi fost din partea liderului Boko Karam, Abubakar Shekau, fusese adresat guvernului statului Kano. Bărbatul pretindea că în ultimele cinci luni mai mulţi membri ai grupării fuseseră arestaţi sub acuzaţia că luaseră parte la jafuri armate. Textul spunea: „Prin urmare, suntem nevoiţi

să scriem această scrisoare pentru a-i informa pe locuitorii statului Kano de aceste evenimente astfel încât, atunci când vom organiza atacuri în oraş, aşa cum am făcut-o în Maiduguri, să nu ne învinuiască doar pe noi”.

Guvernatorul statului, Rabiu Musa Kwankwaso avea să recunoască mai târziu că citise „scrisoarea deschisă”, însă încercase să evite noi arestări, spunând că statul nu avea forţe de păstrare a ordinii, căci poliţia era o agenţie federală.5 Comisarul de poliţie al statului din acea vreme, Ibrahim Idris, avea să declare, mai târziu, că un anumit număr de oameni fuseseră arestaţi înainte de atacurile din ianuarie, însă a refuzat să ofere alte detalii, numind toate acele amănunte informaţii „sensibile”.6 Până atunci, Kano scăpase de orice atac important, aşa cum fuseseră cele care loviseră atât de grav Maiduguri şi alte oraşe.

Prima explozie a avut loc în jurul orei 5 după-amiaza, la sediul administrativ al poliţiei regionale, acolo unde un atentator sinucigaş a încercat să intre în clădire. Motocicleta sa a explodat, distrugând o parte din acoperişul clădirii. Un caporal care se afla în acel moment înăuntru a încercat să-mi explice ce se întâmplase în sediu, de pe patul său de spital, înainte ca vocea să i se stingă treptat. Caporalul Muazzam Aminu, de 37 de ani, căsătorit şi tatăl unui copil, vorbea în reprize scurte, soţia sa aflându-se lângă el, şi mi-a spus că văzuse o motocicletă intrând în incintă. S-au auzit focuri de armă, apoi o explozie. Nu a mai fost în stare să continue. După spusele poliţiei, trei atentatori sinucigaşi au intrat cu maşina în sediul local al poliţiei şi au detonat o bombă. Pe măsură ce forţele de securitate ajungeau la faţa locului, devenea clar că aveau de-a face cu un asalt de proporţii.

Comisarul Idris ne-a declarat mie şi unui grup de ziarişti adunaţi la sediul poliţiei din Kano în zilele de după atac:

Ne-am grăbit să ajungem acolo şi, în timp ce evaluam

situaţia, ne-am dat seama că un atentator sinucigaş intrase în incinta respectivă. Atunci am auzit că avuseseră loc alte două atacuri asupra altor secţii de poliţie.

Şi această evaluare s-a dovedit a fi una optimistă. De fapt, zeci sau chiar sute de atacatori au invadat străzile într-o serie incredibilă de atacuri bine coordonate. Mulţi erau pe motociclete, alţii conduceau maşini pline cu explozivi. Foloseau kalaşnikovuri, cutii de bere transformate în bombe, cutii mai mari de lapte praf pline cu explozivi şi bombe artizanale făcute din butoaie de 350 de kilograme. Devastau totul în calea lor şi au atacat, printre altele, un birou de imigrări, o secţie de poliţiei din apropiere de unde i-au eliberat pe toţi deţinuţii, un gimnaziu de fete, sediul poliţiei din Kano şi alte câteva locuri. În mare parte, strategia lor consta în aruncarea bombelor făcute din cutii de bere în clădirile pe care le atacau, deschizând apoi focul în cei care fugeau.

În legătură cu bombele făcute din cutii de bere, Idris a apus:

Din cauza acestora a izbucnit focul şi, în scurt timp, toată clădirea era în flăcări. Şi, în vreme ce oamenii fugeau în toate părţile, au apărut ei, teroriştii, cu arme şi au început să-i omoare.

Unii purtau uniforme asemănătoare cu acelea de poliţie sau cu acelea ale unor divizii ale armatei. Se apropiau de poliţişti şi de civilii de pe stradă şi îi împuşcau. Idris a continuat.

Unii dintre ofiţerii noştri de poliţie care i-au văzut pe străzi au crezut că sunt colegi de-ai lor şi s-au apropiat de ei, fără teamă, şi astfel [teroriştii] au putut să-i identifice drept poliţişti şi i-au împuşcat, pur şi simplu, i-au împuşcat cu sânge rece. Şi e adevărat, au fost şi alte asemenea incidente în unele locuri din oraş în care [...] ei purtau uniforme asemănătoare cu acelea ale poliţiei şi armatei. Le-au folosit pentru a induce în eroare publicul şi astfel i-

au ucis pe unii civili şi poliţişti. De fapt, aşa cum am mai spus, cei mai mulţi poliţişti nu au fost omorâţi în secţiile de poliţie, ci pe străzi, unde i-au întâlnit pe atacatori.

La sediul poliţiei statale, un atentator sinucigaş care a încercat să pătrundă în incintă s-a izbit într-un container folosit ca măsură de securitate în faţa porţii de acces şi a detonat o bombă, omorând un poliţist aflat de pază şi patru civili din magazinele de pe aceeaşi stradă. Câteva tarabe aflate pe stradă, în faţa sediului, au fost făcute ţăndări. Deşi atacatorul nu a reuşit să pătrundă pe poartă, alţii au intrat şi au înaintat nestingheriţi, ceea ce a dus la împuşcarea adjunctului Asiayei, care a paralizat în urma incidentului şi care a fost rănit în clipa în care încuia uşa camerei sale din cazarmă înainte de a fugi.

Un bărbat de 29 de ani care a fost împuşcat în picior în timp ce se îndrepta spre tăbăcăria unde lucra mi-a spus că patru dintre prietenii săi care erau cu el în acel moment au fost omorâţi. Mergeau cu maşina pe lângă secţia de poliţie din Palm Centre, una dintre ţintele atacatorilor şi, după ce au auzit explozia, au luat-o cu toţii la fugă.

Monday Joseph mi-a spus de pe patul de spital: „Sunt singurul care a supravieţuit. Am auzit bomba, însă am simţit că mă atinsese un glonţ. […] Imediat ce-am fost împuşcat, am căzut pe jos”. A adăugat că un prieten de-ai să-i a ajuns după jumătate de oră şi l-a dus la spital.

Morga celui mai mare spital din oraş, „Murtala Muhammad”, s-a umplut cu cadavre aşezate unele peste altele. Colegul meu Aminu Abubakar a fost acolo şi a numărat cel puţin 80 înainte de a se opri.7 La un spital mai mic, Spitalul Universitar „Aminu Kano”, morga s-a umplut şi ea. Doctorul Aminu Zakari Muhammad, director medical la „Aminu Kano”, mi-a spus că, în clipa în care a aflat de primul atac, a plecat să anunţe camera de urgenţă. Muhammad a afirmat că: „Până să termin, am auzit încă o explozie, apoi o a doua şi o a treia. Mi-am dat seama că era

ceva ieşit din comun. Tot auzeam explozii”. El şi echipa sa au lucrat până la ora 2 dimineaţa, tratând victimele care fuseseră aduse. A mai adăugat că o familie a ajuns târziu în acea noapte după ce casa lor se prăbuşise din cauza forţei exploziei.

Au fost cel puţin cinci atentatori sinucigaşi, conform spuselor poliţiei. Autorităţile au vorbit de 185 de morţi, însă mulţi au fost aceia care erau de părere că numărul acestora era mai mare. A doua zi dimineaţă, străzile erau pline de cadavre, mai ales în zona din jurul sediului poliţiei statale. Poliţia a precizat că a descoperit 10 maşini cu bombe artizanale care nu explodaseră şi aproximativ 300 de cutii de bere, 8 cutii de lapte praf şi 8 butoaie de 350 de kilograme, toate pline cu explozivi. împreună cu unii dintre colegii mei, mi s-a permis să văd ce au confiscat poliţiştii. Cutiile şi diferitele tipuri de bombe artizanale erau întinse pe toată podeaua unei camere de depozitare. Una dintre ele era o bombă cu ceas, legată la un ceas obişnuit de perete de genul acelora pe care le vezi în bucătăriile oamenilor.

Un vânzător de telefoane mobile de lângă biroul de imigrări care a fost atacat, Abdulrazak Murtala, în vârstă de 35 de ani, mi-a spus: „Am auzit o explozie şi oamenii au început să fugă. Unii trăgeau, trăgeau cu puşti. […] Unii mergeau pe motociclete, alţii erau în maşini”. Nu ştia ce să creadă despre cei care au organizat atacul. „Nici măcar nu ştim ce vor. Nu cred că luptă pentru religia lor. Cred că luptă pur şi simplu pentru propriul lor interes”.

Abubakar Shekau a postat un mesaj pe YouTube la o săptămână de la atentate, revendicând atacurile şi ameninţând cu altele. A spus că forţele de securitate erau de vină, afirmând că membri ai Boko Haram fuseseră arestaţi şi torturaţi şi că erau în detenţie chiar şi femei, şi copii. Simţind, probabil, că grupul mersese prea departe cu violenţa, a declarat că civilii nu fuseseră ţinte ale

atentatelor, ceea ce era o minciună. În filmul care conţinea poza sa şi mesajul audio înregistrat, Shekau spune:

Am atacat formaţiuni ale forţelor de securitate pentru că membrii grupării noastre sunt arestaţi şi torturaţi. Soţiile şi copiii noştri au fost şi ei arestaţi. […] Ar trebui să ştie că au şi ei soţii şi copii. Putem şi noi să-i răpim. Nu este dincolo de puterile noastre. […] Soldaţii au atacat un seminar islamic din Maiduguri şi au profanat Coranul. Ar trebui să nu uite că au şi ei şcoli primare, licee şi universităţi şi că îi putem şi noi ataca. […] După ce am încetat atacul, poliţiştii s-au adunat şi au început să omoare civili pentru ca apoi să dea vina pe noi. Noi nu luptăm împotriva civililor, ci împotriva forţelor de securitate. Noi ucidem numai soldaţi, poliţişti şi colaboratori de-ai lor.8

Mesajul a fost postat într-un moment în care situaţia scăpase total de sub control. La câteva zile după valul de violenţe din 20 ianuarie, o altă secţie de poliţie din Kano a fost atacată şi, după câteva zile, oameni înarmaţi l-au răpit pe un inginer din Germania care lucra pentru o firmă de construcţii de la marginea oraşului. Evenimentul a confirmat faptul că răpirile anterioare ale unui britanic şi ale unui italian din Kebbi, un oraş din nord-vestul Nigeriei, nu erau nişte evenimente izolate şi că insurecţia intra într-o nouă fază, una total diferită de cele de până atunci. În cazul cetăţeanului german, al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM) a declarat, într-un final, că bărbatul era în mâna lor şi a cerut eliberarea soţiei unui lider islamist în schimbul ostaticului, dovedind astfel existenţa unor legături obscure între AQIM şi răpitorii de oameni din nordul Nigeriei. În timpul unui raid menit să îl elibereze, acesta avea să fie însă ucis de aceia care îl răpiseră în Kano.9 în lunile următoare au mai fost şi alte atentate cu bombă, inclusiv un atac sinucigaş care a avut loc în aprilie 2012 asupra sediului din Abuja al unuia dintre cele mai

importante ziare din Nigeria.

* * *

Podeaua băii din casa goală şi abandonată era acoperită cu sânge, pereţii erau găuriţi de gloanţe, iar copiii din împrejurimi ieşeau şi intrau după bunul plac. În dimineaţa zilei de 9 martie 2012, mulţimile de oameni se adunau în faţa casei, intrigaţi de ceea ce se întâmplase cu o zi în urmă în zona rezidenţială liniştită, cu drumuri neasfaltate şi case modeste din oraşul Sokoto, oraşul celui mai important lider spiritual musulman al Nigeriei şi fosta capitală a califatului lui Usman dan Fodio. Vorbeau despre un raid haotic care se terminase cu împuşcături, despre oamenii dinăuntrul casei care refuzaseră să se predea şi despre un grup de aproximativ 100 de soldaţi nigerieni, ajutaţi de forţele speciale britanice, care încercuiseră clădirea. Militarii îi urmăreau pe cei dinăuntru pentru că luaseră doi ostatici din vestul Europei, Franco Lamolinara, un italian de 48 de ani, şi Chris McManus, un britanic de 28 de ani. Cei doi bărbaţi fuseseră răpiţi cu aproape un an în urmă, în mai 2011, în timp ce lucrau la un proiect de construcţii în statul Kebbi din nord-vestul Nigeriei, lângă graniţa cu Nigerul. După spusele unor localnici, în timpul acestui schimb de focuri intens din jurul case din Sokoto, la un moment dat, soldaţii nigerieni le ceruseră oamenilor din preajmă să le aducă nişte cauciucuri vechi. După ce au primit cauciucurile, le-au dat foc şi le-au aruncat dincolo de zidul din faţa incintei care era compusă din câteva case cu un singur etaj, cu acoperiş de zinc şi o curte. Încercau să îi facă pe răpitori să iasă cu ajutorul fumului.10

Spre deosebire de al-Qaida în Maghrebul Islamic, care strânsese milioane de dolari din răscumpărări plătite în urma răpirii unor occidentali, Boko Haram nu folosise până atunci strategia răpirilor. În general, luările de ostatici în nordul Nigeriei erau rare, spre deosebire de unele părţi din sud unde răscumpărările deveniseră o

afacere importantă. Totul avea să se schimbe când nişte membri de-ai Boko Haram s-au desprins, se pare, de grup şi şi-au creat propria facţiune, numită *Jama'atu Ansarul Muslimina fi Biladis Sudan* sau „Forţa de avangardă care luptă pentru ajutorarea musulmanilor din Africa neagră".11 Grupul avea să devină cunoscut drept Ansaru şi era responsabil nu doar de răpirea inginerului britanic şi a celui italian, ci şi de alte răpiri.

S-au avansat mai multe teorii legate de motivul pentru care aceşti terorişti se desprinseseră de grupare-mamă, unii crezând că deveniseră nemulţumiţi de uciderea civililor şi mai ales a fraţilor musulmani de către mişcarea Boko Haram a lui Abubakar Shekau. Alţii spuneau că disidenţii voiau să urmeze în forţă o agendă internaţională, la fel ca grupările afiliate al-Qaida din nordul Africii şi din alte zone. Un al treilea motiv înaintat a fost unul legat de oportunism: cei din Ansaru aveau diferite relaţii şi voiau să creeze în nordul Nigeriei o adevărată piaţă a răpirilor de pe urma cărora să profite, aşa cum făcuseră şi alte grupări extremiste din întreaga luţne. Este foarte posibil ca adevăratul motiv să fi fost o combinaţie a tuturor acestor factori. Unii experţi au spus că era posibil ca liderul Ansaru sau unul dintre lideri să fie Khalid al-Barnawi, vechi membru al Boko Haram, care se pare că ar fi condus o tabără de antrenament în Algeria împreună cu al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM) şi care avea relaţii cu extremistul algerian Mokhtar Belmokhtar.12 Guvernul Statelor Unite avea să-l eticheteze pe al-Barnawi „terorist global", împreună cu doi alţi extremişti nigerieni: Abubakar Shekau şi Abubakar Adam Kambar, despre care se spunea că ar fi avut legături cu AQIM. Armata nigeriană pretindea că, de fapt, Kambar era principala legătură a Boko Haram cu al-Qaida şi al-Shebab din Somalia.13 Cât de mult s-a separat Ansaru de Boko Haram este o chestiune intens dezbătută. Se pare că aceste două grupări

se întrepătrund, mai ales când vine vorba de luptătorii lor. Unii au descris totul ca pe o organizaţie „de tip umbrelă”, care include atât Boko Haram, cât şi Ansaru.

După răpirile britanicului şi italianului din mai 2011, nu s-a comunicat nimic din partea răpitorilor sau a victimelor vreme de câteva luni, ceea ce a dus la exacerbarea speculaţiilor conform cărora acţiunea fusese coordonată de islamişti extremişti a căror agendă era mai complexă decât simpla cerere a unei răscumpărări. Răpirile din Delta Nigerului, în partea de sud a ţării, urmăreau un anumit tipar, răscumpărările fiind cerute imediat după dispariţii, iar victimele fiind eliberate nevătămate după ce aceasta era plătită, deseori în urma unor negocieri menite să micşoreze preţul cerut. Tăcerea din jurul lui McManus şi Lamolinara avea să fie întreruptă în august 2011, când a apărut o filmare care îi înfăţişa pe cei doi legaţi la ochi şi în genunchi. Au fost obligaţi să citească o declaraţie în care spuneau că fuseseră răpiţi de al-Qaida şi că guvernele lor trebuiau să îndeplinească cererile răpitorilor.

Totuşi, cererile nu erau exprimate – în fapt, conform guvernului britanic, nu avea să fie transmisă nicio listă cu revendicări – şi, după apariţia filmării, a început o nouă şi lungă perioadă de tăcere, fără nicio veste despre starea de sănătate a victimelor care nu au putut fi localizate şi fără să se afle exact ce anume urmăreau răpitorii. O a doua înregistrare video a apărut în decembrie 2011, una în care nişte bărbaţi înarmaţi ameninţau să îl execute pe McManus.14

Implicarea britanică într-o potenţială operaţiune de salvare a devenit posibilă după vizita în Nigeria a premierului britanic David Cameron din iulie 2011 şi în urma discuţiilor purtate de acesta cu preşedintele Goodluck Jonathan despre problema ostaticilor. Ministrul britanic al Apărării, Philip Hammond, a spus în Camera

Comunelor a Parlamentului Regatului Unit:

Rezultatul a fost că am oferit un pachet de ajutor pentru eforturile Nigeriei în combaterea terorismului. Acest pachet a inclus o operaţiune concertată, menită să identifice membrii grupului responsabil pentru răpiri.15

Până în martie 2012, după arestarea a trei oameni acuzaţi că le urmăriseră pe victime înainte de răpire, autorităţile descoperiseră că instigatorul operaţiunii era un anume Abu Muhammad. Departamentul Serviciilor de Stat din Nigeria (DSS), o unitate a poliţiei secrete şi a serviciului de informaţii, l-a descris pe Muhammad ca pe liderul unei facţiuni a Boko Haram.16 O sursă din cadrul serviciilor de securitate nigeriene i-a declarat unui reporter al agenţiei noastre de ştiri că Muhammad avea legături atât cu Boko Haram, cât şi cu al-Qaida în Maghrebul Islamic şi că era iniţiatorul operaţiunii de răpire, scopul său fiind obţinerea unei răscumpărări cu ajutorul căreia să finanţeze alte operaţiuni.17

Autorităţile nigeriene au aflat că ascunzătoarea lui Muhammad era în oraşul Zaria din nordul zonei centrale a Nigeriei, la câteva sute de kilometri distanţă de Birnin Kebbi, locul de unde fuseseră răpiţi europenii. Pe 7 martie autorităţile au lansat un raid împotriva ascunzătorii. Departamentul Serviciilor de Stat a precizat că atacul a avut loc în timp ce Muhammad şi unii membri ai facţiunii sale aveau o întâlnire a „consiliului *shura*", corpul lor consultativ, însă această afirmaţie presupune, probabil, că organizaţia ar fi cu mult mai complexă decât e în realitate. În timpul raidului, se pare că ar fi. fost ucişi unii membri ai grupului, cinci fiind arestaţi, inclusiv Muhammad care fusese împuşcat şi rănit în schimbul de focuri. Unui soldat i s-a tăiat gâtul. Potrivit DSS, cei care au fost arestaţi au oferit informaţii autorităţilor în baza cărora a fost organizat raidul din Sokoto. Se spune că informaţiile conţineau şi o avertizare: aceia care îi păzeau pe cei doi

ostatici primiseră instrucţiunea de a-i omorî „în eventualitatea unei posibile ameninţări”. Guvernul britanic a decis că o operaţiune de salvare era imperios necesară şi că necesita intervenţia forţelor sale speciale, care au luat, în final, parte la operaţiune.

Mai târziu, premierul David Cameron a spus într-un discurs televizat:

După ce vreme de luni de zile nu am ştiut unde erau ţinuţi, am primit informaţii credibile despre locul unde se aflau. A apărut o situaţie prielnică pentru a organiza operaţiunea de salvare. În plus, aveam motive să credem că vieţile lor erau într-un pericol iminent.

Guvernul britanic nu a menţionat niciodată câţi membri ai corpului de elită Special Boat Service au participat la operaţiuni, cu toate că unele informaţii din presa britanică vorbesc de 12 sau chiar de 20. Au existat şi alte informaţii care precizau că echipe de comando fuseseră trimise în Nigeria cu două săptămâni înaintea operaţiunii şi este posibil ca agenţii serviciilor de informaţii britanice să fi reuşit să intercepteze convorbirile telefonice ale răpitorilor.18

În noaptea zilei de 7 martie, unul dintre cei arestaţi, bărbatul care, conform spuselor autorităţilor nigeriene, l-ar fi omorât pe soldat, a condus forţele de securitate la Sokoto, însă este posibil ca elementul surpriză să fi fost sabotat chiar de armată. A doua zi dimineaţă, înainte de venirea echipei de securitate, armata nigeriană a hotărât să cerceteze şi să înconjoare zona în care credeau că erau ţinuţi ostatici cei doi europeni, pentru a se asigura că răpitorii nu pot scăpa.19 Localnicii au spus că au văzut două elicoptere survolând zona în acea dimineaţă, ceea ce a stârnit, cu siguranţă, suspiciuni.

Forţele britanice s-au temut ca prezenţa soldaţilor nigerieni din zonă să nu îi fi avertizat deja pe răpitori şi au hotărât că nu mai puteau aştepta. Se pare că, până în acel

moment, nu se luase o decizie clară de a continua raidul, din moment ce guvernul italian nu fusese anunţat. Atacul a început cu puţin înainte de ora prânzului, după ce, în prealabil, guvernul britanic autorizase operaţiunea la 11.15.20

Comandourile britanice au intrat în incinta împrejmuită de un zid şi au fost întâmpinate cu focuri de armă trase cu un kalaşnikov. L-au reperat şi ucis pe unul dintre membrii grupului aproape imediat, însă au auzit alte focuri de armă, numai că acestea erau înfundate şi păreau să vină dinăuntru. Doi bărbaţi au scăpat, trecând peste zid cu ajutorul unei scări. Totul s-a întâmplat în primele şase minute de la declanşarea asaltului.

Soldaţii au cercetat împrejurimile şi, după ce au ajuns într-o zonă deasupra căreia se afla o prelată, au intrat înăuntru. Într-o cameră cu două paturi au găsit un tricou al echipei de fotbal Manchester United care semăna cu acela pe care îl purta Chris McManus în filmările făcute de răpitori.

Inspectorul şef Grant Mallon, vorbind despre concluziile investigaţiei legate de moartea lui McManus, a declarat:

I-au strigat pe Franco şi pe Chris, dar nu a răspuns nimeni.

La dreapta era o uşă de metal de la toaletă. Au observat urme de gloanţe şi au găsit pe podea cartuşele unor gloanţe de 7, 62 mm. Uşa era pe jumătate deschisă şi, când soldaţii au privit înăuntru, au zărit doi bărbaţi albi întinşi pe jos, reciinoscându-i imediat ca fiind Chris şi Franco. Chris zăcea în stânga toaletei. Amândoi prezentau urme vizibile de gloanţe. Se pare că fuseseră omorâţi încă de la începutul operaţiunii.

Ancheta a concluzionat că ambii bărbaţi nu ar fi putut fi ucişi de gloanţele echipei de intervenţie pentru că gloanţele care i-au omorât erau de alt tip. McManus fusese

împuşcat de şase ori, însă murise din cauza unui glonţ care îl nimerise în zona capului, în timp ce Lamolinara fusese împuşcat cu patru şi murise tot din cauza unui glonţ care îl lovise în zona capului.21

În final, au reuşit să scoată cadavrele afară, însă operaţiunea era departe de a fi încheiată. La un moment dat, a izbucnit un schimb de focuri între soldaţii nigerieni şi rebelii care nu părăsiseră incinta. Localnicii au spus că lupta a durat şapte ore, deşi ministrul britanic al Apărării a spus că a fost vorba de 90 de minute. Conform localnicilor cu care am vorbit a doua zi după atac, în cartier se aflau 100 de soldaţi nigerieni şi un tanc. În timpul confruntării, militarii le-au cerut localnicilor cauciucuri vechi cărora le-au dat foc şi le-au aruncat peste zid. A doua zi putea fi văzută o gaură enormă în zid, localnicii spunând că tancul trăsese cu un proiectil. Trei membri ai grupării teroriste au fost uciși şi „nimeni nu a scăpat cu viaţă”, după spusele ministrului apărării, Hammond.22 Autorităţile nigeriene au spus că soţia unui membru al grupării a fost rănită de un glonţ şi dusă la spital.

Toţi localnicii cu care am vorbit spuneau că nu ştiau cine trăia în casa respectivă sau dacă ostaticii erau ţinuţi acolo. Conducătorul local din cartierul Mabera, Umăr Bello, mi-a spus acelaşi lucru, adăugând că nu credea că răpitorii sunt membri ai Boko Haram. „Nu simt decât nişte răpitori. Totul e pentru bani. Scopul lor sunt banii şi, dacă nu-i primesc, nu mai au nimic de pierdut”.

În ziua care a urmat atacului, văzând că zeci de oameni intraseră în incinta care fusese deja „curăţată” de hoţi pentru a vedea baia plină de sânge în care fuseseră uciși bărbaţii, se pare că autorităţile nigeriene au ajuns la capătul răbdărilor. Trei camioane pline cu agenţi, inclusiv unii care purtau căşti de protecţie inscripţionate DSS, au ajuns în timpul după-amiezii şi au început să tragă focuri de avertisment, obligând mulţimea să se împrăştie.

Răpirile au avut repercusiuni dincolo de graniţele Nigeriei, căci au iscat o dispută diplomatică între Marea Britanie şi Italia, preşedintele italian Giorgio Napolitano spunând chiar: „Comportamentul guvernului britanic, care nu a informat şi nici nu s-a consultat cu Italia în problema operaţiunii pe care o planifica este complet de neînţeles”.23 Marea Britanie a răspuns că nu avusese timp fiindcă trebuise să acţioneze urgent. Este posibil ca o cauză a disputei să fi fost şi felul diferit în care fiecare ţară a abordat problema. Marea Britanie a refuzat să plătească răscumpărarea, în timp ce Italia era dispusă să o facă.24

În plus, Marea Britanie a anunţat că, după toate probabilităţile, gruparea teroristă Ansaru era responsabilă pentru răpire, introducând-o pe lista grupărilor teroriste interzise şi declarând că este „aliniată în linii mari la al-Qaida”.25 Totuşi, iniţiatorul presupus al răpirii, Abu Muhammad, nu a putut răspunde întrebărilor legate de gruparea sa. Conform DSS, a murit în arest a doua zi după operaţiune, din cauza „rănilor grave provocate de un glonţ” care îl rănise în timpul atacului precedent aceluia care dusese la arestarea lui în Zaria.26

În lunile următoare, Ansaru avea să fie găsită vinovată de o serie de alte răpiri şi atacuri, metodele noului grup devenind din ce în ce mai brutale şi retorica lui adresându-se unui public internaţional. Grupul a revendicat atacul din noiembrie 2012 asupra unei unităţi a poliţiei din Abuja, unde se credea că sunt închişi un număr de islamişti într-un spaţiu numit „abatorul” pentru că se afla într-un depozit care fusese odinioară folosit pentru sacrificarea vitelor şi în care lanţurile încă mai atârnau de tavanul construcţiei.27

În ianuarie 2013 a avut loc un atac asupra unui contingent de trupe nigeriene care urma să fie trimis în Mali, o bombă artizanală explodând în momentul în care convoiul trecea pe lângă Okene, în statul Kogi, din centrul

Nigeriei, de unde se credea că provin un număr important de extremişti care aveau legături cu Boko Haram. În urma atacului au murit doi dintre soldaţii care urmau să fie trimişi în Mali, unde începuse o ofensivă condusă de francezi împotriva islamiştilor care preluaseră controlul asupra unei regiuni vaste din ţară. Ansaru a revendicat asaltul, menţionând că atacase trupe care aveau de gând să „distrugă imperiul islamic din Mali”.28

În timpul unei agresiuni îndrăzneţe din februarie 2013, bărbaţi înarmaţi au atacat un şantier din Bauchi, oraş din nordul ţării. Au folosit exploziv pentru a arunca în aer poarta, l-au omorât pe paznic şi au răpit şapte străini, inclusiv un britanic, un grec, un italian, doi libanezi şi doi sirieni. Un e-mail scris în engleză şi adresat unor jurnalişti de mişcarea Ansaru spunea că atacul avusese loc pentru „păcatele şi atrocităţile făcute faţă de religia lui Allah […] de ţările europene în state precum Afghanistan şi Mali”. Au existat dubii cum că acestea au fost adevăratele justificări ale răpirilor, căci banii primiţi drept răscumpărare fuseseră scopul ultim, însă declaraţia a arătat o dată în plus că grupul încerca să dobândească o dimensiune internaţională, cel puţin din punctul de vedere al retoricii sale.29

Luna următoare, pe 9 martie, a apărut un nou mesaj, scris atât în arabă, cât şi în engleză, care pretindea că toţi cei şapte bărbaţi luaţi ostatici în Bauchi fuseseră omorâţi. Mesajul a fost însoţit de imagini ale unora dintre prizonieri care păreau într-adevăr morţi şi fusese trimis către o filială a reţelei Sinam al-Islam, care are un forum jihadist on-line.30 Procesul prin care a fost distribuită declaraţia a indicat din nou că Ansaru dezvoltase relaţii cu grupurile jihadiste din străinătate. În declaraţie se spunea că ostaticii fuseseră omorâţi pentru că avuseseră loc tentative de a-i elibera. Era şi un link către un site obscur care conţinea o poveste despre cum avioane britanice

aterizaseră în Nigeria cu scopul de a elibera ostaticii, acestea fiind văzute în Abuja. Conform guvernului britanic, avioanele fuseseră trimise pentru a duce trupele şi echipamentul lor în Mali şi nu aveau nimic de-a face cu încercările de eliberare a ostaticilor.31

O răpire absolut şocantă a avut loc în februarie 2013, când o familie de francezi formată din şapte oameni a fost răpită în timp ce vizita un parc naţional din nordul Camerunului, lângă graniţa nigeriană. Victimele erau mama, tata, cei patru copiii, cu vârste între 5 şi 12 ani, împreună cu unchiul lor. Guvernul francez a declarat că se credea că, după răpire, victimele trecuseră graniţa în Nigeria. Ceva mai târziu a apărut şi o filmare în care Abubakar Shekau a revendicat răpirile în numele grupării Boko Haram. Filmarea a inclus imagini cu familia, inclusiv cu tatăl, Tanguy Moulin-Fournier, citind o declaraţie în faţa camerelor de filmat. Shekau şi familia nu apăreau în acelaşi cadru şi nu era clar dacă fuseseră vreodată în aceeaşi loc.32

A fost prima dată când Boko Haram, sub conducerea lui Shekau, a revendicat o răpire. În filmare, Shekau cerea eliberarea membrilor Boko Haram luaţi prizonieri atât din Nigeria, cât şi din Camerun, deşi suspiciunea era că tot ce urmăreau, de fapt, extremiştii erau banii. Nu a fost niciodată clar dacă nişte infractori au răpit familia şi au vândut-o grupării Boko Haram, dacă fusese o acţiune planificată sau dacă membri ai grupării extremiste i-au găsit întâmplător şi au hotărât să îi răpească. Graniţa dintre nord-estul Nigeriei şi Camerun este una „poroasă” şi se crede că membrii grupării Boko Haram, la fel ca mulţi alţi localnici, circulă nestingheriţi dintr-o ţară în cealaltă.

În timpul crizei, Franţa a insistat că nu va plăti nicio răscumpărare, deşi nu mai era un secret pentru nimeni să o făcuse de numeroase ori pentru a elibera unii ostatici din alte ţări, atrăgându-şi numeroase critici din această cauză,

căci banii erau, în mod evident, folosiţi pentru finanţarea grupărilor extremiste. Într-un final, cineva a plătit. O sursă din cadrul serviciilor de securitate nigeriene mi-a spus că plata fusese făcută prin intermediul guvernului camerunez, deşi familia fusese ţinută în Nigeria, însă a recunoscut că nu ştie despre ce sumă a fost vorba. Canalul de ştiri francez iâele a precizat că pentru eliberarea familiei fuseseră puşi în libertate 16 membri ai Boko Haram şi se plătise suma de 7.000.000 de dolari.33 O altă ştire difuzată de Reuters, care cita un document confidenţial al guvernului nigerian, aprecia că răscumpărarea fusese de aproximativ 3 150.000 de dolari.34 Familia a fost eliberată în aprilie, după ce membrii ei fuseseră ţinuţi ostatici vreme de două luni, în urma unui aranjament care a făcut să fie aduşi înapoi în Camerun. Erau slabi, cu părul răvăşit, însă păreau sănătoşi, având în vedere circumstanţele.

Prima parte a anului 2013 a părut a fi deprimant de brutală. Shekau, purtând caftanul său verde, până la genunchi, cu un kalaşnikov atârnându-i de o curea în jurul gâtului, a apărut într-o înregistrare video în care nega zvonurile despre un armistiţiu care tot circulau. Filmarea a trecut repede la un alt cadru în care un bărbat, identificat drept informator, era ţinut la pământ de alţi bărbaţi şi i se tăia gâtul. Mai târziu, era decapitat.35

În Kano, oameni înarmaţi au deschis focul asupra a două clinici unde se adunaseră angajaţii din sănătate responsabili cu vaccinarea împotriva poliomielitei, omorând zece oameni.36 Atacul a venit după ce o emisiune radio a reînviat vechile teorii ale conspiraţiei care circulaseră în nordul Nigeriei şi care spuneau că vaccinurile împotriva poliomielitei fac, de fapt, parte dintr-un complot occidental împotriva musulmanilor. Nu a fost clar dacă atacurile au avut legătură cu Boko Haram, însă au contribuit la coşmarul uciderilor şi distrugerilor din partea de nord a Nigeriei.

Situaţia devenea din ce în ce mai neclară. Un oficial american cu care am vorbit în februarie 2013 şi care a dorit să rămână anonim mi-a spus că se ştiau puţine lucruri despre extremiştii nigerieni şi intenţiile lor: „Chiar şi atunci când vorbim de delimitarea dintre diferitele grupări sau despre cât de multe acţiuni criminale au desfăşurat, lucrurile sunt foarte greu de stabilit”.

Dincolo de haosul din Nigeria, au existat ştiri despre membri ai Boko Haram care apăreau în Gao sau în alte părţi din Mali pentru a lupta alături de extremiştii islamişti care preluaseră controlul asupra jumătăţii de nord a ţării. Au existat dubii legate de apartenenţa lor la Boko Haram şi pentru mulţi acestea persistă, însă un diplomat occidental mi-a spus în martie 2014 că el credea că erau, într-adevăr, membri ai Boko Haram:

Cred că erau din Boko Haram sau Ansaru, ceea ce nu ar fi surprinzător pentru că ştim încă din anii 2000 că extremiştii nigerieni călătoreau singuri sau în grupuri de doi, cinci sau şase spre nordul statului Mali, la început pentru a se antrena cu GSPC [*Groupe Salafiste pour la Predication et le Combat*, „Grupul salafist pentru rugăciune şi luptă” din Algeria], care apoi a fost absorbit de AQIM.

Oficialul american cu care am vorbit în 2013 a subliniat faptul că jihadiştii străini simt adeseori atraşi de luptele similare cu ale lor care au loc în alte ţări, ridicând în acelaşi timp o problemă des întâlnită în perioada următoare: „Probabil că vom vedea un anumit număr de oameni plecând şi pe alţii întorcându-se. Vin înapoi având mai multe cunoştinţe şi fiind mai bine antrenaţi”. Cu alte cuvinte, devin luptători mai buni.

Datorită angajamentelor sale anterioare, oficialul american cunoştea gruparea GSPC din Algeria şi a văzut anumite similitudini cu ceea ce se întâmpla în Nigeria. GSPC se rupsese de Grupul Islamic Armat în anii 1990,

după ce deveniseră nemulţumiţi de uciderea masivă a civililor în timpul revoltei împotriva guvernului. Mai târziu, GSPC şi-a declarat adeziunea la al-Qaida, grupul devenind cunoscut ca al-Qaida în Maghrebul Islamic, căpătând o anvergură internaţională şi adoptând o atitudine antioccidentală. Criminalitatea şi extremismul islamic au fost în strânsă legătură cu GSPC şi AQIM, crezându-se că liderii. lor făcuseră averi prin diferite forme de contrabandă şi prin răpiri. În legătură cu Ansaru, oficialul american mi-a spus că:

Se pare că au o altă abordare decât [Boko Haram] din punct de vedere tactic. […] îmi aduce, într-un fel, aminte de felul în care au apărut GSPC în Alger, din cauză că nu mai voiau să vadă cum erau omorâţi atâţia civili musulmani şi doreau să o ia într-o altă direcţie. Aşa că lucrurile astea nu sunt noi în această regiune.

* * *

Nu prea soseau cine ştie ce informaţii credibile din partea forţelor de securitate nigeriene. În plus, împotriva lor începeau să se adune o mulţime de acuzaţii de abuzuri îngrozitoare. În 2013, pe un drum de lângă clădirea guvernului statului Borno se aduna cu regularitate un grup de femei în speranţa că guvernatorul le va asculta doleanţele. Le muriseră soţii, fiii sau alţi membri ai familiei şi, dincolo de durerea de a-şi fi pierdut persoanele cele mai apropiate, rămăseseră şi fără sprijinul acelora care câştigau pâinea familiei. Când am vizitat oraşul, în octombrie 2013, erau peste 20 de femei adunate sub arborii de neem de pe marginea drumului şi, după ce am început să discut cu una dintre ele, celelalte au venit imediat, vorbind tare şi cerându-mi să le iau interviuri în speranţa că le pot ajuta cumva. O femeie cu care am vorbit mi-a spus că soţul şi fiul ei fuseseră ucişi de Boko Haram, însă alte femei cu care am discutat pe larg în timp ce mulţimea se strânsese în jurul meu şi a colegului meu,

care traducea conversaţiile din limba hausa, dădeau vina pe soldaţii nigerieni.

O femeie de 30 de ani a spus că soţul ei fusese arestat într-un cartier agitat din Maiduguri, Gwange, cu 15 luni în urmă, în timpul unui raid al armatei. O săptămână mai târziu armata i-a adus trupul soţului pentru a-l înmormânta, informând-o că murise în detenţie. După mărturia femeii, bărbatul fusese împuşcat. Ea a negat că fusese membru al Boko Haram şi i-a acuzat pe soldaţi de crima comisă. „L-au arestat şi apoi l-au omorât”, a spus femeia, referindu-se la soţul ei, un taximetrist de 40 de ani. Ea şi fiul său de 12 ani au fost nevoiţi să se mute înapoi în casa părinţilor. O altă femeie de 20 de ani mi-a spus că soţul ei plecase „să cumpere pâine” în 2012 şi că soldaţii l-au arestat împreună cu alţi oameni, suspectându-i că erau membri ai Boko Haram, după care i-au adus corpul neînsufleţit al bărbatului. A rămas singură cu fiica ei de doi ani. Cele cu care am vorbit au negat toate că soţii lor ar fi avut legături cu Boko Haram şi au spus că toate cererile lor de ajutor au fost ignorate de guvern şi de forţele de securitate.37

Acuzaţiile lor nu erau deloc surprinzătoare din moment ce altele asemănătoare fuseseră lansate în mod repetat. Multe dintre aceste cazuri urmăreau un anumit tipar: o bombă exploda pe marginea drumului, lângă un post militar sau un convoi, apoi soldaţii reacţionau cu brutalitate, adunând bărbaţii din împrejurimi şi incendiindu-le casele, tarabele şi alte clădiri. Conform unor mărturii făcute în faţa unor ziarişti şi membri ai grupurilor care militează pentru drepturile omului, soldaţii îi acuzau pe localnici de cooperare cu insurgenţii.

Dincolo de crime şi de distrugeri, acuzaţiile aveau să limiteze tipurile de pregătire militară pe care aliaţii externi ai Nigeriei le-o puteau oferi. În Statele Unite era interzisă prin lege oferirea de instructaj soldaţilor ale căror unităţi

fuseseră bănuite de abuzuri grave împotriva drepturilor omului. Oricărui militar care trecuse prin ceea ce se numeau Forţele imite de intervenţie din Nigeria, care operau în nord, îi putea fi refuzată participarea la aceste pregătiri şi instructaje, fie că era vinovat, fie că nu.

Un raport grăitor al Human Rights Watch din octombrie 2012 a menţionat o lungă listă de abuzuri făcute de Boko Haram şi de membrii forţelor de securitate nigeriene, întrebându-se dacă nu erau cu toţii vinovaţi de crime împotriva umanităţii.38 Câteva săptămâni mai târziu, Amnesty International a finalizat un raport care cuprindea acuzaţii similare, de la numeroasele execuţii extrajudiciare şi torturi la alte abuzuri făcute de forţele de securitate.39 Comisia Naţională pentru Drepturile Omului din Nigeria a raportat în iunie 2013 că „a primit câteva acuzaţii credibile legate de abuzuri făcute de membri [ai forţelor de intervenţie ale armatei], inclusiv acuzaţii de execuţii sumare, tortură, detenţie arbitrară combinată cu îngroparea de viu şi alte ofense împotriva demnităţii civililor, inclusiv acuze de viol”.40

Într-o discuţie pe care am avut-o în mai 2014, un oficial nigerian care a urmărit situaţia îndeaproape mi-a spus sub protecţia anonimatului că estimează numărul deţinuţilor Boko Haram la „câteva mii […], poate chiar 3.000”. A mai adăugat că tratamentele îngrozitoare la care sunt supuşi îi pot radicaliza pe unii deţinuţi care altfel nu ar fi devenit extremişti, „mulţi dintre ei fiind ţinuţi în condiţii abjecte”. Se spune că multe dintre abuzurile comise împotriva deţinuţilor avuseseră loc în faimoasele barăci Giwa ale armatei, în Maiduguri, aşa cum menţionează raportul Human Rights Watch:

În timpul raidurilor din diferite comunităţi, deseori ca răspuns la atacurile Boko Haram, membrii forţelor de securitate au executat bărbaţi în faţa familiilor lor, au arestat în mod arbitrar sau au bătut membri ai

comunităţilor, au incendiat case, magazine şi maşini, au furat bani în timpul percheziţionări locuinţelor şi, în cel puţin un caz certificat de Human Rights Watch, au violat o femeie. Agenţiile de securitate guvernamentale au închis deseori persoane suspecte, fără a le da dreptul de a comunica, fără a-i acuza sau trimite în judecată, în diferite centre de detenţie şi i-au supus pe deţinuţi torturii şi altor abuzuri fizice.41

Un număr necunoscut de tineri au dispărut, pur şi simplu, fără să se ştie dacă fuseseră omorâţi sau dacă erau închişi undeva de forţele de securitate nigeriene. Din moment ce nu avusese loc niciun proces, nu se putea şti dacă vreunul dintre ei avea de-a face cu insurecţia. Human Rights Watch a intervievat un fost deţinut care a spus că văzuse prizonieri torturaţi sau omorâţi. Descrierea a ce se întâmpla cu ei e de natură să provoace repulsie:

De exemplu, a spus că în timp ce era interogat de agenţii de securitate într-un birou din cazarmă, a văzut soldaţi care torturau un deţinut la o masă alăturată strângându-i organele genitale cu un cleşte. Şi-a adus aminte că văzuse soldaţi încercând să smulgă pielea unui deţinut cu un brici sau omorându-l pe un altul, atârnându-l de un copac din curtea clădirii.42

Probabil cel mai grav incident implicând soldaţi acuzaţi de indisciplină a avut loc în aprilie 2013 în oraşul Baga, de pe malul lacului Ciad, în nord-estul îndepărtat al Nigeriei. În seara de 16 aprilie, un grup de atacatori despre care se credea că făceau parte din Boko Haram au împuşcat mortal un soldat dintr-o forţă de intervenţie din regiune, cel mai recent dintr-o serie lungă de incidente de care se făcuseră vinovaţi membri ai Boko Haram în Baga. Întăririle armatei au ajuns în Baga în aceeaşi noapte şi, după spusele localnicilor şi relatările poliţiei, s-au răzbunat pe întregul oraş. Soldaţii „au început să tragă fără discriminare în oricine intra în raza lor vizuală, inclusiv în

animalele domestice. Această reacţie a dus spre [sic] pierderea de vieţi omeneşti şi distrugeri masive ale unor proprietăţi" nota raportul poliţiei, citat de Comisia Naţională pentru Drepturile Omului din Nigeria. Localnicii i-au acuzat pe soldaţi de incendierea unor cartiere întregi ca formă de răzbunare şi raportul poliţiei a precizat că trupele „au ras de pe faţa pământului" cel puţin cinci cartiere din Baga.43 Conform estimărilor făcute de Crucea Roşie, au fost ucişi 187 de oameni. Un senator local a înaintat cifra de 228 de morţi. Armata a contestat cu înverşunare aceste cifre, dar şi acuzaţiile că soldaţii dăduseră foc unor clădiri, afirmând că incendiile fuseseră cauzate de insurgenţi. Conform declaraţiilor responsabililor din armată, au fost ucişi 37 de oameni, dintre care 30 de insurgenţi, 6 civili şi un soldat.44

Ştirile despre violenţe au ajuns cu greu, având în vedere că era vorba de un oraş izolat, însă după ce s-a aflat despre incident, armata a restricţionat accesul în regiune. Colegul meu Aminu Abubakar a reuşit să ajungă în Baga, escortat de un militar, la mai bine de două săptămâni după evenimente. Un localnic a spus că zona în care locuia „a fost incendiată a doua zi dimineaţă, la lumina zilei, de soldaţi care mergeau din uşă în uşă, dând foc caselor. Toată lumea i-a văzut". 45

Pe măsură ce armata continua să nege acuzaţiile, Human Rights Watch a publicat imagini din satelit care păreau să arate că părţi întregi din oraş fuseseră distruse de incendii. Asociaţia a spus că, după propria analiză, a numărat 2 275 de clădiri distruse, „marea majoritatea fiind, se pare, locuinţe, alte 125 fiind grav avariate" şi că aria distrusă se întindea pe 80.000 m^2, aproximativ cât 11 terenuri de fotbal.46 Agenţia nigeriană pentru cercetarea spaţiului a condus propria analiză şi a contestat concluziile raportului Human Rights Watch, spunând că aria afectată era de 54.000 m^2 şi „zona de distrugere activă" era de

11.000 m². Raportul a menţionat şi faptul că aria analizată nu era destul de mare încât să cuprindă cele 2 400 de clădiri menţionate de Human Rights Watch.47

În timp ce acuzaţiile se tot adunau, făcându-i pe unii să creadă că Nigeria pornise un fel de expediţie punitivă asemănătoare acelora din vechea perioadă colonială, doar că de această dată una îndreptată împotriva propriului popor, armata a continuat să nege acuzaţiile de folosire excesivă a forţei. Când i s-a luat un interviu purtătorului de cuvânt al Ministerului Apărării, generalul de brigadă Chris Olukolade, în mai 2013, el a negat ferm acuzaţiile aduse armatei. A mai adăugat că insurgenţii care purtau haine de camuflaj i-au indus în eroare pe localnici, aceştia crezând că soldaţii comiteau acte de violenţă. Cât despre arestările făcute la întâmplare, Olukolade a spus că toţi cei arestaţi erau acuzaţi că fuseseră implicaţi direct în insurecţie. Olukolade a precizat că:

Poziţia noastră este că fiecare soldat care a luat parte la misiune a fost informat despre nevoia de a respecta drepturile civililor, nevoia de a nu se implica niciodată în omoruri extrajudiciare, nevoia de a respecta legile conflictului armat şi de a nu executa oameni sub nicio formă. Prin urmare, ei sunt informaţi, instructajul fiind o activitate de rutină care are loc zilnic, şi fiecare soldat implicat în această misiune cunoaşte aceste lucruri. Dacă există asemenea acuzaţii şi sunt credibile, vor fi investigate şi vinovaţii vor fi aduşi în faţa justiţiei. Însă, până în acest moment, nu există nicio dovadă, există doar acuzaţii care slujesc, în mod evident, propagandei.

Legat de Baga, a spus că:

Dacă mergem acum la Baga, pe drumul dintre Maiduguri şi Baga vom vedea multe sate incendiate. Este un tipar. […]

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în Baga. Incendiile la care se referă oamenii nu au avut loc în timpul

intervenţiei. S-au produs în timp. Fiecare casă pe care Boko Haram a identificat-o ca aparţinând unei familii care nu îi ajuta, pentru că ei invadaseră comunitatea de acolo, a fost incendiată. Şi nu au făcut-o pe parcursul unei singure zile. A durat ani buni.

Mai târziu, purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării a spus că acuzaţiile împotriva armatei erau nedrepte, fiind făcute fie din motive de propagandă, fie pentru că, pur şi simplu, localnicii fuseseră păcăliţi: „Este foarte posibil să găseşti oameni care să depună mărturie că a fost mâna soldaţilor. […] Simpatiile variază, din multe motive, aşa că depinde cine anume depune mărturie. Declaraţiile vor reflecta propriile simpatii”. A adăugat că insurgenţii purtaseră haine de camuflaj, diferite de acelea purtate de armata nigeriană:

S-au găsit haine de camuflaj care nu erau nigeriene – există haine de camuflaj din Ciad şi haine de camuflaj din Nigeria, însă civilii care văd haine de camuflaj, la ce se gândesc? La soldaţi.

În timpul interviului, Olukolade a adăugat că:

Nu s-a confirmat că soldaţii au incendiat case în Maiduguri sau în alte părţi. Niciun soldat nu ar face aşa ceva. Ştiu ce ar însemna asta. Pot să spun că niciun soldat nu a fost implicat în nicio formă de incendiere.

Capitolul V

„Habar n-am. Ei sunt acum în pădure…”

Cel puţin 26 de cadavre zăceau sub soarele arzător, unele contorsionate, altele aparent aranjate în ceea ce păreau a fi şiruri de oameni. Capul unui bărbat era înclinat, cu faţa spre soare, având gura deschisă, ca şi cum ar fi strigat. Mirosul era infect, familiar oricui cunoaşte mirosul morţii, însă era intensificat de căldura intensă. Cu toate acestea, membrii echipelor medicale din apropiere îşi continuau cumva munca, mergând printre cadavre şi acoperindu-şi nasul cu cămăşile sau halatele. Păreau să se

fi obişnuit cu situaţia. Unul dintre ei a explicat că acele cadavre proveneau dintr-o zonă aflată la 72 de kilometri depărtare, numită Benisheik şi că fuseseră aduse fie de forţele de securitate, fie de localnicii care le găsiseră pe marginea drumului. Dacă rudele nu veneau în curând să le revendice, acestea urmau să fie arse într-o groapă comună, ca multe altele înaintea lor. Aceeaşi persoană a precizat că atât victimele insurgenţilor, cât şi insurgenţii, sau cel puţin cei catalogaţi astfel, erau aduşi acolo în mod regulat, deşi soldaţii morţi nu erau de obicei lăsaţi afară, fiind depuşi în morgă, la câţiva metri depărtare. Întrebat de ce nu erau duse toate cadavrele înăuntru, în loc să fie lăsate afară, în praf, femeia a răspuns că lipsa unei surse constante de electricitate ar fi făcut ca ele să putrezească şi mai rapid înăuntru. A adăugat că exista un generator de electricitate în morgă, însă că nu funcţiona corespunzător. În orice caz, morga era închisă în acea după-amiază de vineri, lucrătorii fiind plecaţi la rugăciune. După spusele ei, morga se închide destul de des atunci când îngrijitorii se îmbolnăvesc. Se pare că tocmai condiţiile în care lucrau îi făceau să se îmbolnăvească.

Toate acestea se întâmplau într-o perioadă în care, dacă ar fi să dăm crezare armatei, lucrurile mergeau din ce în ce mai bine. Adevărul era, prin urmare, mult mai complex, fapt atestat de motivul pentru care cadavrele putrezeau în praf în spatele complexului Spitalului Statului Borno din Maiduguri. În regiune fusese declarată din nou starea de necesitate cu mai bine de patru luni în urmă, în mai 2013, de către preşedintele Goodluck Jonathan care hotărâse, după ani de atacuri şi haos, că trebuia luată o decizie drastică. Au fost trimise mai multe trupe în regiune, cu scopul de a elibera satele despre care preşedintele spunea că erau ocupate de insurgenţi. Într-un discurs televizat, el a declarat ţării că extremiştii din Boko Haram înlocuiseră steagul nigerian cu propriul steag în

anumite zone de graniţă. Unele estimări precizau că numărul districtelor controlate de Boko Haram era de 21 şi că procesul fusese unul treptat, începând în jurul lunii ianuarie 2013. Din moment ce până atunci Boko Haram nu încercase să cucerească teritorii şi se axase exclusiv pe atacuri concentrate, noua realitate marca o schimbare totală de tactică. Aceasta a intervenit într-un moment în care lumea se concentra pe o altă ameninţare extremistă islamistă, cea din nordul statului Mali, unde rebebi controlau aproape jumătate de ţară, conducând la un asalt al trupelor franceze, menit să îi alunge. Declaraţia lui Jonathan a provocat îngrijorări legate de faptul că extremişti nigerieni ar fi plecat în Mali şi s-ar fi întors acasă întăriţi, gata să pună în practică o nouă strategie sau că insurgenţii care nu plecaseră peste graniţe s-ar fi inspirat din luptele respective.

La câteva ore de la declararea stării de necesitate de către preşedinte a început asaltul, devenind clar aproape imediat că avea să fie absolut imposibil de înţeles ce anume se întâmpla la sol. Una dintre primele mutări ale armatei a fost să întrerupă legăturile telefonice din nord-est, în mod oficial pentru că insurgenţii foloseau telefoanele mobile pentru a-şi coordona atacurile. Telefoanele prin satelit aveau să fie interzise din acelaşi motiv. Din moment ce cablurile de telefonie subterane sunt aproape inexistente în Nigeria, aceste măsuri au echivalat cu izolarea regiunii de întreaga lume. În plus, vizitarea regiunilor mai retrase fără escortă militară era considerată a fi o activitate prea periculoasă din cauza insurgenţilor, fireşte, însă şi din cauza prezenţei unor soldaţi cu reputaţie de barbari. Cu toate acestea, dintr-o sumă de informaţii extrase din declaraţiile armatei, vizite limitate în regiune, mărturii ale localnicilor şi, mai presus decât orice, din apariţia unui nou tipar al atacurilor, unele detalii au început să poată fi puse cap la cap şi a început, treptat, să

se contureze o imagine a situaţiei, fie ea şi una incompletă.

Încă de la începutul ofensivei, armata a pretins că alungase insurgenţii din taberele lor aflate în păduri sau la marginea satelor cu ajutorul aviaţiei care protejase trupele de la sol. Câţi insurgenţi fuseseră implicaţi, câţi muriseră, câţi fuseseră arestaţi şi unde erau aceia care scăpaseră erau întrebări la care armata refuza să răspundă într-o manieră coerentă. Lipsa informaţiilor publice a condus la nelinişti legate de faptul că soldaţii ar fi ucis din nou civili pe care îi acuzau de cooperare cu Boko Haram, sau că ar fi făcut-o pur şi simplu pentru a insufla frică.

Erau şi alte suspiciuni legate de felul în care se desfăşură ofensiva. Declaraţii militare sporadice făceau afirmaţii pompoase despre ocuparea tuturor taberelor izolate ale grupării Boko Haram, însă nimeni nu ştia cu siguranţă cine fusese cu adevărat acolo şi ce făcuseră soldaţii. Pe lângă asta, deşi numărul atacurilor provocate de insurgenţi părea să se fi redus de la începutul ofensivei, ele nu încetaseră complet. Shekau, îmbrăcat cu haine de camuflaj, a apărut într-o filmare pe la sfârşitul lunii mai, pretinzând că trupele nigeriene se retrăgeau şi că mulţi soldaţi mureau în luptele împotriva Boko Haram, arătând şi arme, şi vehicule despre care spunea că fuseseră capturate de la armată.

După aproximativ două săptămâni, fiind sfiiţi să ofere detalii despre izbânzile cu care se lăudau, responsabili din armată au organizat un tur pentru ziarişti într-o zonă din nord-est despre care spuneau că fusese controlată de insurgenţi înainte ca armata să-i alunge.

O primă tentativă a fost dezamăgitoare. Oficialii din Ministerul Apărării au invitat un grup compus din ziarişti locali şi străini să ia parte la un tur cu o zi şi jumătate înainte ca acesta să aibă loc, aşa că am făcut tot posibilul să fim acolo. Ni s-a spus că trebuia să ne întâlnim în capitala Abuja, de unde aveam să luăm un avion de

transport al armatei care să ne ducă spre Maiduguri, însă detaliile despre ce avea să se întâmple după acest moment erau neclare. Eu şi fotograful nostru, la fel ca alţi ziarişti, am zburat din Lagos în Abuja gata pentru orice, din moment ce nu aveam nicio idee despre ce avea să se întâmple după ce ajungeam în nord-est. În acel moment nu mai vizitasem regiunea de un an, cu mult înainte ca preşedintele să declare starea de necesitate. Când am aterizat în Abuja în noaptea dinaintea zilei în care trebuia să ne întâlnim cu soldaţii şi mi-am deschis telefonul, am văzut un mesaj venit din partea unui ofiţer din armată care se ocupa de logistică. Spunea că întreaga călătorie fusese anulată. Mai târziu, m-a asigurat, la telefon, că avea să se organizeze o altă întâlnire cât de curând.

Într-adevăr, aceasta a fost reprogramată peste o săptămână, aşa că ne-am făcut din nou bagajele şi am plecat spre Abuja, având dubii că întâlnirea va avea cu adevărat loc. De această dată s-a produs şi, împreună cu alţi ziarişti, am fost urcat într-un avion militar de transport la o bază aeriană din capitala Abuja, cu destinaţia Maiduguri. Mai vizitasem oraşul cu alte două ocazii, însă, pe măsură ce insurecţia s-a intensificat, acesta fusese complet izolat. Precedentele mele călătorii avuseseră loc în mai 2012. Încă de pe atunci, anumite cartiere se transformaseră în nişte oraşe-fantomă sinistre, cu clădiri arse, schelete de maşini incendiate şi pereţi găuriţi de gloanţe. Şcolile fuseseră şi ele arse, însă copiii mergeau încă la orele care se ţineau în ceea ce mai rămăsese dintr-o şcoală, alergând printre dărâmături în uniformele lor verzi cu galben. Unul dintre profesori mi-a spus că părinţii fuseseră aceia care insistaseră ca orele să se reia. Interdicţia de a părăsi casele pe timpul nopţii făcea ca oamenii să se îmbulzească să ajungă acasă şi să părăsească mai repede străzile spre sfârşitul zilei, pentru a nu avea de-a face cu furia soldaţilor. Proprietarii de

magazine şi comercianţii spuneau că nu îşi mai pot întreţine familiile, în timp ce majoritatea localnicilor din Maiduguri erau musulmani, în oraş exista şi o comunitate creştină importantă ale cărei biserici fuseseră atacate de atâtea ori, încât oamenii fuseseră obligaţi să ridice ziduri înalte de beton, deasupra cărora aşezaseră sârmă ghimpată. Unele biserici erau protejate de mici posturi militare de pază în care soldaţi cu kalaşnikovuri stăteau în spatele unor saci cu nisip. Credincioşii care veneau la liturghia de duminică erau scanaţi cu detectoare de metal, iar femeile erau nevoite să îşi lase poşetele afară. Pe drumurile din oraş erau mai multe filtre militare, cauzând astfel ambuteiaje în timpul cărora şoferii se întrebau îngrijoraţi dacă avea să explodeze o nouă bombă artizanală menită să ucidă militarii sau dacă aveau să izbucnească noi lupte de stradă. L-am vizitat pe generalul Muhammad Shuwa, care se pensionase de mai mult timp şi care era cunoscut pentru rolul jucat în timpul războiului civil din Nigeria, în casa lui din oraş, unde mi-a arătat pistolul Beretta pe care îl purta mereu cu el pentru că se temea că ar fi putut fi, într-o bună zi, victima unui atac. A avut dreptate. Câteva luni mai târziu, un grup de bărbaţi înarmaţi l-au împuşcat mortal.

În iunie 2013, după ce am aterizat în Maiduguri pentru turul organizat de armată, mi-a fost greu să trag o concluzie clară legată de eventualele schimbări majore care avuseseră loc în viaţa oraşului, din moment ce soldaţii ne urmăreau îndeaproape. Am fost ţinuţi într-o bază militară în care a început o formă stranie de lecţie publică în timpul căreia diferiţi ofiţeri făceau prezentări aleatorii şi contradictorii. Într-o cameră de şedinţe, ne-au arătat mai întâi diapozitive care explicau caracteristicile regiunii şi aspecte legate de Boko Haram. Apoi am fost duşi rapid în diferite zone ale bazei militare unde soldaţii ne prezentau arme despre care spuneau că fuseseră confiscate de la

insurgenţi. Printre ele erau arme rudimentare, cum ar fi cuţite şi arcuri cu săgeţi, dar şi kalaşnikovuri, lansatoare de grenade şi mitraliere menite să fie montate pe autoturisme 4 x4, pe care un oficial militar le-a numit arme antiaeriene, întrebaţi în mod repetat de unde obţinuseră insurgenţii aceste arme, oficialii militari ne informau că nu ştiau, însă ne spuneau să armele păreau să fie de tipul celor care proveneau de obicei din fostul bloc sovietic. Au existat şi îngrijorări legate de faptul că, din 2011, după căderea lui Muammar Gaddafi, în Libia, haosul rezultat a dus la multe furturi de armament care apoi a fost vândut în regiune, ajutând astfel grupurile teroriste să se înarmeze. Elemente din Boko Haram ar fi putut profita. Fusese atacat şi un depozit de armament al armatei nigeriene din oraşul Monguno.

Am fost zoriţi dintr-o parte în alta, limitându-se numărul de întrebări pe care le puteam pune, însă promiţându-ni-se că va veni şi vremea unei discuţii amănunţite, ceva mai târziu. Apoi ni s-a spus să urcăm în nişte autocare cu care să mergem mai departe, în nord-est, spre satele Marte şi Kirenowa, din zona în care existase o tabără a insurgenţilor care fusese eliberată de soldaţi. Drumul traversa o regiune izolată, în direcţia lacului Ciad, apoi am ajuns într-o regiune de şes, semideşertică, unde arborii acacia, tufişurile şi cele câteva zone acoperite cu iarbă întrerupeau peisajul mohorât, dominat de întinderile mari de nisip cenuşiu. Din când în când se zărea câte un sătuc compus din colibe cu acoperiş de paie sau din case din beton sau cărămidă. Într-un fel, părea că ne întoarcem în timp. Savana întinsă, tăcută, poate părea că face parte dintr-o ţară total diferită dacă vom compara locurile respective cu Lagosul, capitala economică în ascensiune, din sud-vestul Nigeriei, sau chiar cu Maiduguri, din apropiere. Pe măsură ce ne apropiam de lacul Ciad, păşunile deveneau mai dese, copacii mai răspândiţi.

Sezonul ploios nu începuse pe deplin. Avea să debuteze în curând şi să schimbe complet înfăţişarea regiunii.

În timpul călătoriei, soldaţii ne-au cerut să purtăm veste antiglonţ ca măsură de prevedere însă, spre surprinderea noastră, drumul a părut să nu presupună riscuri. Am ajuns la o bază militară după câteva ore, drumul devenind atât de prost la un moment dat, încât am virat la dreapta şi am mers prin nisip, praful ridicându-se în jurul convoiului. Când am ajuns la baza militară, locotenent-colonelul Gabriel Olufemi Olorunyomi stătea în faţa unor hărţi şi a unei diagrame mari, desenate cu mâna. Apoi s-a lansat într-o explicaţie uşor incoerentă despre cum armata preluase controlul asupra regiunii care fusese ocupată de Boko Haram. Conform discursului pe care îl ţinea, membrii Boko Haram veniseră în regiune, le tot spuseseră oamenilor că „tot ce avea legătură cu guvernul era *haram*" şi obligaseră fetele din zonă să se mărite cu ei. Apoi încercaseră să preia cu forţa controlul regiunii Marte, incendiind un birou guvernamental local, casa guvernatorului şi o biserică, distrugând un spital şi furând toate medicamentele. A afirmat că îşi ridicaseră propriul steag în locul celui nigerian, un ecou al unui punct atins de preşedinte în discursul prin care declarase starea de necesitate. Totuşi, atunci când i se cereau detalii, locotenent-colonelul devenea şovăielnic. Nu putea să descrie steagul respectiv şi nici asaltul în urma căruia zona fusese eliberată. În plus, făcea astfel încât multe detalii să rămână neclare, interpretabile. Refuza să spună câţi extremişti fuseseră arestaţi sau omorâţi. A afirmat că unii dintre ei se împrăştiaseră atunci când soldaţii capturaseră tabăra pe care o ocupau. Întrebat unde fugiseră, el a spus: „Habar n-am. Ei simt acum în pădure". Tot restul zilei s-a desfăşurat într-o manieră identică.

Am fost duşi din nou la autocare în mare grabă, urmând să vizităm o a doua bază militară, însă am oprit pe

drum într-o zonă cunoscută drept New Marte pentru a ni se arăta pereţii de ciment înnegriţi ai unei biserici distruse. Nu am avut timp decât pentru câteva fotografii înainte ca soldaţii să ne dea ordinul de plecare, spunându-ne că avea să se întunece în curând şi că trebuie să ne mişcăm rapid. Am fost nevoiţi să ne supunem, fiind conştienţi că facem parte dintr-un experiment grosolan de relaţii publice, însă înţelegând şi că orice vizită, fie şi una scurtă, în aceste sate făcea ca întreaga călătorie să merite efortul nostru. Am mai făcut o oprire într-un loc în care soldaţii spuneau că era de obicei un câmp cultivat cu diferite plante, însă că Boko Haram îi alungase pe fermieri.

La următoarea bază militară am urmărit o nouă prezentare în care ni s-a spus cum sătenii din Kirenowa fuseseră salvaţi din mâinile membrilor Boko Haram şi cum tabăra islamistă din apropiere fusese desfiinţată. Totuşi, părea din nou că militarii compilau doar detalii contradictorii. Aveam speranţa că următoarea oprire din turul nostru, vizita în Kirenowa, avea să clarifice anumite aspecte ale situaţiei.

Am fost urcaţi în nişte camioane militare şi convoiul nostru s-a îndreptat spre lacul Ciad, înainte de a traversa un canal şi de a ajunge în satul respectiv. Am coborât cu toţii din camioane şi i-am urmat pe oficialii armatei care înaintau cu paşi repezi prin terenul plin de praf, punctat doar de nişte tufe uscate. Militarii ne-au dat tot felul de explicaţii despre ce se petrecuse şi despre motivul pentru care ne aduseseră din nou într-un loc despre care spuneau că fusese o tabără a grupării Boko Haram. Orice va fi fost la un moment dat acolo, nu părea să fi fost mare lucru.

În acel loc, într-o poiană înconjurată de copaci şi tufişuri uscate, ni s-au arătat maşini arse, recipiente goale pentru mâncare şi haine abandonate. Soldaţii ne-au spus că insurgenţii incendiaseră autovehiculele înainte de a fugi pentru că nu voiau ca armata să le recupereze, însă

explicaţia nu părea să fie una valabilă: de ce s-ar fi sinchisit? Erau doar nişte maşini. La umbra unui şir de copaci ni s-au arătat cutii goale de medicamente şi echipamente medicale, cum ar fi mănuşi de unică folosinţă, probabil furate din spitalul din Marte. Mai erau şi prezervative, ceea ce amintea de o declaraţie a armatei din urmă cu câteva zile, care proclama că sunt descoperite „din ce în ce mai multe aspecte sordide ale vieţii insurgenţilor”, soldaţii găsind obiecte bizare cum ar fi prezervative noi şi folosite. Nu cred că mai e nevoie să spun că eram sceptici, şi nu doar în ceea ce privea prezervativele.

Am fost conduşi în Kirenowa unde în mijlocul satului ne aştepta un grup mare de oameni. Un conducător local, care avea ochelari de soare şi purta un veşmânt tradiţional, verde-deschis, i-a lăudat pe soldaţi pentru munca lor în timp ce sute de localnici ascultau şi aplaudau. Conducătorul ne-a spus că localnicii fuseseră nevoiţi să fugă de frica membrilor Boko Haram, care se instalaseră în apropiere. Nu era clar unde fugiseră şi când se întorseseră. Unii localnici le-au spus unor ziarişti nigerieni că fetele din sat fuseseră obligate să se mărite cu membri Boko Haram şi că insurgenţii le răpiseră.1

Aceste amănunte trebuie privite cu prudenţă, la fel ca majoritatea informaţiilor primite în timpul turului nostru din acea zi, din moment ce este posibil ca localnicii să fi fost învăţaţi ce anume să spună înainte de sosirea noastră, însă cu siguranţă că merita să le menţionăm pentru că păreau plauzibile. După sfârşitul acestei scurte întâlniri, am fost conduşi din nou în Maiduguri în autobuze, mulţi dintre noi fiind nelămuriţi în legătură cu ce anume ar fi trebuit să înţelegem din tot ce se întâmplase în acea zi. Nu am primit prea mult ajutor din partea armatei. A doua zi dimineaţă, după ce le-am cerut în mod repetat oficialilor militari să ne permită să punem întrebări pentru

a clarifica situaţia, în cele din urmă, s-au lăsat convinşi, aşa că ne-am adunat într-un cerc în jurul generalului de brigadă Chris Olukolade2, purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării. Acesta a stat într-o parcare şi a tot căutat răspunsuri pentru întrebările ziariştilor care îl înregistrau şi îl filmau, deşi răspunsurile lui nu erau tocmai clare. Întrebat în ce fel ofensiva aceea era diferită de aceea din 2009, atunci când armata insistase că gruparea Boko Haram fusese distrusă, înainte de a ieşi din nou la suprafaţă peste puţin timp, Olukolade a spus că „nu era doar o problemă a armatei, ci şi a agenţiilor de securitate ale ţării. De data aceasta cooperarea dintre noi este perfectă, vreau să spun, aproape perfectă, în sensul că operaţiunea a fost menită să asigure desfiinţarea – de fapt nu doar desfiinţarea, ci distrugerea lor totală”. Silit să spună câţi membri ai Boko Haram fuseseră arestaţi, a declarat: „Nu vă pot spune decât că vorbim de sute de oameni”. Câţi membri ai Boko Haram fuseseră puşi sub acuzare sau condamnaţi? „Păi, mai mulţi dintre ei”.

În săptămânile de după turul de o zi au continuat informările şi dezinformările sporadice din partea armatei. Începea să pară că totul nu era decât o copie a operaţiunilor militare din trecut: activitate intensă, împrăştierea insurgenţilor şi reducerea temporară a numărului atacurilor acestora, pentru ca apoi islamiştii să revină şi să o ia de la capăt. Totuşi, o întâmplare neaşteptată avea să arunce o nouă lumină asupra crizei, una care oferea o anumită speranţă, dar care prezenta şi pericole grave.

La mijlocul lui iunie 2013, au început să circule zvonuri că în Maiduguri s-au format comitete de vigilenţă publică împotriva insurgenţilor. Unul dintre primele semne a fost apariţia unor puncte de control pe anumite drumuri. Localnicii din Maiduguri se obişnuiseră de mult timp cu controalele pe străzi încă de când oraşul fusese cuprins de

violenţe, însă noile puncte de control create erau diferite, căci aparţineau unor oameni care luaseră justiţia în propriile mâini: grupuri pestriţe de tineri care aveau arme artizanale cum ar fi arcuri şi săgeţi, săbii, bâte, ţevi, dar şi talismane despre care spuneau că pot opri gloanţele.

Se uitau în maşini în timp ce şoferii înaintau cu viteză redusă, oprindu-i pe aceia pe care îi considerau suspecţi sau aşteptau ordine de la armată în caz că era nevoie de ei pentru un raid menit să captureze membri ai Boko Haram. Unii dintre ei au recunoscut că în timpul raidurilor respective au omorât oameni, deşi precizau că fuseseră nevoiţi să o facă, şi îi predau pe cei arestaţi Forţei de Intervenţie din regiune, un grup care se ocupa de securitate şi din care făceau parte soldaţi. Grupul era cunoscut în Nigeria ca Joint Task Force, JTF („Trupe operative imite”), şi membrii comitetelor de vigilenţă adoptaseră şi ei denumirea, spunându-şi „JTF civile”. Armata încurajase formarea grupurilor, îi ajutase şi îi susţinuse pe oameni, probabil pentru că se săturase să vadă cum propriii soldaţi erau omorâţi într-un conflict care părea să nu se mai termine. Oficialii militari s-au gândit şi că, din moment ce membrii acestor grupuri erau localnici, ei puteau şti cine era membru al Boko Haram şi cine nu. S-a răspândit şi zvonul că unii dintre ei erau, de fapt, foşti insurgenţi. La început, au negat că erau plătiţi, insistând că reprezentau doar o forţă compusă din voluntari interesaţi de pace după ani întregi de lupte, însă multă lume credea că fie forţele de securitate, fie guvernele diferitelor state, fie amândouă, îi finanţau sub o formă sau alta. Guvernele statelor au încercat, mai apoi, să reglementeze aceste grupări de amatori, antrenându-i, oferindu-le uniforme de culoare albastru-deschis şi plătindu-i regulat pe unii dintre ei.3

La câteva săptămâni după formarea acestor grupuri, au apărut semne că situaţia se îmbunătăţise. Atacurile din

Maiduguri erau din ce în ce mai rare, o schimbare majoră dacă avem în vedere că oraşul fusese distrus de violenţele neîntrerupte din ultimii patru ani, care provocaseră exodul a mii de locuitori, închiderea magazinelor şi uciderea a sute de oameni.

La rândul lor, locuitorii păreau că salută existenţa grupurilor respective, bucuroşi că puteau să iasă din nou afară din case, să-şi redeschidă tarabele din pieţe sau chiar să-şi trimită copiii la şcoală. Convorbirile telefonice erau, în continuare, suspendate, însă asta nu părea să fie o problemă majoră în Maiduguri din moment ce mulţi localnici vedeau acest fapt ca pe un sacrificiu legitim pentru menţinerea păcii.

Răspunsul insurgenţilor la ofensiva armatei şi la formarea grupurilor de vigilenţă publică a părut să fie abandonarea oraşului. Se spunea că fugiseră spre zone de la graniţele cu Camerunul, Ciadul sau Nigerul, mai ales în zona dealurilor Gwoza din aceeaşi regiune. Graniţa cu Camerunul era considerată în special... „poroasă” şi localnicii spuneau că membrii Boko Haram ieşeau din ţară şi reveneau fără probleme, organizând furturi şi atacuri în zona nigeriană şi uneori tăindu-le capul victimelor pentru a-şi etala puterea. S-au tot răspândit zvonuri neconfirmate despre moartea lui Shekau, în timp ce armata pretindea că „este posibil să fi murit” după ce fusese împuşcat într-o confruntare cu soldaţii şi fusese dus în Camerun pentru a fi tratat, însă nu s-a oferit nicio dovadă în acest sens. Despre Shekau se zvonise de mai multe ori că murise, pentru ca apoi acesta să apară în înregistrări video sau audio. Un bărbat care părea să fie Shekau a apărut în mai multe filmări după declaraţia armatei despre posibila sa moarte. Se pare că înviase din nou.

Indiciile precedente despre un nou tipar al atacurilor aveau să fie confirmate atunci când a început o nouă serie de masacre ale civililor. S-a crezut că aceste atacuri erau,

în parte, o răzbunare pentru formarea comitetelor de vigilenţă publică şi pentru cooperarea localnicilor cu acestea în raportarea mişcărilor insurgenţilor. În iunie au avut loc două atacuri asupra unor şcoli în care au fost ucişi 16 elevi şi doi profesori.4 Atacurile semănau cu un altul care avusese loc cu un an înainte, în martie, în Maiduguri, la Liceul „Sanda Kyarimi”. La câteva luni de la atac, paznicul a făcut câţiva paşi cu mine prin curtea liceului şi mi-a explicat ce se întâmplase.

După spusele bărbatului de 35 de ani pe nume Ahmed Jidda, el şi un alt paznic erau în faţa porţii şcolii într-o dimineaţă de luni, aşteptându-i pe elevii întârziaţi, când doi bărbaţi cu kalaşnikovuri au intrat cu forţa şi au deschis focul la întâmplare. Mi-a spus că atacatorii păreau a fi nişte adolescenţi, estimând că aveau între 15 şi 18 ani. Nu purtau măşti pe faţă. Au traversat curtea largă a şcolii în jurul căreia se afla clădirea cu un etaj în care erau sălile de clasă şi, la un moment dat, au aruncat o bombă artizanală care nu a explodat. Elevii şi profesorii au intrat în panică, adăpostindu-se sau fugind afară, în timp ce atacatorii continuau să tragă. Au intrat într-o clasă şi l-au împuşcat pe profesor. Jidda mi-a arătat sala respectivă. În ziua când am vizitat şcoala, pe tablă era scris alfabetul englez pentru că orele se reluaseră după ce şcoala fusese temporar închisă. Jidda şi-a amintit că reuşise să se caţăre pe zidul care înconjura şcoala, apoi fugise spre un post militar din apropiere pentru a-i alerta pe soldaţi. Era prea târziu. Atacatorii au plecat după un scurt moment de violenţă. Pe lângă profesorul pe care l-au omorât, au mai rănit şi patru eleve, dintre care una a murit mai târziu.

Până în iulie 2013, nigerienii fuseseră martorii multor asemenea atacuri în şcoli, însă cel care avea să aibă loc în oraşul Mamudo din statul Yobe avea să fie privit cu oroare. Atacatorii au năvălit într-un liceu-internat din oraş, deschizând focul şi aruncând explozivi într-un şemineu şi

arzându-i de vii pe elevi. Au murit 42 de oameni, în marea lor majoritate elevi.

Purtătorul de cuvânt al preşedintelui Jonathan a făcut o pauză în discursul său clasic în care îi condamna pe făptaşi şi promitea prinderea lor, spunând că toţi cei responsabili „vor ajunge cu siguranţă în iad”.5

Părea că atacatorii nu mai aveau nicio limită. Ca şi cum ar fi vrut să dovedească acest lucru, în luna următoare inşi înarmaţi au intrat într-o moschee din Konduga şi au omorât 44 de oameni.6 Şi acest atac a fost considerat a fi o răzbunare pentru acţiunile grupărilor care păstrau liniştea publică.

Până în acel moment, cel mai grav aşa-numit atac-răzbunare avusese loc în zona Benisheik, oraş aflat pe drumul dintre Maiduguri şi Damatura. Pe 17 septembrie 2013, un grup de insurgenţi îmbrăcaţi în haine militare şi înarmaţi cu kalaşnikovuri, bombe artizanale şi alte arme opriseră maşini şi autobuze, îi identificaseră pe toţi cei din statul Borno şi îi împuşcaseră. Apoi incendiaseră autovehiculele şi unele clădiri din zonă. Armata a ajuns cu întârziere, probabil din cauza lipsei reţelelor de telefonie sau din alte motive nefericite cum ar fi ezitarea mai-marilor în a-i înfrunta pe criminali. Conform unor mărturii, când soldaţii au sosit, au fost copleşiţi de numărul atacatorilor şi au rămas repede fără muniţie.

La sfârşitul luptei, străzile erau acoperite de cadavre. Unii oameni care au călătorit în zonă în zilele următoare au povestit scene incredibile, descrierile lor înfiorătoare fiind aproape prea sângeroase ca să fie adevărate. Capacitatea de a provoca atâta violenţă şi atâţia morţi într-o manieră atât de crudă şi calculată era greu de înţeles. Unii angajaţi guvernamentali au precizat că număraseră cel puţin 142 de cadavre.7 Se pare că unele dintre ele au ajuns la Spitalul Statului Borno din Maiduguri, printre cadavrele aruncate pe jos în spatele complexului de lângă

morga unde am ajuns la trei săptămâni după atac şi îmi amintesc că mi-am acoperit nasul cu cămaşa pentru a bloca mirosul de carne aflată în putrefacţie.

Spitalul era cunoscut pentru faptul că morga lui era supraaglomerată. Vecinii se plânseseră de multe ori din cauza mirosului. Chiar şi înainte de începerea ofensivei militare din mai 2013, au existat informaţii despre zeci de cadavre aduse acolo zilnic, alimentând temerile că armata apelase la execuţii ilegale, omorându-i pe cei suspectaţi a fi membri ai Boko Haram, deşi aceste acuzaţii au fost mereu negate cu vehemenţă de forţele de securitate.8 Pe măsură ce înaintam pe aleea de beton în drum spre morgă, o femeie gardian s-a uitat la mine şi, într-o engleză stricată, mi-a spus: „Boko Haram", părând să se refere la faptul că erau cadavre de insurgenţi. Când am întrebat-o dacă aceia fuseseră, într-adevăr, membri ai Boko Haram, a părut să încuviinţeze, însă nu simt sigur că a înţeles întrebarea. O asistentă medicală a ieşit apoi dintr-un pavilion al spitalului şi mi-a vorbit calm, în engleză, în timp ce stăteam pe trotuar, lângă cadavre. În cele din urmă, ne-am mutat ceva mai departe, pentru că mirosul era prea puternic. Mi-a spus că acele cadavre erau, de fapt, ale civililor din Benisheik şi că fuseseră aduse acolo fie de soldaţi, fie de localnici. După ce am discutat câteva minute, i-am mulţumit şi m-am întors în curtea din faţa spitalului, unde mă aştepta un coleg cu care lucram.

Mai târziu, în aceeaşi zi, m-am gândit la ce văzusem şi mi-am dat seama că trebuia să mă întorc. După cum am mai spus, nu părăsisem aleea şi nu mă apropiasem de cadavrele care zăceau în praf. De unde stătusem nu putusem să-mi dau seama ce tipuri de răni prezentau. Nu o făcusem din mai multe motive, inclusiv din cauza mirosului, a fricii de a nu fi dat afară din curtea respectivă sau chiar arestat, ca să nu mai amintesc şi de repulsia resimţită la gândul deloc plăcut că trebuia să mă plimb

printre cadavrele aruncate la întâmplare şi să le studiez de aproape. Nici măcar nu avusesem ocazia să vorbesc cu angajaţii de la morgă, din moment ce nu era niciunul acolo. Oricât de groaznică ar fi fost experienţa, trebuia cel puţin să aflu cum muriseră oamenii aceia.

A doua zi dimineaţă, într-o sâmbătă, am venit din nou la spital. Colegul meu nigerian, care mă ajuta în calitate de ghid şi translator în timpul şederii mele în Maiduguri, şi-a parcat maşina în faţă şi mi-a spus că mă va aştepta acolo, refuzând să participe la acea acţiune înfiorătoare. Bineînţeles că l-am înţeles perfect, aşa că am pornit pe jos spre morgă, nedorind să mai pierd timpul şi sperând că voi fi lăsat să o fac. Pe măsură ce mă apropiam, am început să zăresc cadavrele întinse pe jos şi m-am îndreptat, fără tragere de inimă, în direcţia lor. Însă nu am putut înainta prea mult. Am auzit un strigăt, „Hei!”, şi mi-am dat seama că îmi era adresat. La început, am încercat să îl ignor şi să îmi continui mersul, însă l-am auzit din nou, câteva secunde mai târziu, şi m-am hotărât să mă întorc şi să văd cine striga. Când m-am întors, am văzut un paznic ţinând în mână o puşcă – părea un soldat, însă mi s-a părut că nu avea uniforma completă. îmi striga, furios, să mă opresc. Se îndrepta spre mine, aşa că nu am avut de ales.

Am învăţat din experienţă că în asemenea situaţii este mai bine să încerc să calmez spiritele în loc să fiu agresiv şi am încercat să fac asta. Când paznicul, un tânăr care, atunci când a ajuns în dreptul meu, părea mai degrabă nervos decât furios m-a întrebat unde mergeam, i-am spus pe un ton împăciuitor că eram ziarist şi că voiam să vorbesc cu angajaţii de la morgă. Când a întrebat de ce, i-am spus că speram să obţin informaţii despre ce se întâmplase în Benisheik. Explicaţia era destul de aproape de adevăr, din moment ce mi se spusese că acele cadavre erau de acolo şi chiar doream să vorbesc cu angajaţii de la morgă, deşi, firește, mă întrebam dacă nu cumva unii

oameni fuseseră uciși chiar de soldați. S-a relaxat aproape instantaneu, probabil din cauză că insurgenții fuseseră cei acuzați de lucruri oribile în Benisheik, nu soldații, apoi mi-a spus calm că angajații de la morgă nu erau în acea zi acolo. Totuși, în timp ce vorbeam, un bărbat între două vârste, în haine civile, s-a apropiat: avea o privire cruntă, fiind, probabil, nemulțumit de prezența mea acolo. M-a întrebat și el ce urmăream, apoi mi-a spus că trebuia să plec. A mai adăugat că nu aveam voie să vin la spital și să mă plimb după bunul plac. M-a întrebat: „La tine în țară poți face asta?" Apoi mi-a spus că, dacă voiam informații, trebuia să vorbesc cu comisarul de stat pentru sănătate. Am întrebat dacă puteam vorbi cu cineva din spital și mi-a răspuns că nu. Neavând ce altceva să fac, m-am întors la mașină.9

Imaginea cadavrelor simboliza, pentru mine, o bună parte din conflictul cu Boko Haram: cadavre aruncate pe jos, fără nicio milă, oameni necunoscuți, uciși din motive neclare, lipsa unei morgi funcționale în care să poată fi depuse... Tulburătoare nu era doar imaginea cadavrelor, ci și combinația nefericită de împrejurări care duseseră la aruncarea lor acolo, precum și întrebarea dacă o asemenea spirală a crimelor și nepăsării va putea fi, vreodată, întreruptă.

În același timp, trebuie spus că Maiduguri într-adevăr se schimbase. Odată cu scăderea dramatică a numărului atacurilor din oraș, care urmase trimiterii unor trupe suplimentare și formării grupurilor de persoane care vegheau asupra liniștii publice, viața începuse să-și revină, apropiindu-se de normalitate. Piețele care fuseseră incendiate, fie de soldați, fie de insurgenți, erau reconstruite și redeschise. Străzile erau aglomerate și interdicția de a ieși din casă noaptea nu mai era atât de strictă.

Era tentant să vezi toate aceste schimbări ca pe niște

raze de speranţă şi, într-un fel, chiar erau, însă rămânea sentimentul că nu reprezentau decât im miraj. Se mai comiteau acte violente ocazionale în afara oraşului, în timp ce în Maiduguri se zăreau peste tot semne ale conflictului. Pe locul fostei moschei a lui Muhammad Yusuf distruse de armată de mai bine de patru ani, buruienile creşteau în voie printre dărâmături. Maşini şi case arse puteau fi văzute prin cartierele în care avuseseră loc luptele dintre insurgenţi şi armată.

Mai erau şi membri ai „JTF civile" care stăteau la marginea drumului lângă posturile militare sau organizau puncte de control, uneori purtând măşti pe faţă. Un tânăr care stătea în mijlocul unei străzi aglomerate în timp ce maşinile treceau pe lângă el, în ambele sensuri, purta o mască aurie care îi acoperea zona ochilor, de tipul celor purtate la carnaval. Toţi erau îmbrăcaţi în civil, de obicei în blugi şi tricouri. Unii păreau a fi foarte tineri, însă insistau că nu recrutează niciodată persoane sub 18 ani. Nu sunt foarte convins de asta. Erau uneori zgomotoşi şi ameninţători, uitându-se în maşini în timp ce ţineau în mână ţevi sau arcuri cu săgeţi făcute din resturi de lemn şi metal. La un moment dat, pe la mijlocul şederii mele din octombrie 2013, un grup a început urmărirea cuiva pe care voiau să îl aresteze în curtea unei judecătorii, în timp ce o mulţime de oameni se adunase în zonă. În cele din urmă, agitaţia a luat sfârşit, bărbatul fiind, după toate probabilităţile, predat armatei.

Un grup de aproximativ 20 de apărători ai ordinii publice aşteptau lângă postul militar, spunând că urmau să ia parte la un raid „în pădurea" din jurul oraşului Damboa pentru că li se spusese că membri ai Boko Haram se ascundeau acolo, făcându-le tot felul de necazuri fermierilor. Când un convoi de maşini a oprit, mai târziu în acea zi, întorcându-se, se pare, dintr-un asemenea raid, mulţimea care aşteptase a început să aplaude şi să fugă

spre vehicule. Unii i-au urmat pe luptători, pe jos, în timp ce intrau în garnizoana păzită de soldaţi. Un bărbat mi-a spus că uneori îi omoară pe suspecţi, dacă sunt nevoiţi să o facă, şi că alteori îi capturează. Era uşor de înţeles cum un asemenea raid ar putea sfârşi prin a stârni o comunitate împotriva alteia, eliberând astfel un nou demon într-o regiune care avea şi aşa prea mulţi. Totul a continuat după acelaşi tipar şi în lunile de după vizita mea în Maiduguri. A mai avut loc un masacru într-o şcoală şi, în plus, un atac asupra infamei garnizoane Giwa a dus la acuzaţii cum că membrii grupurilor de păstrare a ordinii pubbec au aliniat sute de deţinuţi evadaţi care au fost apoi executaţi de soldaţi.10

Umăr Mustafa, un tânăr de 21 de ani care purta haine zdrenţăroase şi pe care l-am întâlnit în octombrie 2013, s-a prezentat ca şeful unui „sector al JTF civile”. Purta o sabie care îi ajungea până la şold şi mi-a arătat o serie de mici amulete din piele care, după spusele lui, îi fuseseră date de cel mai important imam din statul Borno. A insistat că amuletele aveau puteri supranaturale şi că îl protejau de răni. Făceau ca armele cu care se trăgea asupra lui să se blocheze: „Orice kalaşnikov, orice armă ai avea, n-o vei putea folosi. Vor să tragă în noi şi arma nu le mai funcţionează”.

Capitolul VI

„Fetele noastre au fost răpite şi ei nu au făcut nimic”.

Un bărbat îmbrăcat într-o ţinută de culoare alb perlat voia să schimbe câteva vorbe cu mine. Mi-am dat seama pentru că unul dintre acoliţii lui încerca insistent să mă ducă spre el, ca şi cum aş fi fost chemat acolo. Pe cartea lui de vizită, cu un fundal verde cu alb, culorile naţionale ale Nigeriei, apărea numele „Hon. Amb. Jude Tabai”. Abrevierile însemnau „onorabilul ambasador”, titlu despre care spunea că îi fusese acordat de prima doamnă.1 Sub numele său scria „director” şi „echipă strategică”, iar în

colţul de sus din stânga era o fotografie a preşedintelui Goodluck Jonathan.

L-am întrebat: „Aşadar, lucraţi pentru preşedinte, nu-i aşa?” „Da, da, da”, mi-a răspuns. „Şi ce anume faceţi pentru el?” „Nu vă pot spune, e secret. Să zicem doar că lucrez în domeniul securităţii…”

Ne întâlnirăm cu câteva minute mai devreme în apropiere, vizavi de Fântâna „Unităţii Nigeriei” din capitala Abuja, unde avea loc o contramanifestaţie care începuse cu o zi înainte. Contramanifestaţia stârnise proteste aprinse pentru că părea să fie vorba de o mulţime plătită să compromită o altă manifestaţie paşnică. Protestele iniţiale avuseseră loc zilnic, vreme de aproape o lună, şi cereau guvernului şi armatei să acţioneze într-o problemă care adusese deodată Nigeria în atenţia întregii lumi: răpirea a aproape 300 de fete dintr-o şcoală din oraşul Chibok din nord-estul ţării. La început, manifestaţiile nu au fost de anvergură – erau doar câţiva zeci de oameni – însă se părea că guvernul său, cel puţin, susţinătorii acestuia erau deranjaţi de ele. Campania, având sloganul *Bringback Our Girls* („Aduceţi-ne fetele înapoi!”) devenise populară în toată lumea, cu ajutorul reţelelor de socializare. Suport moral sosise din partea unei liste numeroase de personalităţi, cum ar fi Michelle Obama, prima doamnă a Americii, care a publicat un tweet cu o fotografie a ei în care avea o privire tristă şi ţinea în mână o pancartă cu inscripţia: *Bringback OurGiris*.

Când l-am întâlnit pentru prima dată pe Tabai, era în mijlocul organizatorilor contramanifestaţiei, aceea care susţinea guvernul. Acum stăteam în căldura după-amiezii, lângă o maşină parcată pe iarbă, lângă o mână de tineri. Mi-a spus că nu se număra printre organizatorii contramanifestaţiei şi că se întâmplase doar să treacă prin zonă şi, văzând mulţimea, se hotărâse să se oprească: „Dacă aş fi implicat, v-aş spune. Nu cu asta mă ocup eu”.

La un moment dat, în timp ce vorbeam, unul dintre tineri i-a spus ceva altuia şi Tubai s-a întors spre el, spunându-i pe un ton tăios: „Prietene, ţine-ţi gura”. Tânărul a ascultat, ruşinat. Pe lângă faptul că pretindea că are un rol neprecizat în „securitatea” preşedintelui, Tabai, care părea să aibă peste 50 de ani, mi-a explicat că deţinea şi titlul de rege al tinerilor din Delta Nigerului, regiunea din care provenea şi preşedintele Jonathan.2 în Nigeria erau mulţi oameni ca el, care pretindeau că aveau asemenea titluri. Presa locală se referise la el în aceiaşi termeni, deşi adevărata lui putere avea să rămână un mister pentru mine. Mai fusese şi consilier în Bayelsa, statul din care se trăgea preşedintele Jonathan.

„Dar protestul acesta pare a fi o acţiune plătită de cineva, ca să fiu sincer”, i-am spus, referindu-mă la contramanifestaţii. „Asta crezi?” m-a întrebat. „Da, aşa mi se pare”. „OK, nu ştiu ce să spun, dacă tu spui «pare a fi o acţiune plătită», nu ştiu la ce te referi, pentru că aceste proteste tot au loc de două sau trei săptămâni”, a spus Tabai pronunţând cuvintele clar şi sperând, se pare, că nu voi face diferenţa între cele două demonstraţii. „Ceilalţi oameni au protestat”, am spus eu.

Îşi jucase cartea şi pierduse, însă nu părea afectat. Şi-a schimbat tactica şi a venit cu alte argumente. S-a dovedit a fi o conversaţie lungă, plină de referiri la teoriile conspiraţiei pe care le auzi adesea în Nigeria. Esenţa discursului lui Tabai era că insurecţia Boko Haram era de natură politică, fiind sprijinită de adversarii lui Jonathan şi având ca ţintă alegerile din 2015. Însă nu s-a oprit aici. „Acum, în timp ce noi vorbim, fetele au fost eliberate”, a spus el pe la mijlocul discuţiei noastre, referindu-se la elevele răpite din Chibok. „Credeţi că au fost eliberate?” am vrut să mă asigur. „Da”. „De către cine?” „Colaboratorii teroriştilor şi cei care îi finanţează le-au eliberat. Întreabă-mă de ce”.

* * *

Au circulat tot felul de poveşti şi este posibil ca o descriere precisă a incidentului să nu apară niciodată, însă există un numitor comun în descrierile părinţilor, oficialilor din şcoală şi ale fetelor care au scăpat cu viaţă. Cu toţii au descris un atac care a debutat ca multe altele. Aproape de miezul nopţii, în mijlocul savanei din nord-estul Nigeriei, zeci de oameni înarmaţi, unii purtând uniforme militare, au apărut în camionete şi pe motociclete şi au deschis focul, luptându-se cu o mână de soldaţi depăşiţi numeric şi vizând clădirile guvernamentale. Pe măsură ce focurile de armă s-au înteţit şi atacatorii furioşi au incendiat clădirile, locuitorii au fugit prin beznă şi s-au adăpostit în păduricile din jurul oraşului Chibok. Bărbaţii înarmaţi au năvălit într-o şcoală-internat unde dormeau câteva sute de adolescente. O fată de 18 ani care era atunci acolo mi-a spus: „Dormeam. Am auzit când au început să tragă prin oraş. Am crezut că se joacă cineva cu armele”. În următoarele săptămâni, ceea ce începuse ca un raid de-al insurgenţilor despre care, din păcate, nigerienii ajunseseră să se obişnuiască să tot audă, avea să agite spiritele în întreaga lume.

În nord-estul Nigeriei, unde islamul este, de departe, religia dominantă, Chibok reprezintă un soi de anomalie.3 Este un oraş în marea sa majoritate creştin, deşi include un număr destul de mare de musulmani. Moştenirea sa creştină se datorează misionarilor din Church of the Brethern („Biserica Fraţilor”), o confesiune protestantă, ai cărei misionari au început să ajungă în Nigeria începând din 1923.4 Populaţia oraşului este compusă în mare parte din etnici kibaku, diferiţi de rivalii lor, kanuri, care domină regiunea. Gerald Neher, un american care a trăit în Chibok, fiind misionar acolo între 1954 şi 1957, apoi în 1959 şi 1960 şi, în final, în 1968, îşi aducea aminte cum oraşul era, pe atunci, izolat pentru că în sezonul ploios

drumurile de pământ care îl legau de restul ţării erau brăzdate de torenţi. Lucra cu fermieri care încă arau cu ajutorul boilor, în timp ce soţia lui îi învăţa pe copii să scrie cu beţigaşe pe nisip! Educaţia religioasă şi convertirile făceau parte, bineînţeles, din activitatea lor misionară şi mulţi locuitori din Chibok au adoptat treptat creştinismul în locul vechilor credinţe locale – cel puţin la suprafaţă, fiindcă se pare că, de fapt, cele două au coexistat. Astăzi asemenea convertiri ar putea părea inacceptabile din cauza paternalismului pe care îl presupun, însă Neher, acum în vârstă de peste 80 de ani, nu se scuză în niciun fel. Mi-a spus că el crede cu hotărâre că i-a ajutat pe unii locuitori din Chibok să-şi îmbunătăţească viaţa şi că este mândru de munca lui, inclusiv de aspectul ei religios. Neher îşi aduce aminte că învăţătorii musulmani au ajuns şi ei în Chibok şi au încercat să îi convertească pe localnici, adunându-i pe învăţăceii lor la umbra copacilor pentru a-i învăţa Coranul. Când Neher a ajuns acolo, în anii 1950, fetele nu învăţau în şcolile din chirpici, cu acoperiş de paie, însă când a revenit, peste zece ani, unele dintre ele începuseră să facă şcoală. Astăzi, localnicii simt în marea lor majoritate fermieri, populaţia fiind de aproximativ 70.000 de oameni.5

În martie 2014, cu o lună înainte ca elevele să fie trezite de focurile de armă care se auzeau în jurul căminului, statul Borno, unde se află şi Chibok, a anunţat că se vedea obligat să închidă şcolile pe termen nelimitat din cauza atacurilor teroriste repetate.6 Acestea făcuseră mult mai multe victime decât acelea care aveau să moară în Chibok, însă nu au primit o atenţie susţinută din partea presei internaţionale. A fost vorba de două masacre în care au murit zeci de băieţi de la şcoli-internat din statul vecin, Yobe. Oficialii din Chibok au sugerat că instituţia lor se închisese pur şi simplu pe perioada vacanţei, însă se părea că spuneau numai o parte din adevărata poveste. După

cum a declarat un oficial guvernamental căruia i-am luat un interviu, dar cum mi-au mărturisit şi părinţii cu care am discutat, se pare că închiderea şcolii a fost o vacanţă forţată pentru că nimeni nu mai dorea să vadă că şi alţi elevi erau omorâţi.

Deşi este posibil ca motivele închiderii şcolilor să fi fost nobile, totuşi decizia a provocat îngrijorări. În nord-estul Nigeriei educaţia este deficitară, situaţia fiind şi mai gravă în cazul fetelor. Aproximativ o fată de peste 6 ani din zece ştie să scrie şi să citească în statul Borno. Prin comparaţie, media naţională este de 47, 7%, iar în Lagos este de 92%, fiind evident că închiderea şcolilor avea să pună sub semnul întrebării orice progres făcut în vederea remedierii situaţiei.7 Instituţia de unde au fost răpite fetele se numise Şcoala Guvernamentală de Fete din Chibok şi era finanţată de guvernul statului Bomo. Numele său fusese schimbat de curând, renunţându-se la cuvântul „fete” după ce începuse să primească şi băieţi. Aceştia, provenind din jurul oraşului Chibok, fuseseră mutaţi din şcolile lor aflate în zone deosebit de periculoase din statul Borno. Ei mergeau la şcoală în Chibok, însă nu rămâneau la internat peste noapte, ca fetele. După spusele directoarei, Asabe Kwambula, erau înscrişi 530 de elevi, 135 de băieţi şi 395 de fete.

Deşi şcolile fuseseră închise în luna martie, administratorii şi oficialii guvernului aveau de rezolvat problema elevilor din ultimul an de studii, care trebuiau să îşi dea examenele şi să încheie ciclul şcolar. După spusele oficialului guvernamental cu care am vorbit, avuseseră loc discuţii cu Ministerul Educaţiei din Nigeria şi cu Consiliul pentru examene din Africa de Vest, care administrează examenele, despre ce anume trebuia făcut. Oficialul mi-a spus că, în urma discuţiilor, se luase decizia ca unui număr de şcoli din statul Borno să li se permită să devină centre de examinare, inclusiv şcolii din Chibok. Pentru aceasta

trebuiau să îi aducă înapoi la şcoală pe elevii din ultimul an pentru a-şi da testele. Totuşi, înainte de a face acest lucru, oficialii trebuiau să ceară autorităţilor să asigure paza acestor şcoli, pentru a preveni orice problemă de securitate. Din acest punct, povestea devine din ce în ce mai neclară.

Oficialii statului Borno şi ai şcolii au spus că se întâlniseră cu reprezentanţii poliţiei şi trimiseseră o scrisoare comisarului poliţiei statale în care ceruseră întărirea măsurilor de securitate pe perioada examenelor. După spusele unui profesor al şcolii, ca urmare a acestei cereri, au fost trimişi patru poliţişti, însă care lucrau doar ziua, în timp ce aveau loc examenele. Noaptea nu exista nicio pază suplimentară. Prezenţa militarilor în oraş era aproape invizibilă din moment ce se spunea că aici erau delegaţi doar 17 militari. e Nu aveau să fie de ajuns şi dezbaterea legată de cine era vinovat pentru că nu se asigurase mai multă pază avea să devină o dispută intensă, cu o componentă politică puternică. Au existat şi acuzaţii legate de faptul că elevii nu ar fi trebuit readuşi la şcoală, având în vedere potenţialele pericole. Guvernul federal a dat vina pe oficialii statului Borno, condus de un partid de opoziţie, în timp ce aceştia au acuzat, la rândul lor, guvernul central. Totuşi, trebuie spus că, deşi şcoala finanţată de stat şi guvernul statului Borno ar fi trebuit să ia mai multe măsuri de precauţie, atât poliţia, cât şi armata sunt instituţii federale care nu simt controlate de guvernele diferitelor state. Un reprezentant al şcolii care a dorit să rămână anonim pentru a evita un conflict cu guvernul federal mi-a spus: „Totul s-a întâmplat din cauza lipsei măsurilor de securitate. Dacă s-ar fi luat măsurile necesare, nu cred că s-ar fi întâmplat una ca asta. Însă, după cum ştiţi, securitatea nu este în mâinile şcolii”. Cu toate acestea, au existat şi acuzaţii cum că statul ar fi refuzat să mute examenele în Maiduguri şi că garantase că

se va asigura paza necesară.9

După spusele directoarei, în momentul atacului era la faţa locului un singur paznic de noapte, însă nu mai exista niciun alt responsabil care să supravegheze căminul în care dormeau fetele, cum ar fi un şef de cămin. Secretarul guvernului statului

Borno, Baba Ahmed Jidda, a declarat pentru un post de ştiri nigerian că fetele, care aveau, în general, între 16 şi 18 ani, „erau, pur şi simplu, singure pentru că era noapte şi directoarea şi ceilalţi profesori nu locuiesc în zona căminelor pentru elevi”.10 La început, s-a spus că directoarea era acolo şi că fusese păcălită de atacatori pentru că aceştia purtau uniforme militare. Cu toate acestea, ea mi-a declarat că nu se afla nicidecum în zonă. Plecase la Maiduguri, capitala statului, pentru că avea programare la doctorul care o trata pentru diabet.11 Cel puţin unul dintre directorii-adjuncţi rămăsese în Chibok.

Boko Haram se făcuse vinovată pentru alte răpiri ale unor fete obligate apoi să se convertească la islam, să se mărite cu membrii săi sau să devină sclave.12 în noiembrie 2013, Human Rights Watch l-a citat pe comandantul unui grup de apărători ai ordinii publice aflaţi pe urmele Boko Haram care declarase că extremiştii îşi lăsaseră soţiile în urmă atunci când fuseseră forţaţi să fugă din Maiduguri din cauza forţelor de securitate. Prin urmare, au început să răpească fete pe care le obligau să meargă cu ei. În plus, bărbaţi despre care se credea că sunt membri ai Boko Haram începuseră de ceva vreme să răpească nigerieni bogaţi din Maiduguri şi împrejurimi pentru a obţine bani din răscumpărări.13 Asemenea răpiri nu primeau mare atenţie pentru că familiile preferau să se ocupe în linişte de negocieri pentru a se asigura că, în cele din urmă, cel răpit are să fie eliberat nevătămat. O victimă cunoscută a fost un fost ministru al petrolului, Shettima Ali Monguno, în vârstă de 92 de ani, care a fost eliberat după câteva zile.

Aceste răpiri se adăugau acelora care îi aveau ca victime pe străini în care fuseseră implicate Ansaru şi Boko Haram în lunile din urmă atunci când fie executaseră victimele, fie le eliberaseră pentru sume importante de bani.

În ciuda lipsei de securitate, Nigeria se pregătea să găzduiască World Economic Forum (WEF, Forumul Economic Mondial) despre Africa în mai 2014, o adunare a unora dintre cei mai puternici oameni din lume, guvernul dorind astfel să sublinieze potenţialul ţării ca destinaţie a investiţiilor străine. Recent, anunţase rezultatul stabilirii unei noi baze a produsului intern brut, ceea ce a confirmat că PIB-ul său depăşise PIB-ul Africii de Sud, Nigeria devenind astfel cea mai puternică economie de pe continent. Ministrul de finanţe, Ngozi Okonjo-Iweala a încercat să-şi promoveze ţara ca oferind un mediu solid pentru afaceri în ciuda tuturor problemelor, repetând deseori în faţa potenţialilor investitori ceea ce avea să devină o adevărată lozincă: „Dacă nu eşti în Nigeria, nu eşti în Africa". Pe hârtie, avea dreptate. Nigeria se lăuda acum cu trei distincţii: ţara cu cea mai puternică economie, cu cea mai mare populaţie şi cu cea mai importantă industrie petrolieră din Africa. Din păcate, orice om familiarizat cu Nigeria ştia că aceste trei titluri însemnau foarte puţin pentru nigerianul de rând, printre numeroasele probleme ale căruia se număra şi aceea legată de violenţa care avea să tulbure pregătirile pentru importanta întâlnire internaţională care urma să aibă loc.

Drept dovadă că insurecţia scăpase total de sub control, trebuie spus că atacul din Chibok care a avut loc pe 14 aprilie 2014 nu a fost singurul atac îngrozitor al zilei. În timpul orelor de vârf ale dimineţii, o bombă a explodat într-o staţie de autobuz dintr-o suburbie din Abuja şi a ucis cel puţin 75 de oameni.14 A fost un eveniment absolut surprinzător, fiind cel mai sângeros atac care avusese vreodată loc în capitală, cu numai câteva

săptămâni înainte ca Abuja să găzduiască WEF. Totuşi, morţile şi distrugerile lăsate în urmă de atentat aveau să fie imediat eclipsate de îngrijorările legate de soarta fetelor din Chibok.

După unele mărturii, se pare că apăruseră zvonuri cum că o bandă de atacatori se îndreptau spre Chibok. Amnesty International, citând oficiali locali şi doi ofiţeri din armată, a informat că avertismentele au apărut imediat după ora 19, cu mai bine de patru ore înaintea atacului.15 Conform organizaţiei nonguvernamentale, apărătorii ordinii publice din satul Gagilam, din apropiere, au alertat autorităţile „atunci când un grup numeros de bărbaţi înarmaţi neidentificaţi au intrat în sat pe motociclete şi au spus că se îndreaptă spre Chibok”. Se pare că soldaţii nigerieni, prost echipaţi şi demoralizaţi, nu au fost capabili să răspundă în mod eficient. Unul din ofiţeri a spus ONG-ului: „comandantul nu a reuşit să mobilizeze întăriri”. Amnesty International l-a citat, în continuare: „Există o doză mare de frustrare şi epuizare în rândul trupelor şi ofiţerilor staţionaţi în zonele «fierbinţi»; […] mulţi soldaţi se tem să se ducă în zonele de conflict”.

Un oficial guvernamental familiarizat cu detaliile investigaţiei despre incidentul, din Chibok mi-a împărtăşit aceeaşi versiune a faptelor, spunând că localnicii anunţaseră un atac iminent cu mult timp înainte. „Au fost informaţi cu trei sau patru ore înainte de atac”, a spus el, referindu-se la armată şi adăugând că răspunsul fusese îngreunat de „probleme legate de numărul maxim [de soldaţi]”. Cu toate acestea, armata a negat vehement toate aceste afirmaţii. Purtătorul de cuvânt al ministerului apărării, general-maiorul Chris Olukolade a declarat că trupele din capitala statului, Maiduguri, nu au fost prevenite de atac şi că au fost informate de „un atac aflat în desfăşurare în Chibok” doar de către soldaţii din oraş care se luptau cu atacatorii şi aveau nevoie de întăriri.

Într-o declaraţie, purtătorul de cuvânt a scris:

În timp ce trupele trimise ca întăriri înaintau pe drumul accidentat şi şerpuit de 120 de kilometri dintre Maiduguri şi Chibok, au intrat într-o ambuscadă organizată de teroriştii care au început să tragă în ei cu arme de foc, fapt care a cauzat moartea unor soldaţi. Un alt grup de militari mobilizaţi pentru această misiune au ajuns după ce teroriştii scăpaseră din cauza unei serii de informaţii care i-au indus în eroare şi care le-au încetinit deplasarea.

În noaptea respectivă, cândva între 11.30 şi 11.45, zeci de atacatori pe motociclete şi în camionete au invadat oraşul. Soldaţii staţionaţi la faţa locului nu au putut face faţă şi au fugit, iar membrii Boko Haram au incendiat case şi clădiri. Enoch Mark, pastor la o biserică din Chibok şi tatăl a doua fete, dintre care una era adoptată, care dormeau în căminul şcolii, a declarat că a auzit exploziile şi focurile de armă din casa lui. A decis să fugă împreună cu ceilalţi copiii ai săi. „Din păcate, acasă am copii mici. Am încercat să-i iau pe cei mici şi să fug cu ei spre pădure”. Un alt localnic din Chibok, Lawan Zanna, care avea şi el o fată în cămin, a spus: „Am auzit focurile de armă şi exploziile. […] Unii oameni ieşeau din case şi fugeau”. Zanna mi-a mai declarat că nu poate spune câţi atacatori veniseră în oraş în acea seară, deşi oficialii guvernului estimau că în jur de 100.

Unii dintre membrii Boko Haram sau toţi, nimeni nu ştie cu exactitate, au luat în vizor căminul în care dormeau fetele. Când au ajuns acolo, le-au păcălit pe fete pentru a le aduna la un loc. Tânăra de 18 ani al cărei tată nu a dorit să-i folosim numele mi-a spus la telefon: „Ne spuneau: «Nu vă temeţi, nu vă temeţi, veniţi. Ne ocupăm de securitatea voastră, suntem soldaţi, n-o să vi se întâmple nimic. Suntem aici pentru voi.»” Când bărbaţii au început să tragă şi să strige *Allahu Akbar*, fetele şi-au dat seama că

nu erau soldaţi. Însă pentru majoritatea elevelor era deja prea târziu, deşi un angajat al şcolii mi-a spus că unele au reuşit, totuşi, să scape. Elevele au fost obligate să îi urmeze până într-un loc aflat la mai puţin de doi kilometri de şcoală şi au fost urcate cu forţa în camionete – se estimează că ar fi fost vorba de 10 sau 20 – în timp ce extremiştii incendiau şcoala. Totuşi, unele surse au indicat faptul că, mai întâi, au furat proviziile de alimente. Se spune că vorbeau în limba kanuri, mai comună în alte părţi ale statului Borno.16 Tatăl fetei de 18 ani a spus că fiica sa i-a povestit că vorbeau în mai multe limbi, printre care kanuri, hausa şi kibaku. Fetele au fost apoi scoase din oraş şi duse undeva, în direcţia pădurii Sambisa. După spusele locuitorilor din Chibok, extremiştii au rămas în oraş până spre ora 4 dimineaţa sau chiar până mai târziu. Întăririle nu au sosit. O persoană mi-a spus, sub anonimat: „Oamenii aceştia au venit în jur de ora 11.40, sau cam aşa ceva. La 4 dimineaţa erau tot în Chibok. […] Eu cred că, dacă forţele de securitate ar fi fost serioase, ar fi trimis soldaţi care să îi oprească”.

În timp ce se aflau în camionetele care se îndepărtau de Chibok, unele fete s-au hotărât să rişte şi să încerce să se salveze, sărind din mers. Nepoata de 16 ani a lui Dauda Iliya, care locuieşte în Abuja, dar a cărui familie se trage din zona Chibok, s-a aflat printre acestea. Iliya mi-a spus: „Unul dintre camioane s-a oprit din cauza unei probleme la motor, pur şi simplu, s-a oprit şi când au încercat să îl repornească, nu a pornit. Aşa că l-au abandonat. Deci convoiul a trebuit să încetinească şi […] s-a îndepărtat de camionul stricat”. Astfel, camionul în care se afla nepoata lui a încetinit în timp ce trecea prin dreptul unui copac. „S-a ţinut de o creangă şi camionul s-a îndepărtat, iată cum a scăpat în mod miraculos. Ea mi-a povestit toate acestea”. Tot el mi-a spus şi că nepoata lui şi alte fete au stat ascunse până ce au simţit că sunt în siguranţă şi că se pot

întoarce în Chibok. Fata s-a lovit în zona gleznelor în timpul evadării, însă s-a vindecat complet. Şi alte fete au scăpat în acelaşi fel. Două dintre ele au declarat reporterului *New York Times* că se aflau printre acelea care au sărit şi au fugit în pădurice atunci când un camion cu atacatori de la coada convoiului a încetinit, rămânând în urmă.17

Fie că nu le-au văzut pe fetele care scăpaseră, fie că nu le-a păsat, atacatorii au mers înainte, convoiul îndreptându-se spre tabăra care, după spusele unor fete şi ale părinţilor acestora, se afla în zona pădurii Sambisa care acoperea o arie de 321, 8 km² – aproximativ de nouă ori suprafaţa Manhattanului –, zonă care fusese la un moment dat o rezervaţie de vânătoare a britanicilor. Boko Haram folosise pădurea, aflată la 80, 4 kilometri depărtare de Chibok, drept ascunzătoare de ceva vreme, împreună cu zona dealurilor Gwoza, aflată în apropierea graniţei cu Camerunul. În 2013, după declararea stării de necesitate de către guvern, armata a pretins că a desfiinţat toate taberele extremiştilor din rezervaţia Sambisa cu ajutorul aviaţiei, deşi nu a fost niciodată clar dacă soldaţii bombardaseră zona sau doar trăseseră tiruri de mitralieră din elicoptere. Ca mare parte din savana plină de tufişuri din regiune, rezervaţia nu este foarte împădurită, nefiind asemănătoare unei jungle, deşi este adevărat că vegetaţia este mai deasă în jumătatea ei sudică, mai ales în timpul sezonului ploios. Fetele au tot răpite la sfârşitul sezonului secetos. În ceea ce priveşte animalele sălbatice, trebuie spus că nu rămăseseră foarte multe în zonă. O cercetare din 2006 nu a mai găsit niciun elefant, ci doar un număr mic de antilope şi de porci alergători, menţionându-se în acelaşi timp că se produsese „o defrişare masivă a regiunii pentru obţinerea unor zone arabile şi a cărbunilor de pământ”.18

Convoiul a înaintat vreme de şapte ore până ce a

ajuns în tabără şi, odată ajunşi acolo, membrii Boko Haram le-au ordonat fetelor să pregătească masa. Unele dintre ele s-au gândit că este o ocazie pentru ele să evadeze. În timpul unei convorbiri telefonice care se întrerupea mereu, tânăra de 18 ani mi-a explicat cum a reuşit să scape, însă, din cauza conexiunii proaste, nu am înţeles decât câteva din vorbele ei: „Am fugit, am tot fugit… Am fugit cât mai departe. […] Fugeam, fugeam, fugeam în pădure”. Tatăl ei a precizat că ajunsese în tabăra insurgenţilor de aproximativ două ore atunci când s-a ivit o posibilitate de a evada. „A scăpat când celelalte fete pregăteau mâncarea”, a spus el, folosind un termen nigerian des folosit în domeniul culinar. Le-a spus că se duce la baie şi a dispărut. După ce a fugit o vreme, a dat peste nişte localnici peuli care au fost de acord să o ajute. „Ea a spus: «Vă rog să-mi arătaţi drumul spre Chibok». Şi ei au spus: «Bine»”. Ei au dus-o cu motocicleta, ajungând acasă miercuri, după ce fusese răpită luni noaptea. Tatăl ei a spus: „Am fost foarte, foarte surprins să văd că a scăpat. […] Arăta foarte, foarte bine”. Nu a făcut această călătorie singură. Cel puţin alte două fete, dacă nu mai multe, au reuşit să evadeze în acelaşi fel.19

Dimineaţa, părinţii au venit la şcoală pentru a verifica singuri ce se întâmplase cu fiicele lor şi au găsit clădirile incendiate. Una dintre mame a descris suferinţa pe care a îndurat-o când a ajuns la şcoală şi şi-a dat seama că fata ei de 16 ani fusese răpită împreună cu celelalte. Mama respectivă, care a cerut ca numele ei să nu fie menţionat din motive legate de siguranţa ei şi a fiicei sale, a spus: „După ce am ajuns la şcoală, m-am speriat. Tremuram. Şcoala asta era speranţa noastră. Speranţa noastră. […]

Sir George Taubman Goldie (1846–1925), omul politic britanic care a reușit să unească regiunile din sudul și din nordul Nigeriei de astăzi într-un singur stat-colonie britanic (portret de Hubert von Herkomer, 1898).

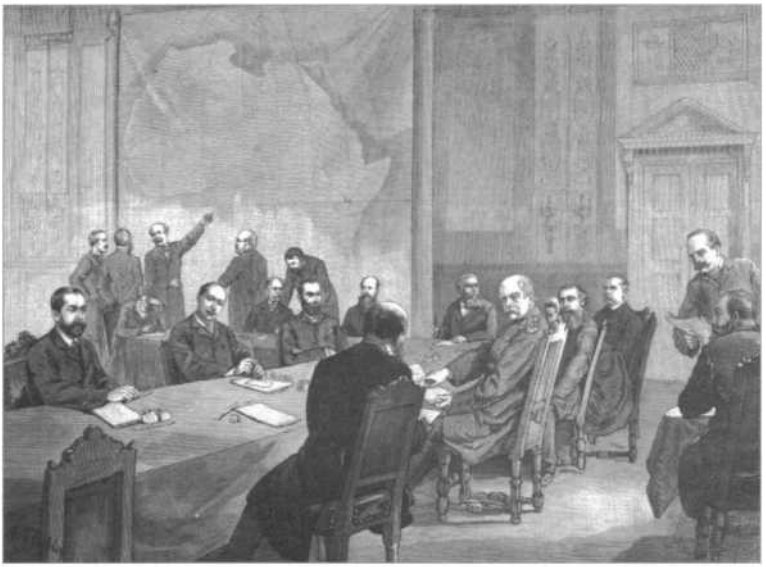

Gravură care reprezintă Conferința de la Berlin (15 noiembrie 1884 – 26 februarie 1885), organizată de Otto von Bismarck, în cadrul căreia s-au stabilit sferele de influență ale puterilor coloniale europene în Africa.

Gravură intitulată „Arderea unui sat din Africa și capturarea locuitorilor" (apud *Wesleyan Juvenile Offering*, publicație destinată tinerilor misionari care urmau să plece în Africa, februarie 1859, p. 12). Practicile negustorilor albi de sclavi nu erau deloc blânde și, din păcate, nu reprezentau un secret pentru nimeni.

Gravură din secolul al XIX-lea care înfățișează caravana unor negustori de sclavi arabi care traversează Sahara. Comerțul arab cu sclavi transportați pe rute transsahariene a început să se dezvolte încă din secolul al VIII-lea, ajungând la apogeu în secolul al XIX-lea.

Sir Frederick Lugard (1858–1945), primul guvernator-general al Nigeriei (1914–1919), care a luptat pentru eradicarea comerțului cu sclavi (caricatură din *Vanity Fair*, numărul din 19 decembrie 1895).

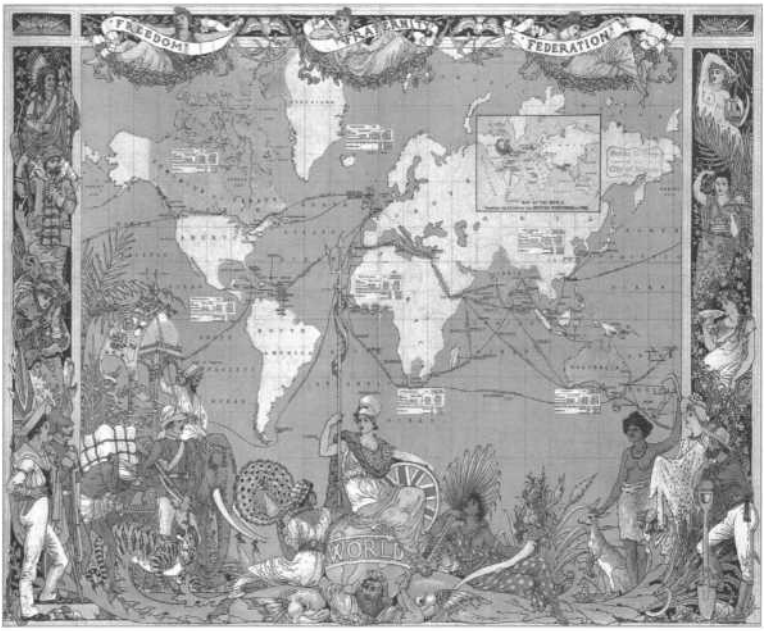

Hartă a lumii (1886) pe care este reprezentat Imperiul Britanic.

Sir Abubakar Tafawa Balewa (1912–1966), întâiul prim-ministru al Nigeriei independente.

Olusegun Obasanjo (n. 1937), președinte nigerian (1999–2007) care a asigurat tranziția Nigeriei de la o dictatură militară la o țară condusă democratic.
A fost primul președinte nigerian care a avut de-a face cu gruparea Boko Haram.

Goodluck Jonathan (n. 1957), președintele Nigeriei (2010–2015) care s-a confruntat cu cele mai mari crize create de gruparea Boko Haram.

Însemnele Boko Haram (2002–2015), care apar în toate înregistrările video ale grupării.

Muhammad Yusuf (1970–2009), fondatorul mișcării Boko Haram.

Abubakar Shekau (n. cca 1965–1975), lider al grupării Boko Haram de o cruzime ieșită din comun.

Imagine dintr-o înregistrare video a Boko Haram în care sunt decapitați în direct ostatici.

Familia de francezi răpită de gruparea Boko Haram în februarie 2013 în timp ce europenii vizitau o rezervație naturală din nordul Camerunului.

Imagine dintr-o înregistrare video a grupării Boko Haram în care teroriștii pretind că sunt înfățișate fetele răpite din Chibok (deși părinții acestora nu au identificat decât aproximativ 80 dintre acestea).

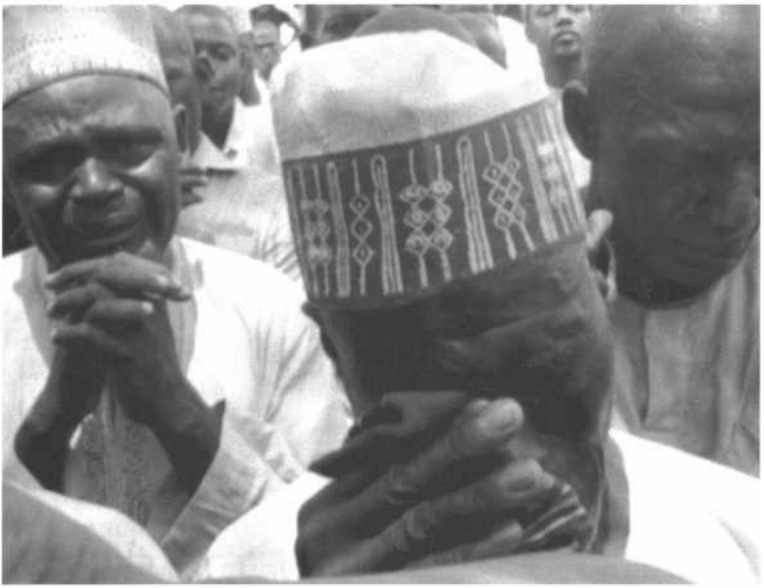

Părinți ai elevelor răpite din școala gimnazială din Chibok în noaptea de 14 aprilie 2014.

Michelle Obama, pe atunci prima doamnă a SUA, ținând un afiș cu sloganul celor care militau la nivel internațional pentru eliberarea fetelor răpite din Chibok: *#BringBackOurGirls* („Aduceți-ne fetele înapoi!"), imagine publicată pe contul său oficial de Twitter.

Femei și copii recent eliberați din ghearele mișcării Boko Haram de către soldații armatei nigeriene în 2015. Toate cele 276 de fete răpite din școala gimnazială din Chibok aveau să fie puse în libertate.

Când am văzut căminul, am rămas şocată. […] Am izbucnit, pur şi simplu, în lacrimi. Am spus: «De ce, Doamne? De ce?»” La aproape două luni de la răpire, fără nicio ştire despre fiica ei, femeia s-a dezlănţuit la adresa guvernului şi armatei: „Fetele noastre au fost răpite şi ei nu au făcut nimic”.

Unii dintre părinţi au hotărât să acţioneze singuri. În ziua care a urmat răpirii, pe 15 aprilie, au încercat să ia urma fetelor, însă nu au ajuns prea departe înainte de a fi convinşi să se întoarcă şi să caute o escortă armată pentru că era o operaţiune prea periculoasă. Două zile mai târziu tot nu primiseră mare ajutor, astfel încât fie au închiriat motociclete, fie au folosit propriile vehicule pentru a se îndrepta din nou în aceeaşi direcţie în încercarea de a-şi găsi fetele. De data aceasta se estimează că au participat 300 de părinţi, rude şi prieteni. Au ajuns într-un sat de lângă pădurea Sambisa şi acolo apărătorii ordinii şi alţi oameni le-au spus să se întoarcă pentru că nu puteau face faţă insurgenţilor. Lawan Zanna, în vârstă de 45 de ani, profesor de arabă la şcoala primară şi tatăl unei fete de 18 ani, Aisha, care fusese răpită, a declarat: „Ne-au spus că ar fi mai bine să ne întoarcem. Nu aveam cu ce să-i înfruntăm pe acei oameni. Spuneau că au arme sofisticate şi că ne vor împuşca pe toţi”. Părinţii s-au întors acasă, fiicele lor rămânând undeva în savană, prizoniere ale unor oameni înarmaţi, în timp ce armata nigeriană nu dădea niciun semn că se pregătea să le caute. Exista o serie întreagă de motive pentru care avuseseră loc răpirile. Boko Haram se opunea educaţiei occidentale în general şi Shekau a declarat ulterior că el credea că avea dreptul să aibă sclavi. A mai spus şi că fetele „ar trebui să se căsătorească” şi că avea de gând să le mărite pe toate acelea care aveau peste nouă ani. Au existat însă şi motive strategice, de vreme ce aceste răpiri erau menite să pună guvernul într-o situaţie stânjenitoare.

În plus, putea fi cerută o recompensă importantă în schimbul eliberării elevelor.

La început, a părut că răpirile nici măcar nu au fost înregistrate de „radarul” comunităţii internaţionale, de presa mondială. În parte explicaţia ar putea fi dată de confuzia care înconjura evenimentele. Iniţial, oficialii şcolii nu au putut preciza câte fete fuseseră răpite. O primă estimare vorbea de 129 de fete răpite şi reprezentanţii au declarat ulterior că durase zile întregi până să poată prezenta numărul exact al fetelor care lipseau şi să îl poată confirma cu ajutorul părinţilor. Absenţa unei explicaţii clare a creat un vid care a fost, în mare parte, umplut cu teorii ale conspiraţiei. Unele dintre acestea au fost răspândite de susţinătorii preşedintelui Jonathan care spuneau că răpirile erau o farsă organizată de oponenţii lui din nord menită să îl pună pe el într-o situaţie jenantă şi, eventual, să îl oblige să refuze să candideze din nou la alegerile care urmau să fie organizate peste mai puţin de un an, în februarie 2015. Cât despre armată, aceasta pretindea că începuse operaţiunile de căutare, însă părinţii şi diverşi activişti spuneau că nu existau dovezi că soldaţii făceau ceva în acest sens.

Un incident care a avut loc la două zile după răpiri avea să micşoreze şi mai mult credibilitatea armatei. În ciuda confuziei şi a lipsei informaţiilor care puteau fi verificate, purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării, generalul-maior Chris Olukolade, a dat o declaraţie pe 16 aprilie care vorbea despre progres. Din păcate, toţi cei obişnuiţi cu declaraţiile armatei nigeriene ştiau că şi această afirmaţie trebuia privită cu prudenţă. Declaraţia spunea că, după informaţii primite de la directoarea şcolii, doar 8 dintre cele 129 de fete răpite nu reuşiseră să scape sau nu fuseseră eliberate. Nu se ofereau, detalii despre cum anume fusese posibil acest lucru şi merită să ne întrebăm dacă nu cumva oficialii militari au mizat pe faptul

că în urma acestei afirmaţii ar putea muşamaliza povestea jenantă care venea dintr-o zonă izolată din nord-estul Nigeriei. Dacă aşa stau lucrurile, planul s-a întors împotriva lor. Directoarea a negat imediat informaţia, nelăsându-i armatei nicio altă opţiune decât să revină asupra declaraţiei originale. A doua zi, Olukolade a fost nevoit să dea un nou comunicat în care a retras afirmaţia iniţială şi, într-un fel, a recunoscut ineficienţa instituţiei.

Comunicatul încerca să explice cum fusese posibil ca armată să fi anunţat eliberarea fetelor, spunând că:

Am primit un raport din teren care indica faptul că se făcuse un progres important în timpul operaţiunilor de căutare.

Nu am avut niciun motiv să ne îndoim de autenticitatea canalului oficial prin care a fost primită informaţia, aşa că a fost comunicată public imediat. Cu toate acestea, în mod surprinzător, directoarea şcolii, una dintre sursele citate în raport, a negat spusele care îi fuseseră atribuite, din motive necunoscute. Este, într-adevăr, o situaţie nefericită. Totuşi, Ministerul Apărării nu doreşte să intre în această polemică.

În mod ciudat, comunicatul preciza şi că „numărul persoanelor răpite nu este acum o problemă principală din moment ce viaţa fiecărui cetăţean nigerian este foarte preţioasă”, înainte de a infirma afirmaţia iniţială:

Deoarece directoarea a negat faptul că ar fi făcut afirmaţiile respective, Ministerul Apărării afirmă că respectă declaraţiile directoarei şcolii şi ale guvernatorului despre numărul elevelor răpite şi îşi retractează afirmaţiile iniţiale, asigurându-i, în acelaşi timp, pe toţi că operaţiunile de căutare continuă.

Directoarea, Asabe Kwambula, demascase mistificarea armatei, însă era, la rândul său, criticată din mai multe surse pentru diferitele explicaţii, uneori contradictorii, care îi erau atribuite în legătură cu felul în

care avuseseră loc răpirile. În final, după mai bine de două săptămâni, autorităţile au reuşit să stabilească exact ceea ce ei numeau numărul precis al fetelor răpite, înaintând cifra de 276. Dintre acestea, 57 reuşiseră să scape într-un fel sau altul, astfel că numărul fetelor dispărute era de 219.20 Cu alte cuvinte, aproape 300 de fete fuseseră răpite dintr-o şcoală din nord-estul Nigeriei şi existau puţine explicaţii legate de felul în care se întâmplase acest lucru.

Au trecut mai bine de două săptămâni până ce incidentul a intrat în atenţia comunităţii internaţionale. O campanie de pe reţelele de socializare a reuşit să popularizeze situaţia, *hashtag-vi Bringback OurGiris* fiind folosit de foarte mulţi nigerieni. Una dintre versiunile avansate a fost că acest *hashtag* a fost folosit după un discurs de-a lui Oby Ezekwesili, activistă împotriva corupţiei, fostă vicepreşedintă a Băncii Mondiale pentru Africa şi fost ministru al educaţiei. În timpul unei vizite făcute în Port Harcourt, centru important al industriei petroliere, Ezekwesili a vorbit despre găsirea fetelor şi despre aducerea lor acasă, îndemnându-l pe un bărbat care auzise discursul să creeze un *tweet* cu acest *hashtag.21* Treptat, campania s-a dezvoltat din ce în ce mai mult şi guvernul nigerian s-a confruntat cu un val impresionant de critici.

Simţind că autorităţile se află sub o presiune din ce în ce mai mare din partea celor care le cereau să acţioneze, preşedintele Goodluck Jonathan şi Patience Jonathan, prima doamnă a Nigeriei, au încercat să arate că se implicaseră în această problemă şi că erau luate măsuri pentru găsirea fetelor. Pe 4 mai, Patience Jonathan a organizat o întâlnire cu directoarea şcolii din Chibok şi cu alţii, o parte din această întâlnire fiind prezentată de un post nigerian de ştiri. Prima doamnă, creştină evanghelică la fel ca soţul ei, a izbucnit la un moment dat în plâns în

timpul unui discurs ciudat în timpul căruia a pronunţat de mai multe ori o expresie care avea să fie ironizată necontenit de nigerieni în mediul on-line. A punctat totul cu litera „o”, specifică acelora care vorbesc o engleză aproximativă în Nigeria: „Există Dumnezeu, ooo! Există Dumnezeu, ooo!” 22 Cel puţin această expresie a oferit nigerienilor o pauză comică în toată această înşiruire de evenimente tragice.

A doua zi, Jonathan a fost acuzat că ordonase arestarea a cel puţin o femeie care protestase, cerând guvernului să acţioneze pentru eliberarea fetelor. Femeia fusese acuzată că pretinsese că era una dintre mamele fetelor răpite în timpul unei întâlniri cu prima doamnă şi a fost arestată în vila preşedintelui, după spusele protestatarilor care au precizat că ea doar reprezenta mamele care nu putuseră lua parte la întâlnire.23

Din acel moment, întreaga poveste a devenit din ce în ce mai cunoscută în întreaga lume. Pe 5 mai a apărut prima revendicare a răpirilor sub forma unei filmări cu liderul Boko Haram, Abubakar Shekau.24 în timpul înregistrării de 57 de minute, bărbatul identificat ca fiind Shekau a justificat „luarea de sclavi” şi a făcut o ameninţare absolut şocantă, aceea că va vinde fetele la piaţa de sclavi, o afirmaţie care trebuie totuşi tratată cu scepticism din moment ce ar fi putut cere mult mai mulţi bani ca răscumpărare, în schimbul eliberării fetelor.

Primele imagini cu Shekau, sau cu oricine altcineva va fi fost acel bărbat, îl prezentau ţinând o puşcă, în timp ce îşi ridicase cealaltă mână, făcând un gest prin care îşi încuraja adepţii: era, de fapt, o variantă mai dură, mai însetată de sânge şi mai plină de cicatrici a predecesorului său, Muhammad Yusuf. La fel ca pe vremea lui Yusuf, toţi răspundeau apelurilor lui cu *Allahu Akbar* şi trăgeau în aer în semn de aprobare. Apoi în film apărea un alt cadru cu Shekau, de data aceasta stând în picioare şi trăgând cu

puşca de parcă ar fi exersat tragerea la ţintă. A început apoi să vorbească, citind de pe o bucată de hârtie, în timp de stătea în faţa a doua vehicule blindate şi a unui camion, având în dreapta şi stânga sa şase oameni cu feţele acoperite. Spunea:

Fraţilor, ar trebui să tăiaţi gâtul necredincioşilor. Fraţilor, ar trebui să vă luaţi sclavi. Am răpit o fată dintr-o şcoală în care primea educaţie occidentală şi v-aţi tulburat. V-am spus că educaţia… Educaţiei occidentale trebuie să i se pună punct. Fetelor, ar trebui să plecaţi şi să vă măritaţi. […] V-am răpit fetele. Le voi vinde la piaţă, în numele lui Allah. Există o piaţă pentru vânzarea oamenilor. Allah spune că trebuie să vând. îmi porunceşte să vând. Voi vinde femei. Vând femei. [Apoi a încercat să justifice acţiunile grupului, spunând:] Aţi arestat oameni şi i-aţi trimis în închisori. Care este justificarea voastră?

Voi faceţi ce vreţi, dar spuneţi să nu ascultăm poruncile lui Allah. […] Jonathan, te voi vinde şi pe tine când te prind. Obama, te voi vinde şi pe tine. Bush, te voi vinde şi pe tine. Te voi scoate la vânzare. O să te dau ieftin. Să nu crezi că glumesc.25

După această tiradă, vorbind într-o engleză stricată, Shekau a continuat cu obiceiul lui bizar de a enumera lideri mondiali decedaţi drept duşmani şi de această dată a călătorit tare departe în timp:

În fiecare ţară, în fiecare regiune, acum este timpul să vă hotărâţi. Ori sunteţi cu noi, adică împreună cu musulmanii adevăraţi, […] ori cu Obama, François Hollande, George Bush, Bush, Clinton. Să nu-l uităm şi pe Abraham Lincoln.

Pe Ban Ki-moon şi, în general, pe tot poporul lui şi pe toţi necredincioşii. Moarte, moarte, moarte, moarte! […] Lumea este împotriva creştinilor. Mă refer la creştini, în general.

Ameninţarea lui Shekau de a vinde fetele la piaţă a

provocat consternare în întreaga lume şi a marcat debutul unei perioade în care tragedia a captat atenţia lumii. *Hashtag-vi Bringback-OurGiris* a fost folosit de celebrităţi şi politicieni cu scopul de a-şi demonstra îngrijorarea, iar naţiunile occidentale au trebuit să facă faţă presiunilor propriilor cetăţeni care cereau trecerea la acţiune, mai ales în Statele Unite ale Americii. Având în vedere caracterul teribil al nelegiuirii comise, este de înţeles de ce lumea a dorit să ajute, însă au existat puţine modalităţi de a o face, având în vedere situaţia forţelor armate ale Nigeriei. Printre domeniile în care ţările care dispun de echipament militar avansat şi expertiza necesară puteau ajuta Nigeria se afla şi trimiterea de drone pentru supraveghere, împreună cu negociatori pregătiţi pentru situaţiile de luare de ostatici. Totuşi, comentariile unor americani au fost uneori de-a dreptul şovine. Senatorul John McCain, în timpul unei declaraţii în care a precizat că el ar trimite Forţele Speciale Americane în Nigeria cu sau fără aprobarea guvernului ţării în cazul în care fetele ar fi localizate, a spus şi că: „Nu aş aştepta nicio permisiune din parte unui tip cu un nume precum Goodluck Jonathan”.26

Principala problemă legată de acordarea unui ajutor militar Nigeriei era legată de proasta conducere a ţării şi de comportamentul indisciplinat al forţelor sale armate. Colaborarea cu o armată acuzată de atâtea abuzuri oribile împotriva drepturilor omului ar fi putut echivala cu o aprobare tacită a acestor practici. În acelaşi timp, rezolvarea unei probleme de care guvernul nigerian era, în mare parte, răspunzător ar fi ridicat presiunea care exista în acel moment asupra lui în ceea ce privea acţiunile sale, investigarea cauzelor şi găsirea potenţialelor soluţii pentru oprirea insurecţiei. Dincolo de aceste aspecte, chiar dacă ţările occidentale ar fi putut ajuta, guvernul nigerian trebuia să accepte ajutorul respectiv. Nigerienii sunt suspicioşi când vine vorba de intervenţii militare

americane şi nu ar fi dorit să îşi vadă ţara transformată într-o nouă zonă de luptă în cadrul „războiului împotriva terorii”. Ziaristul nigerian Tolu Ogunlesi a scris într-un editorial publicat pe site-ul CNN:

Se pare că nigerienii sunt prinşi într-o situaţie dificilă de a trebui să accepte ajutorul şi, în acelaşi timp, de a fi extrem de sceptici în privinţa lui. Pe de o parte, ştim, judecând după evidenta ineficacitate a guvernului nostru, ştim că suntem în situaţia în care nu mai putem face niciun progres fără abilităţile, cunoştinţele şi tehnologia cu care ţările occidentale pot contribui la această bătălie. Pe de altă parte, se ridică tot felul de întrebări (care trec printr-o gamă largă, de la teorii ale conspiraţiei până la îngrijorări absolut rezonabile) în ceea ce priveşte motivaţiile Americii şi… palmaresul său în acest domeniu.27

În plus, era şi o chestiune de mândrie. Nigeria se consideră ea însăşi o putere regională care îşi poate rezolva singură problemele. În acest caz, merită să ne întrebăm dacă nu cumva guvernul nigerian a ezitat să accepte ajutorul lumii pentru că spera ca povestea să dispară, pur şi simplu, din atenţia publicului.

Complicaţiile amintite au putut fi observate şi în timpul audierilor din faţa Comisiei pentru politica externă a Senatului Statelor Unite. Un reprezentant de prim-rang al Departamentului Apărării a spus că acuzele de încălcări ale drepturilor omului făcuseră ca armata SUA să aibă dificultăţi în a găsi soldaţi nigerieni pe care să îi poată instrui fără să încalce legile americane. O astfel de lege interzice acordarea ajutorului militar unor unităţi militare suspectate de încălcări grave ale drepturilor omului. În plus, SUA trebuia să fie atentă în ceea ce privea informaţiile care puteau fi transmise Nigeriei ca nu cumva acestea să fie folosite împotriva civililor. Şi nu s-a terminat totul aici. Oficialul respectiv, Alice Friend, a recunoscut că existau anumite îngrijorări cum că simpatizanţi ai Boko

Haram se infiltraseră în armata nigeriană, însă problema generală privea o chestiune mult mai simplă. Friend, directorul principal al Departamentului Apărării pentru probleme africane, a declarat comisiei:

Aş spune că îngrijorarea principală este legată de incapacitatea armatei nigeriene, precum şi de eşecul guvernului nigerian de a conduce eficient armata astfel încât aceste practici să se schimbe. Divizia din nord care se confruntă efectiv cu Boko Haram, Divizia a VII-a, a prezentat în ultimul timp multe semne clare care arată că soldaţii săi se tem.28 Ei nu au înzestrarea, antrenamentul şi echipamentul pe care le au Boko Haram, câtă vreme aceasta este o grupare ale cărei atacuri sunt extrem de brutale şi lipsite de discernământ. Prin urmare, oricât de opresive ar fi fost forţele nigeriene, membrii Boko Haram au fost şi mai brutali.

În continuare, a amintit de corupţia care a contribuit la declinul armatei nigeriene:

O altă preocupare [...] este aceea că armata nigeriană are aceleaşi probleme cu corupţia pe care le are orice altă instituţie din Nigeria. O mare parte din bugetul destinat armatei este „vămuit" la vârf, dacă mă pot exprima astfel.29

Într-un final, Nigeria a acceptat ajutor din partea câtorva ţări, printre care Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Franţa, Israel şi China, care în principal au trimis consultanţi, negociatori specializaţi în situaţiile de luare de ostatici şi experţi în informaţii, pe lângă avioane de supraveghere şi drone. Ajutorul american a fost, probabil, cel mai important, având în vedere potenţialele sale implicaţii pe termen lung. Americanii au trimis drone şi avioane pentru misiuni de supraveghere dar şi 80 de soldaţi pe care i-au staţionat în ţara vecină, Ciad.30 Alegerea aceasta a fost uimitoare, având în vedere că SUA deschisese recent o bază pentru drone în Niger, ţară

vecină cu Nigeria şi parte a eforturilor de a lupta împotriva extremiştilor islamişti din Mali. Nu s-a oferit nicio explicaţie legată de motivul pentru care Washingtonul nu a folosit pur şi simplu această bază sau pentru intenţia lor de a menţine baza din Ciad pe termen lung, extinzându-şi astfel programul cu drone de pe continentul african.31 Nigeria cumpărase la rândul ei drone cu ani în urmă de la o firmă din Israel, însă acestea rămăseseră nefolosite. Se pare că nu fuseseră întreţinute şi nu mai erau operaţionale.32

În orice caz, căutarea fetelor era acum un efort internaţional, cel puţin cu numele, în ciuda faptului că ţările implicate s-au limitat la o abordare de la distanţă. Nu ar fi fost înţelept să se implice în operaţiuni „la faţa locului" împreună cu armata nigeriană având în vedere cât de rău s-ar fi putut termina asemenea asocieri. Reputaţia de soldaţi teribil de cruzi a nigerienilor era de notorietate şi nicio ţară nu ar fi dorit să se facă vinovată de vărsarea sângelui a sute de fete. Forţele internaţionale se confruntau şi cu o lipsă de informaţii nu doar despre situaţia de pe teren, ci şi în problema identităţii celor implicaţi în insurecţie, astfel că era greu să participe în mod direct. În plus, în Nigeria, se întâmplă des ca lucrurile să nu fie întotdeauna chiar ceea ce par a fi.

Prima dovadă că măcar vreo câteva zeci de fete erau încă în viaţă avea să apară pe 12 mai, după aproape o lună de când elevele fuseseră răpite. A fost distribuită o nouă înregistrare video, de data aceasta una care le prezenta pe toate. Erau îmbrăcate în haine cenuşii sau negre,

asemănătoare *hijab-urilor*[72], unele dintre ele stând jos, grupate, în timp ce altele stăteau în picioare, în spate, inclusiv două fete care ţineau în mână câte un steag negru al mişcării jihadiste. Recitau împreună fragmente din Coran în arabă, ca şi cum ar fi fost în timpul unei ore de la şcoală şi două dintre ele spuneau în faţa camerelor de filmat că fuseseră creştine şi că se convertiseră la islam. O a treia fată intervievată a spus că era musulmană.33 Shekau a vorbit, la rândul său, declarând că fetele fuseseră eliberate pentru că erau acum musulmane şi că nu se vor întoarce niciodată înapoi cât timp autorităţile nigeriene ţineau închişi membri ai Boko Haram:

Le voi vinde. Vă repet. Şi, pentru numele lui Allah, nu le veţi mai vedea niciodată dacă nu îi eliberaţi pe fraţii noştri pe care i-aţi arestat. […] Şi pe femeile pe care le-aţi umilit. Aţi arestat o femeie pe care aţi eliberat-o, însă copilul ei este tot la voi.

Apoi a pretins din nou că există în Coran o justificare pentru deţinerea sclavilor:

Voi lua sclavi. Singura persoană care nu este sclav este acela care mărturiseşte că „nu există un alt dumnezeu în afară de Allah şi că Mahomed este Trimisul Său”, acceptă credinţa şi trăieşte după regulile ei. Doar acela nu mai este sclav.34

Filmul a produs numeroase unde de şoc şi a făcut şi mai dificilă sarcina susţinătorilor guvernului care pretindeau că răpirile erau o farsă sau o conspiraţie. Totuşi, aceste păreri nu aveau să dispară cu totul. De exemplu, se spunea că Shekau nici măcar nu apăruse în

---

72 Numele arab al vălului cu care anumite femei musulmane îşi acoperă capul şi pieptul atunci când se află în prezenţa unor bărbaţi care nu sunt din familia lor apropiată. Deşi există o tradiţie îndelungată a purtării acestui văl, Coranul nu impune acest lucru în mod absolut, cerând, mai degrabă, ca femeile să îşi acopere pieptul şi să se îmbrace în mod cuviincios (confer Sura 24:30-31, ed. cit.).

acelaşi cadru cu fetele.

În ziua de după apariţia filmării, guvernatorul statului Borno, Kashim Shettima, a adunat un grup compus din părinţi, rude şi din unele fete care evadaseră, i-a adus pe toţi la Maiduguri cu scopul de a urmări înregistrarea şi a încerca să le identifice pe eleve. Au fost aduşi într-o încăpere din clădirea guvernului şi au încercat să se achite de această sarcină ingrată. Până la final, au identificat 77 de fete.35 Lawan Zanna, care a reuşit să-şi vadă fiica, mi-a spus la telefon, cu vocea gâtuită de tristeţe: „Am fost la Maiduguri unde ne-au pus filmul pe un proiector. Ea nu era bine. Părea tristă. […] Nu am fost bucuros să o văd aşa”. Ulterior, au apărut diferite afirmaţii cum că unele fete nu ar fi putut fi eleve, părând a fi mult mai mari. Cu toate acestea, Shettima a declarat unor ziarişti că toate fetele din filmare erau eleve de la şcoala din Chibok, deşi nu este foarte clar cum putea fi sigur din moment ce numai 77 din cele peste 100 de fete filmate fuseseră identificate. În orice caz, acum, când fuseseră identificate unele dintre cele răpite, existând şi o revendicare clară şi un ajutor al unor ţări din întreaga lume, cel puţin în domeniul strângerii de informaţii, ne aşteptam ca guvernul şi armata să nu ezite să acţioneze rapid. Dacă au făcut-o, trebuie spus că nu au existat multe dovezi în acest sens şi, în orice caz, nu au existat rezultate palpabile. Lumea a ajuns, în cele din urmă, să îşi cam piardă speranţa şi interesul.

Într-adevăr, atenţia comunităţii internaţionale pentru răpiri părea să scadă, lucru care s-a vădit chiar din weekendul următor, când Franţa a organizat o întâlnire la nivel înalt cu diverşi conducători din Nigeria şi din ţările vecine pentru a discuta despre lupta împotriva grupării Boko Haram. Adunarea a fost ironizată de unii care au privit-o ca pe o reminiscenţă a epocii coloniale, căci o putere europeană îi aduna laolaltă pe conducătorii africani pentru a discuta o problemă care îi preocupa pe europeni.

În acelaşi timp, realitatea era că Franţa continuase să exercite un control vizibil asupra fostelor sale colonii din regiune, inclusiv asupra Camerunului, Nigerului şi Ciadului, ţări aflate la nord şi est de Nigeria care se confruntau cu grave probleme legate de lipsa controlului asupra propriilor graniţe, căci membrii Boko Haram călătoreau nestânjeniţi de o parte şi de alta a acestora. Scopul întâlnirii a fost să încurajeze ţările să colaboreze în domeniul schimbului de informaţii, pentru a înfrânge Boko Haram. Ca urmare a acestei întâlniri, s-a manifestat o intensificare notabilă a raidurilor militare care îi vizau pe extremiştii din nord-vestul Camerunului. Cu toate acestea, summitul a fost şi un prilej pentru exprimarea unei retorici bombastice, aşa cum a fost afirmaţia preşedintelui Goodluck Jonathan cum că Boko Haram se transformase în „al-Qaida din Africa Centrală şi de Vest", idee pe care mulţi dintre cei care cunoşteau situaţia nu au luat-o în serios. Prezentarea acestei probleme ca fiind una globală, nu doar una locală pe care el nu reuşise să o rezolve, îi permitea Nigeriei să evite să îşi asume vina. De fapt, incapacitatea Nigeriei de a rezolva problema insurecţiei şi de a câştiga încrederea propriei populaţii permiseseră evoluţia mişcării Boko Haram care se dezvoltase, deşi nu devenise nici pe departe „al-Qaida din Africa Centrală şi de Vest". Jonathan a declarat că:

Boko Haram nu mai este gruparea teroristă locală cu motivaţie parţial religioasă care s-a născut în Nigeria între 2002 şi 2009. Din 2009 şi până astăzi s-a tot transformat şi acţionează, în mod evident, ca o organizaţie de tipul al-Qaida.

Ar trebui să o descriem ca al-Qaida din Africa Centrală şi de Vest. Nu mai este Boko Haram care considera că educaţia occidentală trebuie interzisă, că femeile nu trebuie să meargă la şcoală sau că nimeni nu trebuie să meargă la şcoli în care se face educaţie

occidentală.

În plus, a încercat să arate că Nigeria făcea tot ce îi stătea în putere pentru a găsi fetele răpite:

Ne-am luat angajamentul de a găsi o cale prin care aceste fete să fie găsite, oriunde ar fi ele, şi să ne asigurăm că se vor întoarce la familiile lor. Vom face tot ce ne stă în putinţă. La ora actuală Nigeria are 20.000 de soldaţi în acea zonă, vorbesc de partea de nord a ţării, de fapt, de zona de nord-est, unde sunt aceşti terorişti. Am survolat terenul cu avioane de supraveghere şi folosim, bineînţeles, surse locale de informaţii.36

Însă, în zilele de după întâlnirea la vârf a devenit evident că rezultatele întârziau şi că guvernul părea să-şi fi pierdut răbdarea cu aceia care îi criticau strategia. Între timp, deşi soarta fetelor răpite era, în continuare, principala ştire în legătură cu Boko Haram, aveau loc atacuri şi mai sângeroase, inclusiv în zone din jurul oraşului Chibok.

* * *

La sfârşitul lunii mai a început ceea ce părea a fi o ripostă coordonată. Problema a fost că ţinta nu era Boko Haram, ci toţi aceia care cereau ca guvernul să acţioneze. În Abuja erau deja organizate, de ceva vreme, proteste zilnice care adunau aproximativ 100 de oameni îmbrăcaţi în roşu, organizate de activişti din societatea civilă şi de alţi oameni, inclusiv de unii care aveau legături cu opoziţia. Demonstraţiile fuseseră paşnice şi civilizate, având-o în frunte pe Oby Ezekwesili, fost oficial al Băncii Mondiale şi fost ministru, aceea al cărei discurs din luna aprilie se pare că dăduse naştere hashtag-ului *Bringback OurGiris*. La fiecare miting, Ezekwesili vorbea mulţimii, repetând aceleaşi scandări, bazate pe un dialog cu oamenii:

Ezekwesili: Ce anume cerem?

Protestatarii: Aduceţi-ne fetele înapoi! În viaţă!

Acum!

Ezekwesili: Ce căutăm?

Protestatarii: Adevărul! Numai şi numai adevărul!

Părea o mişcare bine intenţionată, însă era greu de presupus că putea genera o reacţie în masă a nigerienilor. Cu toate acestea, pe 26 mai aveau să fie luaţi în vizor şi trebuie spus că persoana care a ordonat această acţiune a părut să se ghideze după un manual cu trucurile cele mai murdare şi grosolane. A apărut un nou grup de „protestatari", o adunătură de scandalagii, tineri bărbaţi şi femei aduşi cu autocarele.37 Mulţi au fost aceia care au înţeles că era, mai mult ca sigur, o mulţime plătită, menită să îi provoace pe ceilalţi, să îi intimideze şi să semene confuzie. În prima zi a protestului lor, au mărşăluit ţinând în mână pancarte în sprijinul armatei şi au fost întâmpinaţi de o delegaţie din care făcea parte Şeful Marelui Stat-Major, mareşalul de aviaţie Alex Badeh, care s-a folosit de această ocazie pentru a face o afirmaţie extraordinară. Le-a spus unor ziarişti că ştia unde se aflau fetele răpite, apoi a părut să sugereze că guvernul avea să negocieze eliberarea lor, contrazicând toate declaraţiile iniţiale cum că nu va exista nicio negociere cu Boko Haram. „Vestea bună în ceea ce le priveşte pe fete este că ştim unde sunt, doar că nu vă pot spune vouă nimic. Nu putem divulga aici secrete militare. Lăsaţi-ne în pace! Noi ne vedem de treabă. O să aducem fetele înapoi". După ce a vorbit despre tipul de armament confiscat de la islamişti, despre care a spus că nu putea proveni de la forţele armate nigeriene, a făcut aluzie la teoriile conspiraţiei şi a fost de acord cu afirmaţia preşedintelui Jonathan că Boko Haram devenise „al-Qaida din Africa de Vest":

Sunt oameni din alte ţări care îi susţin. Iată de ce, când domnul preşedinte a spus că avem de-a face cu al-Qaida din Africa de Vest, eu am fost sută la sută de acord pentru că ştiu că oameni din afara Nigeriei sunt implicaţi

în acest război.

Se luptă cu noi. Vor să ne destabilizeze ţara şi unii din ţara noastră sunt de partea forţelor întunericului.38

Adresându-se mulţimii, a mai spus că folosirea forţei pentru eliberarea fetelor le-ar pune viaţa în pericol, iar „protestatarii" au răspuns cu urale de aprobare: „Vrem fetele înapoi! Dar vă spun că putem face acest lucru. […] Dar acolo unde simt ele ţinute, putem noi folosi forţa?" i-a întrebat Badeh. „Nu!" a fost răspunsul protestatarilor. „Ce se va întâmpla dacă acţionăm în forţă?" i-a întrebat din nou Badeh. „Vor muri", a răspuns mulţimea în cor. „Aşadar, n-ar trebui să vină nimeni şi să spună că armata nigeriană nu ştie ce face, a explicat Badeh. Nu putem să mergem şi să riscăm să moară fetele în încercarea de a le aduce acasă".

Comentariile au fost, în mod evident, menite să apere armata de criticile primite, însă, câteva zile mai târziu, au apărut ştiri despre un negociator australian care ajutase la medierea conflictului din Delta Nigerului şi care era în Nigeria pentru a încerca să intermedieze eliberarea fetelor. Stephen Davis le-a declarat ziariştilor că ajunsese în Nigeria la începutul lunii mai la invitaţia preşedintelui Jonathan şi că fusese deja în nord-est. În timpul unor discuţii de la începutul lunii iunie, Davis a declarat că el credea că majoritatea fetelor fuseseră duse peste graniţă, în Camerun, Ciad sau Niger şi că fuseseră despărţite în trei grupuri diferite. El a spus postului Channel4 din Marea Britanie că fusese aproape să negocieze o înţelegere de trei ori, dar că anumite „interese personale" au sabotat discuţiile. Nu a oferit detalii despre persoana sau persoanele la care se referea şi nici nu era clar cu care dintre „comandanţii" Boko Haram purtase Davis discuţii.39 A purta discuţii cu Boko Haram este o provocare formidabilă pentru oricine s-ar încumeta să o facă. Nu a fost niciodată clar dacă poate cineva reprezenta

într-adevăr grupul şi vorbi în numele lui dată fiind lipsa unei structuri clare. Este posibil ca Davis să fi discutat cu cineva, însă, dacă acel cineva era, într-adevăr, unul dintre „comandanţii" Boko Haram este o cu totul altă problemă.

Protestatarii care cereau eliberarea fetelor, în frunte cu Oby Ezekwesili şi alţii şi-au continuat campania. Totuşi, contramanifestanţii şi susţinătorii lor, oricine vor fi fost ei, au început să îi ia în vizor în mod direct. Locul protestului a fost Fântâna „Unităţii", monument care celebra unitatea acestei naţiuni atât de fărâmiţate. În mod absolut simbolic, fântâna, formată dintr-o serie de coloane albe pe care erau scrise numele diferitelor state din Nigeria, nu funcţiona, caii săi negri fiind presăraţi de-a lungul unui bazin gol. Unul dintre centrele de putere cele mai importante din Abuja, hotelul Transcorp Hilton, obiectiv care se bucura de o securitate de invidiat, era de cealaltă parte a străzii. Aici politicienii şi oamenii se afaceri semnau înţelegeri în apartamentele luxoase de la etajele al nouălea şi al zecelea şi luau masa într-un restaurant privat ale cărui ferestre dădeau spre clădirile noi din zona centrală a oraşului.

Contramanifestanţii care se adunau la Fântâna „Unităţii" purtau şi ei cămăşi roşii care le imitau pe acelea ale protestatarilor care cereau acţiuni pentru eliberarea fetelor, cu o singură diferenţă. Sloganul de pe cămăşi era „Eliberaţi fetele!" nu „Aduceţi-ne fetele înapoi!" cu alte cuvinte, ei nu cereau guvernului să acţioneze, ci îi rugau pe cei din Boko Haram sau, în cazul celor care credeau în teoria conspiraţiei, pe politicienii din nord despre care credeau că ţin fetele captive şi fac parte dintr-un complot împotriva lui Jonathan. La început, manifestanţii legitimi şi-au continuat întâlnirile în acelaşi loc, în ciuda mulţimii zgomotoase care se aduna în apropiere. Unul dintre organizatorii protestului, profesorul şi activistul Jibrin Ibrahim, a declarat că fiecare contramanifestant primise 3.000 de naira (20 de dolari) pentru a lua parte la

manifestaţie şi s-a întrebat cine era responsabil de această situaţie.40 Un lider al contramanifestanţilor, Abduljalal Dauda, a spus că demonstraţia era independentă faţă de guvern, deşi a adăugat că este posibil ca participanţii să fi primit aproximativ 1.000 de naira din partea organizatorilor pentru a-şi acoperi cheltuielile de transport, majoritatea locuind în afara oraşului Abuja.

Liderii mişcării *Bringback Our Girls* i-au îndemnat pe protestatari să nu răspundă la provocări, să rămână calmi şi să îi ignore, pe cât posibil, pe contramanifestanţi. La început, a funcţionat, însă ceilalţi nu aveau să renunţe atât de uşor şi unii dintre liderii lor răspândeau tot felul de informaţii false legate de diferite teorii ale conspiraţiei, vorbind despre un complot internaţional vag îndreptat împotriva Nigeriei. Dauda s-a referit şi la un zvon pe care îl credeau mulţi în Nigeria, cum că Statele Unite ale Americii anticipaseră separarea ţării până în 2015.41

Dauda, preşedintele Consiliului pentru tineret din Nigeria, care a declarat că tinerii de la miting erau „votanţii" lui, mi-a spus: „Adevărul în această privinţă este că până şi cei din SUA au spus că Nigeria se va dezintegra până în 2015". Felicia Sâni, şefa unei organizaţii a femeilor care vând la piaţă a intervenit şi ea în discuţie. Îi spusesem mai devreme că eram american. „Fiindcă nu ne-am dezintegrat, încercaţi voi să ne dezintegraţi", mi-a spus. Ceva mai târziu, Dauda a încercat să explice lucrurile mai pe larg, însă mi-a fost greu să-i urmăresc logica. În timp ce stăteam pe nişte scaune de lângă Fântâna „Unităţii", înconjuraţi de contramanifestanţii pe care îi supraveghea, mi-a spus:

Uite ce încerc eu să-ţi spun. Există o conspiraţie internaţională. Nu doar în Nigeria. Există o conspiraţie mondială. Nu spun că e de vină opoziţia. Aceasta nu poate distruge singură ţara. Există forţe interesate să ne distrugă ţara. Se întâmplă ceva de când cu „primăvara

arabă”. A început cu tinerii. Am văzut asta cât se poate de clar. Pe reţelele de socializare. Acum povestea cu „Aduceţi-ne fetele înapoi!” a devenit virală în toată lumea. De ce a devenit virală? Pentru că o distribuie. Dar dacă nu ai dat cuiva nimic, de ce să-i ceri să-ţi aducă acel ceva înapoi? Noi spunem: „Eliberaţi-le!” Iată de ce am înlocuit cuvântul „aduceţi” cu „eliberaţi”. Păi, noi nu le-am dat acestor oameni pe acele fete. Le-au răpit, iar acum noi îi rugăm frumos să le elibereze sănătoase, în viaţă. Am suferit destul. Ca tânăr al acestei ţări nu aş vrea să treacă şi copiii mei prin aşa ceva. Am ajuns într-o situaţie foarte dură. […] Avem generali în nord şi ei nu spun nimic. Trebuie să ieşim în stradă şi să spunem ceva pentru că destinul întregii ţări e în mâinile lor. […] îi vedeţi pe aceşti tineri? Noi i-am adus, au o gândire nouă, o ideologie nouă. Noi formăm Campania „Salvaţi Nigeria”. Nu ne interesează alegerile din 2015. […] Noi asta spunem: avem nevoie ca ţara noastră să fie pe mâini bune, deci avem nevoie de o ţară unită. Asta avem de spus.

Prima dată când l-am întâlnit pe Jude Tabai, omul care s-a prezentat ca jucând un rol nespecificat în ceea ce priveşte siguranţa preşedintelui a fost în timp ce vorbeam cu Abduljalal Dauda şi Felicia Sâni. La puţin timp după aceea, im subaltern de-al lui mi-a cerut insistent să-l urmez pentru că Tabai dorea să-mi vorbească, aşa că am putut discuta situaţia mai pe larg. Stăteam la 20 de metri de contramanifestanţi şi, pe măsură ce vorbeam, mi-am dat seama că avea tendinţa să aducă vorba despre forţele sinistre care încercau să-l dea jos pe preşedintele Jonathan: „De ce? Şi unde sunt acum?” l-am întrebat după ce a afirmat că fetele fuseseră eliberate de „colaboratorii teroriştilor şi de cei care îi finanţează” „Buuun”, a spus pe un ton ascendent, mulţumit că avea şansa să-şi spună povestea. Şi a continuat:

Păi, ştii de ce au fost eliberate? Datorită forţei

comunităţii internaţionale. Ştii tu că toţi aceia care nu au vorbit niciodată împotriva Boko Haram – toţi mahării, liderii religioşi, emirii care nu au vorbit niciodată – s-au trezit deodată şi vorbesc, că Boko Haram face asta, că o face pe-ailaltă, ba că una, ba că alta... Păi, de ce acum? Pentru că ştiu că acum în bătălia asta e implicată şi comunitatea internaţională.

Ideea lui, pe cât mi-am dat seama, era că elitele din nord care trăgeau sforile scăpaseră situaţia de sub control şi trebuie să găsească o cale de ieşire înainte ca întregul complot să fie demascat:

De fapt, singura lor speranţă de a evita asta este să le spună oamenilor să elibereze fetele. De asta vezi că o ţin întruna cu: „Daţi-ne asta şi luaţi-vă fetele!" Sunt psiholog şi expert în probleme de securitate. Niciun luptător nu va spune „luaţi-vă fetele şi daţi-mi o singură persoană"! [...] Ar fi o mare pierdere pentru ei, înţelegi? N-o vor face niciodată. Dacă sunt, într-adevăr, hotărâţi în acţiunile lor, vor spune „daţi-ne înapoi toţi prizonierii noştri". Ei ştiu că nimeni nu îi va elibera pe adepţii lor aflaţi în închisori. Dar cer asta ca un fel de negociere, ca să le fie uşor să le elibereze pe fete. Şi cred că, odată ce le vor elibera, presiunea exercitată asupra lor, şi asupra celor din nord, şi asupra lor, se va calma şi ei vor putea continua cu următoarea fază a luptei. Însă nu vor mai răpi niciodată în acest fel pentru că deja s-au aflat o groază de lucruri. Şi ei ştiu că, dacă n-o fac şi lucrurile depăşesc acest nivel, toţi vor fi demascaţi.

Am vorbit vreme de 30 de minute înainte ca el să înceapă să discute cu manifestanţii „Aduceţi-ne fetele înapoi". Erau depăşiţi numeric de contramanifestanţi, care erau aproximativ 300, în comparaţie cu cei câţiva zeci de manifestanţi din grupul amintit. Hadiza Bala Usman, unul dintre organizatorii protestului „Aduceţi-ne fetele înapoi!" a adoptat o atitudine echilibrată şi a încercat să facă în aşa

fel încât atenţia să rămână concentrată asupra fetelor răpite din Chibok atunci când am întrebat-o dacă ea, una, credea că acei contramanifestanţi erau plătiţi de guvern. „Nu ştiu nimic despre acest lucru, pentru că nu am intrat în niciun dialog cu ei. Este interesant, însă, de remarcat că oamenii ies în stradă – este a douăzeci şi opta zi a protestelor, douăzeci şi opt de zile de proteste susţinute şi este important de ştiut că fetele au fost răpite de 47 de zile", a spus Usman care s-a aliat cu opoziţia din Nigeria şi al cărei răposat tată era un intelectual respectat din nord. „Aşa că faptul că unii oameni au început să protesteze timp de două zile, la 45 de zile de la răpirea fetelor, este foarte interesant. Însă nu ştiu cine sunt. Nu ştiu de unde vin. Aud că pretind că ar protesta pentru eliberarea fetelor de către aceia care le-au răpit". A continuat să vorbească în timp ce îi urmărea cu atenţie pe manifestanţii „Aduceţi-ne fetele înapoi" din apropiere, căci protestul avea să reînceapă în curând:

Este interesant de observat că suntem cetăţeni care au un contract social cu conducătorul nostru şi credem, conform constituţiei, că preşedintele nostru este mandatat să asigure siguranţa fiecărui nigerian şi, în eventualitatea în care nu le este asigurată această siguranţă, cetăţenii îl pot interpela pe lider şi îi pot cere să ia măsuri ferme pentru a-şi îndeplini mandatul pe care i l-au acordat. […] Credem în stat, credem în naţiune, credem în instituţia republicii federale Nigeria şi vom continua să îi cerem guvernului federal să facă tot posibilul pentru salvarea fetelor din Chibok.

Protestul a început imediat după ce am terminat discuţia, activiştii din societatea civilă, studenţii, bătrânii din Chibok şi alţi simpatizanţi fiind îmbrăcaţi cu toţii în roşu, unii purtând slogane precum „Suntem cu toţii din Chibok" şi „Aduceţi-ne fetele înapoi". Au purtat dialogul bine-cunoscut cu Ezekwesili, scandându-şi răspunsurile şi

au ascultat alţi vorbitori care au prezentat ultimele ştiri legate de răpiri. Toţi au fost liniştiţi, însă ulterior a apărut şi un semn de rău augur. La un moment dat, contramanifestanţii au venit spre ei la pas, bătând din palme şi cântând. I-au încercuit pe demonstranţii „Aduceţi-ne fetele înapoi”, încercând, în mod clar, să îi provoace, însă nimeni nu a muşcat momeala. Contramanifestanţii au cedat şi s-au întors la locul lor, de cealaltă parte a Fântânii „Unităţii”, însă era uşor de observat că situaţia putea degenera dacă li se permitea în continuare să se adune în acel loc.

Fireşte că li s-a permis şi ceea ce s-a întâmplat în zilele următoare a fost stupid şi brutal – pur şi simplu, un act de huliganism menit să sfârşească un protest paşnic al câtorva zeci de oameni care cereau ceea ce orice cetăţean ar trebui să aştepte de la propriul guvern. După spusele ziariştilor prezenţi acolo în acel moment, câţiva tineri dintre contramanifestanţi au năvălit peste ziarişti, au încercat să le smulgă camerele de filmat sau chiar să le distrugă, au rupt scaune de plastic folosite de protestatari şi i-au lovit pe unii dintre aceştia cu bâte şi răngi. Li s-a permis apoi să plece liniştiţi. Unii dintre cei care se aflau la faţa locului mi-au spus că poliţia a reţinut pentru scurtă vreme doi tineri, însă i-a eliberat imediat. Când am ajuns la protest după ce nebunia trecuse, mormanul de scaune rupte era încă acolo şi liderii protestului „Aduceţi-ne fetele înapoi” erau şocaţi. Ei avertizaseră poliţia că se temeau pentru siguranţa lor, având în vedere că bătăuşii se adunau lângă ei şi înmânaseră autorităţilor o scrisoare în care menţionau acest lucru. I-au explicat situaţia şi ofiţerului de poliţie care se afla la faţa locului şi i-au arătat o copie a scrisorii, însă acesta nu a părut foarte interesat. În plus, a înţeles greşit vorbele lor şi le-a spus că va transmite scrisoarea mai departe. Ei i-au explicat din nou că scrisoarea fusese deja trimisă. Au început să circule

zvonuri că urmau să sosească şi mai mulţi bătăuşi, aşa că demonstranţii „Aduceţi-ne fetele înapoi” au început să-i avertizeze pe oameni să plece. Nu i-am văzut pe Tabai, Sâni şi Abduljalal, cei trei susţinători ai guvernului cu care vorbisem cu o zi înainte şi nu pot spune cu certitudine dacă erau sau nu acolo când au izbucnit violenţele.

Ceva mai târziu, acelaşi ofiţer care i-a înţeles greşit pe liderii protestului stătea lângă un camion de poliţie împreună cu alţi colegi de-ai lui. M-am îndreptat spre ei şi l-am întrebat de ce nu-i arestaseră pe aceia care îi atacaseră pe demonstranţi. Mi-a răspuns că nu ştia cine era de vină. I-am sugerat că putea vorbi cu martorii incidentului pentru a afla. „Nu i-am întrebat”, mi-a răspuns. Era clar că nu avea de gând să o facă şi că încercarea mea era inutilă. Acel bărbat îmbrăcat în uniformă de ofiţer de poliţie nigerian nu ar fi avut absolut nimic de câştigat dacă şi-ar fi protejat concetăţenii de un pericol iminent.

Epilog

„Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiţii”.

Ploua mocnit în acea zi de marţi din septembrie 2013 când am aterizat pe aeroportul din Warri, un adevărat centru al industriei petroliere din statul nigerian Delta din sud, unde flăcările alimentate de ţiţei se ridicau prin aerul dens, tropical. De-a lungul malurilor care fremătau de activitate ale râului Warri, bărci cu fundul plat încărcau pasageri, alimente şi alte provizii înainte de a şerpui printre canale, dincolo de rafinăriile improvizate, acoperite cu funingine şi alimentate cu ţiţei furat, unde se produce ilegal combustibil pentru vânzare sau, pur şi simplu, ca formă de subzistenţă. În timpul unei călătorii anterioare pe care o făcusem în urmă cu câţiva ani, închiriasem o barcă cu ajutorul căreia am putut vizita satul Ghekebor, unde am stat de vorbă într-o cămăruţă de protocol cu un conducător

local care mi-a spus cu mândrie că scaunele de plastic de acolo, ştampilate cu mesajul „Donat de Luptătorii pentru Libertate din Delta Nigerului”, împreună cu câţiva saci cu orez şi câteva capre fuseseră aduse de un fost conducător important al unei bande care luase parte la lupta pentru petrol din anii 2000. Se spune că o companie despre care se credea că era condusă de acelaşi fost şef de bandă a început să câştige apoi sume uriaşe de bani datorită unui contract semnat cu guvernul, în valoare de 100.000.000 de dolari, în mod oficial, pentru a se ocupa de „siguranţa” căilor navigabile.1 A fost un alt moment care amintea de faptul că afacerile murdare cu banii poporului nigerian nu aveau nicio limită.

M-am gândit la acea călătorie după ce m-am urcat într-un taxi, la aeroport, în timp ce înaintam pe lângă întinderi mari de tufişuri verzi şi viţă-de-vie. Palmieri ciufuliţi se ridicau spre înaltul cerului ca nişte mopuri aşezate invers. Pe marginea drumului erau hoteluri şi magazine dărăpănate, lângă nişte containere transformate în tarabe de piaţă. În timp ce ne croiam drum prin trafic, am zărit un panou publicitar prin care i se ura fostului guvernator al statului, James Ibori, să trăiască ani mulţi, cu ocazia împlinirii vârstei de 50 de ani. Mesajul îl numea: „Legendă vie a controlului resurselor”, ceea ce însemna că se luptase pentru ca statul Delta să păstreze mai multe venituri obţinute din ţiţeiul extras acolo. În realitate, el a fost acuzat că şi-a trecut o mare parte din bani în propriul buzunar sau, mai precis, că i-a folosit pentru a-şi construi o vilă opulentă şi a-şi cumpăra maşini de lux, printre altele, după spusele procurorilor.2 La ora actuală, el este închis în Marea Britanie pentru spălare de bani şi fraudă, fiind judecat acolo după ce un tribunal nigerian l-a achitat pentru 170 de capete de acuzare.3

De data aceasta nu eram însă în Warri pentru a explora canalele sau a investiga obţinerea profiturilor

ilicite de către baronii locali corupţi. Eram acolo pentru a mă întâlni cu Wellington Asiayei, ofiţerul de poliţie împuşcat în faţa camerei sale din cazarmă în timpul atacurilor din Kano din ianuarie 2012 şi care rămăsese paralizat. Era prima dată când ne întâlneam după ziua când fusese împuşcat, atunci când vorbise cu mine din patul de spital, profund copleşit de ceea ce se întâmplase.

Fratele său îmi explicase cum să ajung la el şi şoferul de taxi înainta repede pe străzile ude. De oglindă îi atârna un ornament cu inscripţia „Doctorul Iisus”, iar de la radio se auzeau versurile unei melodii: „Sus, sus, Iisus!” în cele din urmă, am ajuns în dreptul unui drum neasfaltat de lângă o stradă mare, pavată, din cartierul lui Wellington şi am fost condus de fratele său spre uşa de la intrare. Am intrat într-un apartament dintr-o clădire vopsită cu galben-deschis şi alb şi am fost condus într-o cameră din spate unde l-am găsit pe Asiayei întins pe o saltea aşezată direct pe podea. Nu putea să se ridice.

Ştiam dinainte de începerea călătoriei că nu era într-o stare bună, după ce vorbisem la telefon atât cu doctorul său şi cu soţia sa, cât şi cu Wellington însuşi. Totuşi, a fost un şoc să-l văd astfel pe acest comisar adjunct de poliţie: zăcea, neputincios, pe podea în casa spartană a mătuşii sale, părând mult mai slăbit şi mai lipsit de putere decât în ziua când ne întâlnisem, cu 19 luni în urmă. Ştiam că fusese de acord să discute cu mine pentru că spera ca eu să vorbesc, la rândul meu, despre condiţia lui. Toate cererile lui repetate de ajutor adresate guvernului sau poliţiei rămăseseră fără răspuns. L-am înţeles, însă nu aveam nici eu prea multe speranţe. Când i-am telefonat purtătorului de cuvânt al poliţiei cu câteva săptămâni în urmă pentru a afla unde se afla, acesta mi-a spus că şi ei încercaseră să-l contacteze ca să afle când se putea întoarce la treabă.

M-am aşezat într-un scaun de lângă saltea şi

Wellington, încet, însă cu hotărâre, mi-a povestit odiseea prin care trecuse de la ultima noastră discuţie, de la drumurile pe care le făcuse în Nigeria, la tratamentele cu celule stern din India, urmate de soluţia disperată de a apela la remedii din plante în Warri. „Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiţii”, mi-a spus.

Fusese internat în Spitalul Universitar „Aminu Kano”, unde l-am întâlnit pentru prima dată, vreme de şase luni, după care doctorii săi l-au sfătuit să încerce un tratament în străinătate pentru că ei făcuseră tot ce le stătea în puteri. La un moment dat, în timpul petrecut în „Aminu Kano”, şeful poliţiei naţionale, Muhammad Abubakar, i-a vizitat pe cei răniţi în atacuri. După spusele lui Wellington, i-a promis că poliţia se va interesa imediat de cazul său. Nu a primit niciun semn de la nimeni din poliţie, însă nu a fost lipsit complet de ajutor. Agenţia Naţională pentru Managementul Situaţiilor de Urgenţă (National Emergency Management Agency, NEMA) i-a plătit tratamentul de la „Aminu Kano”, iar guvernul statului Kano a contribuit ulterior cu 2000.000 de naira, aproximativ 12.000 de dolari americani, la plata tratamentului din străinătate. A continuat să-şi primească salariul de poliţist. Cu toate acestea, nu avea să fie de ajuns, din cauza complicaţiilor care au apărut.

Trebuie să spun răspicat că poliţia nigeriană are o reputaţie groaznici Poliţiştii simpli, prost plătiţi, devin uşor de mituit, fiind adeseori necesar să fie plătiţi de oameni pentru ca investigaţiile să continue. Au existat şi acuze mult mai grave la adresa poliţiei, printre care acelea că ar folosi tortura şi chiar violul. Nu pot cunoaşte toate amănuntele vieţii şi carierei lui Wellington Asiayei. Nu ştiu dacă poate fi considerat im poliţist bun, unul rău sau ceva între cele două exptreme. Însă drumul său de la naşterea într-un sat de pe un afluent al râului Warri până la promovarea sa în rândurile poliţiei, urmat de lupta de a

primi ajutor medical adecvat mi s-au părut tipice pentru mulţi oameni dintr-o ţară în care şansele de a avea succes sunt foarte mici.

S-a născut la 2 mai 1964 în satul Asiayei Ghene în care lo. cuia bunicul său. După spusele lui Wellington, tatăl său avea multe soţii, aşa că nu ştie cu adevărat câte surori sau câţi fraţi are. Tatăl lui era etnic ijaw, lucra în armată şi se muta des, astfel încât Wellington a mers la şcoala primară şi la liceu în statul Ogun din sud-vestul Nigeriei, unde era detaşat la acea vreme, la mulţi kilometri depărtare de casa lor de pe canalele Deltei Nigerului. Mi-a spus că tatăl lui luptase de partea nigeriană în timpul războiului civil dintre 1967 – 1970, deşi Wellington nu părea să îşi aducă aminte prea multe din acea perioadă. Când tatăl său s-a pensionat din armată, în 1977, Wellington s-a întors în Delta Nigerului şi a terminat liceul în oraşul Ayakoromo, aflat tot printre canalele de lângă cursul principal al lui Warri. În 1982, pe când locuia cu unchiul său în statul vecin, Rivers, a auzit un anunţ la radio că poliţia recruta tineri, aşa că s-a dus la sediul poliţiei şi s-a înscris. După ce a trecut un test iniţial, a fost trimis la instrucţie în Oji River, ceva mai la nord, şi a devenit recrut la 1 septembrie 1983, pe când avea 19 ani: „Am o mare stimă pentru cei în uniformă fiindcă impun respect, mi-a spus când l-am întrebat de ce a dorit să devină poliţist. Pe oriunde merg oamenii în uniformă – din poliţie, armată, aviaţie, marină – oriunde se duc, oamenii îi respectă”.

Ceva mai târziu l-am întrebat dacă a fost influenţat în alegere de tatăl său: „Da, da”.

După un anumit timp, Wellington a început să-şi dea seama că avea nevoie de mai mult dacă voia să continue să avanseze în grad. S-a hotărât să-şi continue educaţia şi, în 1999, a fost admis la Universitatea „Ambrose Afli” din statul Edo unde a studiat administraţia publică. Mi-a spus

că a continuat să lucreze ca poliţist în tot acest timp şi a fost mutat în tura de noapte pentru a putea merge la ore. A absolvit în 2004 şi, cinci ani mai târziu, a fost acceptat la cursurile de ofiţeri. După absolvirea cursurilor, a fost trimis în Kano. În întreaga sa carieră lucrase mai ales în departamentul de investigaţii şi a rămas tot acolo şi la noul său loc de muncă. Înainte de a fi rănit în atac, nu mai fusese niciodată împuşcat şi cele mai periculoase situaţii cu care a avut de-a face au fost jafurile armate.

Pe 20 ianuarie 2012, în jurul orei 18.00, Wellington îşi încheia activitate din ziua respectivă la sediul poliţiei din Kano şi se întorcea spre cazarmă. Avea un apartament cu o singură cameră pentru că soţia sa nu era acolo, cu el, ci rămăsese în Kaduna, unde lucrase el înainte de a urma cursurile de ofiţeri. Odată întors în cameră, începuse să îşi pregătească cina, însă fusese întrerupt de ţipete şi de zgomotul gloanţelor şi exploziilor. Când a ieşit afară, a văzut un bărbat care purta pe cap o beretă verde şi era îmbrăcat cu o cămaşă neagră şi pantaloni verzi, aşa cum purta divizia mobilă a poliţiei. Din câte îşi aduce aminte, bărbatul era la o distanţă de 15, maximum 30 de metri de el. S-a gândit atunci că puteau să se întoarcă amândoi în sediu sau, dacă nu ar mai fi fost posibil, se puteau ascunde în biserica din cadrul cazărmii: „Auzind cum se trăgea din toate părţile, am ieşit afară şi tocmai îmi încuiam uşa când, în clipa când am răsucit yala, am văzut un bărbat îmbrăcat în uniformă completă”, mi-a spus Wellington, întins pe spate pe salteaua de pe podea. „M-am gândit că era un coleg care se ocupa de paza cazărmii sau a depozitului de armament din interior. Încercam să-i fac semn, să ne retragem amândoi în siguranţă şi, până să spun ceva, nu am mai ştiut de mine. Eram deja jos”. „El v-a împuşcat?” l-am întrebat. „El”. „Aţi crezut că este poliţist şi, când colo, el era unul dintre…”

„Era membru al Boko Haram. Credeam că este un

coleg. Dacă ar fi fost un coleg, ar fi fugit să se ascundă. Şi poate că m-ar fi protejat şi pe mine în timp ce se retrăgea. N-am ştiut că era un inamic. Au invadat cazarma. Puseseră mâna pe întreaga cazarmă. […] Cel pe care l-am văzut avea un kalaşnikov. Ştiu pentru că l-am văzut limpede, cât se poate de clar, înainte să mă împuşte. Nu ştiam că avea de gând să mă împuşte. Nici măcar nu m-am gândit la asta. Deloc”.

I-am pus apoi mai multe întrebări legate de diferite amănunte, însă el m-a rugat să mă opresc: „Nu vreau să-mi amintesc incidentul, ca să fiu sincer, mi-a spus cu o voce tristă. Nu vreau să-mi amintesc. […] În starea în care simt astăzi, e traumatic, foarte, foarte traumatic. Numai eu ştiu ce-am trăit. Numai eu ştiu ce-am trăit. Numai eu ştiu cât am suferit”.

După şase luni petrecute la Spitalul Universitar „Aminu Kano”, s-a hotărât să se întoarcă în Warri şi să se intereseze cum putea să fie transportat pentru a primi tratament. Şi-a cumpărat un scaun cu rotile şi a închiriat o maşină cu care să vină la Kano, în sud, cu scaunul din faţă dat pe spate pentru ca el să poată sta întins pe parcursul drumului de 11 ore, îndurând greutăţile călătoriei pe drumurile proaste ale Nigeriei. Ajuns acasă, fratele său s-a interesat pe internet de Spitalul „Fortis” din India, pe care doctorii i-l recomandaseră. A schimbat mai multe e-mailuri cu doctorii de acolo care i-au spus că tratamentul costa în jur de 10.000 de dolari. Ştiind asta, Wellington a calculat că în total avea nevoie de 16.000 de dolari. Punând la socoteală şi banii donaţi de guvernul statului Kano, îi mai lipseau vreo 4.000 de dolari. Mi-a spus că familia s-a ocupat de acest aspect şi, împreună, au reuşit să strângă întreaga sumă, aşa că a putut să înceapă planificarea călătoriei în India.

În noiembrie 2012 a luat un zbor al companiei Etihad din Lagos, luându-şi bilet la clasa business pentru a putea

lăsa scaunul pe spate. După o escală la Abu Dhabi, el şi soţia sa au aterizat în New Delhi, după 15 ore de la plecarea din Nigeria. Spitalul a trimis o dubă pentru a-l transporta de la aeroport şi, odată ajuns la spital, doctorii au început să-i facă o serie de teste. Rezultatele nu au fost tocmai bune: „Într-un final, doctorul a ieşit cu rezultatele şi mi-a spus că acum mai aveam o singură şansă şi că nu ajunsesem la «Fortis» la timp”, mi-a mărturisit Wellington.

Se pare că rana de la coloana vertebrală se înrăutăţise şi doctorii l-au informat că singura opţiune era terapia cu celule stern, o procedură experimentală. Mai era nevoie şi de chirurgie plastică pentru a repara un decubit grav. Intervenţia cu celule stern a fost prima, durând în jur de trei ore, deşi Wellington mi-a mărturisit că nu a simţit nicio durere datorită anesteziei. Câteva zile mai târziu, a avut loc intervenţia de chirurgie plastică pentru decubit. Doctorii i-au spus că în cazul în care nu începe să îşi simtă membrele inferioare în maximum şase luni, trebuie să se întoarcă pentru încă o rundă de tratament. După o perioadă de recuperare, Wellington a plecat din India pe 21 ianuarie 2013, încrezător că, în sfârşit, îşi va putea reveni.

Imediat după ce a aterizat în Nigeria au început problemele. Soţia lui, care îl îngrijea în casa cumnatului său din Lagos, a observat că grefa operaţiei pentru decubit se desprinsese. În plus, între timp se iritase în alte zone pentru că stătuse în diferite poziţii pentru a permite operaţiilor să se vindece. S-au întors în Warri, tot cu maşina, şi acolo s-a hotărât să se interneze într-o clinică, sperând că va putea scăpa de iritaţii. A rămas acolo şase luni, timp în care i s-au făcut injecţii cu antibiotice, asistentele curăţându-i rănile şi bandajându-l. În luna iulie s-a externat. A plătit 650.000 de naira, aproximativ 4.000 de dolari, însă rănile nu s-au vindecat: „Rănile s-au infectat, aşa că mi-au dat antibiotice, însă adevărul este că

doctorul mi-a spus că trebuia să merg la un spital specializat unde doctorii ar fi putut rezolva problema. Ei nu o puteau rezolva”, mi-a spus Wellington după ce o rudă l-a ajutat să se ridice pentru a-mi arăta rănile severe de care suferea. „Am tot cheltuit bani şi nu m-am ales cu nimic. îmi cheltuiam tot salariul pe tratament şi medicamente şi câţiva apropiaţi, prieteni de-ai mei, m-au ajutat şi ei cu bani”.

În plus, nici măcar nu a început să simtă în zona picioarelor şi s-a hotărât să se reîntoarcă în India numai că, pentru a face această călătorie, avea nevoie de mii de dolari. În timp ce era internat la clinică, delegaţi din partea Ministerului Sănătăţii au făcut o vizită de rutină spitalului privat şi au fost duşi să-l vadă pe Wellington. După ce i-au ascultat povestea, i-au făcut cunoştinţă cu unii ziarişti din presa scrisă care au scris articole despre starea în care se afla. Articolele au apărut în iunie 2013, inclusiv în două dintre cele mai mari ziare din Nigeria, împreună cu datele lui personale, cu speranţa că va primi astfel donaţii. Au publicat şi o fotografie cu el pe patul de spital lângă o fotografie mai veche, de pe vremea când urma cursurile de ofiţeri, în 2009, în care purta cu mândrie uniforma de ceremonie. Titlul articolului din ziarul nigerian *The Guardian* spunea cât se poate de direct „A.S.P. Wellington, victimă a Boko Haram, moare încet”, în timp ce ziarul *This Day* spunea că „murea pentru a salva Nigeria”. Conform spuselor lui Wellington, după apariţia articolelor, reprezentanţii poliţiei au analizat din nou cazul său, sunându-l la telefon şi vizitându-l, însă nu a primit niciun ajutor. îşi lua în continuare salariul de poliţist, însă mi-a spus că nu a primit nicio sumă de la asigurări.

Întors în Warri, a apelat la tratamente naturiste pentru rănile sale, însă se pare că nu i-au îmbunătăţit condiţia. Nu îşi mai aducea aminte ce plante folosise. Când l-am contactat în septembrie 2013, era îngrijit de unii

membri ai familiei. Soţia lui nu era acolo şi el a refuzat să spună de ce. Ulterior am aflat că el şi soţia lui se despărţiseră, soţia lui şi fratele lui

Wellington prezentând, flecare, motive diferite. În plus, era o discrepanţă ciudată în ceea ce privea numărul copiilor lui şi a evitat să răspundă de ce atunci când l-am întrebat de copiii lui din Warri. Când vorbisem cu el în spital, imediat după atac, notasem că are cinci copii, însă fratele şi soţia lui mi-au spus că are un singur fiu.4

La sfârşitul vizitei în Warri, după ce m-am întors în Lagos, unde lucram la acea dată, am început să dau diverse telefoane pentru a afla dacă, totuşi, cineva din guvern se ocupa de cazul său. Am schimbat mesaje pe telefonul mobil cu ministrul pentru situaţii speciale care se ocupa de acordarea de ajutor victimelor Boko Haram, dându-i datele lui Wellington. Am vorbit cu cineva de la Ministerul Sănătăţii care mi-a spus că Agenţia Naţională pentru Managementul Situaţiilor de Urgenţă (National Emergency Management Agency, NEMA) era responsabilă cu ajutarea victimelor. L-am sunat pe purtătorul de cuvânt al agenţiei şi i-am explicat situaţia, iar el m-a informat că Wellington trebuia să înainteze o cerere. I-am cerut apoi fratelui lui Wellington să-mi trimită o scrisoare în care să descrie cazul fratelui său. Mi-a trimis scrisoarea şi mi-a scris şi un e-mail, şi o scrisoare de la Spitalul „Aminu Kano”, unde primise tratament la început, împreună cu o copie a unui articol despre el dintr-un ziar. Am trimis apoi documentele unui coleg din Abuja care a fost de acord să i le înmâneze purtătorului de cuvânt al NEMA în persoană. Ulterior, purtătorul de cuvânt mi-a confirmat primirea documentelor şi mi-a spus că le va studia.

Au trecut luni de zile, fără să primească nimeni niciun răspuns. Fratele lui Wellington m-a contactat de câteva ori pentru a afla dacă rezolvasem ceva. În februarie 2014 l-am sunat pe purtătorul de cuvânt al NEMA şi l-am

întrebat ce se mai aude cu dosarul. Şi-a adus aminte de mine şi de conversaţiile din trecut, însă mi-a spus că nu aflase nimic despre Wellington. I-am mărturisit că nu înţeleg acest răspuns din moment ce motivul pentru care i-am trimis documentele era tocmai acela de a acţiona în favoarea lui Wellington. Mi-a promis că va analiza problema din nou şi că mă va contacta. Nu a făcut-o niciodată.

În acea zi petrecută în Warri, Wellington m-a întrebat exasperat: „Şi dacă guvernul cheltuieşte 10.000.000 pe mine, nu valorez eu mai mult de 10.000.000 de naira [60.000 de dolari]? Să presupunem că guvernul va cheltui 10.000.000 pentru reabilitarea mea, pentru a-mi putea folosi din nou picioarele. Nu fac eu, oare, mai mult de 10.000.000 de naira? Nu face viaţa unui cetăţean nigerian mai mult de 10.000.000 de naira?”

După ce nu am mai păstrat o vreme legătura, în februarie 2014 i-am trimis fratelui lui Wellington un e-mail spunându-i că ar trebui să contacteze şi el NEMA pentru a vedea dacă poate smulge vreun răspuns. Nu m-a contactat însă, ceea ce mi s-a părut ciudat având în vedere că îmi răspundea mereu la mesaje. Luna următoare am încercat să-l sun pe Wellington la ambele numere de telefon pe care le aveam, însă nu am putut da nici de el. L-am sunat apoi pe fratele său, care mi-a răspuns de această dată. Mi-a spus că primise e-mailul, însă că se întâmplase ceva groaznic. Wellington murise în decembrie. Avea doar 50 de ani!

Dezbaterea despre Boko Haram, despre relaţiile ei internaţionale şi despre ambiţiile sale jihadiste va continua şi trebuie să continue, însă pentru aceia care înfruntă zilnic realitatea violenţelor toate acestea nu înseamnă nimic. Problema este, de fapt, actuala stare de fapt din Nigeria şi felul în care această ţară este prădată zi de zi, de zi… Problema este felul în care îi sunt furate nu doar

bogăţiile, fapt de necontestat, ci, lucru cu mult mai important, în care îi este răpită demnitatea.

Note

PROLOG – „Cred că tot ce era mai rău a trecut”.

1 Traducere de Aminu Abubakar.

2 O altă traducere posibilă a acestui nume ar fi: „Grupul sunnit pentru convertire [la islam] şi jihad”. Traducerea a fost realizată de profesorul universitar Muhammad A.S. Abdel Haleem de la School of Oriental and African Studies (SOAS, Şcoala de studii orientale şi africane) a Universităţii din Londra.

CAPITOLUL I – „Atunci ar trebui să aştepţi sfârşitul”.

1 înregistrarea video cu acest „martir” a fost obţinută de corespondentul AFP din nordul Nigeriei, Aminu Abubakar, care a şi tradus cele spuse din limba hausa în engleză. Unele detalii din film au fost incluse în articolul pe care l-am lucrat împreună în septembrie 2011 (v. Aminu Abubakar şi M.J. Smith, ’Nigerian „bomber” videos emerge as Islamist fears mount’, fluxul Agenţiei de ştiri France-Presse, 18 septembrie 2011).

2 Detaliile despre momentele de dinaintea exploziei au fost mai întâi prezentate de revista *Time* (Alex Perry, Threat level rising: how African terrorist groups inspired by Al-Qaeda are gaining strength, *Time*, 19 decembrie 2011) şi de Reuters (Joe Brock, Special report: Boko Haram – between rebellion and jihad, 31 ianuarie 2012). Mai târziu am primit confirmarea acestor detalii şi a altora de la o sursă care a văzut înregistrarea realizată de camerele de supraveghere din ziua atacului.

3 Au existat avertizări vagi în zilele de dinaintea exploziilor, pe care le-am discutat în capitolul al III-lea.

4 Mervyn Hiskett, The Sword of Truth: The Life and Times of the Shehu Usuman dan Fodio (Islam and Society în Africa), Northwestern University Press, Evanston, 1994, pp. 70, 71, 96.

5 Mervyn Hiskett, *The Development of Islam în West Africa*, Longman Group, New York, 1984, p. 2.

6 S.J. Hogben, An Introduction to the History of the Islamic States of Northern Nigeria, Oxford University Press, Ibadan, 1967, pp. 162 – 165.

7 Mervyn Hiskett, The Development of Islam în West Africa, ed. cit., p. 59.

8 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, p. 30.

9 Mervyn Hiskett, op. cit., pp. 59 – 60.

10 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., p. 32.

11 S.J. Hogben, op. cit., pp. 165 – 167.

12 Mervyn Hiskett, op. cit., p. 67.

13 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., p. 28; S.J. Hogben, op. cit., pp. 73 – 75. Trebuie subliniat aici faptul că există mai multe variante diferite ale mitului Bayajida.

14 S.J. Hogben, op. cit., pp. 73 – 74; Mervyn Hiskett, op. cit., pp. 69 – 71.

15 S.J. Hogben, op. cit., pp. 73 – 74; Mervyn Hiskett, op. cit., pp. 69 – 70.

16 Mervyn Hiskett, op. cit., pp. 73 – 96.

17 Mervyn Hiskett, The Sword of Truth... ed. cit., pp. 15 – 21.

18 *Ibidem*, *pp*. 17, 40 – 41.

19 *Ibid.*, *pp*. 23 – 24, 31.

20 Murray Last, *The Sokoto Caliphate*, Umanities Press, Bristol, 1967, p. 10.

21 Mervyn Hiskett, The Sword of Truth... ed. cit., pp. 44 – 45.

22 Murray Last, op. cit., *pp*. 7 – 8.

23 Mervyn Hiskett, op. cit., *pp*. 47 – 49.

24 Ibidem, p. 66.

25 *Ibid.*, pp. 70 – 71.

26 Murray Last, op. cit., pp. 15 – 16; Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., p. 64.

27 Murray Last, op. cit., p. 20.

28 Mervyn Hiskett, op. cit., p. 97.

29 Murray Last, op. cit., p. 39.

30 Imperiul Bornu şi-a pierdut o parte din teritorii în favoarea Califatului, însă a rămas, în final, independent, deşi mult mai puţin influent decât Sokoto.

31 Murray Last, Contradictions in Creating a Jihadi Capital: Sokoto in the Nineteenth Century and Its Legacy, *African Studies Review*, 56 (2) /septembrie 2013, pp. 1 – 20, la pp. 2 – 4.

32 Muhammad S. Umăr, Education and Islamic Trends în Northern Nigeria: 1970 s-1990's, *Africa Today*, 48 (2) /vara lui 2001, pp. 127150, lap. 136.

33 Mervyn Hiskett, The Development of Islam în West Africa, ed. cit., pp. 242 – 243.

34 Documentele Baronului Lugard de Abinger [Documentele Lugard], 1858 – 1945, MSS Brit. Emp. s. 58, f. 6.

35 *Ibidem*, MSS Brit. Emp. s. 58, II. 9 – 10.

36 *Ibid.*, MSS Brit. Emp. s. 57, II. 106.

37 F.D. Lugard, *The Dual Mandate în British Tropical Africa*, Edinburgh şi Londra, 1922, p. 617.

38 A.H.M. Kirk-Greene, Lugard, Frederick John Dealtry, Baron Lugard (1858 – 1945), Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; ediţia on-line, octombrie 2008, http://www.oxforddnb.com/view/article/34628.

39 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, II. 180 – 181.

40 F.D. Lugard, An Expedition to Borgu, on the Niger, *Geographical Journal*, 6 (3) /septembrie 1895, pp. 205 – 225.

41 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, f. 182.

42 Michael Crowder, *The Story of Nigeria*, Faber & Faber, Londra, 1978, pp. 48 – 53.

43 *Ibidem*, p. 149.

44 *Ibid.*, pp. 133 – 135, 147 – 148, 151.

45 *Ibid.*, p. 164.

46 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, f. 8 b.

47 Scarbrough, Sir George Dashwood Taubman Goldie (18461925), rev. John Flint, Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; ediţia on-line, accesată septembrie 2013, la http://www.oxforddnb.com/view/article/33441.

48 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, f. 94.

49 Peter Cunliffe-Jones, *My Nigeria*: *Five Decades of Independence*, New York, 2010, p. 73.

50 Sir F.D. Lugard, The Dual Mandate în British Tropical Africa, ed. cit., pp. 222 – 229.

51 Michael Crowder, op. cit., pp. 173, 179.

52 D.J.M. Muffett, Concerning Brave Captains; being a History of the British Occupation of Kano and Sokoto, and of the Last Stand of the Fulani Forces, André Deutsch, Londra, London, 1964, pp. 43 – 51; S.J. Hogben, op. cit., pp. 212 – 214.

53 H.F. Backwell (editor şi traducător), The Occupation of Hausaland (1900 – 1904): Being a Translation of Arabic Letters Found in the House of Wazir of Sokoto, Bohari, în 1903, Printed by the Government Printer, Lagos, 1927, pp. 13 – 14.

54 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, II. 26 – 28.

55 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, II. 31 – 38.

56 F.D. Lugard, *Colonial Reports – Annual, N. Nigeria*: *1900 – 1911*, Her Majesty's Stationery Office (HMSO), Londra, 1911, p. 85.

57 UNESCO, Ancient Kano City Walls and Associated

Sites, http://whe. unesco.org/en/tentativelists/5171/.

58 F.D. Lugard, *Colonial Reports*... pp. 159 – 160.

59 *Ibidem*, p. 38.

60 *Ibid.*, pp. 91, 178.

61 *Ibid.*, p. 164.

62 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, II. 107 – 111.

63 F.D. Lugard, *Colonial Reports*... pp. 365 – 374.

64 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.65, II. 27 – 28.

65 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.63, II. 156, 177.

CAPITOLUL II – „Oamenii chiar puteau să se identifice cu învăţăturile lui".

1 Interogatoriul a fost postat on-line la adresa https://www.youtube.com/watch? v = ePUvfTXY7 w. Traducerea din limba hausa în engleză a fost făcută de profesorul universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria. Profesorul Liman a fost de părere că în această situaţie cea mai bună traducere a termenului *boko* este „educaţia occidentală", deşi alţii au avut interpretări mai largi ale termenului, cum ar fi „minciuna occidentală".

2 Profesorul Liman a fost de părere că este posibil ca Yusuf să se fi exprimat greşit aici şi că, de fapt, ar fi trebuit să folosească termenul „astrologie", pe care a catalogat-o mereu ca fiind neislamică.

3 Abdul Raufii Mustapha, Ethnic Structure, Inequality and Governance of the Public Sector în Nigeria, United Nations Research Institute for Social Development, Democracy, Governance and Human Rights Programme Paper No. 24, noiembrie 2006, p. 12.

4 Enrico Monffini, The Abacha Case, în M. Pieth (editor), *Recovering Stolen Assets*, Berna, 2008, pp. 41 – 42.

5 Mark Tran, Former Nigeria state governor James Ibori receives 13-year sentence, în *The Guardian* din 17 aprilie 2012; Estelle Shirbon, 'Nigerian governor grave $15 million cash bribe în bag, court hears, fluxul de ştiri Reuters din 19 septembrie 2013 şi 'Nigeria: UK conviction, a blow against corruption, buletinul Human Rights Watch din 17 aprilie 2012.

6 Banca Mondială, raportul The World Bank în Nigeria 1998 – 2007: Nigeria Country Assistance Evaluation, p. 69.

7 Raportul Băncii Mondiale citat mai sus preciza că sărăcia scăzuse la 54% până în 2004; acelaşi raport menţiona „disparităţile regionale importante şi de durată care au ca rezultat o rată a sărăciei între 34% în sud-est la aproximativ 67% în nord-est". Calculele Băncii Mondiale, folosind date din 2009 şi 2010, au fixat rata sărăciei la 46%, bazându-şi calculele pe costul împlinirii nevoilor primare pentru o gospodărie. Informaţiile mi-au fost oferite de economistul principal al Băncii Mondiale pentru Nigeria. Totuşi, creşterea rapidă a populaţiei înseamnă că reducerea ratei sărăciei nu presupune neapărat că există mai puţini oameni care trăiesc sub limita sărăciei.

8 Divizia Populaţie din Departamentul Afacerilor Economice şi Sociale din cadrul Secretariatului Naţiunilor Unite, World Population Prospects: The 2012 Revision, http://esa. un org/unpd/ wp/index.html.

9 M.J. Smith, Lagos at centre of Africa's population boom, Agenţia de ştiri France-Presse, 30 octombrie 2011.

10 Chinua Achebe, *The Trouble with Nigeria*, Essex, 1984, p. 1.

11 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, ed. cit., pp. 112 – 113.

12 *Ibidem*, pp. 119 – 121.

13 *Ibid.*, p. 150.

14 Michael Crowder, The Story of Nigeria, ed. cit., p.

271.

15 *Ibidem*, p. 277.

16 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., pp. 153 – 154.

17 Forţa Independentă despre Finanţarea Terorismului, finanţată de Consiliul Relaţiilor Internaţionale, Update on the Global Campaign against Terrorist Financing, 15 iunie 2004, pp. 20 – 22.

18 Sir Ahmadu Bello, *My Life*, Cambridge, 1962, p. 229.

19 Michael Crowder, op. cit., p. 298.

20 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., p. 166.

21 *Ibidem*, p. 181.

22 *Ibid.*, p. 180.

23 Peter Cunliffe-Jones, *My Nigeria*: *Five Decades of Independence*, New York, 2010, p. 101.

24 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., pp. 183 – 185.

25 *Ibidem*, p. 198.

26 *Ibid.*, p. 202.

27 Max Siollun, Umăru Dikko, the man who was nearly spirited away in a diplomatic bag, în ziarul *The Independent* (Marea Britanie) din 20 august 2012.

28 Karl Maier, *This House Has Fallen*: *Nigeria în Crisis*, Londra, 2000, pp. 47, 55.

29 Wole Soyinka, *You Must Set Forth at Dawn*, New York, 2006, p. 222.

30 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit. *y* p. 217 – 20.

31 *Ibidem*, p. 225.

32 Wole Soyinka, op. cit. *y* pp. 354 – 355.

33 *Ibidem*, pp. 383 – 384.

34 Abiola a murit în 1998 în detenţie în împrejurări absolut suspecte, după aprecierea unora.

35 General Sani Abacha, în *Africa Confidenţial*, articol publicat on-line la adresa: e http://www.africa-confidenţial.com/whoswho-profi lezid/2651/Sani Abacha.

36 'Nigerian leaders „stole" $380 bn, reportaj BBC din 20 octombrie 2006, http://news. bbe.co. Uk/2/hi/Africa/6069230. stm. Cifrele referitoare la PIB se bazează pe date puse la dispoziţie de Banca Mondială în 2013: (http://databank. worldbank.org/data/ download/GDP.pdf).

37 The Carter Center, Postelection Statement on Nigeria Elections, March 1, 1999, http://www.cartercenter.org/news/documents/ doc891.html.

38 Misiunea Observatorilor Uniunii Europene pentru Alegerile din 2003, Final Report on the National Assembly, Presidential, Gubernatorial and State Houses of Assembly Elections, 2003.

39 John Ameh, Josiah Oluwole, Ozioma Ubabukoh şi Leke Baiyewu, Obasanjo is a joker, liar, he was behind third term – Nnamani, others, în *Punch* din 8 aprilie 2012.

40 Ed Pilkington, Shell pays out $ 15.5 m over Saro-Wiwa killing, în *The Guardian* (Marea Britanie), numărul din 8 iunie 2009.

41 Aceste detalii biografice se bazează pe informaţii provenite din mai multe surse, în marea lor majoritate interviuri pe care le-am luat celor care au studiat grupul îndeaproape. Am primit informaţii suplimentare de la Kyari Muhammad, directorul Centrului pentru pace şi studii de securitate de la Universitatea Tehnică „Modibbo Adama" din Nigeria şi de la un alt profesor universitar care a analizat în amănunţime înregistrările cu predicile lui Yusuf.

Din cauza situaţiei periculoase, am acceptat cererea acestuia din urmă de a nu-i menţiona numele.

42 Interviu cu Anayo Adibe, avocatul lui Baba Fugu Muhammad.

43 Anonim, The Popular Discourses of Salafi Radicalism and Salafi Counterradicalism în Nigeria: A Case Study of Boko Haram, în *Journal of Religion în Africa*, vol. 42, nr. 2/2012, pp. 118 – 144, la p. 126.

44 Cunoscut în general ca Izala, numele complet este, de fapt, *Jamaat Izolat al Bida Wa Iqamat* al-*Sunna* sau „Grupul pentru îndepărtarea inovaţiilor religioase şi stabilirea *sunnex* \ conform studiului anonim citat mai sus.

45 Anonim, op. cit., pp. 121 – 122, 131 – 132 şi Roman Loimeier, Boko Haram: The Development of a Militant Religious Movement în Nigeria, în *Africa Spectrum*, nr. 47 (2 – 3) /2012, pp. 137 – 155, la p. 147.

46 Mervyn Hiskett, The Maitatsine Riots în Kano, 1980: An Assessment', în *Journal of Religion în Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, p. 209, şi Abimbola O. Adesoji, Between Maitatsine and Boko Haram: Islamic Fundamentalism and the Response of the Nigerian State, în *Africa Today*, vol. 57, nr. IV/Vara 2011, pp. 209 – 233, la p. 101.

47 Elizabeth Isichei, The Maitatsine Risings în Nigeria 1980 – 85: A Revolt of the Disinherited, în *Journal of Religion în Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, pp. 194 – 208, la p. 194, şi Mervyn Hiskett, op. cit., pp. 214 – 215.

48 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, op. cit., p. 205 – 206.

49 Sam Olukoya, Eyewitness: Nigeria's *sharia* amputees, BBC, 19 decembrie 2002, http://news. bbe.co. Uk/2/hi/Africa/2587039. stm.

50 BBC, 'Nigeria gays: 20 lashes for „homosexual offences", 6 martie 2014, http://www.bbe.com/news/world-africa-26469501.

51 Human Rights Watch, The „Miss World Riots": continued impunity for killings în Kaduna, buletinul din iulie 2003, p. 2.

52 Wikileaks, Borno state residents not yet recovered from Boko Haram violence, articol publicat pe 4 noiembrie

2009.

53 Anonim, op. cit., pp. 133 – 134.

54 Aceste detalii provin din diferite surse, inclusiv o informare a armatei nigeriene şi interviuri cu Kyari Muhammad (citate mai sus).

55 Wikileaks, 'Nigerian Taliban attacks most likely not tied to Taliban nor Al-Qaeda, articol publicat pe 6 februarie 2004.

56 Emmanuel Goujon şi Aminu Abubakar, 'Nigeria's Taliban plot comeback from hideouts fluxul Agenţiei de ştiri France-Presse via *Mail & Guardian* (Africa de Sud) din 11 ianuarie 2006.

57 Yusuf spune aceste lucruri în timpul interogatoriului de după arestarea sa, https://www.youtube.com/watch? v = ePUvfTXY7 w. Traducerea din hausa în engleză a fost realizată de profesorul universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria.

58 Nick Tattersall, 'Nigerian sect planned bomb attack during Ramadan, ştire Reuters din 4 august 2009.

59 Anonim, op. cit. *y* p. 138.

60 Shehu Sani, Boko Haram: History, ideas and revolt, în *Vanguard*, 4 iulie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/07/boko-haram-Hisory-ideas-andrevolt-3/.

61 Henri Laoust, Ibn Taymiyyah, 23 iunie 2014, în *Encyclopaedia Britannica*, ediţia on-line: http://www.britannica.com/ EBchecked/topic/280847/Ibn-Taymiyyah.

62 Pentru o analiză atentă a frazei, vezi Paul Newman, The Etymology of Hausa *boko*\ Mega-Chad Research Network, 2013, pubicat on-line la adresa: http://www.megatchad.net/publications/ Newman-2013-Etymology-of-Hausa-boko. pdf.

63 Anonim, op. cit., pp. 125 – 126.

64 Marc-Antoine Pérouse de Montelos, 'Nigeria's Interminable Insurgency? Addressing the Boko Haram Crisis, Chatham House Research Paper, Septembrie 2014, pp. 7 – 8; Pérouse de Montelos mi-a spus că această carte a fost scrisă în arabă, însă eu nu am văzut-o.

65 Anonim, op. cit., pp. 124 – 125.

66 Joe Boyle, 'Nigeria's Taliban enigmaştire BBC din 31 iulie 2009, publicată on-line la adresa: http://news. bbe.co. Uk/l/hi/8172270. stm.

67 Theophilus Abbah, Inside the pages of White Paper on Boko Haram, în *Sunday Trust* (Nigeria) din 3 iunie 2012.

68 Pérouse de Montelos, op. cit., p. 9.

69 Goddy Eugene şi Zacheaus Somorin, Australian negotiator names Ihejirika, Sheriff as sponsors of Boko Haram în *This Day* (Nigeria) din 29 august 2014. Înregistrarea audio a interviului lui Davis cu Anse News poate fi găsită on-line la adresa: http://www.anse.tv/headline/arise-news-now-uk-28 – 08 – 8043.

70 Yemi Ajayi, Boko Haram: fed govt report rejects compensation for victims, în *This Day* (Nigeria) din 2 aprilie 2013.

71 Ikechukwu Nnochiri, Boko Haram: Yusuf had only 4.000 followers în 2009, Armytells court, în *Vanguard*, numărul din 8 decembrie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/12/boko-haram-yusuf-had-only4000-followers-in-2009-army-tells-court.

72 Theophilus Abbah, op. cit.

73 Walker, Andrew, What is Boko Haram?", în Institutul Păcii din Statele Unite ale Americii, Raportul Special nr. 308/iunie 2012.

74 How politicians help insurgents, în *Africa Confidenţial* numărul din 30 noiembrie 2012.

75 Un reprezentant de-al lui cu care am vorbit la

telefon mi-a cerut să îi trimit o listă cu întrebări prin e-mail. Nu mi-a răspuns la întrebări.

76 Juliana Taiwo, I'm not the brain behind Boko Haram, în *The Sun* (Nigeria), numărul din 14 iulie 2011.

77 O afirmaţie similară poate fi găsită aici: International Crisis Group, Curbing Violence în Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency, 3 aprilie 2014, p. 23.

78 Transcript of Osama bin Laden tape, 12 februarie 2003, ştire a Associated Press via *The Sydney Morning Herald* (Australia), f.d.

79 Comisia pentru instituţii filantropice mi-a trimis concluziile sale prin e-mail, în urma întrebările pe care le-am adresat.

80 Theophilus Abbah, op. cit.

81 Anonim, op. cit., p. 126.

82 *Ibidem*, pp. 136 – 138.

83 Isa Sa idu, My encounter with Mohammed Yusuf over Boko Haram, în *Sunday Trust* (Nigeria), numărul din 1 ianuarie 2012.

84 Interpretarea sau *tafsir* a lui Yusuf a capitolului 9, versetele 8 – 12 din Coran. Traducereadinlimbahausa înenglezăaparţineprofesorului universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello". Filmareapoatefigăsităla adresele http://www.youtube.com/watch?v=Y33ri.Dbpw şi http://www.youtube.com/watch?v=R3Negov-LVM.

85 Anonim, op. cit., p. 128. Raportul comisiei nu a fost făcut public şi nu l-am văzut, însă profesorul universitar anonim pe care l-am citat a intrat în posesia lui şi eu am citat relatarea lui. Am discutat cu el despre raport şi am tras concluzia că relatarea lui este demnă de încredere.

86 O înregistrare a discursului este inclusă în înregistrarea video cu „martirul" în care figurează atentatorul sinucigaş care a distrus clădirea ONU,

înregistrare obţinută de corespondentul France-Presse din nordul Nigeriei, Aminu Abubakar, cel care a şi tradus-o din limba hausa în engleză pe vremea când lucram împreună la acest caz. Am văzut, la rândul meu, filmarea respectivă.

87 Wikileaks, 'Nigerian Islamist extremists launch attacks în 4 towns, articol din 28 iulie 2009; Rapoarte despre Terorism 2009, Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii.

88 Ahmad Salkida, 'Nigeria: sect leader vows revenge, în *Daily Trust* (Nigeria), numărul din 27 iulie 2009, publicat on-line la adresa:http:// wwrn.org/articles/31419/? & place = Nigeria.

89 Wikileaks, 'Nigeria: extremist attacks continue into night, articol din 28 iulie 2009.

90 Human Rights Watch, Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses în Nigeria, raport din octombrie 2012.

91 Wikileaks, 'Nigerian government quashes extremists, but not the root of the problem, articol din 29 iulie 2009.

92 Wikileaks, 'Nigerian military combing for extremists, Boko Haram deputy arrested, articol din 30 iulie 2009.

93 Human Rights Watch, op. cit., p. 35.

CAPITOLUL III – „Nu voi tolera nicio încăierare".

1 'Nigeria President Umăru Yar Adus „has heart problem", BBC, ştire din 26 noiembrie 2009.

2 între timp Next a dat faliment, însă rezumatele articolelor pot fi găsite pe diferite site-uri şi în alte ziare, inclusiv aici: Mike Pflanz.

Nigeria în crisis after president left „seriously braindamaged", în *The Telegraph* (Marea Britanie), numărul din 11 ianuarie 2010, publicat on-line la adresa: http://www.telegraph.co.uk/news/ worldnews/africaandindianocean/Nigeria/6962983/Nigeria

-incrisis-after-president-left-seriously-braindamaged.html.

3 ’Nigeria’s ailing President Yar Adus breaks silence, ştire BBC din 12 ianuarie 2010.

4 Wikileaks, Goodluck Jonathan remains acting President of Nigeria, articol din 26 februarie 2010. Preşedinţia Nigeriei a infirmat veridicitatea conţinutului telegramei diplomatice, precizând că este „în cea mai mare parte inexact”.

5 ’Nigeria governor to be impeached, ştire BBC din 23 noiembrie 2005.

6 Sanders a refuzat să facă vreun comentariu pentru cartea mea.

7 Aminu Abubakar, Islamists free hundreds of înmates în Nigerian jail attack, ştire Agence France-Presse din 8 septembrie 2010.

8 Henry Umoru, Boko Haram: arrest Ciroma, Lawal Kaita – Clark, în *Vanguard* din 9 august 2012, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2012/08/boko-haram-arresteiromalawal-kaita-clark/

9 Aminu Abubakar, Gunmen kill three în Nigerian Muslim emir’s convoy, ştire Agence France-Presse din 19 ianuarie 2013.

10 Human Rights Watch, Leave everything to God: accountability for inter-communal violence în Plăteau and Kaduna states, Nigeria, decembrie 2013, pp. 48 – 65.

11 Taye Obateru şi Daniel Idonor, 7 os Xmas Eve Blast: 32 people confirmed dead, 74 hospitalised, în *Vanguard*, numărul din 26 decembrie 2010, publicat on-line la următoarea adresă: http://www.vanguardngr.com/2010/12/jos-xmas-eve-blast-32-peopleconfi rmed-dead-74-hospitalised/.

12 Traducere din limba hausa de Aminu Abubakar.

13 Ola Awoniyi, Bomb attack on Nigerian military barracks kills four, ştire Agence France-Presse din 1 ianuarie 2011.

14 Citatele din Goodluck Jonathan au fost notate la acea vreme de colegul meu de la Agence France-Presse Ola Awoniyi. Le-am folosit aici cu permisiunea lui.

15 Mai multe articole au menţionat acest fapt, printre care: Sule Lazarus, ’2011: inside Nigerias expensive presidential primary elections, în *Sunday Trust* (Nigeria), numărul din 23 ianuarie 2011, publicat on-line la următoarea adresă: http://sundaytrust.com.nu/index.php/news/10548 – 201 l-inside-nigeriasexpensive-presidential-primary-elections.

16 Aisha Wakaso, Bomb targeting Nigerian election shatters young lives, ştire Agence France-Presse din 9 aprilie 2011.

17 Nigeria Civil Society Election Situation Room, Final Statement on the Presidential Election, 19 aprilie 2011, raport publicat on-line la următoarea adresă: http://elecţionsituationroom.wordpress.com/2011/04/19/civil-society-elecţion-situationroom-final-statement-on-thepresidential-elecţion-tuesdayapril-192011/.

18 Human Rights Watch, ’Nigeria: post-election violence killed 800, 17 mai 2011.

19 Aminu Abubakar, ’Nigeria probes deadly blasts after president’s inauguration, ştire Agence France-Presse, 30 mai 2011.

20 Wikileaks, Jonathan tells former president his plâns for new ÎNEC commissioners, articol din 23 februarie 2010.

21 Se crede că Boko Haram oferă un fel de protecţie socială familiilor „martirilor”, însă nu am putut afla alte detalii despre această chestiune.

22 Ahmad Salkida, The story of Nigerias first suicide bomber, în revista *Blue Print* apud Sahara Reporters, http://saharareporters.com/news-page/story-nigerias-firstsuicide-bomber-blueprintmagazine.

23 ’Nigeria Islamists claim suicide bombing, ştire

Agence France-Presse din 17 iunie 2011.

24 Ahmad Salkida, The story of Nigeria's first suicide bomber, ed. cit.

25 Citate din comunicatul de presă al preşedinţiei nigeriene, 20 iunie 2011.

26 Aminu Abubakar, Police kill „would-be suicide bomber" în Maidugurr, ştire Agence France-Presse apud *Vanguard* (Nigeria), numărul din 15 august 2011.

27 Joe Brock, Special report: Boko Haram – between rebellion and jihad, ştire Reuters din 31 ianuarie 2012.

28 Mamman Nur: „mastermind" of UN attack în Nigeria, ştire Agence France-Presse, 31 august 2011; Jacob Zenn, Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru în Nigeria, în *CTC Sentinel* (SUA), februarie 2014.

29 Comunicatul de presă al Departamentului Nigerian al Serviciilor de Stat, 31 august 2011.

30 Traducere din limba hausa în engleză a fost realizată de colegul meu de la Agence France-Presse, Aminu Abubakar, care a obţinut şi înregistrarea video de la anumite surse. Unele citate au fost incluse în articolul nostru din 18 septembrie 2011 (Aminu Abubakar şi M.J. Smith, 'Nigerian „bomber" videos emerge as Islamist fears mount', ştire Agence France-Presse, 18 septembrie 2011).

CAPITOLUL IV – „Iată cât de complexă este situaţia".

1 Ola Awoniyi, Bomb at Nigerian church sparks dying pleas for blessings, ştire Agence France-Presse din 25 decembrie 2011.

2 Jonathan visits Madalla, says „cancerous" Boko Haram wants to kill Nigeria, ştire Agence France-Presse apud *Vanguard*, numărul din 31 decembrie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/12/cancerous-islamist-sect-wants-tokill-nigeria-jonathan/sthash. J7QK8 jMK.dpuf.

3 Ola Awoniyi, 'Nigeria declares state of emergency, ştire Agence France-Presse din 31 decembrie 2011.

4 Aceste citate mi-au fost oferite de un ziarist care a fost de faţă la întâlnirea unde a fost rostit discursul lui Jonathan, reprezentând agenţia de presă pentru care lucrez (Agence France-Presse, AFP). Unele dintre ele au fost folosite în articolul nostru (Wole Oyetunji, 'Nigeria unrest „worse than 1960 s civil war": president', ştire Agence France-Presse din 8 ianuarie 2012). Le-am folosit aici cu permisiunea lui.

5 We are open to dialogue with Boko Haram – Kwankwaso, ştire Agence France-Presse apud *Vanguard*, numărul din 27 ianuarie 2012, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.

com/2012/01/we-are-open-to-dialogue-with-boko-haramkwankwaso/sthash. lKfbWEpD.dpuf.

6 Declaraţii de presă făcute de Idris după atacuri. Am fost de faţă când a făcut aceste declaraţii.

7 Aminu Abubakar, „At least 80 bodies în morgue" after Nigeria attacks, ştire Agence France-Presse din 21 ianuarie 2012.

8 Traducere din limba hausa în engleză de Aminu Abubakar.

9 Aminu Abubakar, German hostage killed în Nigeria during rescue bid, ştire Agence France-Presse din 31 mai 2012.

10 Informaţii adunate de mine în Sokoto, a doua zi după atac.

11 Expresia ar putea fi tradusă şi ca: „Grupul de suport pentru musulmanii din Africa neagră", după spusele profesorului universitar M.A.S. Abdel Haleem de la SOAS, University of London.

12 Surse care au urmărit îndeaproape activitatea grupului mi-au transmis unele dintre acestea, însă merită consultat şi Kambar, Barnawi: Qaeda-linked militants with Boko Haram ties, ştire Agence France-Presse din 21 iunie 2012 sau Jacob Zenn, Leadership analysis of Boko Haram

and Ansaru în Nigeria, în *CTC Sentinely* februarie 2014.

13 Conform armatei nigeriene, Kambar a fost ucis în martie 2012, înainte ca SUA să-l declare terorist global. Guvernul Statelor Unite nu a confirmat niciodată acest lucru.

14 Video shows British, Italian hostages „held by Al-Qaeda", ştire Agence France-Presse din 3 august 2011 şi British, Italian hostages killed amici Nigerian rescue bid, ştire Agence France-Presse din 8 martie 2012.

15 Raport oficial al Camerei Comunelor, Dezbateri Parlamentare (Hansard), 13 martie 2012, p. 142.

16 Comunicat de presă al Departamentului nigerian al Serviciilor de Stat din 14 martie 2012.

17 SSS detains 5 with „Al Qaeda-links" over German kidnap, ştire Agence France-Presse apud *Vanguard* (Nigeria), publicat on-line la următoarea adresă: http://www.vanguardngr.com/2012/03/ sssdetains-5-with-al-qaeda-links-over-german-kidnap/sthash. jvLHz3. dpuf.

18 Robert Winnett şi Thomas Harding, British hostage killed în failed ZBS rescue bid, în *The Telegraph* (Marea Britanie), 8 martie 2012.

19 Comunicat de presă al Departamentului nigerian al Serviciilor de Stat.

20 Casa Comunelor, p. 142, şi Chris McManus killed by kidnapers minutes after rescue mission began, Press Association in *The Guardian* (Marea Britanie), 17 mai 2013.

21 Press Association, McManus.

22 Raport oficial al Camerei Comunelor, ed. cit., p. 142.

23 Aminu Abubakar, 'Nigeria grills kidnapers of stain European hostages, ştire Agence France-Presse din 10 martie 2012.

24 Pentru o investigaţie detaliată despre guvernele europene care au plătit răscumpărări, vezi: Rukmini

Callimachi, Paying ransoms, Europe bankrolls Qaeda terror, în *The New York Times*, numărul din 29 iulie 2014.

25 UK Foreign & Commonwealth Office, Nigeria Travel Advice, http's: //www.gov.uk/foreign-travel-advice/Nigeria/terrorism.

26 Comunicat de presă al DSS.

27 Amnesty International, 'Nigeria: traped in the cycle of violence, noiembrie 2012.

28 Aminu Abubakar, Islamists claim attack that killed 2 Mall-bound Nigerian troops, ştire Agence France-Presse din 20 ianuarie 2013.

29 *Ibidem*, Ansaru claims kidnap of 7 foreigners în Nigeriaştire Agence France-Presse din 18 februarie 2013.

30 SITE Intelligence Group, Ansar al-Muslimeen announces execution of foreign hostages, 9 martie 2013.

31 Robert Booth, William Hague says British hostage „likely to have been killed" în Nigeria în *The Guardian* (Marea Britanie), 10 martie 2013.

32 Aminu Abubakar, Boko Haram video of kidnaped French family emerges, ştire Agence France-Presse din 21 martie 2013.

33 Otages au Cameroun: l hypothèse d'une rançon se confirme, reportaj transmis de postul de televiziune iâele pe 25 aprilie 2013, care poate fi vizionat on-line la adresa: http://www.itele. fr/

monde/video/otages-au-cameroun-lhypothese-dunerancon-seconfirme-46925.

34 Tim Cocks, 'Nigerian Islamists got $3.15 million to free French hostages: document', ştire Reuters din 26 aprilie 2013.

35 Nu putem exclude posibilitatea unor efecte speciale şi a altor manipulări în cazul acestei filmări şi a altora, însă decapitarea a părut a fi îngrozitor de reală.

36 Aminu Abubakar, Gunmen kill 10 în attacks on Nigeria polio clinics, ştire Agence France-Presse apud

dawn.com, 9 februarie 2013.

37 Persoanele citate mi-au comunicat numele lor şi au fost de acord să le folosesc, însă nu le-am menţionat din teama de a nu le compromite siguranţa personală.

38 Human Rights Watch, Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses în Nigeria, octombrie 2012.

39 Amnesty International, 'Nigeria: traped in the cycle of violence, noiembrie 2012.

40 Comisia Naţională pentru Drepturile Omului, The Baga Incident and the Situation in North-East Nigeria: An Interim Assessment and Report, Abuja, iunie 2013.

41 Human Rights Watch, Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses în Nigeria, raport din octombrie 2012, p. 58.

42 *Ibidem*, p. 72.

43 Comisia Naţională pentru Drepturile Omului, op. cit., pp. 18 – 19.

44 Aminu Abubakar, 'Nigeria fishing town paralysed by fear after staughter, ştire Agence France-Presse din 1 mai 2013.

45 Ibidem.

46 Human Rights Watch, 'Nigeria: Massive Destruction, Deaths from Military Raid, raport din 1 mai 2013.

47 Comisia Naţională pentru Drepturile Omului, op. cit. *y* p. 19.

CAPITOLUL V – „Habar n-am. Ei sunt acum în pădure!"

1 Channels TV visits liberated Boko Haram's camp în Borno, reportaj al Channels Television din 7 iunie 2013, care poate fi vizionat on-line la adresa http://www.channelstr.com/home/2013/06/07/ channels-tv-visitsliberated-boko-harams-camp-in-borno/.

2 Olukolade a fost mai apoi promovat la rangul de

general-maior.

3 Hamza Idris, Who are Borno's „Civilian JTF"?", în *Weekly Trust*, numărul din 29 martie 2014; Heather Murdock, Civilian security on front lines to fight Nigeria's Boko Haram, în *Voice of America*, numărul din 9 decembrie 2013.

4 M.J. Smith, 'Nigeria insurgents targeting schools for mayhem, ştire Agence France-Presse din 8 iulie 2013.

5 Ibidem.

6 Aminu Abubakar, 'Nigeria mosque attack caises questions over army offensive, ştire Agence France-Presse din 13 august 2013.

7 Death toll în northeast Nigeria attack „at least 142", ştire Agence France-Presse din 22 septembrie 2013; 'Nigeria reinforces town after Boko Haram massacre, ştire Agence France-Presse din 20 septembrie 2013; 'Nigeria: Boko Haram Abducts Women, Recruits Children, Human Rights Watch, 29 noiembrie 2013.

& Adam Nossiter, Bodies pour în as Nigeria hunts for Islamists, în *The New York Times* din 7 mai 2013.

9 Ulterior, am încercat să-l caut pe consilierul respectiv, care mi-a lăsat un mesa) în care mă informa că ar trebui să-l sun pe directorul medical şef al spitalului şi mi-a trimis numărul lui de telefon. Nu a răspuns nimeni la acel număr şi nici la mesajul SMS pe care l-am trimis. Asta s-a întâmplat, bineînţeles, după ce liniile telefonice din Maiduguri au fost redeschise.

10 Amnesty International, Nigeria: war crimes and crimes against humanity as violence escalates în north-east, raport din 31 martie 2014.

CAPITOLUL VI – „Fetele noastre au fost răpite şi ei nu au făcut nimic".

1 Mi-a declarat că fusese numit „ambasador al păcii". Nu a lucrat niciodată ca ambasador al Nigeriei într-o altă ţară.

2 Când l-am întrebat, într-o convorbire telefonică ulterioară, care era rolul lui în aparatul care asigura „securitatea” preşedintelui, mi-a spus că lucrează, de fapt, pentru un ONG care are drept scop apropierea dintre nord şi sud.

3 Trebuie să subliniez faptul că nu am vizitat oraşul Chibok personal şi că m-am bazat pe interviuri cu localnici şi cu alţi oameni şi pe istoria poporului chibok, scrisă de Gerald Neher, misionarul despre care am vorbit, care a trăit acolo în anii 1950 şi 1960. Am încercat să vizitez oraşul când m-am întors în Nigeria, la sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie 2014, după atacul asupra sa, însă am hotărât să nu fac această călătorie pe şosea din cauza problemelor de securitate.

4 Situl bisericii: http://www.brethren.org/partners/Nigeria/History/.

5 Recensământul oficial din 2009 a situat populaţia la ceva mai mult de 66.000 de oameni.

6 Boko Haram: Borno schools closed indefinitely, 22 martie 2014, Agence France-Presse apud *Vanguard*.

7 ’National Literacy Action Plan for 2012 – 2015, High-Level International Round Table on Literacy, UNESCO, Paris, 6 – 7 septembrie 2012 (http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/Nigeria. pdf).

8 Amnesty International, *Nigerian authorities failed to act on warnings about Boko Haram raid on school*, raport din 9 mai 2014; un reprezentant al şcolii mi-a spus într-un interviu că erau aproximativ 15 soldaţi, însă a recunoscut că nu era sigur.

9 Talatu Usman, How Borno Governor caused kidnap of Chibok schoolgiris – WAEC, în *Premium Times* din 3 mai 2014.

10 Fragmente din interviul de la Channels TV cu Jidda poate fi găsit pe YouTube, la mai multe adrese web.

Prima este: https://www.youtube.com/watch? v = YGmzexqk8 xs. Există linkuri pentru fiecare fragment în parte.

11 Directoarea mi-a spus că nu a declarat niciodată că fusese acolo în noaptea atacurilor şi că fusese citată greşit în informările care pretindeau altceva.

12 Joe Brock, Boko Haram, taking to hills, seize slave „brides", ştire Reuters din 13 noiembrie 2013; şi Human Rights Watch, *Nigeria*:

Boko Haram abducts women, recruits children, raport din 29 noiembrie 2013.

13 O sursă din cadrul forţelor de securitate nigeriene mi-a vorbit despre asta sub acoperirea anonimatului în octombrie 2013.

14 Aminu Abubakar, Boko Haram leader claims Nigeria capital bombing în new video, ştire Agence France-Presse din 19 aprilie 2014.

15 Amnesty internaţional, op. cit.

16 Adam Nossiter, Tales of escapees în Nigeria add to worries about other kidnaped girls, în *The New York Times*, 14 mai 2014.

17 Ibidem.

18 Detaliile despre pădure au venit din două lucrări: P. Omondi, R. Mayienda, J.S. Mamza şi M.S. Massalatchi, Total Aerial Count of Clephants and other Wildlife Species în Sambisa Game Rezerve în Borno State, Nigeria, Convention on International Trade în Endangered Species of Wild Fauna and Flora, iulie 2006 (care poate fi consultată la adresa web: www.cites.org/common/prog/mike/ survey/0607 FW AT Survey Sambisa big pdf) şi Y.P. Mbaya şi H. Malgwi, Species List and Status of Mammals and Birds în Sambisa Game Rezerve, Borno State, Nigeria, în *Journal of Research în Ferestry; Wildlife and Environment*, 2 (1), martie 2010, pp. 135 – 140.

19 Tatăl cu care am vorbit cunoştea două cazuri, însă alte surse menţionau mai multe.

20 Cifrele sunt din 26 iulie 2014.

21 *BBC – trending*: *The creator of Bringback OurGiris*\ ştire BBC din 7 mai 2014, publicată on-line la adresa: http://www.bbe.com/ news/blogs-trending-27315124.

22 Filmarea întâlnirii poate fi găsită on-line la următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch? v = oMwlkuoă MjO.

23 ’Nigeria arrests woman protesting for schoolgiris release: activist, ştire Agence France-Presse din 5 mai 2014. Alte surse indică două arestări.

24 Bărbatul din înregistrarea video seamănă cu alte imagini despre care se crede că sunt ale lui Abubakar Shekau, filmarea părând a fi autentică, însă este imposibil de afirmat cu siguranţă că este vorba de el în toate aceste filmări.

25 Traducere de Aminu Abubakar, primul ziarist al unei agenţii de ştiri străine (Agence France-Presse) care a obţinut această înregistrare video care poate fi vizionată on-line la adresa: https://www.youtube.com/watch? v = wrfWS VLOD4.

26 Josh Rogin, McCain: send U.S. special forces to rescue Nigerian girls, în *The Daily Beast* din 13 mai 2014, http://www.thedailybeast.com/articles/2014/05/13/mecain-send-u-s-special-forces-to-rescue-nigerian-girls.html.

27 Tolu Ogunlesi, Opinion: Nigerians right to be wary of U.S. intentions, articol din 13 mai 2014, CNN Opinion, publicat on-line la următoarea adresă web: http://www.cnn.com/2014/05/13/ opinion/nigeriaus-military-ogunlesi.

28 Forţa de intervenţia (Joint Task Force, JTF) a fost ulterior înlocuită cu Divizia a VII-a a armatei nigeriene.

29 Filmarea cu mărturia lui Friend poate fi

consultată la următoarea adresă: http://www.foreign.senate.gov/hearings/bringbackourgiris-addressing-the-threat-of-boko-haram/051514.

30 Comunicat de presă al Departamentului Apărării al SUAhttp://www.defense.gov/news/newsarticle. aspx? id = 122310.

31 Departamentul Apărării al Statelor Unite nu a răspuns solicitării mele de a comenta situaţia.

32 Dan Williams şi Tim Cocks, 'Nigeria's neglected Israeli drones won't help fiind girls, ştire Reuters din 20 mai 2014.

33 înregistrarea video a fost obţinută, mai întâi, de Aminu Abubakar de la Agence France-Presse: 'New Boko Haram video claims to show missing Nigerian schoolgiris, ştire din 12 mai 2014. Filmarea este disponibilă la: http://saharareporters.com/videos/full-video-boko-haram-video-showing-kidnapedschool-girls.

34 Traducere de Aminu Abubakar.

35 Adam Nossiter, Small confort as parents identify kidnaped Nigerian girls on video, în *The New York Times* din 13 mai 2013.

36 înregistrarea video a comentariilor lui Jonathan poate fi găsită pe site-ul BBC: http://www.bbe.com/news/world-africa-27451966.

37 Fake Bringback OurGiris protesters surface în Abuja, în Sahara Reporters, 26 mai 2014, http://saharareporters.com/2014/05/26/ photonews-fakebringbackourgiris-protesters-surface-abuja.

38 înregistrearea video a comentariilor lui Badeh poate fi găsită on-line, inclusiv la adresele: https://www.youtube.com/ watch? v = Ooss OCEG – tic şi http://www.cbsnews.com/news/ nigeria-defensechief-we-know-where-the-giris-are/.

39 Jonathan Miller, Freeing Nigerian schoolgiris now „a very messy affair", reportaj transmis de postul de

televiziune Channel 4 News pe 2 iunie 2014, care poate fi vizionat on-line la următoarea adresă: http://www.channel4.com/news/nigerianschoolgiriskidnaped-release-ffeeing-messy-aff ar; Miles Amoore şi Dipesh Gadher, Welby aide în talks to free Nigerian girls, în *The Sunday Times* din 1 iunie 2014; Sarah Dean, Emily Crane şi Barbara Jones, „We must not endanger their fives any further", says Australian man desperately trying to free Nigerian schoolgiris kidnaped by Boko Haram, în *Daily Mail* din 1 iunie 2014; Patrick Begley, How amateur peacemaker Stephen Davis rescued kidnaped girls from Boko Haram, în *Sydney Morning Herald* din 29 august 2014.

40 Jibrin Ibrahim, Rent a crowd and miss the message, 27 mai 2014, a fost publicat iniţial de Sahara Reporters, însă acum nu mai este accesibil pe site-ul lor. Articolul poate fi însă găsit pe alte site-uri, cum ar fi: http://elotitv.com/entry/rent-a-crowdandmiss-the-message-by-jibrin-ibrahim.

41 Unele surse spun că zvonurile au început din cauza unui document cu propuneri de discuţii atribuit Consiliului Naţional pentru Informaţii din SUA care analiza diferite scenarii posibile pentru Africa subsahariană. Pentru o prezentare generală a subiectului, vezi: John Campbell, U.S. government never predicted Nigeria break up în 2015, publicat pe blocul organizaţiei Council on Foreign Relations Africa în Transition pe 16 mai 2012 şi care poate fi consultat on-line la adresa: http://blogs. CFR.org/ campbell/2012//05/16/u-s-government – never-predicted-nigeria-breakup-in-2015/.

EPILOG – y, Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiţii".

1 Shehu Abubakar, 'N16 bn maritime security deal caises questions, în *Sunday Trust* din 13 mai 2012; Jon Gambrell, 'Nigeria ex-militant linked to bid, ştire

Associated Press din 29 martie 2012.

2 Estelle Shirbon, UK court sees jailed Nigerian ex-governors opulent palace, ştire Reuters din 18 septembrie 2013.

3 Human Rights Watch, 'Nigeria: UK conviction a blow against corruption, articol din 17 aprilie 2012.

4 Fiul său Rawlings mi-a spus ulterior că nu avea decât un singur fiu, însă că avusese grijă de mulţi alţi copii care nu erau ai săi.

Glosar

Ansaru: facţiune desprinsă din Boko Haram care a răpit străini şi care are o retorică similară cu aceea a grupurilor jihadiste internaţionale. Numele său întreg este *Jamaatu Ansarul Muslimina* fi *Biladis Sudan* sau „Forţa de avangardă care luptă pentru ajutorarea musulmanilor din Africa neagră". O altă traducere posibilă ar fi „Grupul de suport pentru musulmanii din Africa neagră". Dacă Ansaru este cu adevărat o grupare separată de Boko Haram este o chestiune intens dezbătută. Se pare că aceste două grupări acţionează împreună ca parte a unui organizaţii-umbrelă.

Boko Haram: expresie din limba hausa care a devenit denumirea grupării islamiste din Nigeria. Cea mai larg acceptată traducere a termenului este „educaţia occidentală este interzisă", deşi ar putea avea un sens şi mai larg din moment ce *boko* poate fi tradus şi ca „minciuna occidentală". Numele a fost dat insurgenţilor de către oamenii din afara grupului şi nu de membrii săi, iar autorităţile nigeriene şi presa continuă să îi numească astfel. În ultimii ani gruparea s-a transformat într-o structură de tip umbrelă, cu multe celule care operează împreună sau nu, Boko Haram ajungând să fie un termen general care se referă la această structură complexă şi puţin cunoscută.

Emir: conducător musulman, uneori al unui califat mai mare, numit şi şeih sau sultan în nordul Nigeriei. În

diferite zone ale Califatului Sokoto au domnit diferiţi emiri şi titlul s-a păstrat şi s-a transmis de la o generaţie la alta până în ziua de azi. Emirii din nordul Nigeriei de astăzi nu mai au, în mod oficial, decât puteri onorifice, deşi exercită în continuare o influenţă substanţială în zonă. Sultanul din Sokoto rămâne cea mai înaltă autoritate tradiţională şi spirituală a Nigeriei islamice.

Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da awati Wal Jihad: Facţiunea lui Abubakar Shekau, parte din Boko Haram, care vrea să fie cunoscută sub denumirea din limba arabă care s-ar traduce drept „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad". O altă posibilă traducere ar fi „Grupul Sunnit pentru Prozelitism şi Jihad".

JTF: Joint Task Force („Trupe operative unite"), trupe de securitate militare trimise să calmeze situaţia incertă din unele părţi ale Nigeriei. JTF din nord-estul Nigeriei a fost principala forţă menită să contracareze Boko Haram şi a fost acuzată de încălcări grave ale drepturilor omului înainte de a fi înlocuită cu Divizia a VII-a în 2013.

Salafism: o interpretare strictă, fundamentalistă a islamului care pledează pentru o reîntoarcere la o formă mai pură a credinţei. Primul lider al Boko Haram, Muhammad Yusuf, era salafist. Sub conducerea sa, până la moartea sa din 2009, Boko Haram a fost o sectă asemănătoare celor salafiste, avându-şi sediul în moscheea sa din Maiduguri.

Sufism: o versiune mistică a islamului. Usman dan Fodio, liderul jihadist din secolul al XIX-lea din zona de nord a Nigeriei de azi, a fost sufit. Fundamentul musulman al

Nigeriei de azi este format în mare parte din sufiţi care urmează tradiţia sunnită. Opoziţia la structura sufită a Nigeriei s-a născut în anii 1970 când anumiţi clerici disidenţi au îmbrăţişat credinţe şiite sau wahhabisto-

salafiste. Astăzi, asemenea clerici au un număr substanţial de adepţi.

„JTF civile”: grup de apărători ai ordinii publice format din civili în nord-estul Nigeriei, având menirea de a-i ajuta pe soldaţi să rezolve problema insurecţiei. Numele este o referire la Joint Task Force (v. *supra*), principala forţă armată trimisă să combată Boko Haram înainte de a fi înlocuită cu Divizia a VII-a a armatei nigeriene.

O cronologie a celor mai importante evenimente din istoria părţii de nord a Nigeriei şi a insurecţiei Boko Haram

Cea 1085 Imperiul Kanem-Bornu devine, în mod oficial, musulman sub *Mai* Hummay.

Cea 1349 Kano devine primul stat din Hausaland care are un rege musulman.

1804 Usman dan Fodio şi adepţii mişcării sale musulmane reformiste migrează în Gudu, marcând începutul unui jihad în Hausaland, care va duce la crearea Califatului Sokoto care ocupa marea parte a nordului Nigeriei de astăzi şi alte teritorii.

1903 Un asalt militar asupra oraşului Kano marchează cucerirea finală a nordului Nigeriei şi a Califatului Sokoto de către britanici.

1914 Nigeria de Nord şi Nigeria de Sud sunt unite de britanici într-o singură entitate statală, creându-se contururile ţării de astăzi.

1956 Nigeria descoperă rezerve importante de petrol în

Delta Nigerului din sudul ţării.

1960 Nigeria îşi câştigă independenţa faţă de Marea Britanie.

1967 începe războiul civil după ce regiunea de sud-est îşi declară independenţa, sub denumirea de Republica Biafra.

1970 Războiul civil se încheie cu înfrângerea secesionistei Republici Biafra. Nigeria rămâne o singură ţară, însă diviziunile profunde continuă să se manifeste.

1980 Izbucnesc revolte violente în Kano, în care simt implicaţi membri ai mişcării islamiste radicale Maitatsine.

1999 Politicienii din nordul Nigeriei intenţionează să instituie *sharia*, legea islamică, pentru judecarea cazurilor de omor. Douăsprezece state din nord adoptă şi ele forme de *sharia* pentru cazurile de omor, deşi acestea sunt aplicate selectiv.

2003 Se pun bazele Boko Haram atunci când adepţii clericului radical Muhhamad Yusui se retrag într-o zonă îndepărtată a statului Yobe, unde poartă lupte cu autorităţile.

2009 Sub conducerea lui Muhhamad Yusuf, membrii Boko Haram pornesc o insurecţie în nord-estul Nigeriei după o confruntare cu autorităţile din Maiduguri. Aproximativ 800 de oameni sunt ucişi în cinci zile de violenţe. Yusuf este capturat şi împuşcat de poliţişti.

2010 Sub conducerea urmaşului lui Yusuf, Abubakar Shekau, Boko Haram îşi face din nou simţită prezenţa după mai bine de un an de linişte printr-o serie de asasinate şi un raid asupra unei închisori.

2011 Boko Haram îşi asumă responsabilitatea pentru un atac sinucigaş cu o maşină-capcană asupra sediului

Organizaţiei Naţiunilor Unite din Abuja, care se soldează cu 23 de morţi.

2012 O serie de asalturi coordonate şi atacuri cu bombă provoacă moartea a cel puţin 185 de persoane în Kano, cel de-al doilea oraş ca mărime din Nigeria. Shekau îşi asumă responsabilitatea pentru atacuri.

2013 Preşedintele nigerian Goodluck Jonathan declară stare de necesitate în trei state din nord-est după ce Boko Haram anexează anumite teritorii în zonele îndepărtate din această regiune a Nigeriei.

2014 Membri Boko Haram invadează oraşul Chibok din nord-estul ţării şi răpesc 276 de fete dintr-un cămin, provocând indignarea întregii comunităţi internaţionale.

Mulţumiri

Această carte nu ar fi existat fără un ajutor substanţial din partea mai multor oameni. Colegii mei din redacţia Agence France-Presse din Lagos merită mulţumiri deosebite pentru efortul lor neobosit de a scrie despre această poveste care devenea din ce în ce mai îngrozitoare odată cu trecerea timpului. Cunoştinţele mele despre Nigeria şi despre forţele din spatele insurecţiei s-au îmbunătăţit constant datorită faptului că am lucrat cu ei.

Aminu Abubakar, corespondentul Agence France-Presse pentru partea de nord a Nigeriei, a prezentat atâtea noutăţi, încât le-am pierdut şirul. Inteligenţa şi capacitatea lui de a interpreta evenimentele au ajutat restul lumii să înţeleagă violenţa extremă care a zguduit provincia lui natală. Am petrecut nenumărate nopţi şi zile vorbind la telefon, întrerupţi fiind mai mereu de conexiunile proaste, în încercarea de a înţelege ce s-a întâmplat în timpul atacurilor armate. În ciuda acestor atrocităţi, el a reuşit mereu să rămână cel mai amabil om din lume. Sunt mândru că am lucrat şi cu următorii ziarişti nigerieni, membri ai colectivului Agence France-Presse: Ade Obisesan, Tunde Apoi, Ola Awoniyi, cu fotograful Pius Utomi Expei şi cu restul redacţiei din Lagos, de la excepţionalul nostru şofer şi ghid Hassan Jimoh la Patrick Chikwendu, Johnson Moses, Timothy Jamani, Dauda Ishola, Boia Meseda şi Isaac Momoh.

Activitatea noastră nu ar fi fost posibilă fără contribuţia talentaţilor jurnalişti străini cu care am lucrat în redacţie, de la Susan Njanji la Sophie Mongalvy, Ben Simon şi Cecile de Comarmond. Datorez mulţumiri speciale lui Sophie, care a citit o primă variantă a acestei lucrări şi mi-a oferit sfaturi importante. Am fost onorat să

lucrez alături de mulţi alţi colegi de la alte agenţii de ştiri, inclusiv cu Jon Gambrell, Sunday Alamba, Lekan Oyekanmi, Christian Purefoy, Tom Burgis, Nick Tattersall, Joe Brock, Tim Cocks, Julie Vandal şi Will Ross.

O serie de nigerieni inteligenţi care mi-au împărtăşit gândurile lor despre problemele cu care se confruntă ţara lor mi-au oferit perspectiva de care are nevoie fiecare corespondent străin pentru a-şi putea face meseria în mod corect. îi amintesc aici pe Chidi Odinkalu, activist anticorupţie care este acum preşedintele Comisiei Naţionale pentru Drepturile Omului din Nigeria, pe Clement Nwanko, a cărui organizaţie non-guvernamentală, PLAC, urmăreşte cu atenţie corupţia din pobtica nigeriană, pe Kyari Muhammad de la Universitatea Tehnică „Modibbo Adama”, care a analizat cu mare abilitate problema Boko Haram, pe arhiepiscopul catolic Matthew Kukah, care a reprezentat vreme de ani de zile o importantă voce a raţiunii în Nigeria. Sunt recunoscător şi lui Murray Last atât pentru că mi-a împărtăşit părerile lui, cât şi pentru lucrarea lui importantă, *The Sokoto Caliphate*.

I.B. Tauris m-a ajutat, la rândul lui, cu acest proiect. îi sunt recunoscător, în mod special, lui Lester Crook, care a autorizat apariţia cărţii şi mi-a oferit sfaturi utile şi lui Joanna Godfrey, care s-a ocupat de pubbcarea ei. Aş vrea să îmi exprim gratitudinea pentru Centrul de Studii Africane de la SOAS, University of London, pentru că mi-a permis să folosesc biblioteca sa pentru realizarea acestui proiect.

În final, cea mai mare recunoştinţă se îndreaptă către familia mea, în special către părinţii mei, care m-au ajutat în călătorii şi în munca mea în speranţa că, într-o bună zi, mă voi întoarce acasă.

Deşi pe copertă apare numele meu, această lucrare a fost, din multe puncte de vedere, un efort de echipă. Cu toate acestea, dacă există greşeli, ele îmi aparţin în

totalitate.

Bibliografie selectivă

CĂRŢI

Abdel Haleem, M.A.S., *The Quran*: *A New Translation*, Oxford, 2010.

Achebe, Chinuia, *The Trouble with Nigeria*, Essex, 1984.

Adichie, Chimamanda Ngozi, *Half of a Yellow Sun*, New York, 2006 (*Jumătate de soare galben*, traducere în limba română de Iustina Bandol, Editura RAO, Bucureşti, 2008).

Backwell, H.F., The Occupation of Hausaland: 1900 – 1904, Lagos, 1927.

Bello, Sir Ahmadu, *My Life*, Cambridge, 1962.

Crowder, Michael, *The Story of Nigeria*, Londra, 1978.

Cunliffe-Jones, Peter, My Nigeria: Five Decades of Independence, New York, 2010.

Falola, Toyin şi Heaton, Matthew M., A *History of Nigeria*, Cambridge, 2009.

Hiskett, Mervyn, The Development of Islam în West Africa, New York, 1984.

The Sword of Truth, Evanston, 1994.

Hogben, S.J., An Introduction to the History of the Islamic States of Northern Nigeria, Ibadan, 1967.

Last, Murray, *The Sokoto Caliphate*, Bristol, 1967.

Lugard, Sir F.D., The Dual Mandate în British Tropical Africa, Edinburgh şi Londra, 1922.

Maier, Karl, This House Has Fallen: Nigeria în Crisis, Londra.

2000.

Muffett, D.J.M., *Concerning Brave Captains*, Londra, 1964.

Muhammad, Abdullah ibn, *Tazyin Al-Waraqat*, traducere de Mervyn Hiskett, Ibadan, 1963.

Neher, Gerald A., Neher, Lois R., *Life Among the Chibok of Nigeria*, Kansas, 2011.

Perham, Margery, Lugard: *The Years of Authority 1898 – 1945*, Londra, 1961.

Pieth, M. (editor), *Recovering Stolen Assets*, Berna, 2008.

Soyinka, Wole, *You Must Set Forth at Dawn*, New York, 2006.

Umăr, Muhammad S., Islam and Colonialism: Intellectual Responses of Muslims of Northern Nigeria to British Colonial Rule, Leiden, 2006.

STUDII

Anonim, The Popular Discourses of Salafi Radicalism and Salafi Counterradicalism în Nigeria: A Case Study of Boko Haram, în *Journal of Religion în Africa*, vol. 42, nr. 2/2012, pp. 118 – 144.

Higazi, Adam, The Origins and Transformation of the Boko Haram Insurgency în Northern Nigeria (publicat în traducere în limba franceză ca Les origines et la transformation de l'insurrection de Boko Haram dans le nord du Nigeria), în *Politique Africaine*, nr. 130, 2013, pp. 137 – 164.

Hiskett, Mervyn, The Maitatsine Riots în Kano, 1980: An Assessment', în *Journal of Religion în Africa*, vol 17, nr. 3/1987, pp. 209 – 233.

Isichei, Elizabeth, The Maitatsine Risings în Nigeria SOBS: A Revolt of the Disinherited, în *Journal of Religion în Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, pp. 194 – 208.

Last, Murray, Contradictions in Creating a Jihadi Capital: Sokoto in the Nineteenth Century and Its Legacy, în *African Studies Review*, vol. 56, nr. 2/septembrie 2013, pp. 1 – 20.

Loimeier, Roman, Boko Haram: The Development of a Militant Religious Movement în Nigeriam *Africa Spectrum*, vol. 47, nr. 2 – 3/2012, pp. 137 – 155.

Umăr, Muhammad S., Education and Islamic Trends în Northern Nigeria: 1970 s-1990's, în *Africa Today*, vol. 48, nr. 2/ vara lui 2001, pp. 127 – 150.

DIVERSE

Amnesty International, *Nigeria*: *traped in the cycle of violence*, raport din noiembrie 2012.

F.D. Lugard, *Colonial Reports – Annual*, *N. Nigeria*: *1900 – 1911*, Her Majesty's Stationery Office (HMSO), Londra, 1911.

Human Rights Watch, Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses în Nigeriaraport din octombrie 2012.

Mustapha, Abdul Raufu, Ethnic Structure, Inequality and Governance of the Public Sector în Nigeriam *Democracy*, *Governance and Human Rights Programme*, Paper No. 24/ noiembrie 2006, United Nations Research Institute for Social Development.

Papers of Baron Lugard of Abinger, 1858 – 1945, Bodleian Library of Commonwealth and African Studies, Oxford.

Pérouse de Montelos, Marc-Antoine, 'Nigeria's Interminable Insurgency? Addressing the Boko Haram Crisis, Chatham House Research Paper, septembrie 2014.

Index

Abacha, garnizoană, 170 Abacha, Sani, 29, 104 – 105, 119 – 120, 122, 190 Abiola, Moshood, 118 – 119 Abdulmutallab, Umăr Farouk, 181 – 182

Abdurrahman, califul, 86 Abubakar, Aminu, 17, 151, 201, 220

Abubakar, Atiku, 172 – 173 Abuja, 26, 34, 43, 48, 117, 136, 142, 159, 165, 167, 170, 172, 176, 181, 185 – 187, 189, 191, 194 – 196, 203, 211 – 212, 226 – 227, 243, 251, 254, 270, 273 – 274, 289 Achebe, Chinuia, 106, 114 Adam, Jafar Mahmud, 125 – 126, 128, 130 – 131, 142 – 144 Adibe, Anayo, 124, 136, 151 – 152, 155

Adichie, Chimamanda Ngozi, 114 Aguiyi-Ironsi, Johnson, 112 Ahmad, Ibrahim Datti, 192 „Ahmadu Bello”, Universitatea, 17 Akintola, Samuel, 112 Alămieyeseigha, Diepreye, 161

Albani, Muhammad Awwal Adam, 144 – 145 al-Bamawi, Khalid, 205 Aliyu, emirul din Kano, 91 al-Jilani, Abd al-Qadir, 69 *Almajirai*, 138 – 139 al Muntada al-Islami, 141 al-Qaida, 35 – 36, 40, 182, 205, 211, 215, 269

„Al-Qaida din Africa [Centrală şi] de Vest”, 269, 272 al-Qaida din Peninsula Arabică, 181

al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM), 36 – 37, 40 – 41, 129, 186, 203 – 206, 215 al-Shebab, 36, 41, 186, 205 „Aminu Kano”, Spitalul Universitar, 201, 283, 286, 289 Amnesty International, 18, 218, 252

Ansaru, 34, 40, 204 – 205, 210 – 212, 215 – 216, 250 Arabia Saudită, 110, 128, 130 – 131, 143 – 144, 158 Asiayei, Wellington, 18, 20 – 21, 197, 200, 281 – 283

Atacul Boko Haram asupra clădirii ONU, 16, 34, 48, 55, 58, 153, 186

Babangida, Ibrahim, 117 – 119, 171 – 173

Badeh, Alex, 271 – 272 Balewa, Tafawa, 112 Banca Mondială, 31, 44 – 45, 105, 260, 271

Barra, Muhammad Abul, 50 Bawa, sultanul din Gobir, 68 – 69 Bayajida, legenda lui, 64 Bello, Ahmadu, 111 – 112, 126 Bello, Muhammad, 32, 70 Bello, Umăr, 210 Belmokhtar, Mokhtar, 205 Beneshiekh, Isa Sanda, 164 Berlin, Conferinţă de la 81 Biafra, Republica, 113 – 114, 180 bin Laden, Osama, 141 Birnin Kebbi, 207 *Bring Back Our Girls*, campania, 244

Bring Back Our Girls, hashtag-\Ay 244, 260, 263, 271 Bring Back Our Girls, mişcarea, 274

Buhari, Muhammadu, 116 – 117, 120, 174

Bush, George W., 35, 181, 262

Chibok, 22, 24 – 25, 35, 39, 47, 244 – 248, 250 – 256, 260, 268, 270, 277 – 278

Compania Africa Unită, 79 Compania Regală Niger, 74, 79, 83, 88, 94
Conducere (administrare) indirectă, 84, 107
Coran, 18, 61 – 62, 66 – 67, 70, 99 – 100, 103, 126, 129 – 130, 132 – 134, 142 – 143, 146, 187, 202, 247, 267 Cunliffe-Jones, Peter, 114.
Damatura, 237 Damboa, 241
dan Fodio, Abdullahi (în arabă Abdullah ibn Muhammad), 13 dan Fodio, Usman, 13, 16, 32 – 33, 60, 66 – 68, 71, 73, 82, 85, 90, 92, 111, 133, 138, 143, 203 Dauda, Abduljalal, 274 – 275 Daura, 61, 64
Davis, Stephen, 138, 272 – 273 Delta, stalul, 104 – 105, 280 – 281 Delta Nigerului, 28, 31 – 32, 43, 75, 80 – 81, 112, 119, 122 – 124, 137, 161, 205, 244, 272, 280, 284 Dibal, Adamu, 130 Dikko, Umăru, 116 Drone, 35, – 37, 263, 266
Ezekwesili, Oby (Obiageli), 260, 270 – 271, 273, 278
Fântâna „Unităţii [Nigeriei]”, 243, 273, 275, 278 Foi, Buji, 140 – 141, 153 Forumul Economic Mondial, vezi World Economic Forum (WEF)
Fugu, Babakura, 155, 189, 191 Fulfulde (limba grupului etnic peul), 32, 67
Gaddafi, Muammar, 37, 229 Gagilam, 252.
Giwa, (barăcile garnizoanei), garnizoana, 218, 242 Giwa, Dele, 118
Goldie, George Taubman, 73 – 76, 79 – 81, 83 – 84, 95 Gowon, Yakubu, 113 – 115, 117 GSPC (*Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat*, Grupul salafist pentru rugăciune şi luptă), 215 – 216 Gudu, 70
Gumi, Abubakar, 125 Gusau, Aliyu, 172 – 173 Gwange, 147 – 148, 216 Gwoza, dealurile, 235, 255
Half of a Yellow Sun, *vezi Jumătate de soare galben* Hammond, Philip, 206, 210 Hausa, limba, 17, 27, 49, 61, 65, 98, 126, 132 – 134, 138, 145.
216, 254

Hausa, grupul etnic/populaţia.
19, 32, 60 – 61, 64 – 66, 70, 87, 108 – 109, 112, 125 – 126, 174 Hausaland (Teritoriul sau Principatele Hausa), 61 – 62, 64 – 66, 71, 95
Hiskett, Mervyn, 16, 71 – 73 Human Rights Watch, 18, 152, 154, 218 – 221, 250 Hummay (*mai9* regele Kanemului), 63
Ibo, grupul etnic/populaţia, 106 – 109, 111 – 114, 174 Ibori, James, 104 – 105, 281 Idris, Ibrahim, 198 – 199 Ijaw, grupul etnic/populaţia, 174, 284
Independenţa (obţinerea/ câştigarea – Nigeriei), 22, 32, 73, 106, 108 – 112, 119 – 121 Indimi, moschee, 125, 131 Izala, mişcarea islamică, 125, 150
Jakusko, 124
Jamaatu Ahlus Sunnah Lid
Dadwati Wal Jihad, 15, 38, 132, 168, 315
Jamaatu Ansaril Muslimina fi Biladis Sudan, vezi Ansaru Jebba, 75, 83 Jega, Attahiru, 174 – 176 Jidda, Baba Ahmed, 236, 250 Jonathan, Goodluck, 42, 45, 157 – 161, 167, 170 – 174, 177 – 178, 180 – 182, 184, 190 – 191, 194 – 197, 206, 224, 237, 243 – 244 – 245, 258, 260 – 263, 269, 272, 274, 276 Jonathan, Patience, 260 Jos, 39, 125, 152, 167 – 170 JTF (Joint Task Force, „Trupe operative unite”), 234 „JTF civile”, 234, 241 – 242 *Jumătate de soare galben*, 114
Kaduna, 15, 127, 177 – 179, 285 Kafanchan, 179 Kambar, Adam Abubakar, 205 Kanamma, 128 – 130 Kanem-Börnu, Imperiul, 102 Kano, 15, 18 – 23, 46, 61, 65 – 66, 86 – 91, 94, 108, 115, 119, 125 – 126, 144, 151, 166, 178, 180, 197 – 199, 201 – 203, 214, 281, 283 – 286
Kanuri, grupul etnic/populaţia.
24, 63 – 64, 124, 133, 246, 254
Katsina, 61, 65, 88 Kebbi, 13, 79, 202 – 203 Kibaku, grupul etnic/populaţia, 246, 254
Kuti, Fêla Anikulapo, 106, 118 Kwambula, Asabe,

248, 259 Kwankwaso, Rabiu Musa, 198
Lamolinara, Franco, 203, 205, 209 Last, Murray, 16, 72 Lugard, Frederick, 17, 73 – 76, 78, 80, 82 – 96, 103, 107, 111, 197
Macaulay, Herbert, 109 Mahdi, 68, 92 Mahdişti, 92
Maitatsine, Mişcarea, 126 Manga, Muhammad, 183 – 184 McCain, John, 263 McManus, Chris, 203, 205 – 206, 209
Meca, 61, 63, 67, 70 – 71, 91, 130 MEND (Movement for the emancipation of the Niger Delta), 32, 123
Mişcarea pentru Eliberarea Deltei Nigerului, vezi MEND Moloney, Căpitan, uciderea, 86, 91, Monguno, 229.
Morland, căpitanul T.L.N., 89 – 90 Moro, Abba, 137 Muhammad, Baba Fugu, 124.
136, 151, 155 – 156, 189 Muhammad, Kyari, 136 Muhammadu, Marwa, 126 Murtala, generalul Muhammad, 115
Nafata, 69
Napolitano, Giorgio, 210 Neher, Gerald, 246 – 247
Next, ziarul, 158
Ngozi Adichie, Chimamanda, 114 Nur, Mamman, 186
Obama, Barack, 35 – 36, 50 – 51, 262
Obama, Michelle, 244 Obasanjo, Olusegun, 115, 121 – 123, 172, 188 – 192 Ogunlesi, Tolu, 264 Ojukwu, Odumegwu, 113 – 114 Okonjo-Iweala, Ngozi, 44, 251 Onoedieva, Colonel Mustapha 103
Operaţiunea Flush II, 147 – 149
Pax Britannica, 88 Petrol, passim
Peuli, grupul etnic/populaţia, 19, 32, 60, 88, 108, 133, 174 Primul atac sinucigaş al unui membru Boko Har am, 34 Profetul Mahomed, 15, 28, 38, 5060 – 61, 69 – 70, 127 – 128, 132 – 134, 143, 145 – 146, 168, 267
Răpirea a şapte străini în Bauchi, 211 – 212
Răpirea britanicului Chris McManus şi a italianului Franco Lamolinara, 34, 202 – 210 Răpirea familiei de

francezi, 212 – 214
Răpirea fetelor din Chibok, 22, 24 – 25, 35, 39, 47, 244 – 260, 268, 270, 277 – 278 Răpirea lui Monguno, Shettima Ali, 250
Război civil, 22, 63, 112, 115, 117, 180, 194, 196, 228, 284
Rebeliunea din timpul concursului Miss World, 127 Ribadu, Nuhu, 120 Rice, Condoleezza, 181 Ringim, Hafiz, 183
Salafist, *passim* Salkida, Ahmad, 184 Sambisa, pădurea, 254 – 255, 257 „Sanda Kyarimi”, Liceul, 236 Sanders, Robin, 159 – 160 Sani, Shehu, 189 – 192 Saraki, Bukola, 172 – 173 *Sarikin Muslimin* („regele musulmanilor”), 90 Saro-Wiwa, Ken, 119, 122 Satiru, rebeliunea din satul, 92 – 94 Sefawa, dinastia, 62 – 63 Shagari, Shehu, 115 – 116 *Sharia*, 126 – 127, 132, 135, 138, 187 – 188
Shekau, Abubakar, 24 – 26, 35, 37 – 38, 40, 42, 59, 63, 101, 164, 168, 186 – 187, 191, 198, 202, 204, 205, 213 – 214, 226, 235, 257, 261 – 263, 267 – 268 Shell, Compania petrolieră Royal Dutch, 119, 122
Sheriff, Ali Modu’, 137 – 138, 141, 148, 166
Shettima, Kashim, 268 Shonekan, Ernest, 119 Shuwa, Muhammad, 228 Sinam al-Islam, reţeaua, 212 Sokoto, *passim*
Sokoto, Califatul, 13, 16, 32 – 33, 61, 70 – 72, 82, 84 – 87, 90, 95, 102, 133, 203
Soyinka, Wole, 13, 106, 117, 119 Sufism, *passim* Suleija, 176
Şcoala Gimnazială de Fete din Chibok, 22, 24, 248 Şcoala din Mamudo, atacul asupra, 236
Tabai, Jude, 243 – 245, 275 – 276, 279
Taymiyyah, Ibn, 132 – 133, 142 *There Was a Country* („A existat, cândva, o ţară”), 114 Tilde, Yusuf Muhammad, 159 Tsamiya, Yaji dan, 65

Ulei de palmier, 78, 80 Umăr, Sheikh Jibril, 66 United Africa Company, vezi Compania Africa Unită Usman, Hadiza Bala, 277
Wahhabism, *passim* Wikileaks, 159
World Economic Forum (WEF), 251
Yarădua, Turai, 159 – 160 Yarădua, Umăru, 123, 152, 157 – 161
Yobe, 24, 124, 128, 149, 151, 236, 247
Yoruba, grupul etnic/populaţia, 13, 106, 109, 112, 115, 118, 174 Yoruba, ţinutul, 80 Yunfa, sultanul din Gobir, 60 – 61, 69 – 71
Yusuf, Muhammad, 17 – 18, 23 – 26, 33, 63, 97 – 102, 124 – 125, 127 – 145, 147 – 150, 153 – 155, 160, 163 – 165, 183 – 184, 186, 188 – 189, 191, 241, 261

Cuprins

Prefaţă de Marian Voicu 5
O notă despre surse şi despre denumirea „Boko Haram”… 15
Prolog – „Cred că tot ce era mai rău a trecut deja” 19
Capitolul I – „Atunci ar trebui să aştepţi sfârşitul” 48
Capitolul II – „Oamenii chiar puteau să se identifice cu învăţăturile lui” 97
Capitolul III – „Nu voi tolera nicio încăierare” 157
Capitolul IV – „Iată cât de complexă este situaţia” 194
Capitolul V – „Habar n-am. Ei sunt acum în pădure…” 223
Capitolul VI – „Fetele noastre au fost răpite şi ei nu au făcut nimic” 243
Epilog – „Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiţii” 280
Note 291
Glosar 314
O cronologie a celor mai importante evenimente din istoria părţii de nord a Nigeriei şi a insurecţiei

Boko Haram 317
Mulţumiri 320
Bibliografie selectivă 323
Index 326

** Nigeria nu este doar una dintre ţările cu cea mai mare populaţie din Africa (ocupând în 2017 locul al şaptelea în topul celor mai populate

— Ansaru este denumirea prescurtată a grupării denumite în limba arabă *Jamaatu Ansaril Musliminafi Biladis Sudan*, „Avangarda pentru

* începute în timpul guvernării lui George W. Bush, atacurile cu drone s-au înmulţit în timpul guvernării lui Barack Obama. Conform unor declaraţii oficiale: „Între 2009 şi 31 decembrie 2015, administraţia pretindea că a lansat 473 de atacuri, cele mai multe cu drone, care au ucis între 2 375 şi 2 581 de «combatanţi» teroriştiˮ (apud Obama claims US drone strikes have killed up to 116 civilians, *The Guardian*, 1 iulie

— Ngozi Okonjo-Iweala (n. 1954), economist nigerian, director al Băncii Mondiale (2007 – 2011), ministru de Finanţe al Nigeriei în două

— Sir George Dashwood Taubman Goldie (1846 – 1925), om politic şi explorator britanic care a reuşit să unească regiunile care alcătuiesc în prezent Nigeria într-un singur stat-colonie britanic. Compania înfiinţată de el, Compania Regală Niger (1879 – 1900), a permis Imperiului Britanic să obţină controlul asupra teritoriilor din zona de sud a râului Niger, alipite în Protectoratul Nigeriei de Sud (1900) care s-a unit în 1914 cu Protectoratul Nigeriei de Nord pentru a forma Colonia şi Protectoratul Nigeria care şi-a câştigat independenţa în 1960, când a fost înfiinţată Republica Federală Nigeria. Lordul a slujit drept preşedinte al Royal Geographical Society (1905 – 1908) şi a primit Medalia „Livingstoneˮ pentru contribuţia sa la dezvoltarea cunoaşterii geografice a Africii.

* „Pace britanică” (lat. În original), sintagmă creată după modelul celebrei *Pax Romana* (lat., „pacea romană”). Desemnează perioada de relativă pace (1815 – 1914, aşa-numitul „secol imperial”) în care

** James Onanefe Ibori (n. 1959), om politic nigerian de etnie urhobo, fost guvernator al statului Delta (1999 – 2007) din sudul Nigeriei, funcţie pe care a obţinut-o ilegal pentru că fusese condamnat de mai multe ori în Anglia pentru mici găinării (furturi şi folosire de carduri bancare false), în perioada 1990 – 1991. În 2007 Ibori a fost arestat sub

— Kenule Beeson „Ken” Saro-Wiwa (1941 – 1995), scriitor, producător de televiziune, activist ecologist nigerian de etnie ogoni, câştigător al Premiului Right Livelihood (aşa-numitul „premiu Nobel alternativ”) şi al Premiului Goldman pentru Mediu. A condus o campanie nonviolentă împotriva degradării ecosistemului din Delta Nigerului ca urmare a deversărilor de petrol cauzate de neglijenţa companiilor petroliere care operează acolo, fiind un critic acerb al guvernelor nigeriene. A fost închis şi judecat în faţa unui tribunal militar, fiind spânzurat. Familia sa a deschis un proces împotriva companiei Royal Dutch Shell, pe care